

•

NÎQAŞÊN FELSEFEYÊ 30.

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .
*Niqaşên felsefeyê @
@Abdusamet yigit
Weşanên felsefeyê
2016-Almanya-Berlin
Grafik: zindi şîyar*

.
ISBN 968-4-940996-35-2

Pêşgotin:

Di mijare felsefeyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê felsefeya xwezayê wê bi têgîn û têgihîştina hebûnê, darêjk û tozê re wê, bi zêdeyî wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê alaquadar bibê bê. Di demên destpêkê ên kevnera de filosofên xwezayê wê li çavkaniya hebûnê wê tozê ku ew çawa heya wê li wê bigerihin. Gihiştina demokrit li têgînên weke atomê, ankû empedokles li têgînek weke ya bi logoyan li ser temenekê fizikî û heta têgihîştina logosê a haraklit û di dewama wê de a ideayan a platon û darêjkê û tozê a aristo mirov dikarê wê di dewama wê de wê werênê li ser ziman.

Felsefeya xwezayê wê di awayekê de wê, di demên destpêkê de wê weke bi pêjnî wê di rengekê de wê li hebûna fîzîkî û heyî a li berçav wê bihizirê û wê ew wê weke çavkaniyekê wê ji xwe re wê bi wê re wê bigirê. Di wê rengê de wê, bi wê re wê, piştî wê hebûna ku ew heya wê çawa wê hebê wê li wê bê hizirkirin. Aristo wê di dawîya dawî de wê weke encameka ku wê bigihijiyê wê têgîna cewherê û tozê, toz û darêjkê, darêjk û bûjenê wê bi hev re wê li ser wê temenê wê bihizir û felsefeya xwe re wê werênê ser ziman.

Di awayekê din de wê, mijare cewherê wê, di wê rengê de wê, hertimî wê weke aliyekê bi wê bi zêhnî wê, alaqa ya hizirvan û ankû filosofan wê bikişênê û wê li ser wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, mijare felsefeya cewherê û tozê û di dewama wê de ya toz û darêjkê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê rewşê de wê, bûjenê û xosletên wê yên ku wê bi darêjkgirtinê re wê bibê wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di nava têkiliya bûjenê û darêjkê de wê, têkiliya wê bi ya awagirtinê re wê, bibê û wê, dema ku wê awagirt wê weke wan rengên xosletê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Darêjkê wê di wê temenê de wê bê wê bûjen wê weke ku wê nebê û ankû wê, ne bi xoslet bê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Weki din wê di mijare têkiliya esas û ankû cewherê û awayê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê rengê de wê, her tiştê ku ew bi awa bûya û darêjkgirtiya wê weke bi xwe re wê, bibê xwediyê cewherê xwe. Ew wê di wê çerçoveyê de wê têgîna cewherê wê li ser du awayan wê ew wê salixbikê. Yek wê, di wê temenê de wê, bi gelemperî bê û ya din wê bi çerçoveya wê hebûna bûjenî a bi sînor ku ew heya re bê. Di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Weki din wê di dewama wê de mijare tozê wê weke ya ku ew li ser cewherê re wê reng û awa girtî wê, pênasêbikê û wê werênê ser ziman. yanî toz wê, di wê rengê de wê weke bi darêjk û hebûn bê wê, li ser wê têngîna bûjenî re wê li wê bihizirê wê werênê ser ziman.

Li gorî aristo gûharîn ku ew teqez bigihijê darêjkê wê bi ber tekûzbûnekê bê. Wê bi wê re wê li pêvajoya gûharînê û bi wê re gûharînê wê li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê, mijare gûharênê wê pêvajoyên ku ew di wê de derbas dibê û ew bi xwe re awayên darêjkê bi reng û şekl dihênê li holê wê bi wê re wê, di dewama wê de wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Lê ji aliyekê din ve jî wê werênê ser ziman ku wê ti fizîk û rewşên fizîkê wê negihijina wê asta perfektbûnekê di rewşa xwe de. Li gorî aristo û têngîna wê ya ku wê nêzî wê bin wê cism bin û ew jî ji ber rewşên xwe yê fizîkî wê ne di rewşek weke ji wê zêdetirî bigûharin û bigihênê de bin. Di dewama wê de wê aliyekê din jî wê ew bê ku wê aristo wê salixbikê wê têngîna 'nous'ê ku ew salixdikê ew wê weke 'darêjka saf' ku ew wê pênasêdikê wê, tenê bi wê ku ew bê lê ghiştin wê li wê karibê wê were lê ghiştin. Di wê nûqteyê de aristo wê dema ku wê bahsa wê darêjka saf ku ew bi têngîna 'nous'ê re wê werênê ser ziman wê bi têngîna 'tevger nakê lê dikê tevgerê' re wê werênê ser ziman.

Di mijare hebûnekê de jî wê di wê rengê de wê bi wê re wê, di renekê de wê bi wê re wê bihizirê û wê bi têngîna darêjkê û tozê ve girêdayî wê werênê ser ziman. Li gorî wî her tiştê ku ew heya wê bi awayê xwe û cewherê xwe re wê hebê. Di wê temenê de wê, bi mijare têngîna tozê re wê, di wê rengê re wê ew wê bi temen bikê û wê werênê ser ziman.

Weke ku wê werênê ser ziman wê, di nava tozê de wê çendî ku wê weke renekê nitelikî û hwd wê bi wê re wê, bibê jî lê wê di wê demê de wê di awayekê dû dîmenî de wê dîmenekê wê yê ku ew wê dide dîyarkirin wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ew jî wê di wê de wê bi cewherê re wê, dîmenê wê yê bê. Di wê temenê de wê, di tozê de wê cewher ku wê were û bibê wê demê wê, toz wê di wê astê de wê weke heyinekê wê xwe bi wê re wê di dewama wê de wê bide dîyarkirin. Tiştê toz wê weke ku ew bi heyîna xwe re wê hebê û wê bi wê re wê karibê were ser ziman. Li gorî aristo wê tiştê heta ku ew hebê wê karibê bibê tozek. Li vir toz wê weke çavkaniya hemû reng û awa û xosletên ku wê hebûn bigihijiyê de jî wê were dîtin û wê bê hanîn li ser ziman. Ku ew nebê wê nikaribê bibê weke tozekê. Ew toz wê bi wê cewherê ku ew di xwe de dihawênê û di xwe de bar dikê wê ji wê awa, û şeklê xwe wê

bigirê û wê bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê, cewherê tozê rengê heyîn û wê bi hebûnîya tozê wê bide dîyarkirin. Toz jî wê heyîn û hebûnîya hebûna mazin a bi rengê tiştî weke bi darêjk û awa û şekl wê bide dîyarkirin û wê bi xwe re wê werênê li holê bê. Di wê temenê de wê di wê pêvajoya wê bûyinê de wê, gûharîn wê tişteke wê ne ew bê ku ew wê bikê tişteke din wê di wê pêvajoya wê de wê, ew di cewherê wê de wê çawa wê weke ku wê hebê ku ew wê bikê weke wê û wê di wê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin bê. ...

Abdusamet Yigit

Destpêk: niqaşên felsefeyê 30

Di aslê xwe de wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, fahmbikê ku wê mijare herênîkirinê û nerênîkirinê wê di wê rengê de wê, bi têngîna hebûnê ve girêdayî wê, di rengekê de wê, weke têngînek şêwayî wê xwe di rengekê de wê bi bide dîyarkirin. Wê di wê temenê de wê, di nava fahmkirinê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê bi wê re wê, di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di awayekê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare rengê dîtînê wê, di wê temenê de wê, bi herênî dîtîn û ankû nerênî dîtînê wê, bi wê re wê, di dîmenê dîtîna hebûnê de wê, çi gûharîn wê bide çêkirin ku mirov wê li wê bihizirê wê, di wê de wê ya ku wê xwe li aqilê mirov wê bide wê, di wê temenê de wê, di nerênê de wê weke têngînek gûharîner wê xwe bide dîyarkirin bê wê bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Tiştê ku ew hebê û kesek wê bi nerênî li wê binerê û kesekê din derkeve û ew bi hêrênî li wê binerê wê di wê temenê de wê di wê temenê de wê mijare nerînê wê, di wê temenê de wê ji temen ve wê bi rengê dîtîn û bi wê dîtînê fahmkirinê re wê bide dîyarkirin.

Di nerînê de wê, dikarê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, mijare nerînê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di dîtînê de wê, bi hebûnê re wê, bê temenê gihiştina awayên cihê ên bi zanîn û fahmkirinê jî. Wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê, di awayekê de wê, ev wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê dema ku em li wê bihizirin jî wê dikarin wê di dewama wê de wê werênina ser ziman ku wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, fahmbikê ku wê mijare nerînê wê di wê temenê de wê, bi hinek aliyên wê yê din jî wê karibê wê li wê bihizirê. Mînaq wê çi wê temenê nerîne nêrînê û nerîna herênî wê biafirênê wê karibê wê li ser

têgîna argûman û hwd re wê ji aliyên din ve jî wê li wê bihizirê bê. Lê ew wê dîmenekê dîtbar ê fahmkirinê wê bi xwe re wê biafirênê.

Di awayekê de wê ya ku mirov wê, li wê bihizirê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din jî ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Di aslê xwe de wê, dikarê wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare dîtin û fahmkirinê wê, di wê temenê de wê bi pirsê çawa dîtinê re wê bi wê re wê, were lê hizirkirin. Lê di wê temenê de wê, his û hêstên me yên ku ew di wê temenê de wê, bi wê re wê çerçoveya wê biafirênin wê aliyekê wan ê hebûnê jî wê hebê. di wê temenê de wê, di nava jîyanê de wê, karibê her tiştê di nava nerîna nerênî û ya herênî de wê qatagorizebikê û wê ji hev cihê bikê. Minaq wê, dikarê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê, karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê, karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, di çerçoveya mantiqê nerênî û mantiqê herênî de wê, dikarê wê bi wê re wê di dewama wê de wê bibêjê ku wê, hebûn wê di wê çerçoveyê de wê, bi wê ahenge wê ya heyî ve wê di rengekê de wê weke ku wê hinek aliyên wê yên girêdayî jî wê hebê. Ew jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê, dikarê wê fahmbikê û wê, werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê di wê temenê de wê xwe di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê bide dîyarkirin bê. Di aslê xwe de wê dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê ku wê mijare nerîmnê wê, di wê temenê de wê hem bi aliyên wê yên zêhnî û fizîkî û hwd re wê hem di zikhev de wê hebin û hem jî wê ji hev cihê wê bi wê rengê wê di dewama wê de ku mirov wê karibê fahmbikê û werênê ser ziman wê hebin.

Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê mijare nerînê wê, di nava mantiqê de wê di wê rengê de wê bi aliyên wê yên ku mirov wê, werênê ser ziman. Di nava epistemolojîya hemdem de wê, ji aliyê mantiqî ve wê, bi têgîna mantiqî a hipotetikî û ya şertûmercî wê ji hev cihê wê di rengekê de wê bi awayekê bi wê aliyê ve girêdayî jî wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin bê. D wê çerçoveyê de wê têgîna mantiqî a hipotetikî û ya şertûmercî wê dema ku mirov wê li wê binerê wê di wê warê de wê bi zêdeyî wê bi navarokê ve wê girêdayî wê aliyên wê yên ku mirov wê li wê bihizirê wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê bidina dîyarkirin bin.

Di mijare têngîna derpêşe de wê, di wê warê de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê ku wê, ji aliyê çerçove û hebûna wê ve bê û ankû ji aliyê têngîna nitelikî û ankû nicelikî ve bê wê bi aliyê hesan û komplike ve wê karibê wê li wê bihizirê. Minaq wê dema ku em bahsa derpêşê bikin wê weke ku me li jor hanî ser ziman wê bi têngîna hevgirtî û ya hesan ve wê werênê ser ziman. di gotinê de wê, têngîn û peyvên weke 'hemû', 'giştî', 'ne ti yek', û hwd wê, weke gotinên ku wê di wê warê de wê bi têngîna hevgirtî a ku mirov wê karibê di wê çerçoveyê de wê bi bîr bikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê, dema ku mirov wê bahsa mirov kir û got "hemû mirov wê bimirin" wê weke têngînek giştî wê, di wê temenê de a hevgirtî ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Yan jî wê têngîna tenetî û ankû hinekî ku mirov wê bi wê werênê ser ziman wê di wê rengê de bê ku "hinek mirov dimirin" ku mirov wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê, di gotinê de wê, kes ji wan wê bimirin û yên din wê nemirin û ankû wê ne di nava wê çerçoya wê ya qatagorîzekirî a bi mirinê re bin.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê dema ku me got "hinek mirov namirin" wê demê wê di wê temenê de wê têngînek nerênî û ankû nagativî wê xwe di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Yan jî wê dema ku me sokrat kesekê bimirê' ya bê. Aliyê wê yê din ê nerênî wê weke "sokrat wê kesekê nemir nebê" bê. Di wê temenê de wê, weke têngînek ku wê di wê çerçoveyê de wê têngînekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin bê.

Tabi li vir wê di awayekê de wê dikarê wê ji aliyekê din ve jî wê, hilde li dest. Di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman. Minaq wê, di çerçoveya têngîna 'têketinê' de wê dikarê wê ji aliyekê din ve jî wê bi çerçoveya têngîna zimanî wê werênê ser ziman. Minaq wê dema ku em bêjin 'mirov bi çavik in' wê di wê temenê de wê, demê wê, mirov wê keve çerçoveya têngîna bi çavikbûnê de. Di wê temenê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di wê temenê de wê, werênê ser ziman ku wê, di mijare ketina wê çerçoveyê de wê, weke têngînekê bê. Wê ev têngîn wê di hinek rewşan de wê li şûn wê nevegerê. Lê di hinek rewşan de wê weke ku wê karibê vegehihê. Minaq wê dema ku em bêjin ku $2+2=4$ wê bikê wê di wê temenê de wê, $2+2$ wê di çerçoveya têngîna $4'$ de wê têkevin. Û wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Minaq wê, di wê temenê de em nikarin bêjin

ku wê, di 2'ê de wê 4' wê hebê. Di wê temenê de wê ber ku wê hem bi mantiqî wê, 4 wê ji 2'ê mazintir bê û hem jî wê ji aliyekê din ve jî wê weke aliyekê wê yê din jî wê karibê wê fahmbikê ku wê, di wê temenê de wê, dîmenê wê bide me ku wê 4 wê weke hevqirtinekê bê. Di wê temenê de wê, bi heman mantiqê ku em bêjin $1+1=2$ bê wê demê wê di 2'ê de wê $1+1$ wê hebê. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, her ku wê hijmar wê bi şûn ve wê herê wê di renekê de wê, ya berê xwe ku ew hebûya ji xwe piçûktir wê di xwe de wê bicih bikê û wê bike çerçoveya xwe de.

Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê, ev mantiq wê dema ku em li tiştêkê din ên pirranî jî wê bikê. Em di wê temenê de wê, dikarê wê bêjin ku wê gotina masî wê weke gotinek giştî bê û wê, di wê temenê de wê, dema ku em bahsa gelek cûreyên masiyan bikin wê di wê de wê were pênasekirin. Minaq wê masiyên weke somun wê weke weke masi bin û wê di wê çerçoveyê de bin. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê di dîmenekê de wê, were dîtin ku wê gotina masi wê weke nekeve çerçoveya gotina ya somunê de. Lê wê ya somunê wê bikê çerçoveya masi de. Lê di wê temenê de wê, ev têngîn wê bi aliyê wê yê din ku me got 'hinek ali wê karibin weke ku wê veqerihîn wê di wê nûqteyê de wê ji aliyekê din ve jî wê dîmenekê wê bi xwe re wê bi wê re wê bide me. Minaq wê, di wê temenê de em bêjin somun masiya jî wê rast bê û masî somun a jî wê rast bê. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, demê wê di wê rengê de wê, li hev veqerihîn wê di dîmenekê de wê weke ku wê bi wê re wê bibê wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê ya ku wê bikeve çerçoveya ya din de wê, di wê temenê de wê, weke tiştêk û ankû hebûnek ku ew di wê de wê karibê bijî bê. Di wê temenê de wê dema ku em bêjin jinda bi aqil a, wê demê wê bi aqilbûn wê di çerçoveya têngîna jinda de wê bijî. Jinda wê weke navê kesekê ku mirov wê hilde li dest wê di wê temenê de wê aqilbûn wê weke çerçoveya wê de wê xwe bicih bikê wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê di wê rengê de wê weke ku wê karibê xwe bide dîyarkirin bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, bi aqilbûn wê weke ku wê xosletekê têngînî ê zêhnî û hişmendî bî. Em di wê temenê de wê, di wê temenê de wê ji aliyekê din ve jî wê têngîna di wê ketina wê çerçoveyê de wê ji aliyekê din ve jî wê hildina li dest. Minaq wê, di çerçoveya jinek zaro hanîna dînyê de ku ew û zaroya wê ya bi fizikî bûya ku em wê weke A û zaroya wê, B biihasibênin wê demê wê B'ê

weke ji A'yê derketî wê di wê temenê de wê bibê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, karibê bê gotin ku wê,, A ji B'yê derkeve? Na, wê di wê temenê de wê bi mantiqî wê ew wê bi wê re wê ne bi derfet bê. Di wê nûqteyê de wê, rêgezêk din wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê bide dîyarkirin. Wê weke berê berê pêdeçûyinê wê hertimê wê li pêş meyizênê û wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wi wê re wê bibê. Di wê rengê de wê, di mijare wê de wê, dema ku wê Bê ji A bibê. Piştî B weke kesekê bi jinek din wê salixbikin û wê ji wê jî wê kesek din wê bibê. Wê demê em jî wê bi C'ê wê pênasibikin wê demê wê, C'ê ji B'ê wê bibê. Weke ku wê çawa wê B wê ji A'yê bibê. Di wê temenê de wê, ev hiyararşî wê di bûyin û xate wê de wê bi wê re wê karibê xwe bide domandin û wê di wê temenê de wê di dîmenekê de wê karibê wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Ji aliyekê din ê epistemikî ve wê dikarê wê di wê temenê de wê bi wê re wê bihizirin. Mînaq wê dema ku em bêjin Wê hemû A wê aidi B bin wê, demê wê di wê nûqteyê de wê, çend B wê aidi A'yê bin û ankû wê aidi wê bin û ankû wê ne aidi wê bin wê di wê nûqteyê de wê pîrsek wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Li vir wê, di wê nûqteyê de wê, dema ku em bêjin A wê aidi B'yê bin wê demê wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, ev wê ne di dîmenekê pêwîstîna de wê xwe bidina dîyarkirin. Ev wê, di dîmenekê de bi wê re wê bûyî de wê bibê. Di wê temenê de wê di wê rengê de wê, di awayekê de wê, ji aliyê din ve wê, mijare A'yê ku wê weke ya bikeve çerçoveya B'yê de wê di wê temenê de wê xwediyê endam û fenomenên ku ew di wê de bin wê bi wê re wê, ji wê zêdetirî wê bi xwe re û wê bi hebûna xwe re wê, werina sîrovekirin. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ketina wê çerçoveya B'yê de wê weke aliyekê din ê têgînî wê di rengekê de wê bimênê. Di wê temenê de wê ev wê di temenê wê de wê, têgînên weke xwestekê, bijartinê û hwd wê, ji gelek aliyên weke van ve wê di temene xwe de wê weke ku wê karibê bihawênê bê.

Lê li vir wê mijare B'yê ku wê hemûyan wê hilde li çerçoveya xwe wê, demê wê di wê temenê de wê, çawa wê karibê wê fahmbikê bê? Di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di serî de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. B wê, di wê temenê de wê, weke bi wê girtina li çerçoveya xwe wê ji qatagoriyekê zêdetirî wê bi xwe re wê di awayekê intibayî de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Wê bi wê re wê, di wê de wê, yên hebin û yên ku ew bikevinê de wê wê weke ku ew cihê wan hebê. Wê demê wê

di wê temenê de wê bi wê temenê wê, ew wê, di wê de wê, weke ku ew ji pêşde ew dîyarkirî bê wê dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di mantiqekê aritmatikî û hwd de wê, dema ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê wê di wê rengê de wê bi wê re wê, di rengê û awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li vir wê aliyekê din jî wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman. Wê dema ku wê A wê bikeve çerçoveya B'yê de wê çi nûqtayên hevbeş wê bi A û B'yê re wê di nava wan de wê hebin. Hedê bi hasibênin ku wê endamên ku ew di A'yê de weke wê di B'yê de jî hebin wê di wê temenê de wê, têngînek hevbeş wê di wê nûqtayê de wê bide me. Lê her endam wê ne mecbûr bê ku ew weke yê din bê. Wê demê wê, paya hevbeşîya nava A û B'yê wê di wê temenê de wê, di rengê de wê, di mijare hijmara endaman û rêjeya wan a wekehev de wê bi temenê aritmatikî wê di karê wê di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê. Di mijare hevbeşîyê de wê ev wê bi wê re wê were dîtîn ku wê, di wê nûqtayê de wê, girtina li nava B'yê wê, di rengê de wê, intibaya ku ew bi wê rengê wê bi mirov re wê bide çêkirin jî wê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, weke têngînek ku ew dikarê wê, tenê wê weke têngînekê wê fahmbikin. Em di koma A de hemûyan mêt û di koma B'yê de hemûyan jin bihasibênin ku em bêjin wê A wê, hemû di çerçoveya koma B'yê de wê karibin bibin wê demê wê, di wê temenê de wê, têngîna hevbeşîyê de wê karibê wê di wê nûqtayê de wê di nava A û B'yê de were lêpîrsîn. Di wê nûqtayê de wê, di hinek aliyên din ên ku ew bi têngînî em pêwîstî wan kifşbikin de wê, ew hevbeşî wê bi awayekê nîrxî wê xwe bide dîyarkirin. Minaq wê endamên koma A yê jî û yên endamên koma B'yê jî wê mirov bin. Wekî din wê endamên koma A'yê jî û endamên koma B'yê jî wê di wê temenê de wê, zindî bin. Lê endamên koma A'yê wê bi xwe re wê di hevyekiyekê de bin û endamên koma B'yê wê bi xwe re wê di nava hevyekiyekê de bin. Ev hevyekiya nava wan jî wê nede nîşandin ku wê her endam wê yê din bê. Wê demê wê di wê nûqtayê de wê, dîmenekê din ê cihê wê xwe bi wê re wê di wê temenê de wê bide dîyarkirin.

Têngîna argûmanê û mantiq

Wê dema ku mirov wê ji wê aliyê ve wê werênê ser ziman wê hinek aliyên din ên weke ku wê li ser têkiliya kirde û wateyê ku wê bi hev re wê hebin û wê, di rengê de wê li ser mantiqê levkirin û ankû

levnekirinê û hwd re ku wê, hebin wê karibê were hildan li dest. Wê jî wê mirov dikarê wê di wê rengê de wê bi gotin bikê. Di rewşa dijî hev de wê, weke ku wê, kirde û watelêkira ku ew hat kirin nelevkirin ku wê were kirin bê. Ji aliyekê din ve jî wê dema ku em bahsa wê bikin wê aliyê wê yê din wê ya binkê (subalternation) ku wê, mirov dikarê wê were ser ziman wê di xosletê hebûna du derpêşan de wê bi hev re ku wê bide dîyarkirin bê. Di renekê din de wê weke bi têngîna derpêşên wê bi binbinê hev re wê li binhev wê bicihbûyî wê hebin bin. Li ser wê têngîne wê bi mantiqê aristo re wê were dîtîna ku wê ev wê weke nûqtetek ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê di wê temenê de wê were lê hizirkirin bê. Ji aliyekê din ve jî wê, di wê nûqteya di zikhev a bi têngîne weke bi kirde û watelêkirê re ku wê bi têngîna nakokiyê re wê karibê were hanîn ser ziman wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Ev nûqte wê weke nûqtetek ku wê li ser têngîna mantiqê re wê di renekê de wê bi têngîna ji hev derxistinê re ku wê were lê hizirkirin jî bê. Di wê rewşê de wê ya ji hev derxistinê ku mirov wê li wê bihizirê wê dikarê wê di wê nûqtayê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku bi têngîna derxistina ji hev a encamê ku wê bi renekê têngîne **dedûktîfî** û hwd re wê xwe bide dîyarkirin.

Di wê rewşê de wê dema ku wê mantiq wê ji wê aliyê ve wê were hildan li dest wê bi mantiqê gotinan, mantiqê derpêşan û di dewama wê de wê bi mantiqê dedûktîfî û ankû derhanîna ji hev û hwd re wê karibê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare aqilmeşandinê de ku mirov wê di wê nûqtayê de wê balê bikişênê li ser wê, di wê rewşê de wê, derxistina encamê û aqilmeşandinê û hwd re wê, bibê. Di wê nûqtayê de wê du ali wê bi hev re wê derkevina li pêş. Yek wê, aqilmeşandinê û ya din jî wê têngîna argûmantasyonê bê. Di wê temenê de wê, di renekê de wê, di renekê de wê, ev wê, dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê derpêş wê dikarê wê, pêşî ji aliyê têngîna argûmantasyonê ve wê bi gotinekê wê werênê ser ziman û wê bibêjê ku wê, hem wê di awayekê de ku wê weke sergirtî û ankû sernûxûmandi di derpêşê de wê xwediyê rewşa têngîna xwe ya argûmantasyonê bê û ya din jî wê ji aliyê din ve wê weke bi aqilmeşandinê û hwd re wê, di wê temenê de wê, bi dîtîna argûmantasyonê û hwd re wê xwe bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê yek wê weke ya argûmantasyonê hundûrînê û ya din jî wê weke ya derveyî bê. Di nava wê de wê, demê mirov nikaribê bibêjê ku wê, wê hertimî wê pêwîstiya

wê bi têkiliya ya bibirhankirin û ya dihê bibirhankirinê nebê. Wê dema ku wê, bi aqılmeşandinê wê weke ku ew nebê wê demê wê di wê temenê de wê weke ku wê were dîtin wê di wê çerçoveyê de wê, bi ya hundûrîn re wê weke ku wê xwediyê wê temenê bê. di her awayê de wê, di wê rengê de wê, mijara argûmantasyonê wê bi têgînek epistemikî wê di wê de wê bi derfetî wê hebê. Di demên hemdem de wê ev aliyê argûmantasyonê wê ji aliyê azmûnkirin û bi çavdêrîyî û têkiliyên derve û navxweyî û hwd re wê, di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, were dîtin ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Minaq wê dema ku em bêjin “hingiv şêrîna” û ankû “turşû tirş a” wê di wê temenê de wê ev di rengekê de wê weke gotinna weke ku wê pêwîstîya wan bi têgîna piştrastkirina argûmantasyonî wê nebê. Wê di nava têkiliya nava bibirhankirin û ya dihê birharhankirinê de wê newê dîtin bê. Lê wê di wê de wê, dema ku mirov wê, bihizirê bê ku wê, bi awayekê nirxî wê di wê de wê ew têgîna argûmanî ku wê pênasedikê wê di wê temenê de wê xwediyê şewayekê levkirinê bê wê, were dîtin. Ya ku wê, wê qinyatê wê bi me re wê bide çêkirin ku wê, hingiv wê şêrîn bê û ya ku wê bibêjê ku wê turşû wê tirş bê wê di wê de wê, di wê rengê de wê weke têgîna ku wê di wê de wê bi wê re wê, bi derfet bin. Ev wê, bi temenekê azmûnî wê bi wê re wê bi epistemikî wê werina derkkirin û fahmkirin.

Di wê temenê de wê dema ku mirov wê kesekê ku wê hîç ya tişta şêrîn û ya tirş tahmnekirî wê çawa wê zanibê ku ew tirşa û ankû şêrîn a” Yan jî wê, dikarê wê bi wê re wê bibêjê ku wê, çawa wê zanibê ku wê, yek tirş û ya din wê şêrîn bê? Di wê rewşê de wê ev wê bi wê re wê were dîtin ku wê hebê ku wê, azmûnkirin wê, bi rêya sehan wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê, bi rêya derkkirinê û hwd re wê bi wê re wê bi derfet bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê, ev derpêş wê minaq ku em ya turşû tirşa û ya hingiv şêrîna ku wê hildina li dest wê, di rengekê de wê, di awayekê de wê, ji aliyekê ve wê weke derpêşna ku wê di rengekê û şewayekê de wê karibê nêzbibê û wan fahmbikê bê. Minaq wê, di ya pêşî a turşû tirşa de wê gotina tirşê û di ya hingiv şêrîna de wê, şêrînbûn wê weke gotinên ku wê, di wê rewşê de wê, karibê bi şewayekê bihizirê û wê, di rengekê nirxî ê weke di heviyekiyekê de wê karibê wê fahmbikê bê. Lê weki din wê herdû derpêş jî wê weke ku wê bi serê xwe wê dîmenekê wê bidina me ku ew weke bi serê xwe hena bin.

Li vir wê di dewama wê de wê dikarê wê were lê hizirkirin. Aliyê din jî wê ew bê ku wê mijare aqılmeşandinê bê. Di wê nûqteyê de wê dikarê

wê bibêjê ku wê, di awayekê de wê, di nava derpêşan de wê pêwîstiya aqilmeşandinê wê nebê? Di wê nûqteyê de wê, ev wê, di rengê de wê, di awayekê de wê, di aslê xwe de wê, di dîmenekê de wê, nikaeribê wê bibêjê bê. Di dîmenekê din de wê minaq weke ku em bêjin ‘hemû mirov wê mirar bin’, em di dewama wê de bêjin ku Sokrat mirar a” wê demê wê di wê rewşê de wê, têkiliyek wê hebê. Lê di dîmenekê din de wê, weke ku wê gotina hemû mirov mirar in’ û ya sokrat mirar a’ jî wê bi serê xwe wê hebin û ev wê, di wê temenê de wê weke ku wê têkili wê di nava wan de wê nebê. Lê di awayê şibandinê û hwd de wê sokrat wê hem zindî û hem mirov bê. Wê demê wê, di wê de wê, di temenekê aqilmeşandinê de wê bi xwezayî wê di awayekê de wê bi têngîna hemû mirov mirar in’ re wê were girêdan. Yan jî wê di awayekê din de jî wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, di dewama wê de wê, ev jî wê karibê wê were ser ziman ku wê têngîna sokrat mirar a’ û ya ‘hemû mirov mirar (deadly=mortal) in’ ku wê her yekê wê weke bi serê xwe wê hebê jî lê wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê, li wê bihizirê bê. Di wê rewşê de wê bi serê xwe bûyin wê weke bi serê xwe wê bi kirde û wateya wê ya teybet û ankû gelemper ve wê girêdayî bê. Di wê gotina hemû mirov’an de wê, û ya sokrat de wê, di wê rewşê de wê, têkiliyek wan ya din a teybet jî wê di wê nûqteyê de wê were dîtin ku wê bi wê re wê hebê.

Di wê rewşê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, di encama ghiştinê a hemû mirov mirar in’ û ya sokrat mirar a’ de wê, di wê rewşê de wê, weke encama ‘mirar’iyê ku wê di wê de wê xwe bide diyarkirin wê weke nûqteyek hevbeş a ku wê bi wan re wê were lê ghiştin bê. Aliyê din jî wê weke têngînek sergirtî a herdû derpêş jî wê di wê de wê, zindibûnekê wê werênina ser ziman bê. Di awayê din de jî wê ew wê di wê de wê hebê ku wê, yek wê gelek kesên mirar wê bahsa wan wê bikê û ya din wê kesekê mirar wê bahsê wê bikê. Di wê nûqteyê de wê bi têngîna morfolojikî jî ku mirov wê li wê nûqteyê wê li wê bihizirê wê demê wê, ew wê bi wê re wê were dîtin ku wê, ew gelek bûn wê di xwe de wê xwediyê rewşek weke ya yek bi yek’bûnê bin. Sokrat wê yek ji wan yek bi yek’bûnê bê. Yan jî wê di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê din wê ew wê, weke di wê temenê de wê, dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê di mijare aqilmeşandinê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring ê bi aqilmeşandinê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Di mijare mantiqê û derpêşê de

wê aqılmeşandin û encamgihiştin wê weke du tégînên ku wê, di wê nûqtayê de wê, nikaribê wê redbikê û wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê bê. Lê di nava wê de wê, bo ku ew were kirin wê ji aliyekê din ve jî wê, her dîyarde, fenomen, argûmantasyon, encam û ankû derhanînên ku ew bênin kirin wê di dîmenekê din ê bi serê xwe ku wê hebin jî bin. Weke ku wê çawa wê ji ya hemû mirov mirar in ku wê sokrat wê mirar a bê jî wê cihê û ji w bi serê xwe wê weke ku wê were dîtin.

Di mijare aqılmeşandinê de wê dikarê di dewama wê de wê hinekê din li ser wê bisekinê. Ev ali wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bide dîyarkirin bê. di mijare mantiqê de wê aqılmeşandin wê weke xosletekê wê yê ku mirov wê dikarê wê bi teybetî wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Ev jî wê bi wê re wê, di wê rengê de wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Di nava xosletên tiştan û gihiştina wan a li hev de wê dema ku em li wê bihizirin wê, ev wê, karibê wê, mijare aqılmeşandinê wê ji holê rabikê? Na, wê nikaribê. Ku em bêjin mirov û zindîbûnê bi hev re wê weke du gotinên ku wê her yekê wê bi serê xwe wê karibê bi gelek aliyan wê were salixkirin û ew were fahmkirin bê. Di mijara gotina mirov de jî û ya zindîbûnê de jî wê çerçoveyek bêsinor a fahmkirinê wê xwe karibê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, dema ku me got mirov zindîya wê, di wê temenê de wê weke tégînek ku wê bi wê re wê bi wê temenê girêdanê wê were bi hev ve çêkirin bê. Ev wê weke rewşek aqılmeşandinê jî bê. Di wê rewşê de wê, dema ku em di mirov de wê, weke aliyekê wê yê din ku ew zindîya di wê de lê bigihijina encama zindîbûnê û ankû di gotina zindîbûnê weke zindiyekê ku ew heya mirov ku ew di wê de li wê bigihijin wê, di wê temenê de wê weke bi wê re wê, karibê were fahmkirin bê. Li vir wê, xoslete pêwîstîniyê wê, ji wê zêdetirî wê, weke tégînek epistemikî a ku wê mirov wê di awayekê hesanî û xwezayî de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê bi wê re ewê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê hinek gotin wê, di wê rengê de wê, wateyên yên din jî wê weke di dîmenekê de wê, bi hev re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Mînaq wê dema ku em li avê bihizirê wê av wê hem germ jî hebê, sar jî hebê û bi gelek awa û rewşên din ên weke wan wê hebê. Di wê rewşê de wê dema ku me got 'ava sar' û ankû me got 'ava germ' wê di wê demê de wê, tégîna ava sar û ya ava germ wê di xwe de wê, kirdeyek ji ya sar û germê jî wê di avê de wê weke ku wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin. Di wê rewşê de ji ava germ gihiştina bi

hesanî encama têngîna germbûnê wê, di wê temenê de wê, di wê rengê de wê weke xosletekê wê ku wê were dîtin wê ne têngînek pêwîstînêr bê. Di wê rewşê de wê weke têngînek ku wê, ji aliyê ve wê weke bi azmûnî weke encamekê em ghiştinê de. Ev wê weke têngînek ku wê, di awayekê de wê, nikaribê weke xwe bibênê mê. Minaq bi demê re wê ew ava germ ku wê hin bi hin wê sar bê. wê demê ew encama ku me bi têngînî weke lê ghişt a bi germbûnê ku em wê li wê bihizirin wê demê wê, ew wê tenê wê weke têngînekê û ankû ideeyekê wê di wê rewşê de wê ji aliyekê ve wê di dîmenekê de wê xwe bide dîyarkirin. Piştî ku wê dema ku av ji wê rewşa germbûnê derket wê, ew têngîn wê weke têngînekê wê bimênê. Wê di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare germbûnê wê, di wê rengê de wê, karibê xwe bide dîyarkirin. Di awayekê de wê, dema ku em bi wê re wê hizir dikin wê demê ev wê, ne weke rewşna ku ew ji xwe re teqez hena bin. Wê dema ku em bêjin em wan encaman bi aqilemşandinê em nê negihijina wan û ankû wê ne pêwîst bê wê di rengekê de wê weke ku wê, di wê rewşê de wê, têngînek statibî û ankû a dervî mantiqê gûharînê ku wê, di rengekê de wê, bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Ti tişt wê, bi wê rengê wê mirov nikaribê wê bihizirê ku wê hebê.

Minaq em bi têngîna fizîkê wê, di rengekê de wê, di awayekê de wê bi mijarê wê li wê bihizirin. Wê dema ku wê wê hesin wê were danîn li ser êgir wê, demê wê, di wê demê wê rewşên din ên weke germbûnê, sincirinê û ankû bi sincirinê sorbûnê wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev wê, ne weke rewşên ku wê di nava rewşemî wê yên berê de wê, were fahmkirin bê ku wê ti têtîliya wan nebê bê. Wê vajî wê, di wê temenê de wê di pêvajoyek di dewama hev de wê, rûdana rewşên din wê bi wê re ku wê bibin wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare aqilmeşandinê de wê, di wê temenê de wê, di nava rewşa hebûnê, tiştê û ankû ji rewşê li rewşê di nava wê pêvajoya wê ya bi herikinê de wê, bi têtîliya nava sedem û encamê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev wê, di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare rewşa nava têtîliya sedem û encamê de wê, di wê rengê de wê, ji encamê

gihiştina wê ya weke sedemê ji rewşek din re wê di wê têkiliya sedem û encamê de wê çawa wê têkiliyek xelekî a di dewama hev de wê di wê rengê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê biafirênê wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Ev bi wê rengê têginekê bi wê re empetiyê dênim. Wê dema ku ez bêjim ber ku av hebû min bi wê xwarin çêkir, ber ku xwarin hat çêkirin me xwar û bi wê têrbûn. Ber ku m têrbûn em ne birçîbûn û hwd. Di wê temenê de wê ev xelek wê di dewama wê de wê karibê were domandin wê di wê temenê de wê karibê were pêşxistin.

Di wê rewşê de wê, di wê rengê wê di wê rewşê de wê tenê wê aliyekê wê bi têkiliya sedem û encamê re wê, bibê. Ew jî wê di wê temenê de wê bi ya hevrasta wê ya ku wê bi xosletên hev ên di hev re derbas dibin re wê, bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê were dîtîn û wê bibê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Têkiliya sedemê wê di tişte wê têkiliye şubjeyî bê. Wê dema ku ez li tiştêkê bihizirim wê di wê temenê de wê, çawa wê ew sedem wê bi wê re wê bibê wê karibê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Minaq wê, dema ku wê, aristo wê, li tiştêkê ku ew weke rûdaneke weke 'trejedyekê' bê ku wê li wê binerê wê çawa wê armancek wê di wê de wê hebê wê li wê bihizirê. Li gorî wî 'armanca trajedyê paqijkirina hestan e.' Wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê ku wê têgînek bi wê rengê a weke tregediya ku wê rûbide wê, karibê encamek din jî bi wê re ew rûbide. Wekî din wê bi derfet bê ku mirov wê bi aqilê xwe li wê bihizirê û kifşkirinên ku em bi aqilê xwe bikin wê, di wê temenê de wê, karibê kifşbikê bê. Li şûna gotina 'paqijkirinê' dikarê gotina " bi wê rengê re jî biheta ser ziman ku 'armanca trajedyê gûharandina hestan e' jî. Ev jî wê bi derfet ba. Wê demê wê di wê temenê de wê rengê de wê, têgîna sedemê wê di wê rengê de wê, di çerçoveya rewşekê, bûyerekê û ankû rûdawekê de wê nikaribê wê tenê wê bi aliyekê wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê, encamên wê bi xwe re wê bi wê rengê wê bi aliyên wê yên din re wê di wê çerçoveyê de wê bibin û wê karibin were fahmkirin bê.

Di awayekê de wê dema ku em tiştêkê wê derk dikin wê weke berembê wê tiştê ku me li jîyanê dîtîya, jînkiriya û hwd. Wê di wê temenê de wê ev wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bibê bê. Wê demê wê bi wê rengê ku me ew li wê hizirî wê têgîna sedemê wê xwe ji aliyên weke wûcanê, cîwarê (mekanê), demê û hwd ve jî wê di awayên cihê ve

wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, li ser wê temenê wê her pîrsa ku wê, were pîrsin wê ji aliyekê ve wê rêya gihiştina sedemê û renekê din ê bi wê fahmkirinê jî wê weke ku wê bi xwe re wê di wê rewşê de wê biafirênê.

Wê demê wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê têtîna sedemê û encamê wê di wê temenê de wê dikarê wê ji wê aliyê ve wê bi aqilekê ji wê derhanînê û hwd re wê, ji aliyekê ve wê bi wê re wê fahmbikê bê. Em dema ku em goşt dixwûn em dibêjin em ber ku em birçî na. Yan jî ev goşt bo xwarinê ya. Lê ti goştê sawalê wê ne ji bo mirov ku em wê bixwûn wê di aslê xwe wê were û bibê bê. Ew wê, bi wê rewşa wê zindiya ku ew bûya wê bi serê xwe wê bibê û wê hebê. Yan jî em dikarin gotinê wê bi wê rengê wê werênina ser ziman û wê bibêjin ku wê ti zindi wê bo ku mirov wê bixwûn wê were dînyê. Yan jî wê ti mirov wê bo ku ew ji yê din re kole bê wê were dînyê. Yan jî wê ti mirov wê bo ku ew yê din wî bikujê wê were dînyê. Di wê temenê de wê, ev rewş wê weke rewşên ku wê bi serê xwe wê werina fahmkirin bin û wê di wê temenê de wê, karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Her tişt wê di wê rengê de wê ji aliyekê ve wê bi sedema xwe bi xwe re wê weke ku wê di wê de wê hebê wê bibê. Aristo wê di wê temenê de wê sedema wê ya di wê de wê dixwezê wê li wê têbigihê û wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, bi wê re wê, çî bo çî heya pîrskirin jî wê di wê temenê de wê aliyekê ku mirov wê li wê lêbipîrsê bê. Tiştê bo tiştê nabê. Lê tişt dibê û ew li ser temenê ya pêwîstîya xwe wê, xwe digihênê yên din û tiştên din. Minaq wê bo ku ew bijî wê, şînayî û tiştên din ku ew digihîjîyê de wê, ew wê, di wê temenê de wê, ne dîyar bê ku ew wê di wê rewşê de wê xwe bigihênîyê de bê. Wê, ew gihandin jî wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê ji xwe re bûnê û rasthatinê a bi wê re wê di wê rewşê de wê bi wê re wê hebê ku mirov wê bi wê re wê kifşbikê bê.

Di wê temenê de wê jî mirov dikarê wê bibêjî ku wê di nava derpêşê de wê, hem bi têtîliya sedemî û ya sedemî wê bi hev re wê hebin û hem jî wê ji aliyekê din ve jî wê bi serê xwe wê hebin. Li vir wê, dema ku mirov wê têtîliya sedemî û ya mantiqî wan ji hev cihê her yekêdênî aliyekê wê demê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê weke beremberê hev wê weke du têtînan wê dîmenekê de wê werina dîtin. Lê sedem wê weke xosletekê fahmkirinê bê. û wê ew wê di nava têtîna mantiqê û ankû 'vacê' de jî wê hebê. Wê demê wê çawa wê dikarê wê fahmbikê. Di her têtîliya mantiqî de wê li ser temenekê sedemî wê bê xwestin ku ew were fahmkirin. Lê her têtîliya sedemî jî wê di

çerçoveyek têtîni a mantiqî de wê, fahmbikê. Di çerçoveya têtîni apistemikî de wê ev wê bi wê re wê karibê were ser ziman ku wê, di wê temenê de wê, di wê rewşê de wê, dema ku wê li mantiqê were lêgerîn wê demê di sedemê wê de weke têtînek rêgezî û restî a ku ew wê, di pîvane hebûnê û wê weke wê, di wê temenê de levkîrin û bi wê re bi wê hebûnîya wê û hwd re wê were lê hizirkirin. Ev wê weke aliyekê wê biafirênê. Lê aliyê din jî wê, di wê temenê de wê, were fahmkirin wê dema ku wê di wê de wê, were lê hizirkirin wê, bi epistemikî wê çawa wê di çerçoveyek makul de wê were dîtîni û ser ziman wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Mantiq û ankû vac wê, di wê temenê de wê, xwediyê şewayekê fahmkirinê ê ku mirov wê fahmbikê bê.

Di nava felsefeyê de wê weke ku mirov wê bi têtîna aristo re wê li wê bihizirê wê ew wê, çerçoveya darêjkê wê derxê li pêş û ev wê bi xwe re wê encamên nû wê bi felsefeyê re wê bi wê re wê werênî li holê. Minaq wê, di wê temenê de wê, awayê darêjkê, rengê wê, di wê de hebûna cewherê, qalikê wê û hwd wê, di wê temenê de wê weke hinek ji wan aliyên wê yên ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê

Ji aliyê din ê epistemikî ve wê bi wê re wê were dîtîni ku wê li wê were lê hizirkirin ku wê mijare hebûnê wê, di wê temenê de wê, bi dîyarîya wê û şenberîya wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê şenberîya ku wê biafirê wê bi wê temenê wê çerçove û bingihê wê were afirandîni wê temenê têtîniştîni razber ên demên piştîre ku wê werê pêşxistin jî bi têtîni wê weke ku wê biafirênê.

Di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê ku wê mijare felsefeyê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Em di wê temenê de wê jî dikarin wê di dewama wê de wê werênîni ser ziman ku wê lêpîrsînêni ku wê di çerçoveya şenberî û razberiyê de wê, di demên piştîre ên weke yên serdema navîn û hwd de wê bi felsefeyê û hwd re wê bibin wê çawa wê li ser wê temenê şenber re wê ew têtîniştîni razber wê werina fahmkirin û wê werina gihandîni li argûmanê, sedemê û hwd wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, karibê wê di serî de wê di wê nûqteyê de wê kifşbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê rewşê de wê mijare têtîliya nava sedemê û mantiqê wê, di wê temenê de di mantiqê de lêgerîna têtînek sedemî û ankû bi hêncetî bo fahmkirinê û ankû di sedemê lêgerîna çerçoveyek mantiqî û hwd wê, di wê çerçoveyê de wê, rengê çerçoveya fahmkirinê a bi sedem û mantiqê a ku ew di zikhev re derbas dibê wê, di wê temenê de wê bide dîyarkirin.

Em ji aliyekê ve wê nikarin wê di wê temenê de wê, beremberê têgîna mantiqê wê sedemê wê werênina ser ziman. Lê em dikarin bi hemûyan û bi awayên pirrali werênina ser ziman. Ev jî wê di wê, di temenê de wê karibê wê li wê were lê hizirkirin û wê were hanîn li ser ziman ku wê mijare sedemê wê, di renekê de wê, di awayekê de wê, di mijare aqılmeşandinê û mantiqê de wê, weke rêyek ku wê bi wê re wê ghiştina li zanîne wê biafirênê bê. Di wê nûqteyê de ew zanîna ku ew li wê hat lêghiştin û derhanîn li holê wê, di wê de wê, levkîrin, û fahmkîrîna wê ya bi mantiqê wê çawa wê bibê wê weke aliyê ku wê bi wê re wê êdî wê were lê hizirkirin bê.

Têkiliya sedem û encam wê di pêvajoya fahmkîrinê û bûyinê û bandûra li hev ku wê bi têgîna **bandûr û bertekê** wê karibê wê were fahmkîrîna re wê karibê were hildan li dest û were fahmkîrîna.

Di mijare fahmkîrîna rewşek bûjenî û ankû dîyardeyekê de wê, têkiliya nava wê bi têgînek sedemî wê dema ku em bahsa wê dikin ku em wê fahmbikîna wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê giring bê. Li vir divê ku mirov wê ji hev cihê bikê ku wê, di rewşa danîşandina hebûnê û pênasakîrîna wê de wê weke wê ku ew dihê dîtîna wê çawa ku wê weke birhanekê bo wê hebûna wê jî wê bi xwe re wê di dîmenekê de wê, bide dîyarkîrîna wê dikarê wê li vir wê li wê bihizirê. Minaq em, dikarin wê di wê temenê de wê li wê bihizirin ku wê, têkiliya nava bûjenî wê, di wê rewşê de wê li gorî rewşekê û têgînekê bê. Ew jî wê di wê temenê de wê, ew bê ku wê wê çawa wê, di renekê de wê weke wê hebûnê di dîmenekê de wê bi wê re wê, bibê. Wê dema ku mirov wê, dema ku wê tiştê hebê ku mirov wê, bêjê ew nîn a wê vajî wê bê wê, demê wê, di wê temenê de wê ev vajîbûn wê weke dermantiqîyekê wê bi xwe re wê bide dîyarkîrîna wê, di wê rengê de wê mijare levkîrinê û wê bi wê hebûnê heyî re wê, di rengê de wê, bide dîyarkîrîna. Di mantiqê de wê, têkiliya nava sedem û encamê û ya argûmantasyon û danîşanê (demonstration) ji hev wê di wê temenê de wê pêwîst bê ku mirov hinekê li wan bihizirê ku ew bo ku ew aliyên mijarê baştirin wê werina fahmkîrîna. Di wê rewşê de wê, di awayekê de wê, mijare sedemê û encamê wê di xwe de wê karibê têgîna sedemê jî wê di renekê de wê bide dîyarkîrîna. Ya ku wê sedemê wê di dîmenê û çerçoveyek têr de wê bide nîşandin jî wê têgîna argûmantasyon û danîşandinê bê. Di wê temenê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, argûmantasyon wê, weke di wê de wê, salixkîrîna û wê weke ku ew heya wê, di wê temenê de wê bi wê rengê wê salixkîrîna wê

bê. Di çerçoveya têtîna mantiqê de wê, dema ku em li têtîna argûmantasyonê bihizirin wê dikarin wê bi kinasî wê werênina ser ziman.

Argûmantasyon wê bi teorîkî wê ew wê, dîmenê wê bi xwe re wê bide nîşandin ku wê encamên bi aqılmeşandinê ku mirov wê bigihijê wan wê bi temen, bingih û çavkaniyên wê re wê çawa wê di ahengek levkir de wê, bi piştgir bikê wê bi wê ve wê girêdayî bê. Di awayekê de wê şewayekê teherî û ankû dîyalektîkî a weke bi axistinê, danûstandinê û têtîna qanixkirinê û hwd re wê bi wê re wê, di levkirinekê de wê xwe bide nîşandin. Di wê temenê de wê, li ser temenê heyî wê, di awayekê de wê, di nava fahmkirinê de wê bi levkirinê û ji hev derhanînê û lê ghiştin û têtîgihîştinê de wê çawa wê, xwediyê çerçoveyek fahmkirinê bê wê karibê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Temenê têtîna argûmantasyonê xwe di sipêrê bi birhankirinê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di axiftinê de wê, xwe sipartin, birhan, hêncet û hwd wê, weke aliyên ku wê bi wê re wê, were lê hizirkirin bê. Di argûmantasyonê de wê aheng û levkirin û hevdû bi piştgirîkirin di fahmkirin û gotinê de wê weke aliyên wê yên giring bin ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Di dema axiftinekê de wê, li ser têtîna argûmantasyonê ren wê hêncet û birhan wê di renekê de wê werina ser ziman. Wê di wê temenê de wê ew birhan û hêncet wê, çawa wê bîn gihandin li awayekê sedemî û wê bi wê re wê çawa wê encam wê bi wê re wê derkeve li holê û ankû wê bê derxistin li holê wê weke aliyên wê yên din bin ku mirov li wan bihizirê bê. Di mijare argûmantasyonê de wê, dikarê wê d dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, têtîna piştrastkirinê wê temenê têtînên weke qanixkirinê û ghiştina qinyatê û hwd wê biafirênin bin. Argûmantasyon bi têtîna derhanînê, aqılmeşandinê û ghiştina encamê re wê, temenê wê karibê were ser ziman. Li ser temenê axiftinê, danûstandinê, lêpîrsînê, lêgerîna li zanînê û ankû derhanînê a ji hev bi zanînê û hwd re wê karibê bi şewayên wê yên li wê hizirkirinê û lê têtîgihîştinê wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di mijare argûmantasyonê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê li ser temenekê felsefeyê wê, bi têtînek giştî a bi temenkirinê re wê, bixwezê ku ew wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman. Wê dema ku em têtîna argûmantasyonê wê li wê bihizirin wê, di awayekê de wê pêwîstiya lê hizirkirinê a heta demên aristo û platon çûyina bi wê hizirkirinê re wê ji aliyekê ve wê weke ku wê hebê. Di wê temenê de wê, were dîtin ku wê, di wê temenê de wê, çawa wê bi temenekê ontolojiyî wê xwe bi sipêrê

rêgez, destûr û hwd ku wê di wê temenê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bî. Di demên piştre wê hin bi hin wê bi temenekê epistemikî wê li wê were lê hizirkirin û wê hin bi hin wê aliyên wê yên cihê re wê were dîtîn ku wê, were lê hizirkirin.

Çend qadên sereka ku mirov wê, karibê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê, bi wê rengê wê bi wê re wê li wê bihizirê wê, qadên weke yên ramyariyê, destûrî, şirovekirinê, zanistî, matematikî û hwd re wê were dîtîn ku wê, hin bi hin wê were pêşxistin. Mantiq jî wê di nava wan aliyan de wê bi temenekê li ser têngîna hêncet û bi sedemkirinê û hwd re wê, di rengekê de wê bi wê re wê bi têngînek epistemikî û hwd re wê hin bi hin wê were dîtîn ku wê pêşkeve.

Tabî wê dema ku em ji van aliyan ve wê werênina ser ziman wê demê em dikarin wê ji wê aliyê ve jî wê, li wê bihizirin ku wê ji aliyê têngînên weke, dîrok, derûnî û civaknasiyê û hwd re wê, çawa wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê were lê hizirkirin wê were dîtîn. Ev jî wê weke aliyên wê yên din bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di mijare têngîna derûnî û argûmantasyonê de wê bi kinasî wê ji du aliyan ve wê dikarê wê bi têngîn û gotin bikê û wê werênê ser ziman. Yek wê ji aliyê kesê diaxifê ve bê ku wê çawa wê, dema ku wê, dema ku wê, hizrên xwe wê werênê ser ziman wê, bi hêncet û sedemên xwe yên ku ew xwe li wan dispêrê re wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê. kesê ku ew diaxifê wê, di wê temenê de wê, bi axiftinên xwe re wê, di dîmenekê objektîvî de wê çawa wê xwe bi wê dana bawerkirinê û wê bi wê re wê, di rengekê de wê bibê û wê bijî wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di mijare derûniyê û argûmantasyonê de wê, di wê temenê de wê, di nava yê kesê çavdêr de jî wê, li ser wan sedem û hêncetên weke yên argûmankirinê û xwe bi wan dana bawerkirinê re wê, di rengekê de wê weke ku wê hizirkirin û nîqaş wê bê kîrin bê. Derûnî wê, di wê temenê de wê, di pêvajoya qanixkirinê de ku wê weke ku wê bi têngîna derbasbûnê re wê, di rengekê de wê, weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê, dikarê wê, werênê ser ziman ku wê, minaq wê kesekê ku ew dema ku ew li deverê ew bûyereke ku ew piştre jî wê hêsta tîrsê bigirê ku wê bijî wê, piştre wê bi hêncetên ku ew di serê xwe de çêbikê wê çawa wê xwe ji wir dûrbikê û wê, çawa wê ew der wê ne

ewle bê ku ew di wir re herê wê, li wê bihizirê. Kesê çavdêr wê, di wê temenê de wê, bi têtînek azmûnkirinê wê bixwezê ku ew bi wê re biaxifê û wê, bi wê re wê werênê ser ziman û vebêjê ku wê, ew rewşek bû ku ew jîyankir û wê dûbare wê weke wê nebê û wê newê li serê. Di wê temenê de wê ev jî wê bi wê re wê, di wê rengê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê, werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, ji aliyê derûnî ve wê, bi çerçoveyek fîzîkî û newrolojîkî wê li wê hêncetê xwe girêdan ku wê di awayekê de wê bibê wê, bi xwezê ku ew xwe li wê girêbide. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di wê çerçoveya hêncetên xwe bi wê bawerkirinê de wê, di wê temenê de wê, hêncetên kesên xwe bi wê bawer dayî kirin wê, beremberê wê, çavdêr û ankû derûnvan wê bixwezê ku ew hêncetên ku ew bi wan bide nîşandin ku ew yan ne rast û yan jî wê, di rengê din de wê, rast bê wê bide hanîn ser ziman û wê bixwezê bi wê bide bawerkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Minaq wê dema ku em di dewama wê de wê bahsa argûmanak ramyarî bikin wê li ser wê rewşa heyî de wê, li ser rengê dîtîne, bi sedem û hêncetkirinê û hwd re wê, bi awayekê weke wê dana fahmkirinê de wê di rengê de wê werina ser ziman. Di nava pîvanên ramyarî de ku wê, bi wê têtîne ve wê girêdayî bin wê di rengê de wê, hizir û şîrove ên bi wê temenkirina wê re wê, di rengê de wê, weke ku wê bi wê re wê, werina lê hizirkirin.

Di awayekê de wê, weke wê bawerkirin, zanîn û hwd wê, weke aliyên ku wê bi wê têtîne re wê, armanc bê. Di dewama wê de wê, ew çerçoveya ku wê bi wê bide bawerkirin wê çawa wê, li gorî wê, û weke wê têtîne bê û wê li ser wê re wê, hebûn û dîyardeyên jîyanî wê bikê ku ew wan şîrovebikê û wê weke wê û li gorî wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di wê warê de wê hemû ragihandinên ku wê werina kirin wê karibin bikevina çerçoveyek dezenformasyonî de jî.

Di wê temenê de wê, çendî ku wê weke ku em bi çerçoveya têtîna destûrî de wê karibê wê jî wê bi têtîna cihêkirina bi têtîna nava ya 'rast' û 'nerast'ê de wê were cihêkirin wê bi wê re wê hebê jî lê wê di aslê xwe de wê, di çerçoveya rengê hizirkirina xwe de wê weke ku wê bi wê re wê xwediye rengê hizirkirinê û fahmkirinê bê. Di çerçoveyek destûrî de wê dema ku wê, were lê hizirkirin wê, di wê temenê de wê li gorî destûr û rêgezê vajî wê, ketina pozisyonekê de wê bi wê re wê, di rengê de wê, were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, kesê ji aliyê destûrê ve wê li wê bihizirê wê bixwezê wê bide dîyarkirin ku ew çawa ketiya vajî wê û

encamên wê çûbûna wê bide dîyarkirin. Kesê vajî wê dihizirê û wê dixwezê wê werênê ser ziman jî wê, di wê temenê de wê, yan wê, bênê ser ziman û ragihênê ku ew neketina rewşa vajî wê de û ew rewşa ku wê dihê gotin ku ew kiriya ew nekiriya. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Yan jî ku ew ketibê vajî wê de wê, ber çî û çawa ketiyê de wê, bixwezê ku wê ji aliyê wê kesê ve wê di awayekê de wê bi hêncet bikê. Di wê temenê de wê, mijare hencet û sedemê wê di wê temenê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê derkeve li pêş û wê karibê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê rengê de wê dikarê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê ku wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di awayê hanîna ser ziman de wê, hêncet û sedemên ku ew werina ser ziman wê di wê rewşê de wê levkîrin û hevqirtin û ahenge nava wan de wê di dîmenekê mantiqî de wê weke ku wê were lê hizirkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê, karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Minaq ji aliyê destûrî ve wê, di dadgehê de wê dadger wê, dema ku wê biaxifê wê argûmanên xwe yên li gorî destûrê wê li wan bihizirê û wê, di wê temenê de wê werênê ser ziman. Wê dema ku wê, hizirên weke argûmanên li dijî wê hatina ser ziman ku ew çendi dikarin vajî wê bidina nîşandin û ankû nedina nîşandin û ankû wan pûçbikin û hwd jî wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirin bin. Di wê temenê de dadger wê, nerîna destûrî wê werênê ser ziman û wê li gorî wê argûmanên xwe wê, bênê ser ziman. Di wê temenê de wê, nerîna destûrî wê bo aliyê din jî wê bûhûrîner bê. Lê li vir wê, weke wê kirin û li dijî wê ketina pozisyonê de wê li ser wê temenê wê weke aliyên bi referansî ku wê bi wê û bi têngîna argûmantasyonî wê li wê were lê hizirkirin. Mijare hêncetê û dîtina sedemê wê di wê temenê de wê, weke aliyên ku wê, di wê çerçoveyê de wê, di temene û çerçoveyek levkîr û ahengbar de ku wê were lê hizirkirin bê. Di wê rewşê de wê bi wê re wê çerçoveya ku wê were hanîn ser ziman wê, di awayekê de wê, çawa wê, di dewama hev de wê, hev piştrastbikê û wê ya argûmanên vajî wê pûçbikê wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di mijare têngîna argûmantasyonê de wê bi têngîna nerînê û qadê ve wê girêdayê wê, weke ku wê di rengekê de wê bi wê re wê, were lê hizirkirin û wê di wê

çerçoveyê de wê bê xwestin ku ew were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, di çerçoveyek nerînî a mirovî de wê, aliyên hizrî ên zêhnî, çandî, destûrî, ramyarî, dîrokî, civaknasî, derûnî û hwd wê bi gelek aliyên din re wê hem karibin di zikhev de di awayekê û dîmenekê de werina dîtî û fahmkirin û hem jî wê bi serê xwe wê, di reng û awayekê de wê karibin werina fahmkirin û dîtî. Di wê temenê de wê bi temen û têtînek epistemikî re wê, karibê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Şîroveyên li ser têtîna argûmantasyonê ên di wê warê de wê, bi gelek aliyên wê di demên dawî de wê were dîtî ku wê werina ser ziman. Di nava têtîna teqezîyê û têtîna argûmantasyonê de wê, minaq **Stephan Tuilmin** wê di têtîna xwe ya bi navê “bi navê bikarhanîna argûmanan” de wê balê bikişênê li ser rewşa bikarhanîna argûmanan û qadana argûmana. Wê di wê temenê de wê, li ser têtîna mantiqî a dîtbarî wê, têtîna dîtbarîyê û teqezîyê wê, di awayekê de wê, bi hev re wê weke ku wê di dîmenekê de wê, di têtîna platon de wê were dîtî wê ji xwe re wê bikê mijar û wê li ser wê bîpînjê. Wê di wê temenê de wê bi têtîna ‘biqadê ve girêdayî’ û ankû ‘negûharîna qadê’ û hwd re wê, di rengekê de wê, di temenê têtîna xwe ya argûmanî de wê hilde li dest û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê dema ku wê bahsa têtîna xwe ya qadê a di temenê têtîna argûmanê de wê bikê wê mijare antropolojîyê wê hilde li dest û wê li gorî wî lêgerîna li argûmanên rasyonali wê, wan li ser têtîna dîtbarî di awayekê de wê bicih bikê. Li ser wê temenê wê antropolog ku wê li ser qadê wê zanên xwe wê, bi zanîna wê werênê ser ziman û wê çawa wê bigihijê li encamê di fahmkirinê de wê li ser wê bisekinê.

Di mijare felsefeya xwe de tuilmin wê di rengekê de wê mijare têtîna “cosmopolis”ê wê hilde li dest û wê, di wê temenê de wê, têtîna wê ya gerdûnî wê bikê mijare fahmkirinê. Li gorî wî hem di zanistê de û hem jî wê filosof wê dema ku wê li ser mijarê wê bihizirin wê, bi zêdeyî wê bi teorikî ku wê bihizirin û wê, aliyên pîretikî wê ji nedîtî ve wê werin wê di çerçoveya mijarê de wê, bikê mijare rexneyê.

Di wê temenê de wê dema ku em çerçoveya hizirên Tuilmin li wê dihizirin ên ku ew dihênê ser ziman wê, di awayekê de wê, aliyê platon ê bi aqilê kirinî ku ew di awayekê de di dîmenekê bi mantiqê dîtbar re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman wê bixwezê ku ew jî xwe re wê bikê temen û li ser wê re wê li wê bihizirê. Li vir ber ku mijare mantiq bê wê, ev alî wê bi zêdeyî wê di çerçoveya mijarê de wê heya mirov wê karibê bikişênê li ser xwe.

Wekî din wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, ji aliyekê din ve jî wê li ser temenekê ekolojikî wê pêvajoyên pîretikî heta demên pêşxistina atomê û hwd wê di rengekê de wê bixwezê hilde li dest û wê dîmenekê wê bi kortasî wê di wê çerçoveya hizirkirina xwe de wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê têkiliya bi gotinê û di nava jîyanê de zimanê asayî ê ku mirov wê bikardihênê wê di wê temenê de wê weke aliyên din ên ku wê, di çerçoveya têtîngên xwe yê argûmanî û teorikî de wê hilde li dest bê. Di wê temenê de wê, li ser kirinên me yê hesan re wê di nava jîyane me ya hesan û gotinên me yê hesan ên asayî ku ew dihên bikarhanîn de wê rewşên weke yê rewîstî ku wê di nava jîyanê de wê rûbidin wê weke aliyên ku wê bi wê re wê di rengekê de wê li wê bihizirê bê. Di wê nûqtayê de wê, di awayekê de wê, dîmenekê ku wê, Tuilmin wê ji wê aliyê ve wê li wê bihizirê bi têtînga xwe ya argûmanê wê di wê dîmenê de wê xwe bide dîyarkirin ku wê weke ku wê çawa wê, platon wê aliyê teqezîyê wê dênê li pêşîya ya pîretikê û sehê wê, di heman dîmenê de Tuilmin wê heman rengê hizirkirinê wê ji aliyê têtînga pîretikê û sehê ve wê, di wê temenê de wê bixwezê wê hilde li dest û wê ji wê çawa wê bi ber ya şubeyî wê weke minaq ji pîretikên jîyanî û bi ber fahmkirina rewşên rewîstî ve wê herê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Li ser temenekê şenberîyê re wê bixwezê ku ew di awayekê de wê di wê temenê de ew xwe bigihênê awayekê hizirkirinê. Li vir aliyê ku em bi têtînga Tuilmin re di çerçoveya mijare xwe de wê li wê dihizirin wê aliyê dîmenî ê bi têtînga mantiqî a dîtbar ku ew di wê temenê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê bê. Di wê çerçoveyê de wê, weke ku wê ew bixwezê ku ew ji aliyê têtînga sehî û pîretikî ve ew nêzî rengê têtîngên ideayên platon bibê û wê di wê çerçoveye de wê çî encamê wê bi xwe re wê werênin û wê bidina dîyarkirin wê bixwezê ku ew wê di wê rengê de wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê dema ku wê, Tuilmin wê têtînga xwe ya aergûmanê wê bi awayekê modelî wê hilde li dest wê, di rengekê de wê, çawa wê ji kirinîya pîretikê dîr bê wê bixwezê ku ew wê pêşî wê di rengekê de wê, bi wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê xwest ku ew dîmenekê din ê argûmanî bi têtîngî ew pêşbixê.

Di awayekê de wê, di awayekê de wê, di têtînga platon de wê, dema ku wê du nava dualiteya ya teqez û ya ne teqez de ku wê bi wê mijar wê were lê hizirkirin wê aliyê ne teqez wê bi dîmenekê dîtbar re ku wê were lê hizirkirin wê li ser wê temenê bi ber aliyê teqez ve were çûyin wê weke dîmenekê din ê teqezîyê ji wê dîmenê teqezîyê ku ew dide

dîyarkirin wê cihê wê weke ku wê karibê wê bide dîyarkirin bê. Bi heman rengê wê, ji aliyê gotina wî ya teqezîyê ve ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê, dîmenekê din wê weke ku wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Wê di wê teqezîyê de wê dîmenê wê weke ji ya pîretikî û sehî dûr ku wê dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin wê, di wê rengê de wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqteyê de wê dema ku mirov wê bi çend gotinan wê têgîna platon a têgîna ideayê a teqez a weke ya dervî ya pîretikî û sehê wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê bi çerçoveya xwe ya giştî, gelemperî û ankû gerdûnî re ku wê were lê hizirkirin wê, di wê çerçoveyê de wê ew wê, çawa wê bê xwediyê rewşek pretikî wê weke pîrsek zêde bêbersiv wê li pêşîya hizrên platon wê xwe bide dîyarkirin.

Di dîmenê ku wê, Tuilmin wê li wê bihizirê wê ji wê aliyê re wê li bersivekê lêgerînê zêdetirî wê, di awayekê de wê, li ser ya pîretikî û têkiliya wê ya bi têgînek teqezî re wê çawa wê, karibê wê bê bitemenkîrn û argûmnanên wê werina pêşxistin wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Lê di wê temenê de wê, ya aliyên din ên teqezîyê ên ideayên platon wê dîsa wê di qada teorikî de wê weke xwe wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke ku wê bimênin wê dîmenekê wê bi xwe re wê di wê temenê de wê bidina dîyarkirin.

Di wê nûqteyê de wê ev jî wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê were lê hizirkirin ku wê mijare têgîna argûmanê û di wê temenê de wê bi mantiqê û argûmanê re wê, di temenekê levkir re wê, çawa wê were lê hizirkirin wê dîsa wê, di wê nûqteyê de wê, were lê hizirkirin. Lê di wê nûqteyê de wê, ya ku wê, Tuilmin wê pêşbixê wê, di rengekê de wê, di mijare argûmanê de wê de wê, weke bi rêya hêncetkiriin weke rewşek çalaki a ku ew were bidest xistin wê di rengekê de wê weke ku wê li wê binerê. Li gorî wî bo ku wê argûmanek wê were baş dîtin û wê baş bê wê bo idiyekê wê, pêwîstîya hanîna hêncetek baş re wê li wê bihizirîya. Li ser wê temenê wê di xabate xwe ya bi navê “di bikarhanîna argûmanan de” wê, aliyên weke bingihê, misogerkirinê, piştgiriyê, pûçkirinê, lêbarkirinê û ankû bi nitelikkirinê û hwd re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di awayekê de Tuilmin di nava du aliyên teqez û dîtbarîyê re wê bixwezê ku ew rêya xwe bibînê û bi wê bihizirê. Wê di wê temenê de wê, di xabate xwe ya bi navê “di rewîstê de aqil” de wê, mijare têgîna argûmana baş wê di wê de wê hilde li dest. Wê di wê temenê de wê,

mijare aqilmeşandinên bi aqilê rewîstî wê di wê temenê de wê hilde li dest û wê bixwezê ku ew di wê temenê de wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê dema ku wê, bahsa têtîngên Casuistry wê bikê wê di wê temenê de wê bi têtînga “bêî ku ew serî li têtînga teqezîyê bide di rewşên weke ya ‘bûyarên pergali’ de wê, wê çawa wê, rêgezên teqezî wê bikarbênê wê li ser wê bisekinê. Di wê temenê de wê, di renekê de wê, di nava têtîkiliya ya teqez û ya ne teqez de wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê bi wê temenê wê di dîmenekê de wê bi wê re wê bixwezê ku wê werênê ser ziman. Di têtînga teqezîyê a ku wê, Tuilmin wê li wê têtîgihê wê ji ya di çerçoveya têtînga îdeayên teqez ên dervî sehan ku ew wê bi wan wê bihizirê wê ji wê zêdetirî wê, di dîmenekê pîrekî a teqez de ku wê çawa wê ji kirinên jîyanî û pîretîkî û hwd wê li wê têtîgihê û wê di wê dîmenê de wê bixwezê ku ew di dewama wê de wê bi wê rengê wê werênê ser ziman wê di dîmenekê de wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê aliyê neteqezî platon ku wê dema ku wê bi rêya sehan wê bi wê li wê bihizirê wê çawa wê, di wê temenê de wê bi wê têtîngê wê bigihênê li fahmkirinekê wê bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Di dewama wê de wê, aliyê îdeayî ê platon ku ew ji wê bi ber têtîngê kirinî û ankû pîretîkî ve ew bi wê were lê hizirkirin û ji wê bi ber têtîngê pîretîkî ve were çûyin jî wê weke aliyekê destlênedayî wê di dîmenekê de wê weke ku wê bimênê.

Di zane min de wê ev aliyê teqezîyê wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê, çawa wê, di renekê de wê were lê hizirkirin wê bi serê xwe wê di nava felsefeya hemdem de wê weke ku wê pêwîst ku ew jinûve were hildan li dest. Di wê temenê de wê têtînga teqezîyê a ji pîretîkê li wê gihîştinê ku wê Tuilmin wê bi têtînga argûmanê wê bikê ku ew li wê bigihîjê wê, bixwezê ku ew di dîmenekê din de jî wê li şûna wê têtînga teqezîyê jî wê, di renekê de wê, fahmbikê. Lê ev du aliyên wê hena. Di wê temenê de wê, di dîmen û fahmkirinê de wê xwediyê fahmkirinê de wê cihê bin. Wekî din wê di wê temenê de wê ji ya pîretîkî bi ber têtîngê teorîkî ve wê di wê temenê de çûyinê û gihîştina encamek teqezî û di wê awayekê de wê, dema ku mirov ji wê têtînga teorîkî dest bi hizirkirinê wê bikê bi ber têtîngê pîretîkî ve wê li wê bihizirê wê karibê encamên cihê bi xwe re werênê li holê bê.

Li ser temenê têtînga bi argûmankirinê wê dema ku wê hizrên Tuilmin wê werina lêkolinkirin wê aliyekê wê yê din wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin û wê bi wê re wê, rengê hizirkirina wî bide dîyarkirin. Di xabate xwe ya bi navê “têtîgîha mirov” ku wê, li dora salên 1972’an wê

bide weşandin de wê di wê de wê bi zêdeyî wê li ser hizrên thomas kuhn wê bisekinê û wê di wê de wê, di çerçoveya têtîna modelî a gerdûnî de wê, li ser hizrên Kuhn ên ku wê di xabate xwe ya bi navê “li ser temenê soraşa zanistê” wê bisekinê û wê, têtîna ‘vegûharîna gotinî’ re wê li wê bihizirê û wê rexneyên xwe wê li wê werênê ser ziman. Li gorî hizrên kuhn wê, di vegûharîna gotinî de wê, paradigmayên hev reddikin ku wê şûna hev bigirin wê werênê ser ziman û wê, di wê temenê de wê, weke pêvajoyeke bi berdewamî a ku wê di dewama hev de wê werê wê bi wê bawer bikira. Li ser wê temenê wê ev wê di temen û têtîhek peresendinî de wî weke ku wî dixwest ku ew wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê Tuilmin wê paradigmaya kuhn wê weke di rengekê qat û her wusa wê weke çerçoveyek nev levkir wê bibînê û wê, di wê temenê de wê werênê ser ziman. di nava felsefeya Tuilmin de wê têtîna “qada nevegûhar” ku wê werênê ser ziman wê, li ser wê gotina xwe wê werênê ser ziman û wê weke redkirina wê bibînê û wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê hevbeşîya nava wê weke ji nedîti ve wê were wê pênasebikê. Li şûna wê, Tuilmin wê dema ku wê modale kuhn wê şîrove bike wê bi modelek ku wê weke têtîna peresendinê a darwin wê li berçav bigirê û wê li gorî wê li wê bihizirê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê ya mijare gotinan jî wê weke têtîhek li ser esasê bijartina me ku wê ava bê wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê pênasebikê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê bi têtînek darwinist wê li têtîna gotinên kuhn û paradigmaya wî li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, mijare gotinê wê werênê ser ziman wê bi gotina “gotinên bi tendurust û baş wê karibin xwe li ser lingan bigirin û wê ji yê din wê werina naqandin.” Di wê temenê de wê bi wê re wê bi têtînek seleksjonist wê, di wê temenê de wê, weke ku wê li wê bihizirê.

Di wê demê de wê, Tuilmin wê li ser hizrên kuhn re wê, mijare şûna hev girtina gotinan wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê fahmbikê. Di wê temenê de wê, di mijare rewşa dîtibariyê de wê, dema ku wê li wê bihizirê wê, ji aliyekê ve jî wê, di wê pêvajoya cihgirtinê de wê, hinekê jî wê payê wê bide têtîna rewisyonê ku wê bi wê re wê bibê û wê li gorî wê cihgirtinê wê xwe bi awa, reng û şêwa bikê û wê biadilênê di warê watelêkirinê de..

Di rengê weke ku wê Tuilmin wê li têtînên gotinî ên kuhn wê bihizirê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê, weke ku wê çawa wê di pêvajoya herîkîna dîrokê de wê, hertimî wê ji mirov wê mirov wê çêbibê û wê, yê kevn û berê wê li şûn bimênin û wê herin û ankû wê ji holê wê

herin wê bi dîmenekê weke bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê têtîna cihhevîrtinê wê di wê rengê de wê, li ser wê temenê wê li wê bihizirê û wê, bikê mijare nîqaşê. Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di mijare fahmkirinê cihhevîrtinê de wê, di nava têtînê de wê, li ser temenê qadê û têtîna vegûharîna ku wê bi wê re wê, bi refaransî û hwd wê bibê û wê bi demê re wê di têtîna argûmanê û hwd de wê bikê jî wê, zêde wê weke aliyekê ku wê Tuilmin wê zêde nebînê bê.

Di awayekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di mijare şûna hevîrtinê de wê, di wê temenê de wê, di çerçoveya pêvajoya gûharînê de wê ku wê çawa wê bi xwe re wê werênê wê, bixwezê kuhn wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê kêmesiyên hizirên kuhn wê ne kêmi yên hizirên tuilmin û kêmi aliyên ku wee ji nedîtî ve dihê û ankû nabînê bê wê karibê werenê ser ziman.

Di mijare gotinê û xate ahengê a pêşketinê de wê, di awayekê de wê, mijare gûharînê wê, di wê rengê de wê, li ser têtîna gotinê re wê were dîtî ku wê, di rengekê de wê, weke ku wê, bi pêvajoya gûharînê re wê gihiştina dîmenên din ên dîtbar re wê, bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, ya dîtbar ku wê dîmenekê wê yê din ê dîtbar wê, bi têtînê û hwd wê şûna wê bigirê û wê, ew wê bigûharênê wê di wê pêvajoya dîtbariyê de wê gûharîna ku wê bide kirin wê, ji wê aliyekê ve wê weke aliyekê ku wê, li wê were hizirkirin bê. Lê di wê nûqteyê de wê, têtîna paradigmayên vajî hev wê bi demê re wê karibin şûna hev bigirin a têtîna kuhn wê di wê rengê de wê, weke aliyekê ku ew hê zêde ne hatî lê kûrbûn. Di wê nûqteyê de wê, hinekê kêmi û şaş fahmkirinê jî wê xwe di rengekê de wê bidina dîyarkirin. Lê ji aliyê din ve jî jî wê çawa wê, di wê temenê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman wê di pêvajoyek peresendinê a di dewama hev de wê li ser wê bisekinê.

Di wê rewşê de wê peresendinê bi têtînê ku wê kuhn wê li wê bihizirê wê weke ku wê li ser xate şûbjeyê a wateyê û pêvajoyên gûharînê ên weke di wateyê de ku wê bibin wê bi wan re wê li wê bihizirê.

Di wê temenê de wê, di nava wateyê de wê, bi pêvajoyên gûharînê re wê, ji aliyekê din ve wê, dikarê wê bi rehetî wê kifşbikê ku wê, gûharînên ku wê hin bi hin wê bibin wê bi xwe re wê, derfet û temenê hizirkirina bi argûmanên din û kifşkirin û ankû afirandina wan re jî wê di rengekê de wê weke ku wê bi xwe re wê werênê li holê.

Di wê temenê de wê, gotin wê weke qalikekê bê ku wê her gûharîna ku ew di wê wateyê de ew bû wê, di wê de wê çawa wê, rengê xwe wê di

awayekê de wê bidest dayina li awa û wê qalikê gotinî wê bikê wê, di wê rengê de wê, di renekê de wê di dîmenekê de wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin. Ber vê yekê wê aliyê hizirkirina li ser xate wateyê û têngîna navaroka wê re wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare təkiliya nava gotinê û wateyê wê di wê xate gûharînê û ankû peresendinê de wê, di wê temenê de wê, xwe ji aliyekê din ve wê bide dîyarkirin. Lê di wê nûqteyê de wê berî wê, aliyekê wê yê din wê hebê ku mirov wê li vir wê balê bikişênê li ser wê jî wê ew bê ku wê mijare gotina 'peresendinê' û ya gotina 'gûharînê' bê. Ev herdû gotin wê, wê karibin her yekê ku mirov ji aliyê wan ve nêz bibê wê encamên cihê wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin wê di wê demê de wê, dema ku ew di zikhev de jî wê bi hev re wê weke ku wê kuhn wê bixwezê bi wan bihizirê wê karibin encamên cihêtir jî bi xwe re di renekê din de bidina dîyarkirin.

Di mijare xate pêşveçûna bi wê ahangê re wê dikarê wê bi wê re wê di renekê de wê werênê ser ziman ku wê mijare gûharînê wê, di wê temenê de wê, weke ku wê li ser temenê wê ahagne peresendinî wê li wê bihizirê. Lê her gûharîn wê, di wê temenê de wê, qawistinan wê di têngîna de wê di pêvajoyên herikina wê de wê bi xwe re wê bide çêkirin û ku wê weke çawa wê ji rêjeya germê ji sadî 99 ku wê bûhûrîna li rêjeya germê a 100î wê bibê de wê, weke qawistinek bê wê di wê temenê de wê, di têngîna hem ya peresendinekê de jî û hem di ya gûharînê de jî wê karibin werina kifşkirin. Di wê rewşê de wê, dîmenê têngîna gûharandinê wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ji têngîna ku wê rengê xwe wê bide rengê gotinê wê bi wê re wê, werênê li holê wê di wê temenê de wê, ev pêvajo wê weke pêvajoyek vegûhar a ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di nava têngîna de wê, ev wê weke aliyekê wê yê din jî wê karibê xwe bide dîyarkirin.

Di mijare gotinê de wê weke ku wê bi wê re wê were ser ziman wê ew bê ku wê, her nûbûn wê di wê mantiqê de wê weke ku wê kuhn wê werênê ser ziman wê li gorî mantiqê wî bi waryantên nû ên gotinê û derketina wan a li holê re wê di renekê de wê weke ku wê bibê.

Di wê rewşê de wê mijare gotinê wê, di aslê xwe de wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê, di wê rewşê de wê, di awayekê sazûmanî a ku wê, di reng û dîmenekê wê weke dervî têngînek hîyararşikî wê bibê wê dîmenekê jî wê bi xwe re wê ev dîmen wê karibê bide

dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, çi w bide nîşandin ku wê di pêvajoyek pêşketina wê herikina wê pêşketinê de wê, çi gotin wê derkeve bê? Di aslê xwe de wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê ev wê bi wê re wê xwe di rengê de wê weke ku wê, bide dîyarkirin bê.

Di mijare fahmkirinê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare salixkirinê wê, bi xwe re wê, di wê temenê de wê awayên ku wê werênê bi wê re wê karibê li ser wê were sekin in.

Em ji wê aliyê ve jî wê di dewama wê de wê dikarin wê li ser wê bisekin in. Her pêvajoya ku wê di dewama ya din de wê werê ku wê weke ku me li jor wê hanî ser ziman wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê ew wê bi wê re wê, di wê rengê de wê xwe bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê, ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Minaq wê, di pêvajoyên dewama hev de wê, her pêşketinên ku wê piştre wê werin wê weke ku wê bi gotina li jor me hanî ser ziman ku em wê werênina ser ziman wê, bi gotinên din re wê werê ser ziman. Wê demê wê di dewama wê de wê, di wê rengê de wê, têtînek dîyarker ku wê, di wê temenê de wê, rengê gotinê wê, bide dîyarkirin wê pêşde wê nebê. Wê di wê rengê de wê, di wê dîmenê de wê, dualiyek wê xwe bide dîyarkirin. Di xatek ahangbar de wê, di rengê de wê, di dewama hev de wê pêvajoyên ku wê werin bin. Ev wê, di dewama wê de wê bi wê re wê weke ku wê bibê bê. Aliyê din jî wê didewama wê de wê, ew pêvajoya ku ew bû wê, bi wê rengê wê bi gotinkirin û wê hanîna ser ziman bê. Ev wê, di wê temenê de wê, ji wê aliyê ve wê weke ku wê di dîmenekê de wê were fahmkirin wê ew wê were dîtin ku wê, pêvajoya pêşveçûnê ku ew dibê wê, rengê wê, bide dîyarkirin. Di wê rengê de wê ne rengê gotinê gotinê wê xate wê ya pêşketinê wê bide dîyarkirin.

Lê ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê di mijare salixkirina bi gotinê re de wê, dîmenê ku wê bi gotinê wê weke “bi wê re di ahengekê de” ku wê were ser ziman jî wê weke dîmenekê ku wê bi xwe re wê karibê bibê temenê tefkirkirinên din jî. Ev jî wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din bê. Wê demê wê di wê rengê de wê di mijare hizirkirinê de wê bi wê re wê, di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê pêvajoya bûyî û bi gotin bûyî wê, di wê dîmenê ku ew bi gotin bûya re wê, di wê rengê de wê, dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Di wê nûqtayê de wê ev pirs wê li vê nûqtayê de wê bi wê rengê wê di mejiyê mirov de wê biafirê ku mirov wê bikê ku wê, ew dîmenê bi

gotinî ku ew çerçoveya wê hatiya çêkirin û ew xate pêşketinê wê çendî wê di awayekê de wê hev wê werênin ser ziman bê. Di awayekê de wê di wê rengê de wê, karibê bi hev re di ahengekê de bê. Lê her aheng wê karibê wê ya ku wê bi wê re wê, di ahengekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê? Yan jî wê ew dîmen wê weke dîmenekê ku ew bi wê re di ahengekê de wê weke awayekê din ê fahmkirinê, hizirkirinê û pêşketinê di dewama wê de ku wê bibê bê? Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê çi wê bide nîşandin ku wê ew ya ku me weke bi çerçova wê hanî ser ziman wê, ew wê, ya ku me ji wê weke hanîya ser ziman wê karibê wê werênê ser ziman bê? Di wê çerçoveyê de wê, di renegekê de wê, di mijare gotinê de wê, gelek pirsên ku wê di wê temenê de wê karibin bibin wê di mejiyê mirov de wê karibin rûbidin.

Di dewama wê de wê, ew dîmenê ku ew weke hat bi gotin kirin wê di awayekê de wê weke dîmenekê ahengbar bê. Lê wê ne weke tenê ew bixwe bê. Yan jî em wê dikarin wê di wê temenê de wê werênina ser ziman û wê bibêjin ku wê ew wê ne ew bixwe bê. Di wê temenê de wê, di farqe pêşî de wê ya rewşa heyî di jîyanê de ku ew zindî bê û ne zindî bê wê di pêvajoyek herfîner a bi demê re bê. Aliyê din jî wê dikarê wê bi wê re wê, di renegekê de wê werênê ser ziman ku wê di mijare wê de wê, weke aliyê din ê bi gotin bûyî wê bi gotinan û levkirina wateyê û ahenge nava wê de ku wê were ser ziman bê. Wê demê wê ev dîmenê duyem wê weke dîmenekê teorikî ê ku mirov wê, bi gotinên razber wê, rewşek şenber wê bi wê re wê bikin ku wê weke ku wê werênina ser ziman bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê werênê ser ziman bê. Di aslê xwe de wê di mijare salixkirinê de wê, ev aliyên nava wan de wê di rewşa gotin û ankû bi gotinkirinê û rewşa jîyanî a pêşketî de jî wê di wî dîmenê razberî û şenberî de wê dîmenekê wê bi xwe re wê di renegekê de wê bide dîyarkirin.

Çerçoveya bi hizirkirinê wê di wê rengê de wê, weke çerçoveyekê bi hişmendî ku wê, di wê rengê de wê kaeribê wê bi wê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Gotin wê, di wê rengê de wê, di renegekê wateyî de wê, di wê temenê de wê, bi dîmenekê duyem wê weke ku wê were bi watelêkirinê re wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di miajre salixkirinê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê

wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê a rewşê de wê, di wê dîmenê de wê hertimî wê têgihek wê bi wê re wê bi mirov re wê weke ku wê çêbibê ku wê di wê rengê de wê, weke aliyekê wê, yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê bê ku wê, ew dîmenê ku wê weke bi biriqîna rewşa duyem re ku me ew bi gotin kiriya wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê, di wê temenê de wê, weke aliyê wê yê bi fahmkirinê ku wê biafirê bê.

Di mijare salixkirina rewşê de wê, ew dîmenê ku ew bû wê di nava rewşa ya ahenge nava gotinê ku ew afirîya û wê rewşa ku ew di jîyanê de wê weke bi rastî, fizîkî û bûjenî ku ew heya û hwd re wê, weke rewşek sêyem a navberê ku wê bi wê ahengê wê biafirê bê. Wê, demê wê di wê rewşê de wê rewşek sê dîmenî wê di wê temenê de ku wê xwe bide dîyarkirin wê di wê temenê de wê, ew wê, di nava wê rewşa wê de wê, temenê fahmkirinê wê di wê temenê de wê çî bi wê re wê biafirênê wê karibê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di dîmenê pêşî ê bûjenî û fizîkî de wê weke ku ew rewşa heya û dîyar a wê, biafirênê bê. Wê pêşî wê, rewşa levkirin û temenê wê ahenge bi gotinî, hevokî û hwd wê weke ku wê bi wê re wê, biafirênê bê. Di dewama wê de wê, zane me ya ku em wê weke bi wê afirandina bi gotinê re wê ku wê weke ew afirandin wê rastarast wê ew wê rewşê wê werênê ser ziman wê ji xwe re wê bikê pêpelok û wê li ser wê re wê, di dîmenekê din ê duyem yê li ser wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê di awayekê din ê ahengî ku wê çerçoveya qalik û darêjka gotinê û ya rewşê wê di zikhev de wê weke di xwe de wê bi dîmen bikê wê di rengekê de wê, bi têgînek wateyî, zêhnî û ankû hişmendî û hwd re wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê biafirênê bê. Ev wê, di wê temenê de wê, weke dîmenê wê yê fahmkirinê bê. Di awayekê de wê ew intiba wê bi mirov re wê çêbibê ku wê ji wê dîmenê bi hatina cem hev a gotinê ku ew weke fahmkirina wê rewşa heyî û dîyar bê ku wê bibê wê ji wê zêdetirî û wirdetirî wê ew têgîna weke bi çerçoveyek ahengbar a di rewşa wateyî a duyem de ku wê bi wê re wê bi lêbarkirinên bi wê re ku wê biafirê re wê, karibê wê, di dîmenekê din de wê bi xwe re wê bide diyarkirin bê. Di wê temenê de wê, di wê rewşa fahmkirinê de wê mijare gotinê wê, ev wê, weke aliyekê wê yê din wê bi wê re wê biafirênê bê. Ev aliyê gotinê wê

weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama mijarê de wê hinekê din jî wê li ser wê bisekinê bê.

Di wê dîmenê de wê kifşkirin û ankû derhenên nû ku wê weke bi rewşa gotinê û derhanîna peyv, têgîn û gotinên nû ku wê bi rewşên nû ên piştre ku wê bibin jî wê ev rewş wê êdî wê weke rewşek ku wê temenê wê biafirênê bê. Wê ev ali wê weke aliyekê ku wê mihtacê hinekê din ê fahmkirinê bê.

Di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê mijare têgîna teqezîyê wê karibê wê weke alliyekê wê yê din ew were kirpendin. Minaq wê, dema ku mirov wê, gotinekê wê, dama ku wê bi ya din re wê da berhev wê di wê temenê de wê, wekehev wê, di ahengekê de wê bibê, çendî ku wê bi wateyên cihê jî bê? Yan jî wê, di rengekê de wê, weke ku wê, bi wê re wê, zêdebûn wê ji hev wê bi gotinê re wê ji ya din wê zêdetirî wê bi w re wê bibê? Ev ali wê di wê temenê de wê aliyekê teqezî ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê b rengekê hizirkirinê ê ontolojikî wê weke ku wê dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin wê, weke ji çandek cihê a hember ku ew gotinek di awayekê di heviyekiyekê de wê, wateyekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, di awayekê de wê, dema ku me du gotin ji dever û çandên cihê ew dana berhev wê di wê nûqtayê de wê li gorî Tuilmin wê ya ku wê were dîtin wê ew bê ku wê gotina hemberê ku ew hêza wê ya vegotinê ew çendî pêşket wê ya din jî wê beremberê wê bi wê rengê wê bi wê re wê pêşkeve wê, di rengekê de wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê li gorî wê wê gotin wê ji hev wê ne baştir û ne çêtir bê.

Ev pêvajoya dana berhevdûbûnê û ankû wê, weke ku wê di rengekê de wê, werênê ser ziman wê, di dîmenekê wê weke li hev hoyandî wê di reng û awayekê de wê di dîmenekê de wê were dîtin. Di wê nûqtayê de wê di mantiqê Tuilmin de wê, ya ku wê were dîtin wê di rengekê hiyararşikî de wê di rengekê de wê di wê di awayekê de wê rengekê fahmkirinê wê bi wê re w, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ev wê, di wê temenê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare felsefeyê, wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê, dema ku wê li ser temenê ontolojikî dihizirê wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê, balê bikişênê li ser wê temenê fahmkirinê.

Li vir wê, mijare dana berhevdû a fahmkirinê û weke li hev hoyandî wê, di nava fahmkirinê de wê, di rengekê de wê di pêvajoya fahmkirinê de wê, wateya wê çî bê wê di aslê xwe de wê di wê nûqtayê de wê weke

alijekê pêwîst bê ku mirov wê hinekê li wê bihizirê bê. Di awayekê de wê, mantiqê Kuhn û yê Tuilmin wê weke ku wê di deverna wê pêwîst bê ku mirov di zikhev de wan bi hev re wê, di awayekê de wê karibê ji wan sûdbigirê û wan werênê ser ziman. Wê jî di wê temenê de wê di rengekê de wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê. pêvajoyên fahmkirinê wê di awayekê de wê ji aliyekê ve wê bi gotinê wê karibin werina fahmkirin. Lê ji aliyekê din ve jî wê, karibin di dewama hev de wê bi têtînek kirdeyî, wateyî û lêbarkirinê were fahmkirin. Di wê temenê de wê, pêvajoya pêşketinê a ku wê weke ku me bi mantiqê yê li jor hanî ser ziman de ku wê weke ku wê, yek bi pêşketina wê re wê ya din jî wê bi xwe re wê, bide hoyandin wê di wê temenê de wê karibê wê di têtîliya mamosta û şagirtekê wê bi minaq bikê û wê hinekê li wê bihizirê. Şagirtek wê dema ku wê li cem mamosteyekê wê dest bi xwandinê wê bikê wê, di rengekê de wê nizanibê. Wê hin bi hin wê, ji wê mamosteyê wê fêrbibê û wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê were dîtî wê, fêrbibê. Di wê temenê de wê mamoste wê bixwezê ku ew wê asta xwe wê bi bi fahmkirina xwe re wê bikê malê şagirt. Wê di wê temenê de wê di awayekê rêje bi rêje de wê, şagirt wê xwe di awayekê de wê bi ber asta mamosta ve wê bide birin. Di wê temenê de wê, di demsale yekem, duyem, sêyem û çarem û hwd de wê, di wê temenê de wê ev pêvajo wê, dem bi dem wê li xwe wê zêde bikê û wê, di awayekê de wê pêşkeve.. Di dewama wê de wê, çendî ku ew pêşket jî wê bi gotinê wê, di wê temenê de wê zêdetirî wê hem bi hev ve û hem jî bi serê xwe wê, di wê de wê lê têtîhiştin, lêgîhiştin û pêgîhiştin û hwd wê bibê û wê, di fahmkirinê de wê bibê. Di pêvajoyên fahmkirinê de wê ev wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, di dewama wê de wê karibê wê werênê ser ziman ku wê, pêvajoya fêrbûnê wê di wê pêvajoya fahmkirinê de ku wê bibê û wê weke aliyekê temenî wê xwe bide dîyarkirin wê, di wê rewşê de wê weke ku wê, di awayekê de wê, xwe bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Fêrbûna di zimanê de wê, bi gotinê wê, di awayekê de wê bixwezê ku wê hebûna weke ya ku ew weke hebûna pêwîsta wê têtîgîhê wê bi gotin bikê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, tiştê ku wê, dît û hînkir wê, di wê temenê de wê, di gotinê de wê bi gotinkirinê re wê, werênê ser ziman. Di nava gotinê de jî wê, dema ku wê, bahsa wê hanîna li ser ziman wê werênê kirin wê di mijare bijartina gotinê û bi wê hanîna ser ziman de jî wê dikarê wê, di rengekê de wê, di awayekê de wê karibê wê ji aliyekê din ve wê werênê ser ziman.

Minaq wê dikarê wê bibêjê ku wê, gotin û wê hanîna li ser ziman wê aheng û levkiriina nava wê weke aliyekê ku wê were lêgeerin bê. Wê di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê, di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê rengê de wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê ku wê, gotina ku ew hat bijartin wê bi xosletên wê yên levdikê re wê werênê ser ziman. Minaq wê bi gotina kevir wê avê newênê ser ziman.

Wekî din wê di wê mijare gotinê bi watelêkirinê de wê, ji ziman li ziman wê di awayekê de wê weke ku wê karibê rengên cihê ên bi levkirinê xwe bidina dîyarkirin. Di awayekê de wê, di çerçoveya pergalek wê rengê fahmkirinê ê wê zimanê de wê, di rengê de wê aliyekê wê yê bi wê lê hizirkirinê wê hebê û wê, di wê temenê de wê bi gotinkirin û salixkirinên ku wê werina kirin wê, di rengê de wê, ew jî wê karibê di dîmenekê cihê de ew xwe bi wê re di awayekê de bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, di awayekê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê di mijare fahmkirinê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di aslê xwe de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirina bi rengê bi gotina di nava çerçoveya ziman û bi rengê wê yê bi gotin kirinê de wê, di awayekê morfolojikî de wê di dîmenekê de wê di nava wê ahenge hebûnê bi rewşa fîzîkî û bûjenî re wê bixwezê di levkirinekê de ew were ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê bi w re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, di mijare salixkirinê de wê, têgîna lê têgîhiştinê wê, bi wê re wê, were xwestin ku ew were derhanîn.

Di awayekê de wê, di nava fahmkirina bi gotinê û rewşa dihê derkkirin û fahmkirinê de wê hertimî ew intiba wê di mejî de wê bi mirov re wê bibê ku wê weke ku ew dervî me û gotinê wê weke ku ew hebê wê hizrekê, hîsekê, sehekê wê bi mirov re wê di rengê de wê weke ku wê bide çêkirin. Minaq wê di wê temenê de wê, dikarê wê bibêjê ku wê di awayekê de wê, di mijare gotinê de wê, weke qalikek ku ew wê dihênê ser ziman wê xwe di rengê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Lê, bi wê mantiqê ku mirov navaroka wê qalikê wê vekê û li wê binerê wê, weke aliyên wê yên ku ew di wê de hatina bicihkirin ku ew werina fahmkirin wê werina dîtin û wê weke dervî wê bi serê xwe wê weke

fenomenna wê weke ku wê hebin wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê di wê temenê de wê, di wê rewşê de wê weke bi tîkiliya nava gotinê û wê rewşa di wê de salixkirî ku ew dihê ser ziman re wê bibê. Gotin wê, di awayekê de wê, ew wê ya ku ew were fahmkirin wê weke ku wê ji wê rewşa razber wê bi şenberkirinê re wê di dîmenekê de wê bikê ku ew bide fahmkirin û ankû ew di reng û awayekê de wê weke ku wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giirng ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di mijare salixkirinê de wê gotin wê di renekê de wê, bixwezê ku ew di awayekê de wê bi awayekê şenber wê bi reng û awa bikê. Wê di wê temenê de wê ne tenê wê weke çerçoveyek fahmkirinê bê. Wê weke rengê wê yê şenber ku ew weke ji nava rewşek razber weke hati girtin bê wê, di dîmenekê de wê weke ku wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di nava zimanê me yê rojane de jî wê di wê temenê de wê, di wê çerçoveyê wê hinek aliyên ku mirov wê karibê balê bikişênê li ser wan wê hebin. Minaq wê dema ku em gotinekê bi lêv dikin wê, rengê salixkirinê, hanîna ser ziman, û li şûna hev bi watelêkirinê û hanîna ser ziman wê weke aliyên ku mirov wê karibê li ser wan bisekinê bê. Di dewamê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, mijare argûmane wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di nava dû ya dihê pênasîn û ya bi wê dihê pênasîn re wê, bi temenekê tîkiliyî wê were dîtin bê. Minaq wê dema ku em bahsa tiştekekê din ku em dibêjin ‘min zelal dît li bazarê’ wê demê wê dîtina min a zelalê li bazarê wê weke birhanek wê argûmanê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, wê, di wê çerçoveyê de wê, salixkirin wê, di awayekê de wê, di renekê de wê, di nava du rewşên ku ew werina levkîrin û ankû newina levkîrin de wê bibê.

Di nava gotinê de wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê, dema ku em li ser wê re wê werênê ser ziman em dikarin wê di renekê de wê bi tîgînek din a mantiqî re wê, di dewama wê de wê bi temenekê wê salixbikê û wê werênê ser ziman. Minaq wê tîgîna ji hev derhanînê a rastarast û tîgîna ji hev derhanînê a nerastarast wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman. BI minaqe ku me di paragrafa li jor de wê hanî ser

ziman de wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Minaq wê dema ku min got 'min zelal li bazarê dît' wê, di wê temenê de wê, weke têtînek rastarast a ku wê bi gotinê wê, bi têtîna derhanînê a rastarast re ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Di wê temenê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov ê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Aliyê din jî ne rastarast jî wê di wê temenê de wê, karibê bi rêya kesekê din wê gotinê wê bibêjî. Minaq mirov bibêjê ku "jinda got wê zelal li bazarê dît" Wê demê ev wê di rengekê de wê weke têtînek ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di dewama wê de wê bi wê re wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê rewşê de wê, li gotinê zêdekirina fektora têtînê a jinda'yê wê di wê temenê de wê di wê mijarê de wê weke a aliyê ne rastarast ku wê temenê wê biafirênê bê.

Di gotina nerastarast de wê, di nava gotinê de wê weke bi şêwa û rengekê bi rêya argûman, têtîn, gotin, kirde, wate, lêbarkirin û hwd ku wê mirov wê bigihijê ya pêşî bê. Wê demê wê, di nava ya duyem û ya pêşî de wê weke rengekê têtîliyê wê xwe bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê ya ku wê weke "jinda got min dît" wê weke gotina navbeynkar bê û wê di wê temenê de wê bi rêya wê, di wê temenê de wê bê gihiştin li têtîna 'zelal li bazarê dîtîne' wê were ser ziman.

Di wê rewşê de wê, di nava gotinê de wê demê wê aliyê duyem wê gotina 'jinda got ku min dît' wê were dîtîne. Aliyê pêşî ê rastarast wê di gotinê de wê, di wê rengê de wê ya gotina 'zelal li bazarê dîtîna wê bê. Di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê benda têtîliyê wê, di nava têtîliya nava ya gotina pêşî û ya duyem de wê, di wê temenê de wê çendî ku wê, bi rêya wê, were ser ziman ku wê, were ser ziman ku "jinda got ku min zelal li bazarê dît' jî wê di wê temenê de wê, di gotinê de wê, dîtîna zelalê li bazarê wê, ji aliyê asta pêşî ve wê ji aliyê jinda ve wê weke pêşeka pêşî jî wê di rengekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Di serî de wê, di nava wê de wê wê têtîliyê bi dîtîne a argûmanî wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Dîtîna jinda'yê a zelalê wê, di wê rewşê de weke dîtînek rastarast bê çendî ku wê weke di dema gotinê de wê, weke nerastarast jî wê di ragihandinê de wê were ser ziman bê.

Ev wê weke aliyê wê yê pêşî bê. Aliyê din jî wê, ji aliyê dîtîna zelalê a li bazarê bê. Di wê temenê de wê, zelal li bazarê dîtîya. Di wê nûqtayê de wê, di gotinê de wê, bi têtîna jinda'yê re wê, di wê çerçoveya wê dîtîna

wê de wê ji hineka liyên din ve jî wê, têgînek bi argûman kirinê wê di wê temenê de wê di gotinê de wê weke ku wê biafirê. Minaq wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê ew wê bi wê re wê were dîtîna ku wê dîtîna wê ya li bazarê wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, karibê wê ji aliyekê din din ve bê, Wê demê wê aliyên ji wê derhanînê wê di wê de wê, karibin wê weke, minaq bi pirsîrîsînê û hwd re li wê were zêdekirin û di wê de were kûrbûn. Minaq wê, zelalê li bazarê çî dikir, çîma jînda li wir bû ku wê zelal dît û hwd wê, di dewama wê de wê karibê gelek pirsên di dewama wê de wê bi wê re wê werina prisin û bi wê re wê werina ji hev derhanîn wê, karibin werina ser ziman bin.

Di wê temenê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din wê werênê ser ziman ku wê, mijare têgînê a di gotinê de wê, bi wê re ku mirov wê dema ku wê bahsa derhanînê wê bikê wê aliyên din ên weke bi li ser temenê aligirê derhanîn û li wer temenê dijberîberiyê derhanîn û hwd re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di wê derhanînê de wê, rêyên weke danaberhevdû, qîyaskirin û hwd wê weke aliyên ku wê bi wan re wê ji aliyekê wê karibê bibê. Lê di mijare minaqe me ya li jor de wê, di wê temenê de wê, wê di mijarê wê aliyên wê yên din jî wê hebin ku mirov wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Di rewşa têgîna di navaroka wê têgînê de wê li wê hizirkirinê de wê aliyên wê yên din jî wê di wê temenê de wê bi têgîna navarokê a li asta jorin û ya li asta jêrên a dijî hev ku wê di têgîna derpêşî de wê xwe bide dîyarkirin bê. Wê jî wê di awayekê de wê, dema ku wê di derpêsekê de wê yek wê ew wê weke herêbikê wê ya din wê ne herê bikê. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di renekê de ku wê gotin wê çendî wê karibê wê mantiqê wê werênê ser ziman wê dikarê wê di wê temenê de wê di renekê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê ku wê dema ku me got 'hemû mirov mirar in' û got 'ti mirov ne mirar in' wê di wê temenê de wê bi wê re wê weke du aliyên wê yên ku wê yek wê bi aliyê herênî û ya din wê bi aliyê nerênî wê werênê ser ziman bê. Yan jî 'mirov du çavên du çavên wan hena.' ankû bêjê 'ti mirov du çavên wan nin a.' û hwd re wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Yan jî hemû mirov difirin' di dewama wê de wê bêjê ku 'ti mirov nafirê', ankû 'hemû mirov çûk in', di dewama wê de wê bêjê ku 'ti mirov ne çûk in' re wê werênê ser ziman.

Bi wê rengê wê dikarê wê bi minaqên wê re wê li wê zêdebikê û wê werênê ser ziman. Ev wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ji aliyekê din ve jî wê dema ku em bi awayekê hevraştî wê, di wê rengê de wê, bi gotinê wê werênina ser ziman ku 'hinek mirov ne filosof in', di dewama wê de wê bibêjê ku 'hinek mirov ne filosof in', wekî din wê di dewama wê de wê bêjê ku wê, 'hinek hasp çarlingî na', wekî din wê di dewama wê de wê bêjê ku 'ti hasp ne çarlingî na'. Di wê temenê de wê, di renekê din de jî wê ji aliyê din ve jî wê li ser têngîna 'zindibûnê' re wê karibê wê werênê ser ziman. Hinek mirov zindî na', wekî din di dewama wê de wê bibêjê ku 'hinek mirov ne zindî na' re wê werênê ser ziman.

Di wê rewşê de wê dema ku ew, li ser minaqan bi wê bihizirin wê dikarin wê di dewama wê de wê werênina ser ziman ku wê, di hinek têngînan de wê, di awayekê de wê encamên ku wê, bidina me wê ji wan cihêtir jî wê encamekê wê bi xwe re wê bide me. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di renekê de wê, di hemû rewşê de wê argûmana vajîbûnê wê newê dîtin. Minaq wê dema ku me got 'hinek mirov filosof in' û 'hinek mirov ne filosof in' wê bi wê re wê ev bi argûmanî wê bi hinek aliyên wê yên din re wê were dîtin. Bi heman rengê wê, di wê temenê de wê çendî ku wê bi gotina 'hinek mirov zindî na' û 'hinek mirov ne zindî na' jî wê bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare têngîna salixkirinê de wê her minaq wê, di xwe de wê, bi xosletên xwe yên salixkirinê, awayê salixkirinê û rengê bi gotinên ku ew di wê de dihên cem hev û wateyê li hev dikin û ankû didina hev û hwd wê, bi wan re wê, temenê hizirkirinên din ên ku wê, ne di wê ahengê de wê werina dîtin jî wê bi wê re wê di renekê de wê weke aliyên wê yên din ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê fahmbikê wê biafirênê.

Di mijare ragihandinê de wê, aliyekê wê yê din jî wê di awayekê de em dikarin wê di wê rengê de wê bi wê re wê werênina ser ziman. Ew jî wê, têngîna nerastarastbûnê bê. Di wê temenê de wê, bi rêya têngînekê fahmkirina têngîna din wê di wê temenê de wê bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin. Minaq em dema ku em bêjin "hêsta zerdeşt ji Manî wergirt" wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê ev wê têngînek wê weke ku wê ya ne rastarast bê ku mirov wê di wê temenê de wê fahmbikê wê di wê de wê hebê.

Di wê temenê de wê, dema ku me gotiba wê me hêsta zerdeşt ji wî girt û ankû hêsta zerdeşt ji zerdeşt girt wê, di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di dîmenekê de wê weke ku wê, di têgîn û dîmenekê rastarastiyê de wê regekê fahmkirinê wê bi xwe re wê bide. Lê di wê temenê de wê ev gotin jî wê weke ku wê mihtacê hinekê li wê hizirkirinê bê. Minaq wê dema ku me got 'hêsta zerdeşt ji zerdeşt hat girtin' wê di gotina pêşî a zerdeşt ku wê têgîna ku dihê salixkirin û di ya duyemin a zerdeşt ku wê di heman gotinê de wê were ser ziman wê, di regekê de wê weke ku wê, ne weke hevduwîn wê di wan de wê di regekê de wê weke ku wê hebê.

Minaq wê, di awayekê de awayekê de wê, di gotina zerdeşt a pêşî de wê, kesek, bi têgîn û hêst ku wê di wê de wê were pênasekirin û salixkirin wê, di gotina duyem a zerdeşt de wê dîmenekê duyem ku ew weke dikarê di têgîn û dîmenê kesekê din ê duyem de jî wê were fahmkirin wê bi xwe re wê di regekê de wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, ev wê, di regekê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê fahmbikê ku wê têgîna di gotina duyem de wê, bê gotin 'ji zerdeşt wergirt' ku wê bibêjê wê di wê têgînê de wê, girêdana 'jî' wê, di wê temenê de wê, di regekê de ku wê temenê wê girêdanê wê çêbikê wê di regekê de wê, weke aliyekê wê yê din wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di regekê de wê regekê fahmkirinê wê biafirênê bê. Di gotina pêşî a zerdeşt de wê, têgîna 'hêsta zerdeşt' ku wê were ser ziman wê, di wê de wê, têgînekê zêdetirî ji kesekê wê bide mirov. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, di wê nûqteyê de wê, têgîna 'hêsta zerdeşt' wê di wê de wê kirdeya gotinê wê bi têgîna 'hêstê' re wê xwe di wê de wê di regekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê, dema ku mirov got 'hêsta zerdeşt ji zerdeşt wergirt' wê, di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di kesê yekem de jî wê, di regekê de wê, têgînek razber ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê wê bi wê re wê, di regekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Minaq wê di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê, di awayekê de wê werênê ser ziman ku wê, ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Di aslê xwe de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare têgîna 'hêsta ..x... jî ..x.. wergirt' ku wê werê ser ziman de wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ev wê, weke têgînên cihgûhar bin. Yan jî wê di

wê temenê de wê, karibin di awayekê de wê têtîna wê bide me. Ev rengê fahmkirinê wê aliyekê din jî wê bi xwe re wê di wê têtîna fahmkirinê de wê bide dîyarkirin. Ev jî wê di wê dewama wê de wê ew bê ku mirov wê fahmbikê ku wê, di mijare kesê xwedî hêst zerdeşt û kesê hêst ji jê wergirt ê zerdeşt wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê, weke du kesên razber bin. Wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di wê de wê, di her rewşê de wê mijar hêstê wê, di wê temenê de ku wê were wergirtin wê, di nava gotinê de wê, di awayekê de wê, di wê temenê de wê weke wergirtinekê wê di nava gotinê de wê bimênê.

Hizirkirinên ji awayê wergirtinê wê, di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, heta ku wê were kesê duyem wê têtînek ku wê weke ku wê di pêvajoyekê de wê derbas bibê wê di renekê de wê bi xwe re wê di renekê dewê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirmov wê di dewama wê de wê karibê wê li wê bihizirê bê. Minaq wê, di têtîna hêstê de jî wê di wê temenê de wê, karibê wê têtîna 'hêsta wergirtî' û ya hêsta zerdeşt ku wê weke di gotinê de wê were wergirtin di awayekê de wê weke hev wê bibînê? Di wê temenê de wê ev jî wê, di dîmenekê de wê renekê din ê hizirkirinê wê bi xwe re wê bide mirov. Di wê temenê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê, têtîna têtîna hêsta pêşî û ya ku ew di kesê duyem de wê digirê wê, dikarê wê di awayekê din de jî wê ji hev cihê wê li wê bihizirê. Wê jî dikarê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, hêsta ku wê kesê duyem wê wergirt wê, di wê de wê, di wê rengê de wê, karibê ji du aliyan ve wê, temenê cihêbûnê û nîqaşê wê di wê nûqteyê de wê bafirênê. Yek wê, kesê duyem wê bi kesê xwe wê diaxifê bê û ankû bi wê hêstê û girtina wê hêstê bi rêya hêsta xwe bê. Aliyê din jî wê di wê temenê de wê, ji aliyekê din ve jî wê bi wê gihiştina wê hêstê bê. Di wê temenê de wê, dema ku wê, hêsta kesê duyem wê di wê temenê de ew hat ser ziman wê çawa wê were zanin ku ew hêsta kesê pêşî a weke 'hêsta zerdeşt' bê? Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê, di wê temenê de wê, werênê ser ziman ku wê di wê nûqteyê de wê rêgezê mantiqê a weke ya heviyekiyê wê di renekê de wê weke ku wê were dîtin wê di nava wê rewşê de wê weyn û rol wê bileyizê. Kesê duyem wê dema ku wê hêsta wê ji aliyê kesê sêyem ve wê were xwandin wê di wê temenê de wê, di renekê de wê, bi têtîna heviyekiyê û di wê heviyekiyê de wê weke levkiryê, ahengê û hwd re wê bi wê re wê, di

rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê rewşê de wê levkirin wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, di nava hêsta kesê yekem û ragihandina kesê duyem de wê, di mejiyê kesê sêyem de wê di heviyekiyekê û levkirinekê de wê weke ku wê di rengê de wê weke ku wê, di awayekê de wê bi wê re wê, di rengê de wê, bide dîyarkirin.

Li vir wê, di aslê xwe de wê ev jî wê were dîtîn ku wê weyna rengê dîtîn û dîtbarîya rengê fahmkirina kesê sêyem bi ya hêsta kesê pêşî û ragihandina ya kesê duyem re ku wê bikê wê, di awayekê de wê weke ku wê, weyn bileyizê. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ew wê, di wê temenê de wê, hêsta ku ew diafrênê di mejiyê xwe de wê, ew wê, di wê temenê de wê bi têgînek argûmanî a levkir re wê, di nava wê ahenge ya kesê pêşî û duyem de ku wê bibê wê di wê temenê de wê levkirin û ahengekê wê di mejiyê xwe de wê weke ku wê bi wê re wê, di awayekê de wê bide çêkirin.

Ev jî wê, fektora kesê sêyem wê, di wê temenê de wê di ragihandinê de wê, di rengê de wê, bide dîyarkirin. Ji aliyê kesê sêyem ve wê dikarê wê bi wê rengê wê bi gotin bikê. “zerdeşt, got ku wî hêsta zerdeşt ji zerdeşt wergirtîya. Di wê temenê de wê, ev wê weke têgînek ku wê, di wê temenê de wê mijare ragihandinê wê, di wê temenê de wê bi lê zêdebûnê re wê, di rengê de wê weke ku wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Minaq wê dikarê wê di dewama wê de wê, fahmbikê ku wê, kesê sêyem wê, di wê temenê de wê, bi rêya kesê duyem wê li hêsta dihê ragihandin wê serwaxt bibê. Wekî din wê di awayekê din de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê mijare ragihandinê wê, di wê temenê de wê, ji kesê duyem û heta kesê sêyem wê çendî ku wê bibê wê dîrketin wê weke ku wê di nava têgînê de wê ji kes li kes wê bi wê re wê bibê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê bê. Di mijare têgîna hêstê de wê, hêsta kesê yekem, û hêsta kesê sêyem wê, di wê pêvajoya ragihandinê de wê weke ku wê di awayekê de wê bi wê re wê, weyn wê bileyizê. Di nava wê pêvajoyê de wê, hêsta kesê yekem wê çawa wê karibê wê were ser ziman û ankû wê were ser ziman bê wê, we ew ji wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi

wê re wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku wê, mijare ragihandinê wê, di her pêvajoyê de wê, li gorî wê, di awayekê ahengbar de wê bi wê re wê, weke ku wê bibê wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê karibê wê di wê temenê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di mijara têngîna hêstê û ragihandinê de wê, têngîna lê têngihîştinê de wê weke aliyekê wê yê din wê xwe bide dîyarkirin. Ya ku wê, kesê duyem weke ya kesê yekem fahmkirin û ya ku wê kesê sêyem weke ya kesê yekem bi rê ya kesê duyem fahmkir û ankû weke ya kesê duyem wê wergirt û fahmkir wê, çawa wê karibê wê weke hêsta pêşî wê fahmbikê û wê şîrovebikê? Wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê karibê wê hinekê din wê li wê bihizirê bê.

Di mijare têngîna mantiqê de wê, rêya ragihandinê wê, di wê rewşê de wê weke ku wê were dîtin wê weke rêyek lê gihiştinê bê. Lêgihiştin û têngihîştin wê di mijarê de wê weke du aliyên ji hev cihê bin. Di wê temenê de wê weke wê gihiştina wê karibê bibê lê têngihîştina wê, di awayekê karibê bi awayên din jî wê bibê. Minaq em di awayekê de dikarin wê di awayekê din jî wê bi hizirina hinek minaqên weke li ser temenekê têngîna bi cihgûharandina kirdeyê re wê, di wê temenê de wê, bidomênê. Wê dema ku me got ‘hemû mirov mirar in’ hingê wê weke tênginekê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Lê bêî ku wê wateya gotinê wê xirabikê û ankû wê gûharandinê di wê de wê bikê wê, bi cih gûharandina kirdeyê û ya lêbarê re wê, di wê temenê de wê bi awayekê de wê hanîna ser ziman wê, bibê. Di wê rengê de wê, dema ku me got “hemû mirov mirar in” wê, di wê temenê de wê, bi wê rengê cihgûharandinê di dewama wê de wê dikarê wê di wê rengê de wê werênê ser ziman wê, weke di rengê “hemû ên mirar mirov in.” Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, weke di têngîna cihgûharandinê de wê weke ku wê di gotinê de wê, di gotina mirar û ya mrov de wê bibê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê bi wê re wê, werênê ser ziman.

Yan jî wê bi wê rengê wê werênê ser ziman. “ti çûk ne mirov in.” Di dewama wê d ewê bêjê ku “ti mirov ne çûk in.” Ev jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê di regekê de wê weke ku wê were ser ziman. Yan jî “hinek mirov reş in.” Di dewama wê de mirov bêjê ku “hinek reş mirov in.” Yan jî wê bêjê ku “hinek mirov bijîşk in.” Di dewama wê de wê bêjê ku “hinek bijîşk mirov in.”

Li vir mirov dikarê wê di wê temenê de wê gelek minaqên bi wê rengê wan werênê ser ziman û fahmbikê. Lê vi wê temenê de di van herdû

minaqên ku me li jor hanî ser ziman wê hinek aliyên din wê di wan de wê hebê û wê di wê temenê de wê, pêwîst bê ku mirov wê, hinekê li ser wan bisekinê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê mijarê ê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê li ser wê bisekinê bê. Di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, ev cih gûharandin wê weke ku me li jor hanî ser ziman wê, cihgûharandina gotinê ku me kir wê bi wê re wê weke ku wê watedi wê de wê ne wê gûharandin wê, weke xwe wê nemênê. Di wê temenê de wê, ji temen ve wê, di wê temenê de wê, gûharandin wê bibê. Li jor li deverekê me got ku wê, dema ku mirov wê gotinekê û ankû hevokekê wê dihênê ser ziman ku ew çendî wê weke hev jî bin lê wê, di rengekê de wê, gûharandinê wê di xwe de wê bide dîyarkirin. Ev jî wê bi wê rengê bê.

Ev gûharandina di wateyê de wê, çi bê? Minaq em di minaq pêşî de wê dema ku me got 'hinek mirov reş in' û dema ku megot 'hinek reş mirov in' wê intibaya ku wê di gotina duyem de wê xwe bide dîyarkirin wê ne weke ya pêşî bî. Ya pêşî wê zêdetirî wê di dîmenekê têtîna objeyî de wê, dîmenekê fahmkirinê wê ji temen ve wê bide me. Lê ya duyem wê bi heman dîmenê wê ji aliyekê şubjeyî ve wê, di wê temenê de wê têtînekê wê bi xwe re wê di rengekê de wê bide me. Minaq wê, di wê temenê de wê, dema ku me got hinek reş ne mirov in. wê di wê temenê de wê, di gotinê de wê, di wê temenê de wê ji nicelikê zêdetirî wê li ser nitelikê û ankû wasîfîyê wê di rengekê de wê, di awayekê de wê, xwe di reng û awayekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Wê, demê wê, di wê temenê de wê, di gotina hinek reş ne mirov in de wê, têtîna rêjeyê a niceli wê di wê de wê gûharandin wê weke ku wê karibê wê bibê û karibê weke xwe jî bimênê bê. Lê wê di awayekê din de wê di dîmenekê de wê weke di rengekê hizirkirinê de wê di dîmenekê din de wê bi têtînek wasîfî wê, di awayekê de wê rengekê hizirkirinê wê bi xwe re wê, bide me. Di wê temenê de wê, di gotin û hevoka duyem de wê, di wê de wê, ji rêjeya hebûna hinek kesên reş û ankû çerm reş zêdetirî wê hebûna têtîna wasîfî û xosletîya mirovî ku ew çendî bi têtîna başî û nebaşîyê, rastî û nerastîyê û hwd re wê li wê bihizirê wê, di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di rengekê de wê karibê wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, di wê dîmenê de wê, demê wê, di awayekê de wê, dîmenekê bi wê rengê wê, a ku wê bi cih gûharandina kirdeyê bi ya lêbarê de wê, di wê temenê de wê, wateyek din jî û rengekê din wê fahmkirinê wê bi xwe re wê karibê bideme. Heman rewş di gotina duyem a weke 'hinek mirov bijîşk in' de jî wê bi heman rengê wê, xwe

bide dîyarkirin. Di heman rengê de wê, dema ku ew cih gûharandin wê bi wê re ew bû û hat gotin ku 'hinek bijîşk mirov in' wê di wê temenê de wê, di wê rengê û awayê de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, xwe bide dîyarkirin bê.

Di gotin û hevoka duyem de wê ew wê bi wê re wê, were dîtin ku wê, di wê temenê de wê, weke ku wê di gotina pêşî de wê weke 'hinek mirov bijîşk in' de ku wê were ser ziman de wê, di wê de wê, bahsa hinek bijîşkan wê bikê. Di wê rewşê de wê, dema ku wê, bi rengê 'hinek bijîşk mirov in' wê bikê de jî wê disa wê bahsa hinek bijîşkan wê bikê. Di wê temenê de wê, di hevibeşya herdû gotinan de wê, têgîna 'hinek bijîşk' û ankû hinek reş û hwd wê, di wê temenê de wê weke aliyê wê yê hevbeş bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê, di mijara cih gûharandinê de wê, di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, ev wê bi wê re wê were dîtin ku wê, dema ku wê, li şuna gotina h' 'hinek mirov' têgîna reş hat danîn wê di wê nûqtayê de wê, têgînek şubjeyî wê li wê bide kirin. Bi heman rengê em wê bêjin ku wê, 'hinek mirov' li şûna wê, gotina 'bijîşk'ê hat danîn jî wê di wê temenê de wê têgîmna bijîşkîtiyê wê çendî ku wê weke dîmenekê pişeyî de wê xwe bide dîyarkirin jî lê wê di mijare gotinê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê ew bê ku wê weke têgînek şubjeyî wê weyn bileyizê û wê rengê wasifiyên di gotinê de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Wê xosletên wê bide dîyarkirin. Ji aliyekê din ê sêyem ve jî wê teybetmendiyên wê bide dîyarkirin.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê, bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê karibê li wê were lê hizirkirin ku wê di mijare têgînekê wê bi wê re wê pêşî wê aliyekê wê yê din wê karibê wê were kifşkirin di fahmkirinê de û piştî wê karibê wê ji wê were derbaskirin.

Di wê nûqtayê de wê, ev jî bê ku wê, di wê temenê de wê dema ku me gotin 'hinek mirov' wê di wê temenê de wêbi têgîna hinekê' re wê, di awayekê de wê hem reng wê yê zayenî û hem jî ê çîna wê ya ku têgîna ku ew weke aidi wê ya wê bide dîyarkirin. Di nava wê de wê, weke mirov wê weke renekê danîşanda ku ew hinek çîna wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Lê ji aliyê din ve jî wê hinek xosletên din jî wê li wê bikê. Mînaq weke mirovê di hizirê, bihizir a, du destî ya, du lingî ya, du çavî ya, li ser lingan dimeşê, destê xwe bikardihênê û hwd.

Di wê temenê de wê karibê gelek xosletên ku wê bi gotina mirov re wê werina kifşkirin û pênasekirin wê karibin di wê de ew werina kifşkirin. Ji aliyê din ve wê bendewariyên ji mirov dihên kirin weke mirov baş bê, qanc bê, rast bê, dûrûst bê û hwd jî wê bi wê re wê karibê weke hinek xosletên din ku ew bi têtîni jî wê gotinê werina lê têtîniştin û ew bèn hanîn li ser ziman.

Di dewama wê de wê dema ku mirov wê dihê mijare cihgûharandinê wê di temenê de ku mirov, bêjê 'hinek mirov' wê, di wê temenê de wê, têtînek wê bide me. Lê wê dema ku me got 'mirov, hinek ...' wê di wê temenê de wê, renekê din wê têtînekê wê bi xwe re wê, di awayekê de wê bide me. Di wê temenê de wê, demê wê ji gotina hinek mirov wê were gotina 'mirov, hinek ..' ku ew dikarê weke 'mirov, hinekê baş bê', 'mirov, hinekê biazil bê', 'mirov, hinekê germ bê', 'mirov, hinekê dûrûst bê', 'mirov, hinekê nebaş bê' û hwd wê, di wê temenê de wê, karibê li wê were lê zêdekirin û di wê temenê de wê, temenê wê yê bi fahmkirinê wê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê dikarê wê di dewama wê de wê, li wê bihizirê ku wê mijare têtîni û gotinê li şûn hev cih gûharandina bi wê re ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê ev wê, weke rêyek din a mantiqî a ku wê bi wê were lê ghiştin li têtîniştinên din jî bê wê bi wê re wê xwe di renekê de wê bi wê re wê karibê bide dîyarkirin bê.

Li vir wê aliyekê wê yê din jî wê di mijarê de wê, were dîtin ku wê weke ji objeyê şubjekirin û ji şubjeyê objekirin wê di wê temenê de wê mantiqê re wê bi wê re wê were dîtin. Wê dema ku mirov wê bahsa 'hinek mirov' wê bikê' di dewama wê de wê, weke bahsa têtînek objeyî jî ku wê bi wê re wê bikirpênê wê bi wê re wê were dîtin. Lê wê dema ku wê, got 'mirov, hinekê ..' kir wê di wê temenê de wê, weke ku wê bahsa hinekê wasifiyekê wê bikê û wê di wê temenekê de wê weke bi renekê subjeyî ku wê di wê de wê ew wê kirpendinê wê bikê wê bi wê re wê di renekê de wê were dîtin.

Di dewama wê de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, di mijare ji hev derhanînê de wê dikarê wê bi gotinê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Minaq wê dema ku mirov wê got "hemû mirov mirar in" û "Ti mirov mirar nin a" ku wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê, bi awayekê loi ser temenekê wê weke û ji wê derhanînê bi awayê vajiya wê bê. Lê wê di dewama wê de wê, dema ku me got "hemû mirov zindî na" û di dewama wê de got "hemû zindî ne mirov in" wê, di wê

temenê de wê weke bikeve çerçoveya derhanînekê de jî. Di nava têtînekê de wê, di wê temenê de wê hemû zindî ..”na û ankû zindî ne hemû na” re wê, di rengê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li vir wê dema ku em li ser minaqên li jor ku me hanîna ser ziman re wê werênina ser ziman wê, dikarin wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengê de wê werênin ser ziman. Minaq wê dema ku me got “hinek mirov bijîşk in” û “hinek bijîşk mirov nin in” ku wê werênina ser ziman wê, di wê nûqtayê de wê, têtînek kirdeyî a nixî wê xwe di dîmenekê şubeyî de wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê dikarê wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê, di nava têtînekê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bide dîyarkirin ku wê dema ku me ku hinek mirov bijîşk in’ em hingê li ser têtînekê objeyî re wê, dihênina ser ziman û di wê de bahsa hinek mirov’an dikin. Wê dema ku me got hinek bijîşk mirov in’ wê, di wê temenê de wê, demê wê, ji gotinê wê were fahmkirin ku wê bijîşkên ne mirov jî wê hebin. Wê demê wê, di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, aliyekê din ê têtînekê wê xwe bide dîyarkirin. Yan jî wê dema ku mirov me got “hinek bijîşk mirov nin in’ ku me got wê di wê nûqtayê de wê ya ku mirov wê balê dikişênê ser wê, di wê nûqtayê de wê, di wê çerçoveyê de ku wê were derhanin wê di wê temenê de ku wê, mirov wê, hebin ku ew ne bijîşk in. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, ev wê, ji aliyekê din ve wê kirpendinekê wê bi awayekê sernûxûmandî wê li gotina ‘hinek bijîşk in’ wê weke ku wê bikê.

Di wê temenê de wê ev jî wê bi wê re wê, di awayekê de wê, aliyekê wê yê din ku wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê, hinek bijîşk in û hinek bijîşk nin in’ku wê were gotin wê di wê temenê de wê, di awayekê din de jî wê, têtînekê din jî wê xwe bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bide dîyaririn. Ew jî wê di wê temenê de bê ku wê hinek yê ku ew ne bijîşk in wê, weke mirov wê hebin wê weke têtînekê ku wê bi intibayî ku wê karibê wê di wê nûqtayê de wê ji wê were derhanîn wê bibê.

Di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê karibê wê werênê ser ziman ku wê têtîna ‘hinek bijîşk nin in’ ku wê werîna ser ziman wê dikarê wê di wê nûqtayê de wê li ser gotinê re wê li wê bihizirê. Minaq wê dema ku me got ‘hinek bijîşk ... in’ ku me hanî ser ziman wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, di wê temenê de wê,

dema ku me hanî ser ziman wê cihê vala mayî wê di kar weke 'hena' ku wê li wê bi cih bikê wê demê wê weke 'hinek bijîşk hena na' wê rengê gotinê wê bistênê. Ji aliyekê din ve jî wê, dikarê wê di renekê din de jî wê dema ku me got 'hinek ...nin in' ku wê hanî ser ziman wê di wê nûqtayê de wê, cihê lê bijîşk nivîsandî wê weke cih û deverê ku wê, di wê nûqtayê de wê, karibê bi têngînek din jî wê li wê bihizirê. Minaq weke 'hinek memosta', 'hinek dayik', 'hinek bav', 'hinek sal', 'hinek mal' û hwd. Di wê temenê de wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di mijare têngîna hevokê de wê, di wê nûqtayê de wê, ev wê, weke qalibekê wê xwe di wê rewşa fahmkirinê de wê bide dîyarkirin. Têngîna bijîşkê wê di wê nûqtayê de wê yek jî wan têngînên ku weke li şûna gotina hinek'ê wê werina danîn ên weke memoste, dayik, bav, sal, mal û hwd wê, bibê û wê, di wê temenê de wê karibê wê bi aliyên wan ên din re wê di wê rengê de bi wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê, di wê temenê de wê, aliyekê wê yê din wê di wê temenê wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê karibê xwe bide dîyarkirin. Ev têngînên ku me hanîna ser ziman wê çendê ku wê weke bi nav û tiştî û rewşî wê cihê jî bin wê, karibin bi hev re di hevikiyetekê de bin. Di awayekê de wê di nava mantiqê aristo de wê ya ku wê weke têngînekê wê were lê ghiştin wê di renekê de wê bi wê rengê wê were hanîn ser ziman ku wê weke hemû A wê B bin. Di wê temenê de wê encama ku wê bi wê re wê, were lê ghiştin wê ew bê ku wê dema ku wê eger tiştê wê A bê wê demê wê ew B jî bê. Di wê temenê de wê ev wê, di renekê de wê, weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê, di dewama wê de wê were lê hizirkirin bê.

Lê di wê nûqtayê de ku mirov wê bi mantiqî jî wê li wê bihizirê û wê dema ku mirov çendî ku wê, bi wê rengê wê werênê ser ziman jî lê wê, di awayekê din de wê, weke ku wê, di renekê de wê, bi têngîna wê re wê, her tiştê ku ew hebê ku ew A bê û ew B jî bê lê wê di wê temenê de wê,, intibaya ku wê bi wê re wê karibê di mejiyê mirov de wê biafirê wê, ew A û B wê ji hev cihê bin û wê hertimî wê, çendî ku ew hev jî bin lê wê di awayekê de wê weke tiştê din jî cihê jî bin. Wê demê wê têngîna faktora cihêbûnê wê di wê nûqtayê de wê xwe di awayekê din de wê di meji de wê karibê bide dîyarkirin ku wê, di A'yê de wê cihêbûnek ku ew dervî B'yê karibê were fahmkirin û yan jî di B'yê de wê cihêbûnek ku ew di wê de heya û dervî A'yê ku wê karibê were fahmkirin wê di wê de wê

weke ku wê wê hebê wê intibayê wê di serî de wê di mejiyê mirov de wê karibê bide çêkirin.

Ev wê weke aliyekê wê yê din jî wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê têngîna A û B'yê wê di rengekê de wê, di wê temenê de wê, dikarê wê werênê ser ziman wê, di wê temenê de wê, bi wê rengê jî wê bi wê re wê li wê bihizirê. Mînaq wê, dema ku wê A wê B'ê bê wê demê di A yê de B'ê û di B'ê de wê demê A wê, weke ku wê di di wê tengê de wê, bibê û wê, weke encama wê ya din jî wê, di wê nûqteyê de wê, dervî wê, B'ê ya di A'yê de û B'ê ya di B'ê de wê, weke ku wê B û B wê di wê temenê de wê, bi wê re wê, dervî wê di rengekê din de wê bi encama wê re wê bide dîyarkirin. Bi heman rengê wê bi derfêrt bê ku mîrmov wê, karibê li A'yê jî wê di wê temenê de wê bi wê rengê wê li wê bihizirê. Mînaq wê, A'ya di A'yê de û A'ya di B'yê de wê bi encama A û A'yê wê bi xwê re wê bi heman rengê wê di rengekê din de wê werênê li holê.

Di wê çerçoveyê de wê, dikarê wê weke aliyê wê yê din jî wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman ku wê, mijare A û B'ê de wê weke hev û ankû di hev de hebûna hev de hebûna wan wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku me hanî ser ziman. Di wê rengê kifşkirina hev di hev de wê rengê nîrxê hevyekeyê wê di rengekê de wê bi xwe re wê, nede dîyarkirin û wê weke têngînek ku ew dervî wê ew bi serê xwe di rengekl de wê weke pêwîst bê ku ew di wê temenê de ew bi wê re ew were kifşkirin bê. di wê çerçoveyê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê di çerçoveya têngîna mijarê de wê weke aliyê wê yê din jî wê di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê mantiqê ku weke ku me A di A û B'yê de û ankû B di A û B'yê de wê kifşkirin wê, di wê dîmenê de wê, dîmnenekê ku wê, wê di wê de wê kûrbûnê ê din wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Weke A û A'ya ku me di A û B'yê de bi encamî gihiştinê de wê her yekê wê di wê temenê de wê, di wê de wê kifşkirina cardin a A û B'yê wê weke ali û fektorên din wê xwe di dewama wê de wê bidina dîyarkirin. Wê demê wê d dewama wê de wê, ew A'ya ku em ji B'yê lê gihiştin wê di wê de wê, dîsa hem A û hem jî B'yê wê weke bi fenomenî wê bi ali û awayekê din wê weke ku wê di wê de wê hebê.

Di awayekê de wê, dema ku mirov wê, mijarê wê werênê ser ziman wê, di dewama wê de wê were dîtin ku wê, A û B wê, di wê rewşê de wê, weke du têngînen ku ew di hev de û di xwe de wê, bi awayekê du ali wê bi

wê re wê weke ku wê kûr bibin bin. Wê di wê temenê de wê hev wê weke qada hev a li wê kûrbûnê wê bi wê re wê, were dîtin. Her encama ku wê, di wê temenê de wê were lê gihiştin wê, di wê temenê de wê, karibê wê, bi wê re wê, were dîtin wê bahsa wê bi heman rengê wê li hevdû aliyên wê bibê. Wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, çerçoveyek fahmkirinê wê weke ku wê biafirênê bê.

Wekî din wê di wê temenê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê çerçoveyê de wê, werênê ser ziman ku wê, mijare têngînê wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare lê gihiştinê û ankû di dewama wê de a encamê wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, weke aliyekê wê yê din bê.

Di wê temenê de wê mijare encamê wê, di wê temenê de wê, hertimî wê rastbûn û ne rastbûna wê li ser referans û temenê wê re wê, were ser ziman. Minaq wê, di aliyekê de wê weke têngînek encamî ku wê were gotin herdû pêşekên wê ku ew rast bin wê, encam wê rast wê newê bê. Yan jî di wê temenê de wê bo encamek rast wê herdû pêşekên wê pêwîstîya rastîtiya wê bi wê re wê hebê.

Yan jî wê dema ku mirov wê, bi awayekê din wê li wê bihizirê. Wê dema ku wê, pêşekê ji wan wê ne rast bê wê encam wê weke ne herênî bê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê din ê bi encamî ku wê karibê wê xwe bigihênîyê de. Yan ku wê pêşekê wê ne rast bê wê, encam jî wê bi wê re weke ku wê bi pêwîstîya wê re wê ne rast bê.

Di awayekê de wê, di wê temenê de wê, bi awayekê din wê herdû pêşek wê weke pêwîstîya ku ew rast bin, ji du pêşekên weke neherênî wê encamek positiv û ankû herênî wê weke derkeve.

Tavî ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare encamê de wê demê wê ya ku wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê wê ew bê ku wê, hemû rewşên ku ew didibin wê li gorî wê, mantiqê wê bi hev re wê têkiliyek hoyandinê wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê dema ku em bahsê bikişênina li ser rengê din ê mantiqî ê weke mantiqê xelekî wê, di wê nûqteyê de wê weke ku wê karibê têngînekê bi xwe re bide me. Di dewama wê de wê karibê wê di wê rengê de wê, fahmbikê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, karibê wê didewama wê de wê bi wê re wê, li wê bi wê rengê wê di çerçoveya mantiqê xelekî de wê werênê ser ziman.

Hemû kurdistanî mirov in. (hemû A wê B bin)

Hemû mirov marmark in (Hemû B wê C bin.)

Hemû marmark(mammalian) heywan bin (Hemû C wê D bin.)

Hemû heywan wê zindi bin (Hemû D wê E bin)

Di mijare têgînê de wê dema ku wê, were li wê nerin wê di dewama wê de wê bi wê re wê were dîtin ku wê, di dewama hev de wê di rengê de wê, weke ku wê, dimenekê wê bi xwe re wê bi wê rengê wê bidina me. Minaq wê weke ku wê bi ya 2 û 2 yê re wê were dîtin ku wê, piştî pêşekên wan wê encamên wê weke ku ew ne hatibin ser ziman wê werina dîtin. Bi heman rengê wê bi pêşekên 2 û 3an de ku wê weke encamek ku ew li wê were gihiştin wê, bibê. Minaq weke “hemû mirov heywan in” re wê di wê temenê de wê encama ku wê minaq wê were lê gihiştin. Ev di wê de wê weke ku ew di awayekê de ew bi wê ne hatiya ser ziman. BI heman rengê wê dema ku em li 3’û 4’an binerê wê, di wê rengê de wê, heman rengê wê encam wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Minaq weke ‘hemû marmarkî ku ew zindî na’ hwd re wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di awayekê din de wê dema ku em li ser temenekê qatagorikî wê li wê bihizirin wê karibin wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirin ku wê, weke minaq “hemû hemû kurdistanî mirov in’ û ya din weke ‘hemû hemû mirov wê weke marmarki na’ re wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê kifşbikê bê. Di awayekê din de jî wê demê wê, ev jî wê derkeve li holê. Ew wê, karibê li ser gotina “mirov”iyê re wê kifşbikê ku wê ‘hemû kurdistanî wê marmarki bin’ re wê, karibê wê kifşbikê.

Di wê rengê de jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. ‘Hemû mirov marmarki na’, ‘Hemû marmarki heywan in’. Wê demê wê wê hemû mirov wê heywan in’ re wê encamek wê xwe bi wê re wê, di rengê de wê bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê minaqê jî wê werênê ser ziman. ‘hemû marmarki heywan in.’ ‘hemû heywan zindî na’, ‘Wê demê wê hemû marmarki zindî na’ re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li vir di aslê xwe de wê ya ku wê were dîtin wê di awayekê de wê weke ku wê ew bê ku wê di wê mijare xelebûnê de wê gelek qatagorikî wê di wê rengê de wê bi wê re wê, xwe di rengê de wê weke ku wê bidê dîyarkirin. Di wê temenê de wê, bi awayekê din wê bi wê li wê

zêdekirina pêşekan û hwd re wê, bi wê re wê were lê gihiştin li encamên wê yên din jî.

Di awayekê din de jî wê dikarê wê bi wê rengê wê werênê ser ziman. Weke ku mirov wê, karibê wê di hev de wê bi kifşkirin û li hevkirinê û hwd re wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Minaq: Hamû maripişt heywan in' (hemû B wê A bin)

Hemû mirov wê bimaripişt in. (Hemû C wê B bin)

Hemû mirov heywan in. (hemû C wê A bin)

Hemû mirov biaoqil in. (Hemû D wê C bin)

Di dewama wê de wê dikarê wê bibêjê ku wê, wê demê wê hemû ên bi aqil heywan in. Di dewama wê de wê weke hemû D wê A bin' re wê, di rengekê de wê awayekê fahmkirinê wê bi xwe re wê, derxê li holê.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê bi wê rengê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê weke 'hemû bimaripiştî heywana in', 'Hemû mirov bimaripiştî na', di dewama wê de ku mirov dikarê wê werênê ser ziman wê 'hemû hemû mirov heywan in' bê. Wê di dewama wê de wê encamên ku wê were lê gihiştin wê weke "hemû ên bi aqil mirov in' û 'hemû ên bi aqil heywan in' bê. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê din de jî wê di awayekê temamkirinê re wê, di wê temenê de wê dikarê di dewama wê de wê bi minaq bikê. Ku mirov bibêjê 'hemû tiştên ku ew penceşêrê çêdikin zîrar in' 'Vexwartina çixarê penceşêrê çêdikê', Wê demê 'vexwartina çixarê zîrar a' re wê, di wê temenê de wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê, di nava tênginê de wê, weke ku mirov wê kifşdikê wê li hev hoybûna wê di wê temenê de wê bi wê re wê bibê. Minaq wê, 'hemû werjişvan bizindî na.' Û di dewama wê de ku me got "dilan werjişvanek a' wê demê wê, 'dilan (werjişvanek) bizindî ya' re wê, di wê temenê de wê, weke encama wê xwe bi wê re wê xwe bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê, aliyên wê yên din jî wê di wê temenê de wê karibê wê li wê bihizirê. Aliyên weke 'li lê zêdekirinê' ku mirov wê li wê bihizirê bê. Ev jî tênginê weke "wê demê", "ankû", "wê", 'û' "an jî" û hwd bin. Di wê temenê de wê, ev wê weke di wê temenê de ku mirov wê bi minaq bikê wê dikarê wê di wê rengê de wê, werênê ser ziman. Weke "ku A weke B'ê wê demê A wê C jî bê" re wê karibê wê li wê bihizirê.

Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê ev wê, di wê de wê, ne rengê wê weke girêdanekê bê. Wê di wê temenê de wê, weke rewşek bi hev ve bûnê û di hev de wê, weke hebûna wê hebûnê ku wê weke kifşkirina wê jî bê. Di wê çerçoveyê de wê, dikarê wê di dewama wê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Wê di wê rengê de wê karibê wê bi berfirehîyî wê dikarê wê bi wê rengê jî wê werênê ser ziman. Weke A ku ew B bê, wê demê A wê C jî bê. Di dewama wê de wê weke A wê B ê bê û A wê C bê´ re wê, bi awayekê encamî wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê karibê wê bide dîyarkirin bê.. Di wê rewşê de wê dema ku em vajiya wê bi wê re wê li wê bihizirin jî wê, karibê wê bi wê mantiqê wê were lê hizirkirin. Minaq wê karibê wê weke ku wê, dema ku wê A wê ne B ê bê, wê demê wê, A wê ne C jî bê. Di wê temenê de wê weke A ne B bê û ankû wê A wê ne C bê re wê di rengekê de wê, di awayekê de wê encamê wê bi xwe re wê, di wê rengê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di awayekê din de wê dema ku mirov wê li wê bihizirê wê, bi têtîna pêşpêvkirina wê re wê li wê bihizirê. Ew jî wê di wê temenê de wê, bi wê rengê wê karibê bê. Di wê temenê de wê, dema ku bêjê A ku ew B bê, wê, A wê C bê. Di wê temenê de wê, A wê weke ne B bê û ankû wê, A ne C bê. Di wê temenê de wê, di wê de wê, têtînek rapirsînî wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin. Yanî wê bi rengê wê weke ku “ger zane werjişvan bê wê bi çalak bê´ re wê, di rengekê de wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, ew wê, ne ew bê. Ber ku wê ew ne ew bê wê, di wê temenê de wê têtîna “ger zane werjişvan bê ..” re wê, di rengekê de wê bi wê re wê, were ser ziman. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê di têtîne de wê ya ku wê karibê wê bi rehetî û hesanî wê were fahmkirin wê di rengekê de wê ew bê ku wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê bê.

Di awayekê din de jî wê dikarê wê, dema ku wê, di awayê A ku wê B bê wê, A wê C bê. di awayekê de wê, di dawîya de wê, kirpendina bi A ku wê C bê´ re wê, ya ku wê karibê were dîtin û kifşkirin wê çendî ku wê karibê herênî wê were dîtin û xwandin wê bi derfet bê ku wê karibê wê nerênî jî were dîtin û were xwandin. Yanî wê, di wê rengê de wê karibê weke ku çawa ku wê encama A wê C bê´ wê ji wê derhenê wê bi wê re wê, derfeta A wê ne C bê´ jî wê karibê wê li ser wê re wê were derhanîn.

Di wê nûqtayê de wê, ev rewş wê, di rengê de wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bi rehetî wê bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Yan ji em li ser gotinek din a derpêşî re wê, dikarin wê fahmbikin. Minaq em bêjin “Wê dema ku wê baran wê were wê şînayî wê şîn bibin’ re wê werênê ser ziman. Wê, demê A ku wê B bibê wê demê Wê A wê C bibê. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di wê rewşê de wê, ne rewşek zelalî ku wê karibê wê bi temenî wê bi qatî wê weke di awayekê ku wê bibê de wê bi awayekê piştrast wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê, hebûna bi herênî fahmkirina encama A ku wê C bê’ wê, fahmkirina wê di awayekê de wê, bi awayekê de wê bi A ku wê B bibê’ ve wê di rengê de wê weke ku wê bi wê ve wê girêdayê bê. Wê di wê temenê de wê ev wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê d ewê fahmbikê ku wê encama A wê C bê wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Yan jî wê dikarê wê di wê rengê de wê li wê bihizirê ku wê, faktora C’yê wê, di wê bi A’yê wê bibê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, mijare encamê wê xwe bi wê re wê, di rengê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin bê.

Yan jî wê di awayekê din de wê, bi minaq bikê. “Ku Zane ne bi aqil bê wê ne zîrek bê’ re wê karibê wê ji aliyekê din ve wê lîki wê bihizirê. Di wê rewşê de wê demê wê, çendî ku wê ji aliyê nerênî ve wê, weke A ne B bê wê, A ne C bê re ku wê li wê were lê hizirkirin jî lê wê, rêgeza ku me li jor wê hanî ser ziman wê di wê nûqtayê de jî wê, di rengê de wê weke ku wê li wê serwer bê.

Di wê temenê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, têngîna A ne B bê wê A ne C bê wê, di wê temenê de wê, di wê de wê rêgeze nedîyarîyê wê xwe di wê de wê bi awayekê din jî wê bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, di awayekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di mijare têngînê de wê, ev wê bi wê re wê, were dîtin ku wê, Zane zîrek bê û ankû ne zîrek bê wê, di wê de wê, di rengê de wê, ne dîyar bê. Di wê temenê de wê, ev wê bi ihtimale zîrekbûnê ve wê girêdayî wê xwe di rengê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de wê, çendî ku wê karibê wê bê gotin ku wê A ku wê B bê wê A wê C bê’ ku wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, li rex wê ne dîyarîyê wê rêgeza li hoyandinê wê, di nava têngînê de wê li wê serwer bê. Ew wê

were çî wateyê? Ew jî wê were wê wateyê ku wê, di wê temenê de wê, şartê zîrekbûnê wê bi “A ku wê B bê” ve wê girêdayî bê. Lê di gotinê de wê, têtînek weke ‘eger’ û ankû ‘ger’ wê di gotinê de wê weke kirdeyek ne dîyar û ankû sernûxûmandi wê hebê û wê bi wê têtînekê wê ew wê, di wê demê de wê, were dîtin.

Di wê temenê de wê, dema ku em wê derpêşê wê bi awayekê vekirî wê binivîsênin wê demê wê, “ger zane bi aqil bê wê, zîrek bê” re wê, xwe bi awayê ‘ger A bê, wê A wê C bê’ re wê, xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Li vir wê fektore ‘ger’ê ku wê xwe xwe li gotinê wê bide dîyarkirin wê, di wê temenê de wê, d inava têtînekê de wê temenê wê ne dîyarîyê wê di gotinê de wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Yan jî wê di awayekê din de jî wê, di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê têtîna A ku ew ne B bê wê, A ne C bê’ wê bi wê re wê weke têtînek ku wê karibê wê bi gelek awayên din jî wê, werênê ser ziman.

Di awayekê din de jî wê, bi rengên din jî wê, dikarê wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman. “mal zêde were firotin wê yan wê zêde bi baha bibê û yan jî wê ne zêde bi baha bibê’ Di wê temenê de wê têtînekê de wê, weke “A ku ew B bibê wê demê wê A wê C bê yan wê A wê D bê.

Di wê nûqteyê de wê, di wê nûqteyê de wê, ya ku wê di wê rewşê de wê were dîtin wê ew bê ku wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê, encama A wê C bê û ankû wê A wê D bê’ wê di wê nûqteyê de wê, di rengekê de wê, bi têtîna ‘yan’ê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, di awayekê de wê, ji ya li ser ku me weke wê ku wê, di awayekê de wê, fektorabûyinê wê zêdetirî wê, rengê wê yê ku wê bi kijan aliyê ve wê bibê wê li ser wê re wê, ew wê, di rengekê de wê têtîna bûyinê wê bi wê re wê, di rengê wê awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di awayekê din de jî wê dikarê wê, di awayekê wê bi ya piştra wê were re wê girêdana wê çawa wê were çêkirin wê dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê. Minaq em bi têtîna derpêşî a “mirov ku ew heywanek bê ew zindî ya” re wê, di wê temenê de wê, werênê ser ziman. Wê di wê de wê, weke bi têtîna “A ku ew B bê wê, A wê C bê. Yan jî wê, di wê temenê de wê bi awayekê din wê, dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Wê jî dikarê wê di wê rengê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê A ku ew B bê wê C wê D bê’ Di wê nûqteyê de cihêbûna ku ew xwe dide dîyarkirin wê, di wê temenê de wê çendî ku wê bi şartê wê weke bo C ku ew D bê wê, A wê pêwîsta B bê ku wê hebê jî lê wê, di wê temenê de wê

dîmenekê wê yê din wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di nava têtî de wê, girêdana bi hev ve wê, di rengekê de wê, di awayekê de wê, dîmenê fenomenê wê bi xwe re wê, di rengekê de wê, bi wê re wê bi girêdanên wê re wê bide dîyarkirin. Di rewşa wê ya fahmkirinê de wê mijare girêdanê wê xwe di rengekê de wê weke faktorek giring wê xwe di wê rewşê de wê bi wê re wê weke ku wê were dîtîn wê karibê bide dîyarkirin. Minaq wê dikarê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, fahmbikê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê werênê ser ziman ku wê, di mijare C ku wê D bê wê, di wê temenê de wê, di rengê têtî de wê, bi du awayan wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê bûyina C' yê ku wê D' yê wê biafirênê. Di wê temenê de wê, ev wê weke fenomenên cihê bin ku mirov wê, di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Lê di awayekê din de jî wê, fenomenên bi A û B' yê re wê, di rengekê din ê têtî de jî wê xwe di rengekê de wê, li ser têtî bûyin û rûdanê û hwd re jî wê, xwe bi wê re wê, di dîmenekê de wê, bide dîyarkirin. Faktora bûyinê wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, weke aliyekê din ku ew cihê wê weke pêwîst bê ku ew were salixkirin bê. Di wê temenê de wê ew wê weke dîmenekê din ê ku wê bi wê re wê, A û B wê karibin werina fahmkirin bin.

Tabî wê dikarê ji aliyekê din ve jî wê, di dewama wê de wê werênê ser ziman. Minaq wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, “hewa bi awr bê wê baran were” Di wê temenê de wê, di dîmenê weke “A ku ew B wê, C wê D bê. Yan jî wê dikarê wê di awayekê din de jî wê fahmbikê ku wê, di wê dîmenê de wê, çendî ku wê, bahsa wê barana baranê wê bikê jî lê wê dîmenekê negatîv wê hevê. Weke A ne B bê wê, A ne C bê. Di demenê wê de wê weke A ku ew ne C bê wê weke ne rast bê wê were fahmkirin. An jî A ku ew ne B bê wê ne rast bê.

Di mijara têtî zimanî de wê, di wê çerçoveyê de wê weke ku wê bi têtî mantiqê hemdem de wê were dîtîn wê têtî pêvekirinê wê di rengekê de wê bi wê rengê wê weyn wê bileyizin. Weke “ankû”, “û”, “an jî” û hwd.

Di wê rewşê de wê, bi wê ve wê, di awayekê de wê, were lêhanînê re wê, di dîmenê de wê bi wê re wê bibê. Di awayekê de wê, li ser dîmenekê herênî û nerênî re wê, ew wê were dîtîn. Ya ku wê weke minaq wê bi têtî weke ya “an jî” û hwd re wê were dîtîn wê, di dîmenekê de wê

çawa wê, di awayekê levkir de wê bi wê re wê were kirin wê were dîtin. Wê, di wê rewşê de wê, bi awayekê herênî wê, di wê temenê de wê, bi têngînekê wê bixwezê ku ew wê were ser ziman û wê, di temenekê herênî de wê bi levkirinê re wê, rengê wê were dîtin. Di wê temenê de wê, ya ku ew bi wê dihê lê kirin weke pêşek rastbûna wê, bi wê re wê yên ku ew wê werina bijartin wê rastbûna wan re wê, di renekê de wê, bibê. Weke A wê B bê û an jî wê A C bê. Di wê dîmenê de wê weke ku wê A ku ew B bê. Di wê nûqtayê de wê, Weke A ne C bê.

Di wê nûqtayê de wê, di renekê de wê, dema ku em wê dibêjin A wê B bê wê di wê nûqtayê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi awayekê levkir re wê li wê bihizirê bê. Wê dema ku me got A ku ew B bê wê, A êdî C jî bê. yan jî wê, di dewama wê de wê, weke A B'ya. A C'ya.

Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di awayekê levhanînî de wê bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di awayekê din de wê, dema ku em ne di dîmenekê levkir de wê li wê bihizirin wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê, dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, di wê de wê, di dîmenekê nerênî de wê, bi gihiştina encamê re wê, bi wê re wê, bide dîyarkirin. Em dikarin li ser wan minaqên xwe re wê, di dewama wê de wê werênina ser ziman. Minaq em bêjin A an B'ya an jî C'ya. Wê dema ku me ev got wê, di wê dîmenê de wê bi wê re wê di dîmenekê de wê weke ku wê, ew nerênîya wê, di renekê de wê, were kirpendin bê. Minaq wê dema ku min got wê, “siba wê yan zelal wê were yan jî wê newê.” Di wê temenê de wê, A wê, yan B'ê bê û yan jî wê, C'ê bê. Yan jî wê di awayekê de wê, li ser têngîna rojan re wê bibêjin. Ku mirov bibêjê “Wê siba wê yan sêsem bê yan jî wê çarşem bê.” Wê siba wê sêsem bê. Wê demê wê di wê dîmenê de wê, ne çarşam bê. Di wê dîmenê de wê demê wê A wê, B bê. Di dewama wê de wê, A bûna wê ya C wê nebê.

Di dewama wê de wê, weke A wê B bê. Wê A ne C bê. Wê dema ku wê, ‘siba wê çarşam bê’ wê demê wê, di wê de wê, A wê ne C bê. Di wê dîmenê de wê bi wê re wê dîmenê xwe wê bi de dîyarkirin.

Di nava têngînê de wê, weke ku mirov wê dibînê wê têngînên weke ‘an jî ‘û’ û hwd wê çawa wê, weyn wê bileyizin wê bi wê re wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê, bikirpenê bê. Minaq wê weke ku me bi minaq jor re wê hanî ser ziman ku wê, A wê yan B'ê bê û yan jî wê C'ê bê. Wê dema ku em wê, li ser têngîna ‘û’ re wê li wê bihizirin wê demê wê, A ku B'ya û C ku D'ya. Di wê rengê de wê bi

minaq kirina wê di wê rengê de bê. “Ku tu bixabitê têtê baş nîşeyê bigirê, tu kopîya bigirê têtê bi sernekeve.”

Di wê nûqtayê de wê, dema ku wê, di awayekê de wê, werênê ser ziman ku wê, A ku B bê. A ku D bê. wê di dewama wê de wê, dîmenê ku wê derkeve li holê wê A wê ne B ê bê û ne jî wê D bê.

Weki din wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku wê weke A ku B´ya û C ku D´ya. Di wê nûqtayê de wê, wê ya ku wê were kirpendin wê weke hem A û hem jî C bê. An jî wê, hem B û hem D bê. Dikarê wê bi wê rengê wê bi minaqekê wê werênê ser ziman ku “tu xwediyê qinzincekê bê. têtê li xwe binerê û bi serê xwe bijî´ bê.

Yan jî wê di wê temenê de wê, li ser temenekê komplika wê hizirkirina li têtê wê bi wê rengê wê karibê wê werênê ser ziman. A jî B´ya û C jî D´ya. Di wê dîmenê wê ne B û ne jî D bê. Yan jî wê ne A û ne jî C´ê bê.

Di mijara mantiqê wê, di awayekê de wê, salixkirin wê bi çi awayê wê bibê wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê, weke ku wê çawa wê, di awayekê de wê bi wê ahenge xwe re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijara mantiqê de wê, dema ku mirov wê li mejuya bi wê hizirkirina wê binerê wê, di wê de wê, di demên kevnera de wê, Aristo wê, li ser temenekê ku wê çawa wê, di awayekê levkir û piştrastkir de wê bi wê bixwezê bihizirê wê were dîtin. Wê li ser wê re wê, bixwezê wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, mijare mantiqê wê bi wê re wê, di demên piştê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê were dîtin wê bi wê re wê, di awayekê de wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin. Pêşketina têtê cebirî û hwd wê li ser wê temenê re wê weke aliyên ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, bixwezê ku wê were fahmkirin. Di demên piştî ronansê û pê de wê, di awayekê de wê, di wê temenê de wê bi têtê aritmatikî re wê di rengekê de wê were dîtin ku wê bi wê re wê wer lê hizirkirin.

Di mijare mantiqê û şîroveyên bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê were dîtin wê êdî wê, li ser temenekê positivist wê, di demên piştê wê, were lê hizirkirin. Bacon wê dema ku wê, di demenekê de wê mantiqê aristo wê hilde li dest wê, ji aliyê têtê dedûktifî ve wê, têtê bûjenî a li wê bar ku ew dibê wê bi wê re wê, bihizirê û wê, li ser wê re wê, hizrên xwe wê werênê ser ziman. Frege û russell wê ji aliyê têtê aritmatikî ve wê bi wê re wê hildina li dest û wê werênina ser ziman.

Em dibînin ku wê, di wê demên hemdem de wê mijare mantiqê wê bi têngnek cebirî wê di nava wê de wê, bi zêdeyî wê li ser wê temenê wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin. Bi hijmarên aritmatikî û tipî ku wê were lê hizirkirin wê bi wê re wê, di nava wê de wê, hewldana salixkirin û fahmkirinên wê di wê demê de wê bi zêdeyî wê were dîtin ku wê derkeve li pêş. Di çerçoveyek logistikî wê hildana mijarê li dest wê, ji wê demê û pê de wê were dîtin ku wê zêdetirî wê bibê û wê derkeve li pêş.

Di wê çerçoveyê de wê, ji geometriya Ouklid û heta têngna matematika cantor ku wê li ser temenekê giştî û gelmperî û sermedî wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê bibê. Di dewama wê de wê, mijar û modelên din ên matematikê ku wê bibin wê bi wê re wê çawa wê, di rengekê de wê, bi navberan û ankû bi sînoran wê, çerçoveyên wê werina hildan li dest û wê werina fahmkirin wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin. Di awayekê de wê, di wê demê de wê, pêşketin û ankû pêşxistina têngna dahûrî a aritmatikî wê di wê warê de wê, çerçoveyek zêde berfirah a fahmkirinê wê weke ku wê were dîtin wê bi xwe re wê biafirênê. Bi zimanê hijmaran û fahmkirina wê çawa wê bibê wê êdî wê li wê were lê hizirkirin û kifşkirin.

Di mijarê de kifşkirinên ku wê di dewama wê de wê bibin û wê werina kirin wê, bi wê re wê, aliyên din ên fahmkirinê wê bi wê re wê werênê hanîn li ser ziman. Di wê demê de wê mijare mantiqê were dîtin ku wê weke zanyariyek demî a gelemperî wê çawa wê bê temenekê fahmkirinê wê, li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, di wê demê de wê şiroveyên bi cebirî û ankû aritmatikî wê zêdetirî wê, çerçoveya wê ya logistikî wê biafirênê û wê bi wê re wê, werê hamîn li ser ziman. Di dewama wê de wê pêşketina dagerên matematikî û bi wan re fahmkirina wê û pêşketina wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê mijare dagerên matematikê û pêşketina wan wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din wê êdî wê di dewama wê de wê biafirênê bê. Di mijare hasibandinê û bi wê ji hev derhanînê wê ldî wê, bibê. Di hev de wê kifşkirina wê û wê di wê temenê de wê çawa wê, xwediyê rengekê fahmkirinê bê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Li vir wê weke aliyekê wê yê din jî wê bi pêşveçûnên têngînê ên bi têngna mantiqê hemdem re wê, li ser temenekê bi dageran re ku wê bimeşê re wê pêşkeve û wê xwe bide diyarkirin. Di wê temenê de wê, têngînên weke “û”, “lêbelê û lêbelê”, “an jî”, “ku” û hwd wê, bi tênginan û wê weke bi tipan wê were diyarkirin. Minaq wê, têngînên weke “pvq” û hwd re wê,

were kirin. Yan jî weke p û q wê di wê temenê de wê were bi dager kirin. Di awayekê de wê, weke bi renekê weke di rewşek ku wê weke herdu rast bin wê rast bê re wê were lê nerîn. Di mijare nerênî û ankû herênîyê de jî wê bi wê re wê, di renekê de wê were dîtîn. Minaq wê, dema ku wê bi têngînek P weke bi nerênî wê were nivîsandin wê bi reng û têngîna weke "~p" wê were nivîsandin. Yan jî wê dema ku wê, li pêşîya (-) wê were bi cihkirin wê, di wê rengê de wê, di awayekê de wê, wateyê li wê bigûharênê û wê bi wê re wê awayekê din ê fahmkirinê wê bi wê re wê weke ku wê biafirênê bê.

Yan jî minaq wê dema ku mirov wqê, nivîsand weke pvq wê weke p an jî q wê were xwandin û wê, di wê temenê de wê, têngînekê wê bi xwe re wê bide me. Minaq wê dema ku wê were têngîna dana dîyarkirinê a şertûmercê wê bi (->) vê têngîne re wê, di renekê de wê weke ku wê were ser ziman. Yan jî wê weke qalibê ku ew 'eger ew wusa bê' jî bê. Di wê temenê de wê, dema ku wê weke bi têngîna derpêşî wê bi wê re wê were nivîsandin wê bi têngîna p -> q re wê, di wê rengê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê were nivîsandin.

Yan jî wê dema ku em hatina têngîna weke şertûmercên beremberê hev wê, bi têngîna weke <-> wê were ser ziman. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, ev wê renekê wateyê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di wê rengê de wê, weke p <->q re wê, di wê temenê de wê, dema ku wê were ser ziman wê bi têngîna 'p lêbelê û lêbelê q' re wê, di renekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê were ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê weke ku me li jor hanî ser ziman wê dema ku wê nerênîyekê wê bi wê re wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê bi wê re wê, werênê ser ziman. Ev jî wê weke bi têngîna weke ya "~p" re wê di renekê de wê werênê ser ziman. Minaq wê dema ku me got 'limon tîrş a' wê, demê bi têngîna "~p" ku wê karibê wê, têngîna nerênîyê wê di wê de wê, ji aliyekê ve jî wê bi wê re wê, di renekê de wê bi kirpenê û wê werênê ser ziman.

Di çerçoveya zimanê dagerî de wê, derpêş wê bi têngînen weke p, q, r, s, t û hwd re wê were ser ziman. Minaq wê pêvek û ankû lê zêdekirin jî wê bi têngînen weke A, V, -> û hwd re wê bi wê re wê, di renekê de wê werina ser ziman. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, ev wê, hem wê weke benden girêdanê bin û hem jî wê yên bi wê ve bûyinê ku wê çî wate û têngîn wê bi wê re wê were ser ziman wê bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di têtîna mantiqî de wê weke ji hev cihêkirinê û ankû weke çerçoveya wê ya komî wê dîyarkirinê de jî wê têtînen weke ji hev cihê kirinên ên weke (), [], { } û hwd wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê wer dîtîn ku wê werina bikarhanîn. Ev wê, di wê temenê de wê, ne tenê wê weke têtînen ji hev cihêkirinê bin. Wê di dewama wê de wê, weke têtînen ku wê di çerçoveyek komî de jî wê têtînekê wê weke ku wê bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê biafirênê wê, di reng û awayekê de wê dîmenekê fahmkirinê wê bi wê re wê, weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê bi derpêşekê û li wê zêdekirinê wê di awayekê de wê bikê wê têtînen weke bi dagerî ên lê zêdekirinê, pêvekirinê û hwd wê rengê de wê bi wê re wê werina bikarhanîn. Minaq em dikarin bi wê rengê minaqekê wê bi afirênin: (p A q) → r. Wê dema ku me ev wê lê kir wê, di wê temenê de wê, bi pAq ku wê r wê were lê zêdekirin wê demê wê di wê rewşê de wê, têtîna lê zêdekirinê wê di wê temenê → wê weke ku wê di wê temenê de wê were bikarhanîn. Ev jî wê di awayekê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Minaq wê dema em empatiyekê bi têtînê re wê bikin û wê werênina ser ziman wê dikarin wê di wê rengê de wê biafirênin û wê werênina ser ziman. [¬p A (pvq)] A [p → q] re wê di renekê de wê bi wê re wê biafirênin û wê werênina ser ziman. di wê nûqteyê de wê weke hevgirtinên sereka wê di wê nûqteyê de ku wê werina dîtîn wê, “A” wê weke hevgirtinek sereka wê di wê de wê xwe di awayekê de wê weke ku wê karibê bide dîyarkirin. Piştî wê dubare wê, di renekê de wê, “A” wê bi wê re wê weke hevgirtina sereka a hevgirtinê wê were dîtîn. Di dawîyê de wê, “→” wê weke hevgirtinek sereka wê di wê de wê xwe di awayekê din de jî wê weke ku wê karibê wê bide dîyarkirin bê.

Di awayekê din de jî wê dikarê wê weke ya di çerçoveya nerênî de ku mirov wê li wê bihizirê wê dikarê wê bi têtînen weke “¬” û hwd re wê, di renekê de wê bibînê ku wê were kirin. Minaq em dikarin wê, di wê temenê “¬pAq” wê, dikarê wê di awayekê nerênî de wê binivîsênê û wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê çawa wê werina bikarhanîn wê dikarê wê ji wê aliyê ve jî wê di wê rengê de wê bi minaq bikê. Em minaq wê, rastiyê wê bi (R) re wê, bi dager bikin û wê di dewama wê de wê, ya şaşiyê jî wê bi (S) re wê, bi dager bikin. Wê demê wê dema ku em bêjin, R A S re wê werênina ser ziman û an jî wê bi rengê R v S re wê werênê ser ziman wê

di wê temenê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê karibê li wê were lê hizirkirin.

Di wê nûqteyê de wê, mijare lê zêdekirinê û têngîna derpêşê wê di awayekê de wê dikarê dibare wê di wê temenê de jî wê werênê ser ziman. Minaq wê weke $p \ A \ q \ \rightarrow \ r$ û ankû $\sim p \ A \ q \ \rightarrow \ R$ re wê dikarê wê di awayekê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Ev wê di regekê de wê, weke aliyekê ku wê bi wê re wê bi têngînî wê were lê hizirkirin û wê di dewama wê de wê, di wê de wê, bi nerênî û ankû herênîwê di wê de wê, têngîn wê werina dîyarkirin û wê werênina hanîn li ser ziman wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê karibin wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di mijare têngîna piştrastkirinê û ankû rastkirinê de wê di regekê de wê, dana berhev, şibandin, hevyeki, nirxa rastitiyê û hwd wê weke têngînên ku wê bi wê re wê karibin werê lê hizirkirin bê. Di wê têngînê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê têngîna piştrastkirinê wê, di wê temenê de wê, dem bi dem wê di nava mantiqê de wê bi 'tabloyên piştrastkirinê' re wê, di regekê de wê were çêkirin. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyên wê yên ku em dikarin wê bi wê re wê li wê bihizirin.

Minaq ku em li ser têngîna tabloyê re bi minaqekê bidin em dikarin wê di wê temenê de wê werênina ser ziman.

$p \ A \ q \ \rightarrow \ r$
 $(p \ A \ q) \ \rightarrow \ r$
 $(R \ A \ S) \ \rightarrow \ R$
 $R \ \rightarrow \ R$

Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, weke ku me hanî ser ziman wê, di dîmenekê piçûk û hesan de wê, têngînek wê weke bi derpêşî a piştrastkirinê wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê werre dîtî kju wê bi wê re wê bibê û wê were ser ziman. Tabî wê di wê temenê de wê biqasî wê minaqe me ya hesan wê yên komplika jî wê di wê temenê de wê karibin werina pêşxistin û wê, di wê temenê de wê karibin werênina hanîn li ser ziman. Di wê temenê de wê bi wê re wê, têngîna ku wê were lê hizirkirin wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di regekê de wê, êdî wê bixwezê kku ew were hanîn li ser ziman. Ev wê di awayekê de wê weke têngînên ku wê bi funksiyonî wê weke di temenê piştrastkirinê û hwd de ku wê bi wê re wê werina li lê hizirkirin û wê werina pêşxistin jî bin.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê li ser wê re wê, bi awayê herênî û nerênî wê bi wê re wê di derpêşê de wê were ser ziman wê, di wê temenê de wê bi wê re wê karibê bi awayên din jî wê werênê ser ziman. Minaq em dema ku wê, minaq ku wê weke p wê rast û wê q wê şaş were ser ziman weke bi rengê “, ~ (p → q)” re wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê werênê ser ziman. Ev dikarê bi rengê weke $p \wedge \sim q$ jî were hanîn li ser ziman. Yan jî wê di awayekê wê weke di rengê heviyekiyê û ankû hemnirxê de wê werênê ser ziman wê weke $\sim (p \wedge q) = p \wedge \sim q$ karibê were hanîn li ser ziman bibê.

Minaq ku em li gorî têgîna $p \leftrightarrow q$ werênina ser ziman wê dikarê wê li gorî du bijartinan wê duali wê werênina ser ziman. Wê jî wê weke $p:B \wedge q:C$ wê werênina ser ziman. Ya din jî wê li gorî $p:Y \wedge q:Y$ bi awayekê din wê werênina ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê werênina aser ziman wê, yan $p:C \wedge q:C$ û yan jî $\sim p:C \wedge \sim q:C$ wê werênina ser ziman. Di wê nûqtayê de wê, di awayekê de wê, li du aliyên wê jî wê weke bi herênî hanîna ser ziman wê di regekê de wê bi rehetî wê karibê were kifşkirin. Bi heman rengê wê demê wê dikarê wê derpêşê wê di rengê weke $p \wedge q$ bi rengê weke $(p \wedge q) \vee (\sim p \wedge \sim q)$ wê di awayekê heviyekî de jî wê di regekê de wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê dikarê wê di wê rengê de jî wê di awayekê heviyekî de wê bi wê re wê li wê bihizirê. $\sim(p \rightarrow q)$ ku em bi $p:C \wedge q:Y$ wê werênina ser ziman wê, di $\sim(p \rightarrow q)$ wê bi $(p \wedge \sim q) \vee (\sim p \wedge q)$ wê di heviyekiyekê de wê bi wê re wê xwe di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyekê de wê di heviyekiya $\sim(p \wedge q) = (\sim p \wedge q) \vee (p \wedge \sim q)$ de wê, di awayekê de wê, weke ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman wê, rengê xwe dana wê ya dîyarkirinê wê karibê were fahmkirin.

Minaq wê di çerçoveya heviyekiyên “rêgezên de morgan” de ku wê werê ser ziman wê di regekê de wê were dîtîn ku wê, bi awayekê dahûrîner wê, were dîtîn ku wê karibê were hanîn li ser ziman. di çerçoveya mijare rêgeza heviyekiyê de wê, demê wê ku em li ser rêgeza hemnirxê wê bi wê re wê li wê bihizirin û wê bi wê re wê herin wê, karibê wê di wê temenê de wê, bi awayekê giştî wê werênê ser ziman.

$\sim(pVq) s \sim p A \sim q$

$\sim(pAq) = \sim pV\sim q$

$p \rightarrow q s \sim pVq$

$\sim(p \rightarrow q)$

$s pA\sim q$

$P \ll q = (p A q) V (\sim p A \sim q)$

$\sim(pnq) s (p A q) V (\sim p A q)$

Di wê çerçoveye de wê dema ku wê were lê nerîn wê, di aslê xwe de wê, heviyekiya nava wê bi nirxî wê, di rengekê de wê, di serî de wê were kifşkirin. Lê di her aliyê de wê bi herênî bê û ankû nerênî bê wê, di wê nûqtayê de wê çawa wê bi wê re wê, di nirxekê de wê, werênê ser ziman wê, dîmenê wê bi xwe re wê bi rehetî wê karibê were kifşkirin.

Wê dema ku em li ser rêgezên nerênî wê bi wê re wê li wê bihizirin û wê bixwezin wê werênina ser ziman wê bi wê re wê were dîtin û kifşkirin ku wê çawa wê xwediyê awayekê rêgezî ê temenê bê ku mirov wê kifşbikê bê.

Li ser wê temenê û rêgezê wê mijare dahûrkinê wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê de wê li wê bihizirê. Ku mirov wê, di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê, $\sim pVq) A (p A q)$ wê, di dewama wê de ku wê were lê zêdekirin wê bi têngîna (A) re wê wê were kirin. Di dahûrkinê de wê hevgirtinê wê yên weke $\sim p V q$ û $p A q$ wê, bi ya mihtemel ku ew dikarê wê were lê zêdekirin re wê li binê wê êdî wê di dewama wê de wê were nivîsandin.

Di dahûrkinê weke $\sim p V q$ û $p A q$ de wê, ev wê bi wê re wê werênina ser ziman ku wê, wê dema ku em bixwezin durêyekê wê di wê de wê vekin wê demê wê $\sim pVq$ ew hat nivîsandin wê êdî wê derpêşa pAq jî wê di awayekê de wê weke ku wê li binê wê keve ku ew were nivîsandin. Ev dikarê wê di rengekê de ku wê weke ne bi awayekê pêwîstî jî vê wê li bin hev were nivîsandin re wê di wê temenê de wê di awayekê de wê bi rengekê wê were dahûrkin. Di mijare derpêşê de wê, têngîna nerênî wê di wê de wê, bi (\sim) re wê were nivîsandin. Wê di wê temenê de wê, dema ku wê, were weke ku me li jor hanî ser ziman ku wê li bin hev wê were nivîsandin wê, di awayekê de wê, li bin wê li gorî aheng û rêgeza dahûrkinê wê, di wê de wê bi wê pêdeçûyina wê re wê, were hanî li ser ziman.

Di awayekê de wê dema ku em bixwezin p bi derpêşê wê ji wê derhênin wê dikarin wê di wê rengê de wê di awayekê dahûrî de wê werênina ser

ziman. Minaq weke $p \rightarrow q$, $\sim p \rightarrow q$ wê bikê. Wê demê wê, pêşî wê bi $p \rightarrow q$ re wê bikê. Piştî wê, $\sim p \rightarrow q$ wê di dewama wê de wê li bin wê werênê ser ziman. Piştî wê $\sim p$ ku wê li ser wê li bin wê bi du şiqên wê ve wê bi xwerê ve wê dirêj bibê û wê li niv wê 1 wê were bicihkirin û wê, di dewama wê de wê li serê herdu şiqan wê yê pêşî $\sim p$ û ya şiqê din jî wê p wê were bicihkirin. Piştî wê hem li bin $\sim p$ û hem jî p wê du şiqên din wê werina bicihkirin û wê ew jî wê di nêvî wê de wê bi 2 wê karibê were ser ziman. di serkên herdu şiqên pêşî de wê p û q û herdu şiqên din jî wê, bi heman rengê p û q wê werina gihiştin li wan di dawî de ku em li bin wan şiqkan jî du caran 'x' binivîsênin wê demê wê bi dîmenê wê yê nerênî re wê êdî wê weke encama ku wê were lê gihiştin wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bibê.

Li vir wê weke aliyekê wê yê wê yê din ê giring wê têngîna mantiqê derpêşan wê di wê nûqteyê de wê çawa wê were fahmkirin wê dikarê wê di dewama wê de wê hinekê wê li ser wê bisekinê. Di wê nûqteyê de wê ev wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê were lê hizirkirin ku wê, dema ku em têngînekê wê bi wê re wê, werênina ser ziman wê, weke çawa wê, di renekê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di wê mantiqê wê de wê, bi salixkirina wê re wê, were kirin. Pêşî wê di wê demê de wê weke ku me li hinek deverna wê hanî ser ziman wê dema ku me bi mantiqê weke "hemû A ku ew B bin wê hemû C wê, D bê re wê, hanî ser ziman. Di wê temenê de wê yan jî wê weke bi mantiqê $p \rightarrow q$ re wê hanî ser ziman. Di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê nûqteyê de wê, aliyên ku wê ji hev cihê wê werina kirin wê pêşî wê weke ku wê bi gelemperî wê were kirin wê bi têngîna weke x, y, z û hwd re wê werina bi gotin kirin re wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê werina salixkirin.

Di dewama wê de wê, aliyekê wê awa, yek navarok, yek xosletên wê û hwd re wê, di renekê de wê bi wê re wê werina salixkirin û wê werina hanîn li ser ziman. Di nava mantiqê wê de wê, têngîna minaq ya x wê bi wê re wê dema ku em wê li wê bihizirin wê di wê temenê de wê karibê wê di dîmenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Minaq ku em $x \cdot 8 = 0$ wê bicih bikin wê demê, di wê nûqteyê de wê vegûhara x wê di wê nûqteyê de wê çî nirxê wê hilde wê pêşî wê ew wê were kifşkirin. Minaq ku em li şûna x hijmara 8'ê dênin wê demê wê $8 \cdot 8 = 0$ wê bi wê re wê bi encama wê re wê bibê. Lê wê dema ku em ku em minaq 9ê bi cih bikin wê demê wê di wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê li ser wê encama wê re ku em wê bi 0 wê li wê bihizirin wê, $9 \cdot 8 =$ wê

demê wê bi wê re wê di heman rengê de wê heman awayê wê nede me. Di wê nûqteyê de wê li gorî wê têngînê wê ev wê, weke danîşandina x wê bi 9 wê weke di dîmenekê şaş de wê li gorî wê xwe bide dîyarkirin. Wê demê wê di dîmenê wê de wê, aliyekê wê yê wê weke ku wê were dîtin wê, di awayekê nirxî a encamê de wê bi wê re wê xwe di wê temenê de wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqteyê de wê mijare x wê dema ku em wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê were li wê hizirê wê hinek ji wan ku em li ser 9 û 8 re wê, di awayekê de wê nirxa x wê bikin ku wê bikin wê di nava wê koma wê de wê, hinek ji wan nirxên giştî ku em dikarin kifşbikin wê di wê de wê, pêşî wê weke 3.5, 7, 8 9 û hwd bin. Ev wê li ser wê têngîna koma 9ê re bê. Lê em wê dikarin ku wê, di wê temenê de wê her hijmar ji wan wê weke nirxekê ku wê karibê di wê de wê were kûrbûn û wê kifşkirinên din jî wê bi wê re wê karibin werina kifşkirin.

Di awayekê de wê, dema ku em wê li ser wê têngîna derpêşî re wê bi nirxî wê li wê bihizirin wê di renekê d ewê têngîna derpêşîya wê hinekê jî wê bi nirxbûnîya wê re wê di renekê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di dewama wê de wê li ser wê temenê wê têngîna 'derpêşên girtî' û derpêşên vekirî' jî wê weke aliyekê wê yê din wê di wê temenê de wê gotinekê wê dikarê wê werênê ser ziman. Minaq wê dema ku em ku li wer $8.8=0$ re wê werênina ser ziman wê di dîmenekê girtî de wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin.

Li vir wê dema ku em têngînê wê bi wê re wê li ser x re wê li wê bihizirin wê dikarin wê di awayekê de wê, bi hinek aliyên din jî wê bi wê re wê li wê bihizirin. Minaq wê x wê weke nirxek ku wê karibê wê bikeve dewsa gelek têngînan û di wê de wê gelek têngîn wê karibin wê werina ser ziman bin. Di awayekê de wê bi têngînek gelemperî wê di renekê de wê, xwe bide dîyarkirin. Minaq wê, dema ku min "x ..çûya malê" wê demê wê, x wê weke têngînek ne dîyar wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Li vir ez dikarim wê, di renekê de wê, li ser navên weke zelal, jinda, hevin, rojda û hwd re wê, bênima ser ziman.

Ku min rojda çû malê wê di gotinê de wê teybetkirina wê bi wê re wê bibê û wê bi wê re wê weke zelaliya wê xwe di renekê de wê bi wê re wê, bide dîyarkirin bê.

Li vir wê dema ku min wê weke "bo jinek x wê x wê rahm bê" wê demê wê di wê dîmenê de wê ne tenê wê weke bi aliyekê wê bi gelek aliyên wê

re wê, di rengêkê de wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Di wê temenê de wê minaq wê di awayekê de wê di nava têtîne de wê, weke ku wê were ser ziman wê, bo lêwergerînê ku wê seri li wan wê were xistin wê têtîne weke "3 x", "3 y", "3 z" bin. Di wê nûqtayê de dagera li rex x wê were wateya 'hinek', 'çendan', 'herî hindik', 'çend lib' hwd. Di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengêkê de wê, weke têtînek niceli wê di rengêkê de wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê, di rengêkê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin bê.

Di nava têtîne de wê bo zanîna wê têtîne û piştrastkirinê wê, têtîna giştîbûnê wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring ê temenî wê biafirênê. Di çerçoveya wê çerçoveya gelemperî a ku ew li wê dihê dayin wê li wê were girêdayî mayin û wê bi wê re wê, di rengêkê de wê weke ku wê were dîtîn wê, xwe di awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Minaq wê dema ku em bi minaqek kort wê werênina ser ziman wê, di derpêşa VxFx wê bo ku ew rastbûna wê li wê were lê ghiştin wê di nava wê de wê hemû x wê, nirxa wan a rastiye wê li şûna wan wê çî wê were bi cihkirin wê hingê wê rastîfîya xwe wê, di rengêkê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke eku wê bide dîyarkirin.

Tabi ev wê ji aliye têtîna pirranî, rêgezî û çerçoveya wê ya salixkirinê û hwd ve wê wusa bê. Di wê temenê de wê dema ku me x wê di wê de wê salixkir wê çî rengê wê bigirê û wê, di wê temenê dema ku ew li şûna wê hat bicihkir wê di awayekê de wê ne tenê wê, weke salixkirinekê wê bimênê. Wê ji wê zêdetirê wê weke têtînek ku wê, di rengê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê, çerçoveya wê jî wê bi wê re wê, bi wê rengê wê bide dîyarkirin. Di nava têtîne de wê, awayên rengên salixkirinê wê weke ku wê, dema ku me di wê de wê, weke bi filosofekê, fizikvanekê, nivîskarekê û hwd wê salixkir wê bi wê re wê, bi derfet bê. wê di wê temenê de wê hemû wê, di wê temenê de wê, rengên ku ew di wê temenê de wê bidinê de wê, di dîmenekê de wê, x wê, weke nirxeke ku ew weke di wê de ew nirxbûna wê ya lê ew weke ne salixkirî bê wê, di dîmenekê de wê, di rengêkê de wê bi wê re wê, di destpêkê de wê têtînekê wê bide me.

Wê dema ku ew hat salixkirin wê di dewama wê de wê bi wê re wê, hingê wê, di wê de wê rengê ku ew wê bistênê wê bi wê re wê, di rengêkê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, bistênê. Wê dema ku me got ew mirov filosof a ûankû ew mirov bijîşka wê, weke "x ...x a" wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di nirxa x wê pêşî wê weke ku wê

nirxbûna wê bi mirovî wê were salixkirin. Ya piştî wê dûvre ku wê were jî wê têngîna filosofi û ankû bijişkbûnê û hwd bê ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengê de wê were bê.

Tabî wê dema ku ew bû wê, di wê de wê, têngîna heviyekiyê û ankû ya salixkirinê wê bi aliyên wê yên din jî wê bi wê re wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ew jî wê di wê rengê de wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di wê rengê de wê, bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê, di wê çerçoveyê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. di nava têngîna de wê, ev aliyên wê, di dem û pêvajoya salixkirinê wê yek ku wê rengê wê stand wê ew reng wê çî û çawa bê wê bi wê rengê wê xwe bi wê re wê êdî wê bide dîyarkirin.

Wê dema ku me bahsa têngînekê wê weke ku wê bi rohnîya rojê re wê kir wê, demê wê ev rohnî wê, bi wê re wê, xosletên wê yên din wê werin. Wê weke rengê zer û hwd.

Di wê çerçoveyê de wê, xosletek û têngînek wê ya din wê bi xwe re wê, rengê wê, di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê werênê bê.

Di çerçoveya têngîna mantiqê de wê, li ser wê re wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê bi wê re wê di nava wê de wê piştrastkirinê wê bi wê re wê, di rengê de wê li wê were lê gihiştin. Di mijare salixkirinê de wê, ew wê karibê wê bi wê re wê were lê hizirkirin ku wê têngîna felsefeyî a mantiqî ku mirov wê di çerçoveya wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, dikarê wê di wê temenê de wê bi awayekê wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di mijare têngîna felsefeyê de wê, bi wê re wê, di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di wê rewşê de wê dikarê wê bi wê re wê, di rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê di nava têngîna felsefeyê de wê, bi zanînên ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê çawa wê, di rengê de wê were piştrastkirin wê bi wê re wê, di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di mijare mantiqê de wê, ev wê bi wê re wê xwe di rengê de wê, bide dîyarkirin ku wê têngîna mantiqê, di wê rewşê de wê di nava zanînên weke yên geometri û matematikê de wê, bi têngînekê wê piştrastkirinê a formelî wê xwe di rengê de wê bide dîyarkirin. Wê dema ku em bêjin “ $5-2=3$ ” wê di wê temenê de wê di dîmnenekê de wê weke rengê fahmkirinê wê weke ku wê bide me. Di heman rengê de wê, dema ku me

bi têngîna “ $5+3=8$ wê hanî ser ziman wê ev jî wê bi wê rengê wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê çawa wê, ev wê, ji hev wê werina fahmkirin û wê weke ku wê di hev de wê hebin wê, di dîmen û awayekê de wê weke ku wê, karibê wê bi wê re wê, di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wê jî wê dikarê wê, di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, di wê temenê de wê, ev wê xwe bi wê re wê, weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê fahmbikê wê xwe bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di wê temenê de wê, weke ku wê çawa ku wê di renekê de wê mantiq wê di renekê de wê li matematikê wê daxistina wê bibê wê bi heman rengê wê daxistina matematikê jî li mantiqê wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare mantiqê de wê, di awayekê de wê, çawa wê di awayekê de wê, were fahmkirin wê ew jî wê di çerçoveya têngînên matematikî de wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Minaq wê kant wê mijare fahmkirina matematikê wê weke bi sehî wê, lêbînerê û wê, ji têngînek dahûrî wê dûr wê hilde li dest.

Di wê temenê de wê, di mijare wê de wê, di wê de wê sehkirina wê çawa wê di wê de wê, bê kirin wê di wê temenê de wê di renekê hizirkirinê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê, di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, di mijare gihiştina di wê de li ya din wê bi rêya sehê û ankû sehkirinê re wê, were ser ziman. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di hijmara 3’yê re wê çawa wê, $1+1+1$ wê hebin wê di wê temenê de wê, di dîmenekê de wê karibê wê bi awayekê wê kifşbikê. Lê ew dîtin wê di awayekê din de jî wê, di wê temenê de wê, renekê din ê lê sehkirinê ku mirov wê bi wê re wê karibê li wê têbihijê wê karibê wê werênê ser ziman. Minaq wê, demê mirov dikarê mijare hijmarêmn irrasyonel wê dikarê di wê nûqtayê de wê di awayekê de wê bi kirpênê û bi wê re wê di renekê û awayekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê bi wê re wê, çawa wê, di renekê de wê bibê wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê, di wê temenê de wê, werênê ser ziman. Di mijare têngîna hijmarî de wê, di wê temenê de wê, dîmenên ku ew di wê de wê bi wê rengê wê weke ku wê di hev re bi bûhirin wê weke ku wê hebin wê renekê lê têngihîştinê wê bi xwe re wê, bi wê r ewê bide dîyarkirin.

Felsefe û mantîq û rastîti

Di mijare felsefe û mantîqê de wê, bi hev re wê di rengekê de wê, hertimî wê nîqaşek wê were meşandin. Di wê temenê de wê, di nava felsefeyê de wê erk û weyna mantîqê wê çawa bê û wê li ser çî temenê bê wê li wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê, were dîtî ku wê mijare felsefeyê û mantîqê wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê dema ku em ji aliyê felsefeyê ve wê hildina li dest wê, demê wê mijare di felsefeyê de wê pêşî wê rastîti wê çî bê û wê çawa bê wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di wê temenê de wê weke ku mirov wê karibê wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê fahmbikê ku wê di wê rengê de wê felsefe wê çawa wê karibê wê were lê hizirkirin. Di awayekê de wê dibînê ku wê mijare felsefeyê wê dema ku wê were lê nerîn wê weke têngînek ku wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di nava felsefeyê de wê, filosof wê di rengekê de wê xwe gihandina zanîna tiştê û ankû kirdeyê ku wê çawa wê bi wê re wê fahmbikê wê bi wê re wê li ser wê bisekinê. Lê di wê mijarê de wê di nava kirde û bûjenê de wê têkiliyek çawa wê hebê û wê, di wê temenê de wê were fahmkirin wê bi zêdeyî wê li ser wê were sekin in û wê were xwestin ku ew were fahmkirin.

Di wê nûqtayê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare zanîne û gihiştina wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin. Hinek filosof wê, di wê temenê de wê, dema ku wê bi têngînek 'apriorî' ku wê li wê bihizirin û wê berî wê di zêhnê me de wê, weke 'hebûna zanîne' ku wê bi wê bihizirin wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê were dîtî ku wê, ku wê mijare zanîne û gihiştina wê û di dewama wê de wê rastîtiya zanîne wê di wê temenê de wê weke du aliyên ku wê li ser wê were sekin in. Di demên kevnera de û piştê de wê, di nava felsefeyê de wê were dîtî ku wê nîqaşên bi wê rengê wê werina kirin ku wê zanîna zelal û ankû safî wê hebê û ankû wê nebê. Wê çawa wê hebê, ku ew hebê wê çawa wê hebê, ku ew nebê wê çawa nebê û hwd wê weke aliyên ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê

çerçoveyê de wê ev wê weke aliyên wê yên ku wê bi wê re wê werina lê hizirkirin bin.

Di mijare felsefeyê de wê, di wê de wê were dîtîna ku wê rêyên lê gihîştina zanînê wê bi wê re wê ji gelek aliyên ve wê bi wê re wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di mijare felsefeyê û rastîyê û gihîştina zanînê de wê, bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Gelek caran wê intibaya ku wê bi felsefeyê re wê bi mirov rewê di serê mirov de wê çê bibê wê ew bê ku wê, bi wê re wê bê gihîştin li zanîna tiştê. Di dewama wê de wê tişt wê bi aliyên wê yên dihên dîtîna û yên nayên dîtîna re wê di wê temenê de wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mantiqê de wê bi wê re wê rastîyê wê dema ku wê were lê hizirkirin wê di wê de wê li ser têngînan re wê bi derpêşan bê û ankû awayên din ên levkirinê û hwd bê wê bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê, were lê hizirkirin. Di kurdî de wê gotina 'vacê' wê weke gotinek din a ku wê weke bi wê têngîna mantiqê û felsefeyê wê karibê wê were lê hizirkirin bê. Wê di wê gotinê de wê, wateyên ku wê werina lê gihîştin wê ew bin ku wê di wê temenê de wê çawa wê, di renekê de wê weke ku wê, were fahmkirin ku wê, di nava tiştê û dîtîna de wê gihîştina wê dîtîna bi nirx û bi hiş re wê, li ser temen û renekê wê bibê xwedyê fahmkirin û wateyê. Wekî din wê bi wateya lê gihîştinê, weke wê dîtîna û di dewama wê de wê weke tiştê ku ew heya û bi wê hebûna xwe ku ew xwe li aqilê mirov bide bi fahmkirinê û hwd re wê li wê were lê hizirkirin.

Li ser wê temenê wê were dîtîna ku wê, di nava wê de wê, mijare têngîna rastîyê wê, di wê temenê de wê hertimî wê di renekê de wê, weke wê were lê hizirkirin wê di wê temenê de bê ku wê çawa wê, di reng û awayekê de wê weke wê bibînê û wê fahmbikê wê bi wê re wê li ser esasekê wê were fahmkirin.

Minaq ku wê li gorî wê têngîna wê mirov wê li wê bihizirê ku tiştê ku ew nebûbê û ne hebê wê dema ku em bêjin ew heya û weke ku ew bûya wê, werênina ser ziman wê bi wê re wê weke ne rast bê. Wê di wê temenê de wê, di renekê de wê weke ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têngîna mantiqê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê bi wê re wê li ser wê temenê wê bi nava tiştê heyî û wê derkkirina wê yabi dîyarî li ser wê heyîna wê re wê, di rengê de wê, weke bendek mantiqî a bi fahmkirinê wê li ser esas û temenê rastîfîyê wê weke ku wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê biafirênê bê.

Ev jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê rengê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê werênê ser ziman ku wê mijare felsefeyê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare felsefeyê wê, di wê çerçoveyê de wê bi tiştê ku ew heya re ku ew dihizirê û wê, dikê ku wê derkbikê wê di wê nûqtayê de wê weke ku wê bi wê têngîna wê weke ku wê bigihijê bendek fahmkirinê a mantiqî jî.

Tabî di wê temenê de wê mijare mantiqê di demên hemdem de wê bi gelek aliyan re wê were lê hizirkirin. Ji aliyê ziman û felsefeyê, felsefe û watayê û hwd ve jî wê were lê hizirkirin. Di awayekê de wê di nava têngîna metafîzîk û mantiqê de wê, di wê temenê de wê, weke aliyên wê yên ku wê, bi wê re wê li ser têngînan ku wê bi weke yên pêşzanînê û hwd re wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di têngîna mantiqê de wê, rastîfî wê li ser rêgez û têngîhên wê yên levkir re wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bide dîyarkirin bê.

Di awayekê de wê, dikarê wê bi wê re wê, di rengê de wê, fahmbikê ku wê, di mijare mantiq û rastîfîyê de wê, di awayekê de wê weke ku wê, di nava sînorê fahmkirinê de wê bi hebûna tiştê re wê weke ku wê zelaliyek bi wê hebûnê û derkkirina wê re wê hebê wê di rengê de wê, bi wê re wê were lê were lê hizirkirin. Felsefe wê bi têngîna bûjenê re wê, di rengê de wê alaquadar bibê ku wê fahmbikê. Lê mantiq wê bi wê re wê, weke ku wê di dîmenekê de wê rengê fahmkirinê wê bide dîyarkirin ku ew weke bi bûjena têngîna re wê, di rengê de wê, bi wê re

wê alaquadar bibê û wê bixwezê ku wê fahmbikê bê. Di wê temenê de wê, di nava herdû aliyên de wê di nava jîyanê de wê çawa wê, di rengekê de wê di ahengek levkir de wê bê gihîştin li awayekê fahmkirinê û wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê bi wê re wê li ser temenekê zanînê wê were lê hizirkirin.

Lê di wê nûqteyê de wê hem di felsefeyê de û hem jî di mantiqê de wê, gotina rastîtiyê wê weke gotinek hevbeş a ku wê karibê wê li ser wê temenê wê li wê were lê hizirkirin bê. Wê, felsefe jî wê bixwezê ku ew bigihêjê rastîtiyê û mantiq jî wê bixwezê ku ew bigihêjê rastîtiyê. Di wê temenê de wê, di awayekê de hewldana gihîştina rastîtiyê wê, weke wê nûqteya hevbeş a ku wê bi wê gihîştina li zanîna tiştê bê. Di wê temenê de wê, rastîti wê, çavkaniya wê bi rastî wê çî bê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di nava felsefeyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê hertimî wê mijare hebûnê wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê ew wê çawa wê hebê weke hebûnê û wê çawa wê karibê were derkkirin wê hertimî wê weke du aliyên ku wê bi wê re wê werina li wê hizirkirin. Di wê temenê de wê mijare felsefeyê û hebûnê wê dema ku mirov wê li wê dinerê wê, ew wê, di wê temenê de wê, awa wê bi wê re wê bê gihîştin zanîna hebûnê wê were dîtin ku wê ku wê li wê were lê hizirkirin.

Di aslê xwe de wê, di dîroka felsefeyê de wê, mijare hebûnê û derkkirina wê hertimî wê bê mijare nîqaşê, hizirkirinê û lê ponijînê. Wê di wê temenê de wê ew wê çawa wê were fahmkirin wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê mijare fahmkirinê wê weke ku wê were dîtin wê di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin.

Pirsên ontolojikî ên weke hebûn ji ku ve dihê û wê bi kûve wê herê, pêvajoyên pêşketina hebûn, di hebûnê de ku gûharîn hebê wê demê nûqteyekê navendî ku ew hertimî xwe wê weke dide hiştin û wê cewherê wê diparêzê û hwd wê, werina kirin û li wan hizirkirin.

Di wê temenê de wê ev nûqte wê di felsefeyê de wê hertimî wê bê temenê gihîştina têgînên negûharînêr jî. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, ji hizrên parmenides ên ne gûharîner û heta yên bi ideayên platon ên di wê temenê de ku wê b têgînek gelemperî û hwd wê werina ser ziman wê di wê temenê de wê têgînek di temenê wan de wê hebê.

Di mijare hebûnê de wê, pêvajoyên wê yên pêşketinê û gûharînê wê, di wê temenê de wê, gûharînê wê ji xwe wê bibê tiştêkê din û ankû wê weke xwe bimênê wê ew jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê bi têgîna

gûharînê re wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de çerçoveya zanîna me wê çendî wê kûr û serrû bê wê, di wê rewşê de wê, bi wê re wê were lê hizirkirin. Minaq wê, di wê rengê de wê, di zanîn û zanîna zanînê a hebûnê de wê, mijare ya ku ew dihê dîtî bi hebûnê wê hertimî wê weke 'beşek ji hebûnê' a ku ew dikarê were derkkirin wê were dîtî. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê ev wê were şibandin li waraqayek ku wê di wê temenê de wê çawa em dema ku aliyê wê yê pêşî dibînin wê aliyê piştî wê newê dîtî. Em dema ku em di qulubênina aliyê piştê û wê dibînin wê demê wê aliyê pêş wê ji berçav wê herê. Di wê temenê de wê ev rewş wê weke rewşên ku wê di awayekê de wê temen û têgînek lêpîrsîner li ser çerçoveya zanîna me re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi xwe re wê biafirênin bin.

Weki din wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, mijare têgînê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê bi wê rengê wê li wê rengê li wê bihizirê bê.

Di mijare hebûn û fahmkirinê de wê, bi wê re wê hertimî wê ev ali wê xwe di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare gihiştina zanîna hebûnê wê bi wê re wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov eê karibê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Di wê nûqteyê de wê têgînên weke yên mantiqê wê weke têgînên ku wê bi wan re wê were lê gihiştin li zanîna hebûnê. Wê di nava hebûnê û fahmkirina wê de wê, çawa wê heviyekî wê hebê wê, ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê li ser wê were sekin in bê. Di wê nûqteyê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di demên berê de wê, li ser çavkaniya zanîna me ya bi hebûnê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Wê dema ku em tiştê derkdikin ew derkkirin wê ji wê tiştê bi bûjenî û hwd ku ew heya bê û ankû wê berî wê, qalibek, darêjkek û hwd wê bi wê û ankû weke û an jî ji wê wê bi mirov re wê hebê ku mirov wê bi wê re wê xwe li wê bigihênê bê. Ev jî wê weke aliyên ku wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di nava zanînê û çavkaniya wê de wê, di wê temenê de wê were dîtî ku wê hertimî wê, nîqaşek wê were kirin. Wê di wê temenê de wê zanîna me wê çawa wê karibê wê weke wê çavkaniya wê were dîtî û wê were ser ziman wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser zimzn ku wê di wê temenê

de wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, zanîna me wê ew hebûn bi xwe bê û ankû wê, dîtbarîyek ku ew bi dîtînê ji wê dihê girtin bê. Wê di wê temenê de wê, di nava hebûnê û wê dîtbariya ji wê girtinê de wê bi wê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê bi wê re wê, li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser zimanku wê, di rewşa hebûnê de wê, hebûn wê weke hebûnek ku ew dervî me heya û ew çavkaniya wê zanîna me ya bi dîtbarî ku ew ji wê dihê girtin bê. Lê wê di wê temenê de wê ew dîtbarî wê çendî wê ew wê weke çavkaniyê wê di xwe de wê werênê ser ziman û wê karibê wê weke wê, bi rastitiya wê were ser ziman wê bi zanîna me re wê, weke aliyekê ku wê hertimî wê li ser temenekê epistemikî re wê li wê were lê hizirkirin bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê di mijare lê ghiştinê de wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di nava wê rastitiya hebûnê û weke çavkaniyê ji wê dîtbarîya ji wê bi girtinê re wê, ev wê were lê hizirkirin ku ew dîtbarî wê, di rengekê de wê çendî wê karibê wê hemû tiştê wê bi xwe re wê werênê ser ziman bê. Yan jî wê çendî wê karibê bibê ew û an jî wê hemû ew bê. Ev wê weke aliyên wê yên ku wê bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin bê.

Bi dîtbarî mirov wê, hebûnê dîtînê wê wê dîtbariya wê bi dîtînê wê digirê û ew dîtîn wê di mejiyê me de wê bi awayekê darêjkî û qalibî wê weke wê hebûnê wê xwe bide diyarkirin. Wê demê mirov wê bi wê re wê li wê dihizirê ku me ew dîtîya û ew girtîya. Girtina wê dîtbarîyê wê, bi wê re wê têkiliyek fahmkirinê wê bi hebûnê re wê bide çêkirin. Lê li gorî ku wê were lê hizirkirin di nava hizrên felsefeyê de wê ew dîtbarî wê bi dîtînîya xwe û çerçoveya xwe wê, nikarinê weke wê hebûnê nê. Wê tenê wê weke dîtinekê ji wê hebûnê bê. Wê bi wê rengê wê were lê hizirkirin û wê bi wê re wê, di dewama wê de wê bê xwestin ku ew were fahmkirin.

Li ser wê temenê wê pêvajoyên wê yê hebûnê ên gûharînê wê, di wê demê de wê, di wê temenê de wê, zanîna me ya bi wê ji wê dîtînê ji wê girtinê re wê, bi wê re wê pêvajoya xwe bi wê re di herikinekê de wê bi berdewamî bide girtin, dakû ew karibê weke wê pêvajoya wê hebûnê û

wê hebûnê bê. Wê demê wê, dema ku em wê bi wê rengê wê, bikin wê çi dîmen wê bi wê re wê derkeve li holê? Di wê nûqteyê de wê, zanîna me û hebûn wê çendî wê karibê wê bi têkiliyek epistemikî wê bi hev re ew werina fahmkiirin? Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare zanînê û hebûnê wê di wê temenê de wê, were dîtin ku wê, di awayekê de wê, hertimî wê, bê mijare nîqaşê. Wê di awayekê din de jî wê di nava xwezayê de wê, hertiştê ku ew heya wêçawa wê, têkiliyek wan wê hembî hev re û hem jî wê bi fahmkirina me re wê bi wê dîtina wê re wê hebê wê weke aliye wê yê ku mirov wê li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê li wê bihizirê ku wê, mijare zanîn û hebûnê wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Di wê temenê de wê, dema ku ê were gihiştin li wê zanîna ku ew ji wê hebûnê hat girtin wê çendî wê weke zanînek qatî ku mirov wê karibê wê pênasebikê wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê, li wê bihizirê bê. Di nava felsefeyê de wê, di wê temenê de wê, zanîn wêbî hebûnê re wê, di têgînek dîtbar de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê, were pênasekirin. Di wê rengê de wê, ti pêdendiya wê ya qatî wê nebê ku ew bi wê were dîtin û fahmkirin wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Di nava pêvajoya zanînê û fahmkirina wê de wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê, ji wê aliyê ve wê nêz bibê. Di nava felsefeyê de wê, du ali wê were dîtin ku wê hertimî wê bi wê re wê were li wan wê hizirikirin. Yek wê, mijare zanînê bi çavkaniya wê ya dervî me re bê. Wê di wê temenê de wê her tiştê ku ew dervî me heya wê weke têgînek û çawa ew dervî me heya wê bi wê re wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di nava dîroka felsefeyê de wê bi karhanîna têgîna mantiqê wê, di wê temenê de wê, li ser temenê hinek rêgezên ku wê bi wê re wê, were lê gihiştin bê. Di wê çerçoveyê de wê weke têgînek epistemikî wê di serî de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Lê bi ontolojikî wê dema ku wê were lê hizirkirin wê weke ku me hinekê li jor hanî ser ziman wê, çawa wê, weke rêgezên mantiqî weke rêgezên hebûnê wê, werina dîtin wê di wê temenê de wê, di renekê de wê, bi wê re wê were lê hizirkirin. Di çerçoveya têgîna zanînê û hizirkirina bi wê re de wê çawa wê, di awayekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê karibê wê li wê were lê hizirkirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare zanîne wê, di wê nûqtayê de wê, dikarê wê hinekê din wê bi berdewamî wê di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Ber ku wê zanîn wê çawa wê lê were lê hizirkirin û çawa wê were fahmkirin û di wê temenê de wê, rast û nerastitiya zanîne wê di wê temenê de wê çawa wê, were fahmkirin wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê, karibê wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê xwe bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, dema ku wê bi awayekê wê bi hebûnê re wê werê li lê hizirkirin wê êdî wê bi awayekê wê bi têgînek û temenek ontolojîkî wê bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di wê temenê de wê di nava dîroka felsefeyê de wê, ya ku em wê, dibînin wê di wê temenê de wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin ku wê çawa wê, di nava wê ya gihîştina li wê weke zanîne û hwd wê, di wê de wê li aliyên wê yên din ên weke bi lêgerînên metafîzîkî wê bê kirin wê bi wê re wê, were lê hizirkirin. Di wê temenê de metafîzîkî û ontoloji wê di awayekê de wê hevdu wê weke ji çemekê avbidin û wê di awayekê de wê, ji hev re wê bina piştgir.

Wê dema ku em li droka hizirkirinê û encamên ku wê bi ontolojiyê û yên ku wê b metafîzîkê wê werê li lê gihîştin dinerê wê di cih de wê ev wê bi wê re wê di rengekê de wê were dîtin.

Di awayekê de wê, di wê temenê de wê, ev ali wê di awayekê de wê, weke ku wê du aliyên ku wê hiş û rasyoalitiya mirov jî wê di rengekê de wê ji xwe û ji rastîya heya a dervî me wê di rengekê de wê, dûrbikê. Wê dema ku wê, tiştêk wê hebê wê ew zindî bê û ne zindî wê li lê gerîna li sedemekê bi wê re ku ew bi wê re ew heya wê demê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di awayekê de wê di wê temenê de bi têgîna sedemê re wê dikarê wê bi wê re wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê giring ku wê, çawa wê, mijare hişkirinê wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare têgîna sedemê wê weke ku wê di wê de wê di tiştê de wê, di wê de wê bi wê re wê were lê gerîn. Minaq wê tiştê ku ew rûda

wê, bi sedemekê wê bi deverekê din a bi nepenî û ankû serxwezayî ve wê girêdbide. Ya jî di wê temenê de wê, di rengekê rasyonel de wê werênê ser ziman.

Ev wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê hinekê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Aristo wê dema ku em li rengê mantiqê binerê wê, di awayekê de wê, weke ku em bi parmenides re jî dibînin wê di temenê weke rêgezên mantiqê bi rêgezên hebûna hebûnê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi hizirê û wê ji temenekê epistemikî wêdetirî wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê hebûn û rêgezên fahmkirî wê di wê çerçoveyê de wê, di awayekê de wê werina lê hizirkirin û nîqaşkirin. Di wê temenê de wê, têgînên weke yên ji bûyinê hebûna zanînê û ankû di wê temenê de wê, dema ku em hatina dînyê wê di me de wê bi wê re wê, bi wê zanînê wê were dînyê û wê piştî wê bi pêvajoyên jîyankirinê wê ew wê azmûn bikê û wê, bi wê re wê, fahmbikê û hwd wê di wê temenê de wê weke têgînên ku wê karibê bi wê re li wê bihizirê bê.

Di awayekê de wê, mijare mantiq û ontolojîyê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê, tişt wê, ji awayekê epistemikê wêdetirî wê bi temenekê epistemikî wê li ser wê temenê hebûnê bi girêdanên hebûnî re wê were fahmkirin.

Di wê temenê de wê mijare fahmkirinê wê xwe rastarast wê bi hebûna hebûnê û pêşveçûn û pêşketinên re wê wên bide dîyarkirin. Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare têgîna jîyanê, di wê temenê de wê, bi wê re wê were lê hizirkirin. Di nava felsefeyê de wê, nîqaşên weke tişt weke jixwere heya û ankû ew ne ji xwere heya ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê were dîtin ku wê bi rengekê fahmkirinê û rengekê dîtinê wê bi wê re wê di rengekê de wê xwe bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê, tişt wê di xwe de û bi wê xwe re wê hebê, wê demê wê, bi têgînek sedemî wê bi hêzek derve wê girêdana wê newê kirin. Wê tişt wê, ne ji ber tiştê din wê hebê. Minaq masiyek ku ew di nava avê de ya wê ne bo ku mirov wê bigirin û wê bixwezin wê hebê. Yan jî masiyê piçûk wê bo masiyê mazin ku ew wê bixwezê wê hebê. Di wê temenê de wê, ev wê, weke aliyên wê yên ku em dikarin wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare sedemê de jî wê aliyên wê yên şubjektîvî û yên objektîvî wê di wê temenê de wê, weke du aliyên ku mirov wê, li wê bihizirê bê. Minaq wê dema ku em bêjin ber ku em tî dibin em avê divexwûn wê weke di çerçoveya têgînek objektîvî de wê bibê. Lê wê dema ku em bêjin 'masiyê piçûk bo ku yê mazin wê bixwê ew heya' wê di wê temenê de wê bi têgînek sedemî a şubjektîv ku ew dihê tefkirkirin û afirandin û hwd re wê, xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin.

Di awayekê de wê, ew têgîna şubjeyî jî wê bêgûman wê di xwe de wê li beşan û aliyên wê karibê were cihêkirin û li wê hizirkirin. Di wê temenê de wê weke aliyê şubjeyî ê bi hebûnê ve girêdayî ku wan li wan bihizirê bê.

Di nava têgîna şubjeyê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman ku wê têgîna sedemê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi afirandinên rengê sedemê û hwd re wê di rengekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê karibê wê li wê were lê hizirkirin.

Di wê çerçoveyê de wê, di mijare têgîna sedemê de wê weke rêyek ku wê bi wê re wê were lê ghiştina li fahmkirinê bê. Wekî din wê di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê têgîna sedemê wê, bi têgîna sedemê a li lê ghiştinê re wê, di wê temenê de wê, temenê têgîna metafîzîkî û ontolojîkî û hwd jî wê karibê bi xwe re ew biafirênê. Ber vê yekê wê ev alî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di awayekê de wê, mijare sedemê û di rewşên rûdidin û yên ku ew hena bi fizîkî de jî wê bi wê temenê wê li ser rûdana wan û hebûna wan re wê, weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Minaq wê dema ku wê ji trejedyekê wê sedemekê dervî ku ew bi wê bûya wê, di wê temenê de wê, ew wê weke bi têgînek ontolojîkî ku ew bûya re wê, were pênasekirin. Dema ku wê ardhejek wê bibê û wê, bi gûnehên mirov ve wê were girêdan wê, ku ew ber wê bûya wê, di wê temenê de wê weke têgînek di wê temenê de ku wê were hanîn li ser ziman bê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Tabî wê dema ku em wê di wê temenê de wê salixbikin û wê werênina ser ziman wê aliyekê wê yê din jî wê hebê ku em di dewama wê de wê li wê bihizirin. Me li jor wê hinekî li ser wê hanî ser ziman. Lê li vir dewama wê de wê pêwîst bê ku mirov wê hinekê din wê li ser wê

bisekinê. Ew jî wê felsefeya zanîne bê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, dikarê wê hinekê wê li ser wê bisekinê.

Hê di demên destpêkê ên pêvajoyên pêşketina aqil de jî wê, mijare aqil wê li ser çavkaniya wê re wê li wê were lê hizirkirin. Aqil ji kû dihê û çawa dibê û çawa ya û mirov çawa lê digihijê û dikarê fahmbikê û hwd wê weke aliyên ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê. Dinava têtînen epistemolojikî ên hemdem de jî wê bi mantiq û zanîne re wê, di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin.

Zanîn wê di demên kevnera de wê, di wê temenê de wê, di inava zanîna filosofên xwezayê de ên ên weke demokrit û hwd wê, di rengekê de wê bi kirpendinên li ser xwezayê re wê bikin. Piştî wan aristo û platon wê mijare zêhnê û sawêrfiyê û ankû xiyalkirinê wê derxina li holê. Di wê temenê de wê, aliyê din jî wê ya sehê bê. Di mijare sehê de wê her çar rêyên me yên weke yên bi dîtîne, bihîstinê, têtîgirtinê û hwd re wê, di wê temenê de wê, bi wan re wê li wê were lê hizirkirin. Di awayekê din de jî wê mijare zêhnê jî wê di aliyekê din ve wê, were dîtîn ku wê were lê hizirkirin.

Di demên kevnera ên dawî û piştî wê ên serdema navîn de wê were dîtîn ku wê bi zêdeyî wê li ser xate zêhnê û mantiqê bi hev re di ahengekê de wê were dîtîn ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Şîroveyên ku wê werina kirin wê di wê temenê de wê bi zêhnî bin û wê çawa wê di temenekê mantiqî ku wê li mirov wê rast wê werin wê li wan wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, mijare fahmkirinên ontolojikî ên weke bi gotîne û azmûnên bi wê re ku wê werina ser ziman wê weke aliyekê din bê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di demên ronansê de wê, di wê warê de wê şoreşek di warê zanîne de wê were û bibê û wê di wê temenê de wê, di reng û awayekê de wê di mijare zanîne de wê bi wê re wê xabat wê werina kirin. Di wê temenê de nîqaşên descartes ên li ser têtînen rasyonali û di wê warê de hizirkirinên wî yên li ser zanîne û rêyên gihiştina zanîne mirov dikarê di wê nûqtayê de bi minaq bikê.

Di wê warê de wê, nîqaşên di nava kirde û bûjenê de ku wê zêdetirî wê bibin û wê derkevina li holê wê bibin. Di wê rewşê de wê, mijare bûjenê weke tiştê ku ew heya û ya kirdeyê wê weke derka wê ku wê were lê hizirkirin wê di wê nûqtayê de wê, çawa wê, karibê were fahmkirin wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Mijare kirde û bûjenê bi zanîne re wê, di wê nûqtayê de wê, aliyekê din ê giring wê di hizirkirina bi zanîne û rengê wê re de wê biafirênê. Di

nava nîqaşên hizirkirinê de wê, kirde wê pêşî wê were û ankû wê bûjen wê pêşî wê were, ankû wê kijan ji wan pêşî wê hebê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di mijare bûjenîparêzî û kirdeparêzê wî di wê nûqteyê de wê, ji hev cihê wê di wê temenê de wê bi awayekê wê çerçoveyek hizirkirinê a bi zanîne û rengê wê were wê biafirênê.

Di wê temenê de wê, were dîtin ku wê di demên hemdem de wê, di nava têngînên epistemikî de wê, mijare zanîne wê, di wê nûqteyê de wê, bi wê were şîrovekirin. Heta roja me jî wê, di wê nûqteyê de wê, ev hiyararşîya ku wê li ser temenê kirdeyê wê were pêşxistin û di çerçoveyek zêhnî û di xwe de weke girtî û hwd wê, bibê wê, rengekê hizirkirinên wê zanîna ku wê temenê hizirkirinê wê biafirênê û wê, weke bê xwestin ku ew bi pergali were serwerkirin wê biafirênê. Di wê temenê de wê, ev jî wê bi wê re wê, were dîtin ku wê, ji têngîna bûjenê wê bi xwezayî wê di awayekê de wê weke ku wê dîrkeve. Di mijare fahmkirina kirdeyê de wê, nîqaşên li ser ideeyê ku wê di wê temenê de wê, werina kirin wê di wê warê de wê karibê wê bi minaq wê werênê ser ziman. hizirkirinên Hûme û Locke ên li ser kirdeyê û piştî wê bi têngîna empirikî ku wê bikin wê di wê rengê de wê, çawa wê, di awayekê de wê, dîmenekê darêjkî ê hizirkirinên bi zêhnî wê derxin û wê bi wê re wê, weke ideeyê wê werênina ser ziman wê bibê.

Di çerçoveya mantiqê de wê, qarakterê wan ên dahûrî û ankû totolojikî wê di rengekê de wê weke ku wê were zanîn. Wê di wê temenê de wê, weke bêî ku wê bi navarokek din ve girêdayî bê ew rast bê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê ku wê, li gorî darêjka wan wê kifşkirinên ku wê bi zanîne wê werina kirin wê weke 'rastiyê' wê biafirênin û wê bi wê re wê werina lê hizirkirin. Li ser wê temenê wê weke ji azmûn-cerbê dîr wê di awayekê de wê weke wê were û bibê.

Di dewama wê de wê, weke ku wê were lê hizirkirin wê di têngîna zanîne de wê, bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê mirov dikarê wê werênê ser ziman wê di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê, weke aliyekê wê yê giring wê bi wê re wê biafirênê bê. Minaq weke bi têngîna dahûrî û apriori û ankû sentetikî û aposteriori bê.

Di wê nûqteyê de wê mijare zanîne û rastîfîya wê bi têngîna mantiqê, dikarê wê bi wê re wê kirpendinekê wê di dewama wê de wê bikê. Ber ku wê, di wê nûqteyê de wê, di nava wê de wê, mijare zanîne wê çendî û çawa wê, rastkirinekê wê karibê bi xwe re werênê wê fahmbikê.

Wekî din wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di nava zanîne de wê, weke ku me hinekê li jor wê hanî ser ziman bi têngîna zanîne û gotinê re wê, bi awayekê bêkêmesî wê salixkirina wê nebê. Di awayekê de wê dema ku em bahsa tênginekê û ankû bûjenekê bi gotinê wê wê, di wê nûqteyê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, çawa wê, xwediyê şewayekê bê, karibê wê fahmbikê bê.

Di nava gotinê de wê, wê gotin wê çendî li bûjenê wê bi hiş û vekirî û şîyar bê wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Her têngîna ku me di gotinê de wê bi re wê fahmkîir wê ji aliyekê ve wê weke bi awayekê wê, bi azmûnkirinên me yên bi wê ve wê girêdayî bê. Ji du aliyan ve wê dikarê wê fahmbikê. Yek wê bi demê re wê bi xosletên bûjenê re wê, di wê çerçoveyê de wê ji hev cihê kirin û stalizekirinê re wê, ew wê, xwe bigihênê fahmkirinê bê. Ya din jî wê, bi bend û girêdanên fahmkirinê ên bi hev ve û bi derve û ku wê bi çerçoveya fahmkirina tişteke û rewşekê weke bi ya din bê. Wê di wê temenê de jî wê têngîna wê, di rengekê de wê weke hem weke referans bê û hem jî wê weke têngînek lê barkirî wê bibê di mijare fahmkirina xwe de.

Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di nava felsefeyê de rastîfî wê, dema ku wê were lê hizirkirin wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê nîqaşên wê hinekê jî wê di wê temenê de wê bi hewldan û armanca ku wê bibigihîjê li wê fahmkîirina wê ya tekûz. Di wê temenê ew wê di wê rengê de wê, gotinek wê dema ku ew ji xwe di wê de wê, bi awayekê wê ew derkkirina bi wê û ankû bi wê fahmkirina bi wê re ku ew di wê de ji pêşde di wê de nebê wê êdî wê mirov ti carî wê nikarê wê di awayekê tekûz de wê bahsa wê bikê. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê de wê, di gotinê de jî wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê ji aliyekê ve wê bi mantiqî û rastiyên ku wê bi wê re wê werina fahmkirin wê di li ser wê zanîna di wê de digihîjê li hev û ankû dihê azmûnkirin û bi wê re ew dihê fahmkirin re wê, di awayekê levkir de wê, bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê, zanîna ji ceribandîne dihê û ya

ji mantiqê dihê wê di wê temenê de wê, di rengê de wê, di nûqteyê de wê karibin di çerçoveya levkirinê bi hev ne di nava nakokiyê û hwd de wê, weke ku karibin bi hev re bi hinek xosletan wê fahmbikin.

Di awayekê de wê dikarê wê bi wê re wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, bi zanîna xosletên bûjenê û bi wê re wê lê ghiştinê û wê bi wê re wê, fahmkirina wê re wê, karibê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Ji aliyekê din ve jî wê, têgîna sedemê wê weke têgînek nixî ku wê bi wê re wê dide dîyarkirin wê xwe bide dîyarkirin.

Di mijare têgîna zaninê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê zanîn wê weke têgînek ku wê, di wê rengê de wê, bi hebûna tiştê ve wê girêdayî wê ji aliyekê ve wê, were ser ziman.

Em minaq wê dema ku em tiştê salixdikin wê tiştê bi awa û rengên wê yên din re wê, di rengê de wê, bi wê re wê salix dikin. Di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, bi wê re wê salix dikin. Em tiştê dibînin ku wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi awayekê têgîni û empirîkî wê dihênina ser ziman.

Minaq wê têgîna pêwîstîniyê û ya serbestiyê ku mirov wê li wê bihizirê wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê çawa wê ji aliyekê ve wê hevdû bi hoyin. Em dema ku aliyekê bi wê re zanibin wê di wê temenê de wê, bi wê re wê li aliyên wê li wê bihizirê. Weke ku em dema ku em ya hişk nizanibin emê nizanibin ku ya nerm wê çawa û wê, di çi hebûnê awayî de bê. Di wê temenê de wê, di rengê de wê, ev wê bi hev re wê, di awayekê de wê hebin. Di nava jîyanê de wê, weke ku wê, di du awayekê dualiteyî de ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê, weke bi sipî û reşiyê, û ankû vajî wê, bi ya hişk û ya nerm û ankû vajî wê, bi ya germ û ya cemidî û ankû ya vajî wê û hwd re wê dikarê wê werênê ser ziman.

Ev wê weke rengê ku wê, di wê temenê de wê, di şewayekê de wê rengê hizirkirin û bi wê ghiştina zanîna tiştê jî wê bi xwe re wê, di rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di nava zanîna tiştê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê biafirênê ku wê, tişt wê, di awayê xwe yê bêali de jî wê, weke hem weke xwe bê û hem jî wê weke aliyê vajî ya din wê di dîmenekê de wê bide me. Minaq em tiştê rahn em wê hildina li dest em wê dema ku wê kêlikê ne xwediyê tiştê bi hişkayîyê bê wê demê wê karibê wê ji wê bigihijê wê têgîni ku ew rahnê wê ya aliyê wê yê din wê weke hişkbûn bê. Wê dema ku wê av wê, were û bibê qaşa wê, di wê temenê de wê, ji xosletê xwe yê nerm û ankû rahn wê derbas bibê û wê, weke ku wê bi bûhûrê li şêwa û tiştê din. Ev wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din

bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, weke aliyekê wê yê din wê fahmbikê. Di wê temenê de wê, mijare hebûnê wê fahmbikê. Di mijare hebûnê de wê, tişt ku ew bi hebûnê hebê wê bi wê rengê wê bi awayên wê yên ku em dibînin em bi wê lê tê digihjin û wê fahmdikin. Wê bi wê xosletên wê yên ku ew bi wê re heya wê êêê têdigihin. Minaq wê ew hişkbê, bi çi rengê bê ku ew sipî, sor û ankû rengekê din bê, piçûk û ankû mazin bê, sivik û ankû giran bê û hwd re wê, di wê temenê de wê, karibê wê bi wê re wê li wê wê bihizirê û wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Ev wê weke xosletên tiştên bin. Wê di wê temenê de wê ev wê dema ku em têkiliyê bi hebûnê re wê dibînin wê ev xosletên wê, bi wê hebûnê û cihêbûna wê, di wê temenê de wê, têkiliyekê wê bi mejiyê me re wê dênê. Yan jî weke ku ew zindi bê û ne zindibê û hwd. Wê di wê temenê de wê fahmbikê. Di wê çerçoveyê de wê tişt a bi hebûn wê di wê temenê de wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di mijare hebûnê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, hebûn wê, di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê, bi hebûna wê ya darêjkê û ankû awayê wê ve wê weke gihiştina li hev a xosletên wê yên ku ew bi wan heya bê. Wê di wê temenê de wê, li gorî wan xosletan wê di ahengekê de bê. Minaq tayrek ku ew dikarê bifirê bê wê bi wê giraniya xwe wê xwe li hewa wê bide girtin. Wê di wê temenê de wê rewşa kişîna ardê ku wê weke rêgezê ku em di temenê wê de wê fahmbikin em nikaribin bi têngînek emprikî wê li wê têngîgihin. Minaq destûra kişîna ardê a newton, bi awayekê pêjnî ku wê bi têngînek emprikî jî wê vebêjê lê wê bi wê re wê, rastarast bi rêya têngîna emprikî wê nikaribê weke ku ew li wê were lê gihiştin. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê bi wê re wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin bê.

Têngîna kişîna ardê bi destûrî wê weke têngînek gelemperî bê û wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ne weke têngînek ku wê bi çav wê were dîtin û wê bi têngîna bûjenî wê, di wê temenê de wê karibê rastarast were lê gihiştin. Bi wê re wê bi wûcana bûjenê û rewşa wê wê ya xwe gihiştinê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê, were lê gihiştin. Ya ku wê temenê wê hebûna wê biafirênê wê dîsa wê hebûna tiştê bixwe bê. Lê wê, di wê temenê de wê, dervî tiştê wê weke destûrekê wê xwe di çerçoveya gelemperî û ankû gerdûnî de wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê dema ku em di wê çerçoveyê de gotina mantiqê bi têngîna zanina wê têngînê re wê werênê ser ziman wê, di rengekê de wê bi awayekê mantiqî û ankû makulî ji wê re hanîna şîrove û ankû fahmkirinê û hwd re wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Ji vir wê dikarê wê derxê li holê. Em dikarin bigihijina gotina 'têngîna mantiq û zanîstê'. Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê, di wê rengê de wê çerçove û temenê zanîstê wê çawa wê bixwezê wê fahmbikê û wê, di rengekê de wê fahmbikê wê, di dîmenekê de wê bi mantiqî weke ku wê di dîmenekê du rengên ku wê di zikhev de wê derbas dibin wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Minaq wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, tişt wê, çawa wê, hebê wê bi wê re wê bixwezê ku ew li wê bigihijê. Wê bi wê re wê bixwezê ku wê ew çi ya, çawa ya ber çi ya, funksiyonên wê çi na, û hwd wê, di wê temenê de wê, lê têbigihijê. Wê bi wê re wê, di wê rengê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê fahmbikê bê. Ev aliyê pêşî wê weke ku wê li ser alî û ya dîyar û heyî re wê, di rengekê de wê xwediyê şêwayekê fahmkirinê û wê, hanîna ser ziman bê. Di wê temenê de wê di dîmenekê empirîkî de wê weke ku wê di dîmenekê de wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin di fahmkirina mirov de. Lê ev aliyê ku wê weke ku wê, bi bûjenê wê bi xosletên wê yên heyî û dihên kifşkirin re wê fahmbikê wê di dewama wê de wê weke aliyê ku wê ji ya hûr bi ber ya gir ve wê herê wê, di wê temenê de wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Lê ji aliyê din ve jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, aliyê din wê weke ku wê ji ya gir bi ber ya hûr ve wê di wê temenê de wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê hizirkirin wê hanîna ser ziman wê, di dîmenekê din de wê, xwe bi wê re wê di çerçoveya wê ya heyî de wê di dîmenekê de wê weke ku wê xwe bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di mijare fahmkirina wê de wê, weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê mijare hebûnê wê bi wê re wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, aliyekê ku wê, weke ku wê bi ya dîyar ve ku wê dema ku mirov wê dahûr dikê û wê li wê tê digihijê re wê hebê. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê, bide dîyarkirin.

Di mijare hebûnê de wê, dikarê wê bi wê re wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê di nava fahmkirina hebûnê tiştî de wê, bi wê re wê, awayên wê yên ku weke ku me bi xosletên wê yên weke hişk, nerm, sipî û ankû bi rengê din û hwd re wê hanî ser ziman wê di dîmenekê de wê, weke aliyên ku wê bibînê û wê derkbikê û wê werênê ser ziman bê. Lê hinek xoslet wê bi wê re wê, weke bi giranî, kişîna kutleyê a nava wê û hwd wê, di wê temenê de wê bi çav wê newina dîtin. Di wê temenê de wê li ser awayên bikarhanîn, hebûn, têkili û hwd ên a aliyên din ên diyar re wê bi temenekê hişmendî û ankû zêhnî re wê, di awayekê de wê êdî wê li wê were lê gihiştin. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê dema ku wê, Einstein wê teoriya xwe dîtbariyê wê hanî ser ziman wê, gelek aliyên wê piştî wî werina piştrastkirin. Di wê temenê de wê, di rengê de wê ev wê, di wê rengê de wê, di awayekê de wê, pêşî wê li ser wan reng û rewşên fîzîkî ên ku ew hena wê bi têgînên weke pîvanê û hwd re wê ji wan gav avêtin û gihiştinên weke bi encamên wê re wê, piştî wê, êdî wê di wê temenê de wê bi gihiştina çerçoveyekê wê bi xwe re wê werênê li holê. Di wê temenê de wê, di rengê de wê, êdî wê çerçoveya wê ya hizirkirinê wê bi wê re wê, bi temenekê têgînî û hişmendî û hwd re wê xwe di dewama wê de wê, bi wê re wê, di rengê de wê bide dîyarkirin.

Di mijare felsefeyê û mantiqê de wê dema ku mirov wê li wê dinerê wê dibînê ku wê bi wê re wê mijare mantiqê wê, xwe bi wê re wê, di rengê de wê, bi rengê wê weke li ser temenekê levkir û bi hev re di ahengekê de ku wê bibê re wê were lê hizirkirin. Ev wê, di nava zanistên bi refleksyonî de wê di rengê de wê xwe bide dîyarkirin. Lê di wê nûqteyê de wê bi awayekê cihê mantiq wê xwe di awayekê de wê bi têgînek rêgezî û ankû têgînek ku wê bi awayê li ser têgîna darêjkê re wê xwe bide dîyarkirin.

Wê dema ku em bahsa mantiqê bikin wê dibînin ku wê di demên kevnera de û berî demên kevnera de jî wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê bê.

Di mijare zanistê de wê, di awayekê de wê, di nava zanistên weke yên derûniyê bê, civaknasiyê û hwd bê wê, di awayekê de wê têkiiliya wan a bi mantiqê re ku mirov wê li wê bihizirê wê karibê wê li ser temenê hizirkirin û di wê temenê levkirin û ahengî de wê bi lê gihiştina encamê re wê di rengê de wê karibê wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê

wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Mijara mantiqê di nava felsefeyê de wê, hertimî wê weke aliyekê ku wê were lê hizirkirin û wê bê xwestin ku wê were fahmkirin bê. Di demên hemden de wê, di awayekê de wê, bi zanistên weke yên matematik û geometriyê û hwd re wê, di rengekê de wê bi pêşkeve û wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Wê di nava wan de wê bi wê re wê were dîtin ku wê, çawa wê xwediyê têtînekê bê.

Di mijare felsefeyê de wê, dema ku mirov bahsa mantiqê wê bikê wê bi wê re wê, weke ku wê ji aliyekê ve jî wê bahsa di awayekê levkir û ya ku wê, di rengekê li gorî aqilê mirov rast bê wê were fahmkirin û ser ziman.

Li ser wê temenê wê, dema ku wê were ser ziman wê çawa wê di awayekê de wê mijare aqil wê dema ku wê were ser ziman wê, bi têtînek levkir wê were ser ziman. Ya ku wê felsefeyê wê hin bi hin wê weke têtînek safî a zaninî wê bikê ku ew ji têtînen din ên serxwezayî wê cihê bikê jî wê di wê nûqteyê de wê ya ku wê, di nava jîyanê de wê hebê û wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê, were fahmkirin bê. Minaq wê dema ku wê bê gotin ku tiştê heya wê demê wê mirov dikarê wê li gorî wê têtîne bi mantiqî wê li wê bihizirê wê demê dikarê wê derkbikê, fahmbikê, çerçoveya wê derxê û bigihijê li darêjka wê. Di wê rengê de wê ev wê weke aliyê wê yê pêşî bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Weki din wê, di wê temenê de wê, mijare mantiqê wê di rengekê de wê, weke têtînek ku wê, weke ku wê bi kurdi wê bi têtîna vacê wê were ser ziman û di demên kevnera de wê bi têtîna 'logic' wê were ser ziman wê di wê temenê de wê, bi wê re wê, di mantiqê têtînek rêgezî de wê, bi wê re wê, were dîtin ku wê were ser ziman. Di awayekê de wê, têtîna rêgezê wê, di wê nûqteyê de wê, karibê wê bi wê re wê li wê nûqteyê de wê di awayekê de wê bi kirpênê û wê fahmbikê û wê hinekê wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê, dema ku em, bahsa têtînekê dikin ku minaq em bahsa civakê bikin wê di navaroka gotinê de wê çî wê weke têtînek ku ew were fahmkirin hebê wê bi wê re wê, di rengekê de wê were kifşkirin. Wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin. Di mijare felsefeyê de wê, dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê û wê fahmbikê ku wê, çawa wê xwediyê rengekê hizirkirinê bê wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê dikarê wê fahmbikê ku wê mijare felsefeyê û mantiqê, di wê temenê de wê, di rengê de wê, pêşî wê di awayekê de wê weke ku wê bi têgînek fahmkirinê re wê di nava ya şenber û neşenber de wê, ji hev cihêbûnekê wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bikê. Wê di wê temenê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê weke karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di nava mijare zanistê de wê, têgînên ku wê pêşkevin wê di rengê de wê, li ser wê re wê karibê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di nava têgînên zaninî de wê, di wê temenê de wê bi mijare şenberiyê û neşenberiyê re wê di awayekê de wê were lê hizirkirin û wê werê hanî li ser ziman. Di wê temenê de wê dibînê ku wê, di dewama wê de wê bi wê re wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare gotinê û bi wê hizirkirinê de me hinekê li jor hinekê hanî ser ziman. Wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê çawa wê di nava wê weke têgînê û rewşê de wê di ahengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temen de wê, li wê bihizirê. Di mijare têgîna şenberiyê de wê, di wê temenê de wê, zaninên weke yên minaq ên rewîstê bê û ankû zaninên weke yên bi teorikî û hwd bê wê di wê temenê de wê çawa wê di rengê de wê bi wê re wê, xwediyê çerçoveyek hizirkirinê wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Weki din wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare mantiqê wê, di temenekê de wê li ser hebûnê re wê, di rengê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê were lê hizirkirin. Di nava hebûnê de wê, çawa wê bi wê re were lê hizirkirin wê, hertimî wê weke aliyekê din ê ku wê bi epistemikî û ontolojikî ku wê were lê hizirkirin bê.

Di demên kevnera û piştre de wê hildana mantiqê û rengê wê yê hizirkirinê wê were dîtin ku wê hertimî wê di dîmenekê ontolojikî de wê were hildan li dest. Wê bi wê re wê di wê teenê de wê, bi wê re wê were lê hizirkirin ku wê, çawa wê bi temenekê wê, hebûn wê were fahmkirin. Weki din wê rêgezên mantiqê weke ku me li jor hanî ser ziman wê dem bi dem wê weke sînore hizirkirinê ê hebûnê û ankû wê weke rêgezên hebûnê wê werina li wan hizirkirin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Hebûn wê hertimî wê çawa wê were fahmkirin wê weke aliyekê ku wê aqilê mirov wê hertimî wê bi wê re wê mijul bibê bê. Wê di wê temenê de wê, bi ya ku mirov wê dibînê ve bi sînore wê fahmbikê û ankû aliyên

wê yên ku ew nayên dîtin û ankû nikarin werina derkkirin wê hebin û hwd re wê were lê hizirkirin.

Fêdeya mantiqê di nava hizirkirinên me yên bi demê re de wê, ew bê ku wê hin bi hin wê di nava ya şenber û neşenber de wê bi têtînek ya ku ew li mirov wê weke makul wê were û ankû makul newê û hwd re wê bi cihêkirinê re wê bigihênê temenekê hizirkirinê bê.

Ev wê di wê temenê de wê, felsefeyê wê, di rengekê de wê weke ku wê di demên kevnera de wê were dîtin wê ji têtînen serxwezayî ên mitolojikî û hwd wê cihê bikê û wê pêşî wê weke têtînek xwezayî wê, bide pêşxistin.

Wekî din wê di wê temenê de wê, piştî ku wê li ser wê temenê xwezayê gihiştina têtînek têzanîni ku ew bû êdî wê bi wê re wê di bin rohnîya wê de wê, mirov wê dest bi hizirkirinên li gorî rêgezan û hwd wê bikê.

Di wê temenê de wê kifşkirinên û hewldanên weke yên bi têtîna xwezayê, gerdûnê û hwd ku ew çawa pêşdikeve û xwe dide domandin û rêgezên wê yên giştî û hwd wê çî bin wê di wê temenê de wê bi wê re wê aqilê mirov wê xwe bigihênê hizirkirinê bi wê temenê jî. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê, karibê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Pisagor wê dema ku wê bi matematikê wê bixwezê ku ew xwe bigihênê rêgezên gerdûnê û platon wê dema ku wê bi ideayê wê bixwezê ku wê bikê wê di wê temenê de wê xwediyê temenekê fahmkirinê bê. Di wê temenê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare lê têtîgihiştinê wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare mantiqê di nava hizirkirinê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê li ser temenê ya heyî û girêdanên wê yên dervî wê re wê di awayekê de wê xwe bi temenekê levkir re wê bide dîyarkirin bê. Di nava tiştê heyî û hebûna wê û sedemên wê de wê, bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Tişt ku ew hebê wê, di awayekê de wê, di wê temenê de wê, temenê hizirkirinên bi wê re wê, bi me re wê biafirênê. Lê wê dikarê wê ji aliyekê din ve jî wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare lê hizirkirinê wê di nava du aliyên ku ew hev diaxifirênin de wê bibê. Yek wê ji aliyê aqilê mirov û hizirkirina mirov a bi wê bê. Ya din jî wê ji aliyê hebûnên li mirov û aqilê mirov dibariqin bê.

Di nava jîyane mirov wê de wê, dema ku mirov wê, bahsa fahmkirinê bi van herdû aliyên re wê bikê wê di serî de wê, tiştê ku me dît û wê bi wate kir wê li ser çî temenê û esasê wê bibê wê di wê temenê de wê bi wê re

wê, di wê rengê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di serî de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare têngîna hizirkirinê a bi fahmkirinê re wê, ew wê bi wê re wê xwe di rengê de wê bide diyarkirin ku wê watelêkkirin wê di rengê de wê weke ku mirov wê çawa dibînê û bi wê rengê wê, bi watebikê. Di wê rengê de wê, aliyê ku wê weke ku ew 'dervî me heya' jî wê di wê nûqtayê de wê weke têngîna û tiştê ku wê ji aliyekê ve wê bi aqilê me ve wê bi me ve wê girêdayî bê. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê bi wê re wê derdkikê û wê fahmbikê.

Di wê temenê de wê dikarê mijare têngînen civakî û çandî ên ku ew di nava pêvajoya dîrokê de wê pêşkeve wê dikarê wê di wê temenê de wê bibîrbikê û wê werênê ser ziman. Ev jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Di mijare lê têngihistinê û salixkirinê de wê, bi awayê ji wê derhanîna wateyê wê weke ku wê bi çandî û hwd wê, di rengê de wê, bi awayekê levkir û di heviyekiyekê de wê weke di rengê de wê li wê were lê hizirkirin û wê were fahmkirin. Di wê temenê de ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê pêşî bi wê re wê fahmbikê bê.

Aliyê çandî wê, di nava fahmkirinê de wê, bi gelemperî wê bi teorikî û pretikî wê weke du aliyên wê xwe bide diyarkirin. Di dewama wê de wê bi aliyên onbjeyî û şubjeyî wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di aliyê şubjeyî de wê dema ku mirov wê tişt çawa dît di nava derkkirinê xwe de wê bi wê re wê di rengê de wê bi aqilê mirov re wê bi mirov re wê di rengê de wê were lê hizirkirin.

Di aslê xwe de wê mijare fahmkirinê wê weke aliyekê wê yê din ê giring jî wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê kirin aliyê çandî ê şubjeyî ku mirov wê li vir wê bi wê re wê çend gotinan wê bibêjê wê weke aliyên weke orfûadet û ankû rewîst û hwd wê weke aliyên ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Mirov wê di nava wê de wê bi wê re wê, bihizirê ku ew wê çawa wê weke aliyekê ku ew wê, bi wê re wê bi jîyankirina xwe re wê, bi jîyankirinê û azmûnkirinê re wê ew wê, fêrbibê û wê bi azmûn bikê. Li ser wê re wê, di wê rengê de wê, restên xwe yên rastî û nerastîyê û hwd wê bi wê re wê bide diyarkirin.

Di nava çandan de wê têngîna baş dîtîna û ankû baş nedîtîna jî ku mirov wê werênê ser ziman wê bi wê ve wê girêdayî wê weke aliyekê wê yê ku

mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê, di awayekê de wê ya ku wê weke li gorî kesekê wê rast bê û li gorî yê din wê ne rast bê wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê mijra weke baş dîtin û baş nedîtinê wê aliyekê wê biafirênê. Aliyê din jî wê di wê temenê de ew, bi têngîna hevbeşiyê bê. Di wê tememê de wê bi wê re wê, weke wê, fahmkirinê û hwd bê. Di wê temenê de wê çand wê, aliyên weke yên felsefe, hûner, bawerî û hwd wê bi hemû aliyên din ên civakî û hwd re wê hilde li nava xwe. Di wê temenê de wê bi wê re wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê, mijare li gorî wê, hizirkirîna rasyonalityê û ankû irrasyonalityê bê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê kaeribê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê, têngînen weke yên baweriyê wê di wê temenê de wê di jîyanê de wê li rasyonalityê ku ew li wê digerihe wê di wê temenê de wê çawa wê li gorî wê di ahengekê de û wê weke wê di dîmenekê fahmkirinê de wê were dîtin bê. Ev wê, di wê temenê de wê weke têngînek di xwe de girtî bê.

Wekî din wê, dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê,, têngîna çandî a bi hişmendiye jî wê aliyekê wê yê di wê temenê ve ku mirov wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê mijare pêşketina mirov bi fêrbûnên nû re û xwe bi wê re hanîna ser ziman re wê, di wê demê de wê bandûrê li wê pêvajoya fahmkirinê wê bikê.

Di awayekê de wê dewam ku wê di wê temenê de wê, were lê hizirkirin wê dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê ku wê di wê de wê çawa wê, di awayekê ahengî de wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin wê karibê wê di wê rengê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin bê.

Mijare fahmkirinê û rengê fahmkirinê wê weke du aliyên ku wê karibin ji hev cihê jî di hinek aliyên de werina fahmkirin bê. Rengê fahmkirinê wê awayê fahmkirinê ku ew diafirênê wê di awayekê de wê weke wê di ahengekê de wê bide dîyarkirin. Lê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê weke wê bûn û weke wê nebûn jî wê di wê temenê de wê bi têngîna dervî wê hebûna pêşketinên din û ankû nebûna pêşketinên din û hwd ve wê di rengekê de wê weke ku wê girêdayî bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê werênê ser ziman ku wê, mirov wê, di wê temenê de wê aliyê çandî ê zimanî wê dikarê wê di

wê temenê de wê li wir wê di awayekê de wê bi kirpênê. Gotinên ziman ku ew dihên salixkirin wê di awayekê de wê weke bi şewayekê hizrî û hişmendî wê di wê temenê de û di wê awayekê de wê weke ku wê werina salixkirin û wê werina fahmkirin. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Ziman wê ne tenê wê çerçoveya hizirkirina me wê bi xwe re wê di renekê de wê weke ku wê biafirênê. Ji wê zêdetirî wê weke aliyekê wê yê din jî wê ew wê bibê ku wê, gotin û watelêkirinên ku ew dihên kirin wê renekê hizirkirinê wê bi xwe re wê di wê temenê de wê bi wê re wê biafirênin bin. Di wê temenê de wê ziman wê, di renekê de wê weke ku mirov wê di wê temenê de wê fahmbikê wê, awayê fahmkirin û li wê têgihîştinê û ankû wê dîtinê jî wê di renekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê karibê bi xwe re ew wê biafirênê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare fahmkirinê wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê felsefeya zimanî wê dema ku mirov wê li wê dinerê wê çawa wê salixbikê û wê werênê ser ziman û ankû wê bê xwediyê fahmkirinekê wê di dîmenekê de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Gotinên zimanî wê, di awayekê de wê bi têkiliya wan ya bi hev re bê û ankû tawandinên bi gotinên bi xwe re û hwd re wê, di wê temenê de wê, di renekê de wê, rengê têtîgînên din ên ku em karibin li wê têtîgihin wê bi xwe re wê biafirênê.

Di mijare zimanî de wê, di wê temenê de wê têkiliya wê ya bi fahmkirina me re wê di wê temenê de wê di renekê de wê kûr û jî temen bê. Wê di wê temenê de wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê fahmbikê bê. Di nava ziman de wê bi navlêkirinên tiştê û ankû salixkirinên bi wê rengê û hwd wê, di wê temenê de wê bi xwe re wê xosletan jî wê di renekê de wê weke ku wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Ev jî wê bi wê re wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare têtîgîna zimanî û fahmkirinê de wê di wê çerçoveyê de wê weke ku mirov wê dibînê wê aliyekê wê yê giring ê fahmkirina me ya bi hişmendî wê bi afirênê. Em wê dema ku wê bi gotinê wê tiştê wê bi nav dikin wê bi wê re wê, di renekê de wê weke têtîgînekê û ankû ideayekê wê di mejî de wê bi cih dikin û wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê

dihizirin û wê bi wê re wê, di rengê de wê fahmdikin û wê dihênina ser ziman. Ziman û fahmkirin wê kombinyasyona ku ew di hişmendiye de wê biafirênin wê bi wê re wê di rengê de wê çerçoveya fahmkirinê wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê biafirênin.

Di mijare fahmkirina têngîna fahmkirinê di zimanê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê gotinên ziman wê weke navlêkirinê wê bi zêdeyî wê di wê de wê, bi wê re wê were lê kûrbûn. Di wê temenê de di nava tiştê û navlêkirina wê de wê, were dîtî ku wê ew levkîrin û hwd wê, diawayekê de wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê di wê rengê de wê bi xosletekê wê were lê hizirkirin. Di gotinê de hizirkirin wê li ser wê temenê de wê bi têngînek epistemikî û temenekê ontolojikî wê were dîtî ku wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê di wê rengê de wê, tişt wê bi gotinê wê çawa wê were fahmkirin û ankû gotin wê karibê tiştê wê were fahmkirinê wê piştre wê were lê hizirkirin. Pêşî wê newê dîtî ku wê, gotin û tişt wê di wê rengê de wê bi têngînek epistemikî wê were ji hev cihê kirin di gotinê de. Wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê bi re wê, tişt ku ew bi gotinê dihê lê hizirkirin wê weke ku ew gotin ew bixwe bê wê bi intiba û rengê lê hizirkirinê wê di wê temenê de wê were lê hizirkirin.

Ev wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di demên berî demên kevnera de wê were dîtî ku wê di wê temenê de wê hebûn û hişmendî wê bi wê re di heviyekiyê û ankû di yekiyekê de wê bi wê rengê wê bi awayekê de wê were lê hizirkirin. Diwê temenê de wê, di nava gotin û tiştê bi hizirkirinê wê zêdetirî wê, bi wê rengê û mantiqê bi heman awayê wê, bi têngîna epistemikî û ontolojikî wê bi wê rengê di yekiyekê de wê were lê hizirkirin. Di gotinê de hewldana kifşkirina tiştê wê hinekê wê bi wê têngînê wê bi wê re wê, were dîtî ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di destpêka demên felsefeyê ên xwezayî de wê filosofên xwezayî wê hinekê wê, were dîtî ku wê temenê wê li ser wê bihizirin û wê li ser temenekê epistemikî wê bi xwezî ku ew wê ji hev cihê bikin. Di wê temenê de wê, felsefe wê hinekê wê, di wê dema xwe ya pêşî a destpêkê de wê, bi têngîna epistemikî wê zêdetirî ku wê li tiştê wê bi hizirî ku ew hizirkirin bi ontolojikî jî bê wê bixwezê ku ew wê fahmbikê. Lê wê weke rêgezê wê weke ku mirov wê dibînê wê, bi temenekê epistemikî wê bixwezê ku wê were fahmkirin.

Di mijare hizirkirinên têngîna hizrî a weke ya bûjenî û nebûjenî û ankû ya hişmendî û ne bi hebûnî û hwd re wê di wê temenê de wê were lê hizirkirin. Têkiliya bi fahmkirinê wê di wê temenê de wê di rengê de wê bi aqil re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi xwe re wê di reng û awayekê de wê bide dîyarkirin.

Di mijare aqil û bi fahmkirina bi wê re de wê, di wê temenê de wê dîmenekê di zikhev de wê hebê û wê bi wê re wê di wê rengê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê dikarin wê bi wê re wê li wê bihizirin û wê fahmbikin û wê werênina ser ziman. Di mijare fahmkirinê de wê, ev wê bi wê re wê di awayekê de wê xwe di rengê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Li ser wê temenê di nava wê têngîna ontolojiyî de wê, hîmdayîna hizirkirinê bi wê hewldana gihiştina li hiş wê di wê temenê de wê di rengê de wê were dîtin ku wê bibê. Di nava felsefeya zerdeşt de wê bi awayekê rehetî wê mirov kifşdikê. Di demên berê piştî wê de wê bi felsefeya tao li herêmên asya dîr wê were dîtin ku wê, li têngîna hişmendiyê wê were lê hizirkirin. Li indiya di nava felsefeya tantra de wê, bi têngîna 'dengê pêşî' û hwd re wê were dîtin ku wê, di wê temenê de wê, li wê were lê hizirkirin û wê were hanin li ser ziman. Şewayekê bi wê rengê hizirkirinê wê di nava birahmanismê û piştî wê bûdismê de jî wê xwe di awayekê de wê li ser mijare aqil û hiş re wê bide dîyarkirin. Hewldanên gihiştina darêjkê ji rewşên hizirkirinê a bi hiş wê, di wê çerçoveyê de wê, were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Wê dema ku felsefeya tao wê weke 'bêsedem', 'bêawa', 'sermed', 'ya ne cismî', 'aqil', 'rêya aqil', 'rêgez', 'sazûman' û hwd ku wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê ev wê weke çerçoveyek hizirkirinê a bi hişmendî wê biafirênin wê weke rengna gotinê ên ku wê bi wê re wê li wê bihizirin bin.

Ev temenê hizirkirinê wê piştî wê di nava felsefeyê de jî wê, li wê were lê hizirkirin. Haraklit wê bi têngîna 'logos', anaxsimendros wê bi têngîna 'arkhe' û di nava têngînên thales de berî wan wê bi têngîna 'yekê' û hwd re wê, di rengê de wê were lê hizirkirin û wê were hanîn li ser ziman. Parmenides wê di wê têngînê de wê bi wê re wê, li ser wê 'yekê' wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ev wê, di nava felsefeya platonvanên nû' de jî wê weke têngînek ku wê bi wê têngîna yekê re wê, were bi felsefekirin û li wê were lê hizirkirin. Wê li ser temenekê epistemikî wê bi wê têngîna ontolojikî wê li wê were lê hizirkirin.

Di nava felsefeyê de wê, di wê temenê de wê di wê rengê de wê aqilê epistemikî û ye ontolojikî wê di wê temenê de wê bi wê re wê di reng û

awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bê lê hizirkirin û wê were hanîn li ser ziman. Di wê temenê de wê, aristo wê gavekê wê bi pêşdetirî wê bibê û wê bi temenkê epistemikî wê li wê têngîna ontolojikî wê li wê bihizirê û wê, bi rêgezên aqil û epistemolojikî re wê bidest li wê hizirkirinê wê bikê û wê çerçoveya wê ya hizirkirinê wê bixwezê ku ew di wê temenê de wê bi wê re wê biafirênê û wê werênê ser ziman.

Di mijare felsefeyê de wê ev wê bi wê re wê were dîtin ku wê, li ser mijare aqil û ankû epistemolojiyê re wê bixwezê ku ew wê li wê nêz bibê û wê fahmbikê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare felsefeyê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, felsefe wê aliyê epistemikî wê çendî ku wê derxê li wê pêş jî lê wê aliyên ontolojikî û epistemikî wê çawa wê ji hev cihê wê fahmbikê wê di wê temenê de wê weke ku wê hewldanak bi zanebûnê bê û ne bi zanebûnê bê wê were dîtin ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bibê. Ev jî wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de ya bi wê bi aqil dikarê were fahmkirin û ya ku ew bi aqil nikaribê were fahmkirin wê weke du pêjn û gotinên û ankû têngînên ku wê di wê temenê de wê bîna afirandin û wê di çerçoveya wan de wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di wê çerçoveyê de wê ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di mijare felsefeyê de wê di wê temenê de wê, dema ku wê li wê bihizirê wê, dibîna ku wê bandûra pêvajoyên destpêkê ên bi hizirkirina li xwezayê, hebûna tiştê û ankû weke bi hewldana fahmkirina tiştên nava xwezayê ku mirov di wê de dijî wê bi çerçoveyek epistemikî wê bibê xwediyê bandûrê di rengên hizirkirinê piştê de.

Di dewama wê de wê, bi wê re wê, êdî wê, di nava felsefeyê de wê kifşkirina têngîna darêjkê, hebûna dîyar û ya hebûna ne dîyar û hwd re wê bi wê re wê êdî wê di temenekê bi têngîna ji hev cihê kirinê de re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê cihêkirinê de wê, mijare fahmkirinê wê, êdî wê di temenê şenberî û ne şenberîyê û ankû razberî û nerazberîyê de wê xwe di şewayekê de wê bi wê re wê di rengekê hizirkirinê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Mijare aqil û bi wê ghiştina fahmkirina tiştê wê zêdetirî

wê êdî wê bi temenekê bi hiş wê êdî wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê êdî wê bibê. Ev jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bibê. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare felsefeyê wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di wê temenê de wê di dewama wê de wê dikarê wê bibêjê ku wê weke têngnek giring wê were dîtin ku wê ya ku ew bi aqil dikarê were fahmkirin û ya ku ew bi aqil nayê fahmkirin wê, di wê de wê êdî wê li ser wê temenê wê were lê kûrbûn. Di wê rengê de wê, ya ku ew dihê fahmkirin wê weke heya, dîyar a, şenber a û dikarê were destlêdan, dîtin û bihîstin û hwd. Ya ku ew weke weke nayê fahmkirin û ankû weke nikarê were fahmkirin wê weke bi vajî wan tênginan weke ne dîyara, ne heya, ne şenber a, ne dikarê were destlêdan, ne dikarê were dîtin, ne dikarê were bihîstin bi temenekê fîzîkî û hwd re wê, were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, êdî wê mijare felsefeya zêhnê wê di wê nûqtayê de wê hin bi hin wê bi wê û li wê hizirkirina wê re wê di reng û awayekê de wê were dîtin ku wê xwe bi rengê hizirkirina xwe re wê li ser sehan û ankû weke dervî sehan wê weke ku wê ku wê bi ya ku mirov wê bi aqilê xwe li wê bihizirê û bigihijê fahmkirina wê û hwd re wê di wê temenê de wê êdî wê derkeve li pêş.

Di dewama wê de wê bi ya ku ew bi hizir dihê fahmkirin û ya ku ew nayê fahmkirin ku ew dihê fahmkirin wê, ew li ser rewşa xwezayê re wê were lê hizirkirin. Di awayekê de wê, mijare gerdûnê wê, weke ku wê di nava felsefeya demên kevnera de wê were dîtin ku wê bi têngînên weke yên “arkhe” û hwd re ku wê were wateya ‘ya pêşî’ û hwd re wê were ser ziman. Di wê demê de wê, weke ku wê were dîtin wê weke têngîna “apeiron” ku wê di wateya ‘ya sermed’ de wê were ser ziman wê di wê temenê de wê, weke têngnek din wê bi wê re wê di nava hizra filosofên demê de wê were dîtin ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, bi wê re wê were lê hizirkirin. Felsefeya xwezayê wê, di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê li xwezayê wê bihizirê wê ne tenê wê li xwezayê wê biwê re wê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, sedemên wê yên bûyinê jî wê bi têngnek şubjeyî û hwd re wê li wê bihizirê.

Di wê temenê de wê, di nava xwezayê de wê, tiştên ku ew ku ew bi wê re wê, werin û şînbibin di nava xwezayê de wê minaq wê tiştên ku mirov wê bi wê bijî û yên ku weke li mirov wê bi jahrî werin wê bi wan bimirê wê bibin. Wê demê wê tiştên ku mirov wê bi wan bimirê wê weke yên ku

wê bina sedema mirina mirov wê werina dîtin û wê di wê temenê de wê bi têtînekê sedemî a şubjeyê wê werê dîtin ku wê li wan wê were lê hizirkirin.

Ji aliyê din ve jî wê, tiştên ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê bi wê bijî û ankû wê bi wê re wê jîyane xwe wê bide domandin wê weke yên ku wê bina sedema domandina jîyanê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Di nava xwezayê de wê, di wê temenê de wê, sedemên hebûnê wê, di wê temenê de wê, bi awayên wê yên ku ew bi wê dibê û encamên ku ew dikarê ew bi hebûnê re ew bibê re wê, bi wan re wê were hanîn li ser ziman.

Di wê nûqtayê de jî wê ti tişt wê di awayekê de wê mirov nikaribê wê weke di awayekê giştî û teqez de wê herê bikê. Minaq wê di awayekê de em dikarin wê bi wê têtînekê wê werênina ser ziman ku wê dema ku em bahsa tiştê bikin ku ew di nava xwezayê de wê dema ku wê mirov wê bixwê wê bi wê bi jahrkeve û wê bimirê. Lê zindiyekê din ê di nava xwezayê de wê karibê wê bixwezê û wê bi wê jîyane xwe wê bide domandin. Wê ji wê re wê baş û qanc wê were. Wê demê mirov dikarê wê tişta ku ew şînbûyî ku ew bo mirov ne baş a wê di awayekê de wê bi teqezî wê weke tiştê nebaş wê herê bikê? Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare sedemê wê, di wê temenê de wê weke têtînek şubjeyê ya ku ew bi çavkaniya bûjenî û tiştî re ku wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê. Sedem wê hinekê jî wê, di rengekê de wê di çavkaniya xwe de wê, li ser hebûnê û dîyariya wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di nava xwezayê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê, weke ku wê çawa wê, jîyane mirov û ankû zindiyekê din ê xwezayê wê bi destpêkek û dawiyek wê hebê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li gerdûnê wê were lê hizirkirin û wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê fahmbikê bê.

Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê, werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê din jî wê ew bê ku wê mijare sedemê wê, di wê temenê de wê di awayekê de wê weke girêdanekê wê di nava rewş û tiştê û ankû tişt û tiştê de wê were dîtin ku wê bibê. Wê, bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê din de jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têgîna sedemê wê di wê temenê de wê bi hebûna xwezayê wê fahmkirina wê re wê ji du aliyên ve wê dikarê wê fahmbikê. Yek wê, bi têgînek weke ji aliyê mirov ve ku ew dihê fahmkirin û ankû wê karibê wê were fahmkirin bê. Yanî wê ew sedem wê dema ku ew hat kifşkirin wê ji aliyê ku ew dihê kifşkirin ve wê bi encamên wê re wê xwe di rengekê de wê karibê wê were fahmkirin. Lê sedem wê weke têgînek ku wê hertimî wê navaroka wê weke têgînekê wê hertimî wê bi awayên cihê wê pêwîstîya lê têgîhiştin û fahmkirinê bê. Di wê temenê de wê karibê wê di wê rengê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di xwezayê de wê weke ku wê tişt wê ji aliyekê ve wê ne bi sedemekê wê bibê û wê hebê. Wê di awayekê de wê bi hev re wê, di ahengekê de wê bi rewşa xwe ya bûyî re wê, di nava şertûmercên xwezayî û hewayî de wê, di ahangek fezeyî û gerdûnî de wê bibê. Em dema ku bahsa wê ahenge gerdûnî wê bikin wê di wê demê de wê, dikarê wê bi wê rengê wê werênê ser ziman. Minaq wê dûnya wê, di awayekê û navberekê de wê dûrî rojê bê. Yê ku ew ji wê zêdetirî durtirin wê cemidî û reş bin. Yê ku ew zêde nêzî wê bin wê zêde germ bin û wê weke ku wê derfeta jîyanê wê li wan nebê. Di wê temenê de wê demê wê ahenge jîyanî wê di wê temenê de wê, ew navbera wê ku wê bi wê re wê bûya bi dûnyayê re wê xwe bide dîyarkirin.

Ev wê weke ku wê weke nûqteyek ku mirov wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di awayekê de wê fahmbikê bê. di aslê xwe de wê di nava xwezayî de wê weke ku wê bibê wê di wê temenê de wê karibê wê di wê rengê de wê xwe di awayekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin bê.

Di awayekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê rengê de wê, di mijare xwezayê de wê, di nava şînbûnên wê de jî wê heman ahenge wê bi birehê û hwd re wê li dora dûnya û xwezayê wê bo wê weke temen û bingihê wê bûna wê hebê. Di wê temenê de wê, di wê de wê êdî wê şînbûn wê bibê. Wê demê wê aliyekê wê yê din jî wê bi wê re

wê di wê temenê de wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê were lê hizirkirin. Ew jî wê di wê temenê de wê ew bê ku wê di nava xwezayê de wê, di wê temenê de wê çawa wê xwe di renekê de wê bi wê re wê, werênê ser ziman bê. Minaq wê hebûna şînbûnê û xwe dewrûdayimkirina wê û bi wê re wê, weke dûbare hatin û şînbûna wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din ku wê bi têgînek pêşxwezayî û ankû serxwezayî wê bi temenekê metafîzîkî wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Çavkaniyên hebûnî û bûyinî wê di wê temenê de wê di wê rewşê de wê, aqilê mirov wê, hertimî wê bi xwe re wê bikê ku ew bide lê hizirkirin ku wê berî wê û piştî wê çawa wê hebê wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di mijare xwezayê de wê dema ku wê felsefeya xwezayê wê bidest hizirkirina li wê bikê wê di çavkaniya wê û hebûna wê de wê çî wê hebê û wê bi wê re wê, temenê wê bûyinê wê biafirênê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, hertişt ku wê destpêkek wê hebê wê ev têgîn wê weke bi têgînek mantiqî û formelî wê di renekê de wê bi xwe re wê bide hizirkirin ku wê di hemû tiştên din ên ku ew hena û dibin de jî wê ew wê weke rêgezekê wê bi wan re wê hebê. destpêk û dawîtî wê bi temenekê fîzîkî wê hebê û wê her tiştê ku ew di temenekê fîzîkî, bûjenî û hebûnî de wê bibê de wê karibê wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, mijare hizirkirinên têgînên weke bi metafîzîkî ên weke berî bûyinê û ankû berî heyina hebûnê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê ev ali jî wê hinekê wê di çerçoveya têgîna gerdûnî û xwezayî de wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov wê hinekê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare bûyin û hebûnê wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di wê nûqtayê de wê di dewama wê de wê li wê bihizirê bê. Wê biqasî bûyina wê û wê hizirkirin pêşîya bûyina wê pêvajoyên wê yên bi wê bûyina wê re jî wê weke aliyên wê yên ku mirov karibê fahmbikê bin.

Di nava xwezayê de wê hizirkirinên bi wê re wê karibê wê di serî de wê ji wê nûqteyê wê ji du aliyan ve wê were lê hizirkirin bê. Yek wê, di wê temenê de wê, bi aqilê şubjeyî wê weke ku wê, çavkaniya xwezayê wê bi têtînek metafîzîkî û hwd wê, werenê ser ziman bê. Ya din jî wê di renekê din de wê hebûna xwezayê ku wê bi wê re wê ew wê werê hanîn li ser ziman bê. Tiştêkê wê pêşî wê bi xwe re wê were hanîn ser ziman, bêî ku ew bi tiştêkê din ve û têtînek û ankû sedemek din ve ew were lê girêdan.

Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di nava herdû aliyan de jî wê aliyekê ku wê taqabûlî hev bikê wê hebê. Ew jî wê têtîna di xwe de fahmkiriina wê bê. Wê dema ku em bahsa tiştê û wê di xwe de fahmkirina wê dikin wê di wê çerçoveya wê de wê demê wê sedema wê bi wê ve wê girêdayî û wê di wê de wê hebê. Di wê rengê de wê hingê ew sedema wê di wê temenê de wê bi wê re wê were fahmkirin. Wê dema ku ew sedema wê ya di wê de ew hat fahmkirinê hingê wê deriyê girêdanên bi aliyên din ên metafîzîkê ve wê, bikê jî wê di renekê de wê bibê. Di vê aliyê pêşî de wê, ji ya xwezayî û ankû binî wê bi ber ya jor ve çûyin wê di dîmenekê de wê were fahmkirin.

Lê wê dema ku mirov wê ji aliyê wê yê din ve wê li wê bihizirê ku wê bi têtîna giştî a gerdûnî wê di wê temenê de wê, weke bi têtînek sedemî a afirandinê ku wê werenê ser ziman wê demê wê weke ji ya serî û ankû jor wê weke ku bi ber ya binî ve wê herê û wê di wê temenê de wê di renekê de wê bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê were fahmkirin.

Di wê nûqteyê de wê, xweza wê, di awayekê de wê çawa wê were fahmkirin wê ji herdû aliyan ve jî wê karibin têtî û nerînen cihê xwe bidina dîyarkirin. Di awayekê de wê, ji aliyê ya xwezayê ve nerînen wê, di wê temenê de wê, dema ku wê bi wê ve wê were fahmkirin û wê di wê temenê de wê tiştêkê û ankû hêzek dîyarker a li ser wê re wê weke ya di nava têtînen mitolojiyê û hwd de ku ew dide dîyarkirin wê nebê wê hingê wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di nava felsefeyên kevnera ên weke epikur û hwd de wê, fahmkirina xwezayê û tenê wê bi wê re girêdan û hewldana ne bi têtînek xwezayî ve girêdanê û hwd re wê di wê temenê de wê bi wê re wê, hinekê wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê di wê temenê de wê bi tiştê heyî û diyar re wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê, demê wê di wê rengê de wê, tiştê heyî wê di wê temenê de wê, bi hebûna xwe re wê çawa wê, temen û çavkaniya hizirkirî û sedemê wê bi xwe re

wê biafirênê wê weke aliyê wê yê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di nava jîyane zindiyan de wê dema ku wê li hebûna jîyanê wê bê nerîn wê ew jîyan ew bo ku ew were domandin wê di wê temenê de wê çawa wê, pêwîstîya xwarinê û hwd wê hebê. Yan jî dema ku em avê vexwûn wê çawa wê, di wê rengê de wê, weke ku wê, tîbûna xwe wê bi wê derbas bikê û hwd wê bi wê re wê, li wê bihizirê. Ev girêdan wê di wê temenê de wê weke girêdanên şubjeyî bin û wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di regekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê, were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê çawa wê, bo derbaskirina tîbûnê wê tenê wê pêşî wê were bîra mirov. Di wê temenê de wê gelek rengên din ên şilekî ku wê di wê temenê de wê bi navên cihên wê werina bîra mirov wê bibin û wê li ser wan re wê karibê ew sedem û têgîna sedemê bi wê were dayin dîyarkirin. Di wê temenê de wê di regekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di nava xwezayê de wê, pêşî wê tişt wê bi xwe re wê bê ku ew bi tişt û deverêk din ve were girêdan wê hebê. Di wê temenê de wê, ne bi sedemek derve wê hebê. Di wê temenê de wê bi xwe bixwe wê hebê. Aliyê din jî wê li ser wê hebûnê û domandin û xwe domandina wê re wê, di wê temenê de wê têkiliyên sedemî û hwd ku wê biafirin û ankû wê werina afirandin wê bi wê re wê weke aliyê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê di regekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di nava xwezayê de wê, mijare xwezayê wê xwe domandina wê di wê temenê de wê, şînbûnê wê di regekê de wê, bo zindiyên ku ew hena wê bo wan wê temenê jîyanê jî wê biafirênê. Ew wê bi wê re wê bixwarina wê re wê bijîn û wê jîyane xwe wê bidina domandin. Di wê temenê de wê çendî ku ew wê jîyankirin wê bi wê re wê bijî û wê piştî wê heman demsala piştê wê heman şînî wê bi awayekê din wê şînwere û wê dîsa wê ew wê biwê xwarinê û hwd re wê jîyane xwe wê bide domandin. Wê nikaribê ew şînbûn wê bo ku ew jîyan bi wê bijî wê di destpêkê de wê fahmbikê. Lê wê bi wê jîyankirinê ji aliyê wê hebûna jîyanê ve wê

fahmkirina wê bi wê jîyankirin û hebûna wê êdî wê weke girêdanek ontolojiyî wê bi wê re wê di dîmenekê de wê bi xwe re wê biafirênê.

Di wê temenê de wê weke “tiştê ku ew jîyanê dide” wê di wê temenê de wê bi wê re wê bibê û wê were li holê. Di wê temenê de wê, ev wê weke ku wê di nava xwezayê de wê di temenê xwe domandinê de wê, di regekê de wê, pêwîstiyên hev wê ji hev wê dûbare bikin. Di awayekê de wê, dema ku wê zindiyek wê bi şînayîyek nava xwezayê wê bijî wê, di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê. Yan jî şênîyek wê di wê temenê de wê, hebûna wê ku mirov wê li wê bihizirê wê çawa wê, dervî wê di regekê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di regekê de wê karibê wê fahmbikê bê.

Di mijare fahmkirina wê de wê, girêdanêmn bi hişmendî wê, li ser wê temenê û di awayekê de wê bi encamên wê re wê, bibin. Lê ew wê, weke têgîna piştî wê bûyinê ku wê bibin bin. Berî wê hinek pêvajoyên fahmkirinê ên giring ku mirov li ser wan rawastihê wê hebin û ev wê weke aliyna wê yên giring bin ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Mijare xwezayê wê dîmenên wê yên weke ku ew bi wê re diafirin wê tenê wê di regekê de wê, reng û aliyekê wê biafirênin wê. aliyên wê yên din jî wê bi wê re wê hebin. Di wê temenê de wê dema ku wê, di demên berî demên felsefeyê binerê wê di wê temenê de wê, weke ku wê li kurdistanê û ankû mesopotamya bê. li indiya û ankû çînê bê. li deverên din ên cihanê bê ên berî wan ên mitolojikî bê wê di wê temenê de wê li ser têgîna destpêka gerdûnê û hwd re wê, ew wê, destpêk wê were hanîn li ser ziman û wê piştî wê çawa wê gav bi gav wê mazin bibê wê bi wê re wê, di wê temenê de wê, were fahmkirin û hanîn li ser ziman. Di wê temenê de wê dîmenekê fahmkirinê wê biafirênê.

Felsefeyê wê ji wê cihê wê tiştê din wê bikê ew jî wê ew bê ku wê ji wê rengê nerê û fahmkirinê wê ji hebûna xwezayê a heyî wê dest bi fahmkirinê û hizirkirinê wê bikê û wê ji wê bi ber pêvajoyên wê yê fahmkirinê ên hena re wê herê. Di wê temenê de wê ji ya şenber bi ber ya razber ve wê di wê temenê de wê di dîmenekê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê bihizirê û wê, werênê ser ziman. Ew tiştê ku ew heya ew pêşî ew çî ya û çawa dikarê were fahmkirin, çavkaniya wê çî ya û ew çawa heya û dikarê were pênasekirin û hwd wê bi wan aliyan re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di regekê de wê, pêvajoyên wê yên fahmkirinê ên bi aqilê felsefeyê wê li wê bihizirê. Li ser heya heyî û dîyar re wê di wê

temenê de wê li wê bihizirê bê. Tiştê ku ew nebê mirov wê çawa wê nikaribê bibêjê ew nîn a û ankû ew hebê wê çawa wê bê gotin ku ew heya wê di wê temenê de wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di pêvajoyên wê yên fahmkirinê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê were fahmkirin. Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ya dîyar wê temenê wê hizirkirinê wê bi wê re wê biafirênê û wê çerçoveya hebûnê a darêjkî û mantiqî wê biafirênê. Mantiq wê hinekê jî wê di rengekê de wê, bi ya dîyar heya û ku ew dikarê ew were fahmkirin û derkkirin û hwd re wê di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Li ser têngîna mantiqê wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di çerçoveya wê têngîna xwezayî de wê, bi têngîna 'logosê' wê were dîtî ku wê, di nava felsefeya iyonî de wê, haraklit wê werênê ser ziman. Thales wê bi têngîna 'yekê' re wê ew wê bihizirê û wê, ew yek wê çî bê wê bixwezê ku ew wê fahmbikê. Thales wê weke ku wê were dîtî wê jî felsefeyên mesopotamikî ên ku wê, êgir wê weke çavkaniyê wê jî tiştê re wê bibînin wê bi bandûr bê. Wekî din wê, berî wê, weke ku wê di nava hûrîyan de wê were dîtî wê çavkaniya hebûnê wê av wê were ser ziman wê di wê temenê de wê, ev wê weke hinek argûmanên ku wê bi wan re wê li wê bihizirê bê. Ew wê 'yek'a xwe wê weke hebûnek cismî, fîzîkî û bûjenî wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, ew 'yek'a thales wê piştî wî jî wê were dîtî ku wê, li ser wê were lê hizirkirin û wê, hewldana wê were fahmkirin.

Di nava têngîna filosofên weke anaxsimendros û anaxsimenes de wê têngîna 'arkhe' wê were wateya 'wê 'yekê' jî wê, di wê temenê de wê, were ser ziman. Lê wê di hizirkirin û tefkîrinên bi wê gotinê re wê, hinek aliyên di xwe de girtî ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin re wê, were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê bi têngînek serxwezayî wê, di rengekê de wê were dîtî ku wê li wê were lê hizirkirin. Haraklit wê, dema ku wê şîroveyên xwe yên li ser logosê wê bikê wê bi pêşîya terikandina têngîna arkhe re wê li wê bihizirê û wê li ser wê temenê wê werênê ser ziman. Ew wê, di awayekê de wê têngîna 'logosê' wê bi awayekê wê li ser esasê rexnelêgirtina li **arkhe** re wê, di şêwayekê de wê werênê ser ziman.

Di awayekê de wê, weke ku wê were dîtî ku wê di nava hizra filosofên pêşî ên bi têngîna xwezayê dihizirin de wê, weke ku wê were dîtî ev têngîna 'yekê' ku wê pêşî wê thales wê di rengekê de wê, di nava felsefeya xwe de wê li wê herêmê wê werênê ser ziman wê, bê sedema

hinek hizirkirinên din jî. Wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê çavkaniya xwezayê a pêşî wê bûjenî û ankû fîzîkî bê û ankû wê, ne bûjenî û nefîzîkî bê û hwd wê li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê were dîtin ku ew di wê temenê de wê di regekê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê pêwîst bê ku mirov wê têngîna anaxsimendros a bi navê 'apeiron'ê wê bibîr bikê. Di wê temenê de wê, ev têngîn wê weke ku wê hinekê jî wê weke ji encama wê hizirkirinê û di wê warê de wê nîqaşên ku wê werina kirin wê bibê û wê werê hanîn li ser ziman.

Anaxsimendros wê têngîna 'yek'ê a thales ku ew wê herê dikê û wê dihênê ser ziman. Lê ew bi gûharînekê ew di wê de dikê û wê dihênê ser ziman. Mînaq wê, dema ku wê thales wê bi têngîna bûjenî, fîzîkî û cismî wê li wê bihizirê û wê di çerçoveya çavkaniya hebûna xwezayî de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman wê, anaxsimendros wê di wê temenê de wê, ew wê 'yek'ê wê pêşî wê weke ne fîzîkî, ne cismî û ne bûjenî wê pênasebikê û wê di wê temenê de wê weke yekekê wê werênê ser ziman û wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtayê de wê têngîna apeiron ku ew dihênê ser ziman wê ne tenê wê weke salixkirinek di wê rengê de ku ew wê dihênê ser ziman wê bimênê. Wê ji wê zêdetirî wê weke têngînek ku wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, were dîtin ku wê di wê warê de wê hem wê encama hizirkirin û nîqaşên ku wê di wê warê de wê bibê bê û hem jî wê, weke gûharînek bi ber çerçoveyek zêhnî de ji wê têngîna bûjenî a yekê ku wê thales wê şîrovebikê wê bi wê rengê wê weke çerçoveya wê ya hanîna ser ziman jî bê.

Di awayekê de wê, were dîtin ku wê, têngîna apeiron'ê di felsefeyê de wê, di nava têngîna felsefeya xwezayê de wê, têngînen ontolojikî wê di wê temenê de wê di regekê de wê çavkaniya wê di wê rengê de wê, bi têngîni û zêhnî wê biafirênê wê werênê ser ziman. Ji dîr ve ku mirov li wê têngîni bi têngîna felsefeyên asyayî binerî wê weke ku wê di felsefeya hindî a tantra de ku wê were ser ziman ku wê çavkaniya gerdûnê û destpêka wê bi lavzekê û ankû dengê piçûk ku wê derkeve re wê werênê ser ziman wê, di wê temenê de wê hemû tiştê ku wê weke ji wê destpêbikê û wê werênê ser ziman wê, di regekê weke wê de wê, di dîmenekê de wê were dîtin û wê were fahmkirin.

Di wê temenê de wê, di nava felsefeya anaxsimendros de wê, hinek gûharînin paradigmatî wê di wê warê de wê ji ya thales û heta ku wê

were dema wî, were dîtin ku wê werina pêşxistin di hizirkirinê de û wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, direngê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Wusa dihê dîtin ku ev gûharînên paradigmayî ku wê, anaxsimendros wê bi têngîna xwe re ya apeiron'ê re wê werênê ser ziman wê di wê çerçoveyê de wê reng û awayên hizirkirinê ên piştê jî wê di nava nîqaşên felsefeyî de wê weke ku wê bi xwe re wê di rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Tabî, wê jî dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, di nava wê destpêka pêşî a gerdûnî de wê, çawa wê wê hebûn wê hebê wê bi wê re wê, di rengê de wê bi wê re wê were dîtin ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê di nava wê de wê, bi wê rengê wê, karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Lê di nava felsefeyê de wê, nîqaşên li ser wê temenê ên bi armanca fahmkirinê û hwd jî wê êdî wê zêdetir wê bibin û wê di wê temenê de wê di reng û awayekê de wê, xwe bidina dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê xate hizirkirinê a ji 'yek'a thales û heta 'apeiron'a anaxsimendros wê, bandûra wê di rengê de wê, li têngîna logosê a haraklit jî wê were dîtin ku wê zêdetirî wê bibê. Di wê temenê de wê, ew tiştê din di wê xate pêşketinê a bi hizirkirinê de wê kifşbikê. Ew jî wê di wê temenê de wê têngîna logosê wê weke 'rêgezê' wê di wê çerçoveyê de wê bi xate pêşketinê a pêşveçûna wê ya di nava xwezayê û gerdûnê de wê, li wê bihizirê û wê, di dewama wê de wê, di rengê de wê weke ku wê werênê ser ziman.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temneê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare felsefeya xwezayî de wê, di wê temenê de wê çavkaniya bûyinê û gûharîna bi wê re wê, di wê temenê de wê, çawa wê bi wê yekê re wê were ser ziman wê, di wê temenê de wê, werênê ser ziman. Minaq parmenides wê aliyê wê 'yek'ê hilde li dest û wê, di wê temenê de wê, di rengê de wê, bi têngînek pedendî a negûharîner wê werênê ser ziman. Li ser wê xatê ku wê hizirkirina xwe wê werênê ser ziman wê ji çavkaniyên xwezayî wê li wê bihizirê û ku wê werênê ser ziman haraklit wê bi têngîna "di heman çemê de mirov du caran xwe naşoyê" re wê werênê ser ziman û wê, di dewama wê de wê, têngînek vegûhar wê beremberê wê pênasibikê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê, têngîna haraklit wê di wê nûqtayê de wê giringîya wê ew bê ku wê, di wê temenê hem di çerçoveyek giştî de wê,

bixwezê ku ew weke ji thales heta anaxsimendros wê xate felsefeyî a bi hizirkirinê wê demê hevgirtin û ankû sentezek wê derxê û wê werênê ser ziman û ji aliyekê din ve jî wê bi wê re wê di dewama wê de wê bi wê re wê li ser wê temenê wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Têgîna logosê wê weke rêgezêk gerdûnê ku wê werênê ser ziman ku mirov wê li wê dihizirê wê, mirov dibînê ku wê weke ku wê heya haraklit ji têgînên weke yên taoyî ên çînî, tantrayî ên hindiyî, weke çavkaniyê dîtina ji êgir ên mesopotamikî û hwd wê heya wî ji wan hebê. Di wê temenê de wê şîroveyên haraklit ku mirov bi rengekê wê pênasebikê li ser wê xate hizirkirinê a ji thales heta anaxsimendros wê, dikarê wê bi şîbênê şîroveyên Manî ku wê li ser xate zerdeştîyê wê heta wê dema wî ku ew bûna ku wê çawa wê di şîroveyek nûjenî a demkî de wê bikê wê karibê pênasebikê. Manî wê li şûna êgir wê rohnîyê wê derxê li pêş. Di wê temenê de wê ew wê, di wê rengê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. haraklit jî ew wê gûharîna paradigmayî a ji thales li anaxsimendros ku wê bibê û wê bi têgîna apeironê wê xwe bide dîyarkirin jî wê, navaroka wê di rengekê de wê weke ku wê bixwezê ew wê fahmbikê û wê derxê li holê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di wê de wê bi kûrbûnê û gihiştina zanînê û fahmkirinê wê bixwezê ku ew wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Di wê rengê de wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê demê de wê felsefeya xwezayî wê, gûharînen bi ber zêhnê ve ku wê di wê de wê bibin wê êdî wê zêdetirî wê rengê wan wê were dîtin û wê bi wan re wê hizirkirin wê zêdetirî wê derkeve li pêş. Di dewama wê de jî wê, di çerçoveyek hevgirtî û levkir a mantiqî de wê çawa wê were fahmkirin wê êdî wê bi wê re wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin.

Wê dema ku em bahsa aqil bikin wê di wê demê de wê, bi felsefeyê re wê di nava têkiliya wê ya hebûnê û fahmê re wê çawa wê bibê wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Hebûn wê çawa wê bi aqil wê were fahmkirin wê li wê bihizirê. Mînaq têgîna 'nous'ê a Anaxsigoras ku wê werênê ser ziman wê, di wê temenê de wê li ser wê çerçoveyê re wê were dîtin ku wê bê xwestin ku ew bi temen bikê û wê werênê ser ziman. Wê di çerçoveya zanînê û salixkirina zanînê û serwerî û ankû têkiliya wê ya bi hebûnê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Li gorî anaxsigoras ya ku wê sazûmana hebûnê wê bidiyê de wê rêgezêk aqilî bê. Wê, di wê temenê de wê ew wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê dema ku wê ji aliyê hebûnê ve jî wê werênê ser ziman wê weke ku

wê, aqil wê sazûmana aqilî a hebûnê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, hebûnê û təkiliya wê ya bi aqiliyê re wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê dema ku em, bahsa aqil bikin wê aqil wê hertimî wê weke têtînek sermirovî jî a xwûdayî wê were dîtîn. Di wê temenê de wê ev wê di awayekê de wê weke têtînek ku wê bi wê rengê jî wê were hanîn li ser ziman bê.

Minaq di demên berî felsefeyê de wê, gotinên weke aqil xwûdayîya lê mirov jî paya xwe ji wê girtiya û ber wê yekê wê hinekê xwûdayîtî wê bi wê rengê wê bi wê re wê hebê wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, ev têtînen serxwezayî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê diwê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê anaxsigoras wê bi têtîna 'aqilê xwûdayî' û 'aqilê mirovî' wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman û wê weke di heviyekiyekê de bê wê werênê ser ziman. Di wê rengê de ew wê pênasedikê.

Di dewama wê de wê, di wê rengê û awayê de wê werênê ser ziman ku mirov bi rêya aqil wê, dîtina hebûn bi aqil wê rêya wê di vir ve wê derbas bibê wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê dema ku mirov wê bahsa têtîna zanîna wê bikê wê, minaq bi anaxsigoras re wê di rengekê de wê, zanîna aqilî û zanîna cerbî wê di rengekê de wê were dîtîn ku wê cihêkirina wê li ser wê temenê wê were kirin û heta ku wê di nava gotinên anaxsigoras de wê, li ser wê temenê wê weke cihêbûn û ketina hemberî hev de jî wê bi wê re wê di wê temenê de wê were dîtîn.

Anaxsigoras wê têtîna 'nous'ê wê di awayekê de wê bixwezê ku ew bi wê temenê wê bi rêgezê aqilî wê şîrovebikê û wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Di mijare təkiliya zanîna wê temenê û derfetê zanîna wê heta kûdeverê mirov dikarê bi aqil pêşkeve û pêde herê wê li ser wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Sînore hebûnê ên fahmkirinê wê bi aqilî wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, hertimî wê weke aliyekê ku wê serê mirov wê bi xwe re wê meşkûl wê bikê bê. Di wê çerçoveyê de wê mijare aqil wê, bi wê re wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, aqil wê weke rêgezê bi fahmê a li hebûnê serwer wê bi wê re wê di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin û wê werê hanîn li ser ziman.

Xosleta felsefeya anaxisogras wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê di serî de wê ew bê ku wê, di wê rengê de wê ew bê ku wê, zanîna aqilî û ya cerbî wê di awayekê de wê hin bi hin wê ji hev cihê wê, di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê werênê ser ziman. Minaq wê dema ku wê anaxsigoras wê têngîna negûharînîyê a parmenides wê bersivê bidiyê de wê, li ser hevgirtiniya hebûnî ku wê li gorî wê hevgirtiniyê wê awa, reng û şewa wê bistênê wê li wê bihizirê û wê, di temenekê dîtbar de wê dîmenekê zanînî wê bi xwe re wê werênê ser ziman. Li gorî anaxsigoras wê her tişt wê ji xwe wê ji destpêkê ve wê hebê. Wê weke piçkên piçûk û ankû tozê wê hebûn. Wê piştê wê ew wê bi hev ve bibin û ew bi hevvebûn jî wê bi aqil wê bibê. Di dewama wê de wê, hemû tişt wê ji wê bi hevvebûnê wê bibê û wê, bi wê re wê ji wan piçkan wê bibê.

Di wê temenê de wê têngîna aqil û ankû rêgeza aqil a 'nous' ku wê werênê ser ziman wê bi hinek funksiyon û aliyên wê yên din re wê di rengekê de wê weke ku wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Li gorî wê zêhn jî wê nekêmî wan qatk û piçkên piçûk ku ew hebûna û wê bi hatina wan a bi hevvebûnê re wê gerdûn wê biafirênê re wê nekêmî wê kaotikî bê. Lê ew zelal û saf bê. Wê bi wê re wê her tişt wê were û bigihijê hev û wê yek bi hev wê li gorî xosletên wê ew wê hev bigirê û wê, di dewama wê de wê bi wê re wê, êdî wê pêşkeve. Wê, di dewama wê de wê di nava wê de wê sîrayatî hemû jîyanê ali û tiştên di nava wê de dibin û hena wê bikê. Wê di wê demê de wê, di rengekê de wê, weke ku wê, ew wê werênê ser ziman wê aqil wê bi têngînek rêgezî a objektiv wê weke ku wê werênê ser ziman wê, li ser wê temenê wê bigotina û li hemû tiştên li jîyanê hena ku wê serwer bê re wê werênê ser ziman.

Di dewama wê ya ya ku wê anaxsigoras wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman wê, di dewama wê de wê, têngîna tevgerîyê bê. Li gorî wî wê di nava wan hebûnên bi kom û rastîtiya wan de wê ew wê bi wê re wê rastîtiya wê bixwezê ku wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Li gorî wî hindikbûn û mazinbûn wê, di çerçoveya wê kombûnê de wê, weke li hev çilmisinê nimînêr bikê. Di dewama wê de wê li gorî mirov wê nikariê bi tememî bi ser tiştên ku ew tevlihev dibin ve werê. Ber ku her tişt wê di nava xwe de wê ji tiştên din wê weke bi awayekê homojeniyê di xwe de wê bihawênê. Lê ya ku wê qarakterê wê bide

dîyarkirin wê ew serwerîya wan qatkan re wê bibê. Ji wê ev dûnya û tiştên ku em dibînin wê derkevin re wê werênê ser ziman.

Li ser wê têngînê wê temenê hebûnê wê weke bi **tovê** re wê werênê ser ziman. Wê çavkaniya hebûnê wê di wê temenê de wê **tov** bê. Li gorî wê di xwezayê de bi awayekê nîrxî ku mirov li xwezayê wê bînerê ku ew çendî cûre û reng hebin wê ewçendî jî wê tov wê hebin. Ew dibêje ku di bûjenan de hemû tov hena ku em bi hestên xwe pê dihesin û ev bûjen karakterê tovê ku di wan de serdest e digirin û bi navê wê hatine binavkirin.

Di wê temenê de wê ew tovên ku ew xwe bixwe tevgerdikin ew li ser sedemek bi tevgerkirinê a din lê digerîya. Li gorî wî sedemek din jî wê li ser wê re wê hebê ku wê dide kirin. Wî têngîna 'nous'ê jî bi wê nûqteya û wê ya nedîyar wê, di rengekê de wê weke gîyanê û ankû aqil wê werênê ser ziman. Di wê têngîna nous'ê ku wê çendî bi têngînek aqilî wê şîrovebikê jî lê di aslê xwe de wê weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê, di wê temenê de wê, xwediyê rengekê rêgezî ku ew di xwe de weke bi têngînek 'seraqil' wê li wê bihizirê bê. Di dîmeneke keseyetek biaqil afirî a weke bi darêjek fîzîkî li lê dihizirê wê, bikê ku ew wê werênê ser ziman. Wê têngîna serweriyê a bi aqil wê bi wê re wê, weke bi têngînek hêzî wê di wê de wê bi wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, weke çawa di laşekê de wê hastû û goşt wê hebê û hastûr wê, temenê wê yê bingihîn wê biafirênê û goşt wê ya li ser wê biafirênê wê di rengekê de wê, bi wê re wê, ewê di rengekê de wê weke wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Bi gotinek din wê, têngîna 'nous'ê wê weke tevlihevbûna tovan nava hev û ji hev cihêbûna ku wê dide kirin wê weke wê hêza bi tevgerkirinê bê wê pênasebikê. Di dewama wê de wê anaxsigoras wê di felsefeya xwe de wê bînenê ser ziman ku wê tişt wê ji hebûnê wê nebê û wê, neçê li nebûnê. Di wê temenê de wê di temenkê de teqez wê bûyinek û tûnebûnek wê li gorî wî nebê.

Ew di awayekê de wê, dema ku wê bahsa tiştê bikê wê di her tiştê de ku wê ji her tişt wê qatkek wê hebê re wê werênê ser ziman. Hemû tişt wê di awayekê rêjeyî de wê, di her tişt de wê xwediyê hebûnekê bin. Li gorî wê di hemû tiştên mazin de wê tiştê ku ew 'hê piçûktir' wê nebê. Vajî wê, hertimî wê 'yek din a piçûk' wê hebê. Di wê temen de wê bi wê têngînê wê balê bikişênê li ser wê têngîna hevgirtinîyê û ku ew hebûn ji gelek tiştên ku ew hatina ba hev û ew ji wan bûya wê bi wê têngînê wê ew wê werênê ser ziman.

Di çerçoveya têtîna zanînê a anaxsigoras de ku mirov wê li wê bihizirê wê karibê wê bibêjê ku ew dihênê ser ziman ku wê tiştên weke hev wê hev derknekin. Wê yên ku ew weke vajî hev wê, derkkirin wê weke rewşek ku wê ji ya dijî hev ku ew bi derkkirinê diafirê bê. Di dewama wê de wê, li ser wê têtîna hemanê û ankû weke wê bûnê re wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê tiştêkê ku ew biqasî me germ û ankû cemîdî wê ne me germ bikê û ne jî wê bi cemidinê.

Di dewama wê de wê, dîtina me ya di şevê de wê, sedema wê, di nava wê reşîya şevê ya bebeka çavên mirov de wê, hebûna cihêbûnekê bê.

Ew çendî ku wê di rengekê de wê mijare sehan wê di wê temenê de wê hilde li dest û wê, di dîmenekê de wê bi wê re wê, weke ku me hinekê li jor hanî ser ziman wê şîrovebikê jî lê di rengekê din de wê ew wê werênê ser ziman ku wê ber ku wê sehên me wê zayif û lawaz bin wê, mirov nikaribê bi tememî bi wê xwe bigihênê li rastiyê.

Di nava felsefeya anaxsigoras de jî wê li ser sehan re wê ciuhêkirina nava ya ku ew dihê dîtîna ku mirov wê dikarê wê bi rêya wan derkbikê û ya ku ew nayê dîtîna ku mirov wê nabînê û wê nikaribê bi rêya sehan wê derkbikê wê li wê bihizirê. Wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê di nava ya dihê dîtîna û ya nayê dîtîna de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman ku wê, sehên me ya ku ew dihên dîtîna wê bidina nîşandin. Lê ya dihê nîşandin û derkkirin jî wê yên ku ew nayêna nîşandin û jî wê bi xwe re wê rêya derkkirina wan wê bide çêkirin. Yan wê yên dihên dîtîna wê yên nayên dîtîna wê di rengekê û awayekê de wê bi xwe re wê bikê ku ew bide nîşandin.

Di wê temenê de wê, têtîna Nous'ê ku wê şîrovebikê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê, weke hêzek tevgerînê wê bibînê û wê werênê ser ziman. Bi gotina “dema ku nous tiştîkirina tevgerê de' ku wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê, ew wê bi wê têtîna wê gotinê re wê di rengekê de wê weke ku wê balê wê bikişênê li wê nûqteyê. Ev jî wê weke aliyekê yê dîn bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê têtîna nous'ê wê weke têtînekê ku wê, hêzek ku ew di cewherê gîyanê de jî wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Yan jî di cewherê aqil de jî wê weke nûqteyek ku ew weke pêwîst dibînê ku ew wê were lê hizirkirin.

Di awayekê de wê, di wê nûqteyê de wê dema ku em li wê têtîna nous'ê a anaxsigoras dihizirin wê têtîna **logosê'** a haraklit ku ew li wê dihizirê wê di dîmenekê de wê di rengê şîroveyên wê de wê werênê ber bîra mirov.

Di rengê şîroveyên logosa haraklit de wê, di wê de wê ew wê hebê ku ew wê weke cewherê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê de wê çendî ku wê di logosê de wê bi hizirêkirinê wê kûrbûn bibê wê li wê cewherê wê were lê ghiştin. Anaxsigoras di renekê de wê di wê temenê de wê, di şêwayekê weke wê de wê, were dîtin ku wê bi têngînek cewherî wê li têngîna nous'ê wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, farqe di nava rengê hizirêkirina haraklit û ya anaxsigoras de wê ew bê ku wê haraklit wê bi hizirêkirinê wê bi ber têngîna logosê ve wê di renekê hizirêkirinê de wê pêvajoyên hizirêkirinê bi kûrbûnê wê bide dîyarkirin û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Anaxsigoras jî wê di renekê de wê, ji nous'ê wê ew wê destpêkirinê wê bikê û wê di wê temenê de wê, bi ber çerçoveya wê ve bi vebûnê û fahmkirina bi wê re wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê, di wê temenê de wê di çerçoveyek hundurîn de wê ji ya kûrbûnê zêdetirî wê di her tiştê ku ew heya de wê weke têngînek di renekê gîyanî û bi aqilî û hwd de ku wê hebê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê hesibek hev digirê bê, tiştêk şîn dibê bê, hevqirtinek bi laş û hwd bê wê ew wê di wê temenê de wê ew wê bi hêze têngîna nous'ê ku ew li wê dihizirê wê werênê ser ziman. Di wê rewşê rewşê de wê, di dîmenekê aqilî û zanînê ê darêjkî a hebûnê de wê li wê bihizirê. Di wê temenê de em hebûna bi aqilî wê di wê temenê de wê, dikarê wê di wê rengê de wê pênasebikin. Di dewama wê dikarin wê bi wê re wê werênina ser ziman ku wê tişt wê di wê temenê de wê, bi wê re wê, di renekê de wê bi hebûnê re wê hebê û wê bi dîyarîya wê re wê ji wê bi ber darêjka wê re wê di renekê di awayekê pêdeçûnê wê li wê bihizirê.

Di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê têngîna nous'ê ku mirmov wê bi wê re wê li wê bihizirê wê, weke ku wê ew hebûnek bi darêjkî a aqilî wê weke bi dîmenekê dîtbar wê hebê û wê, qatkên laş ên fîzîkî ku ew li wê xwe digirin wê li gorî wê werina cem hev û wê, di awayekê de wê, xwe bidina dîyarkirin. Lê di wê temenê de wê di têngînekê de wê weke ku wê pêşizra wê bi hebûna wê ya aqilî ku ew bi wê dibê û wê temenê wê bûyina wê ya fîzîkî û çerçoveya wê diafirênê wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirêkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê

ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wekî din wê jî wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê têtîna nous'ê wê di wê temenê de wê weke têtînek ku wê di wê çerçoveyê de wê weke hebûna bi wê hebûn heya wê di renekê de wê weke ku wê, di temen û dîmenekê hizirkî de wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê din de jî wê, di wê temenê de wê hebûna ku wê bi nous'ê re wê li wê bihizirê wê weke hebûnek jîyanî weke ya bi hebûna fizîkî ku ew weke dervî xosletên fizîkî wê, di renekê de wê weke ku wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di mijare têtîna nous'ê de wê dikarê wê werênê ser ziman wê, nous wê weke têtînek ku ew bi hebûnê a di xwe de wê weke bi aqil û hiş bê wê di dîmenekê de wê, di awayekê objektîvî de wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Wê dema ku wê anaxsigoras wê bibêjê ku “wê dema ku nous wê dikê tevgerê de wê ji hev cihêbûn wê bi wê re wê êdî wê bibê' jî wê di wê temenê de wê, weke hêzek hevgirtinê û dîyarkirinê wê di wê temenê de wê, bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Di wê têtîna axansigoras a nous'ê de wê bi derfet bê ku wê li ser têtîna nous'ê re wê were lê ghiştin li têtîna şubjeyî ku ew weke di xwe de wê weke ku wê bi hizirkirinê wê bide dîyarkirin bê. Lê di dewama wê de wê karibê wê bi awayekê objeyî wê di wê temenê de ku wê weke ew ji xwe re wê weke ku ew **pêşdîyarkirinek** wê nebê jî ku ew bi wê re wê bibê û wê, di wê bûyinê de wê pêşî wê çî awa wê bi ji hev cihêbûn û bi hevvebûna bi tevgerkirina nous'ê ku wê bibê ku ew weke ku ew di wê de nebê jî wê, di renekê de wê bi derfet bê ku wê karibê bê ghiştin li encamekê bi fahmkirinê.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê têtîna nous'ê wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê weke têtînek kosmikî jî wê di wê çerçoveyê de wê di dîmenekê cewherî de wê, bi derfet bê ku ew were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê têtîna tevgerê wê dema ku wê bi wê re wê di wê şewayê de wê werênê ser ziman wê bi rengê weke 'ji wê cihêbûnê ax bûya, ji awran av dibê, ya ku ew ji axê cihê dibê wê weke kevir bê' û hwd wê di wê temenê de wê, di mantiq û renekê wê yê bi hizirkirinê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê têtîna nous'ê wê di wê rengê de wê, weke hêzek

ku ew dikê tevgerê bi wê tevgerê temen û bingihê afirandinê wê çêdikê bê. Lê ev tişta ku ew dikê tevgerê û ankû ew ya ku wê dikê tevgerê wê çibê wê weke aliyekê aliyekê wê yê din bê ku ew wê were lê hizirkirin û kifşkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê, werênê ser ziman ku wê, tişt wê di wê temenê de wê bi têtikiliya bi bandûrlihevkirinê re wê hebê û wê têtikiliya bertekê û bandûrê û hwd wê bi wê re wê di dîmenekê de wê were dîtîn ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Minaq weke ji axê bi bandûra cemidînê hişkbûna weke bi qaşabûnê re wê, di renekê de wê ew wê werênê ser ziman. Ew jî wê ji “ya ji avê wêdetirî” wê weke birina wê ew wê, di awayekê de wê bi wê re wê pênasabikê. Di wê temenê de wê bi tevlihevbûna nava hev re wê afirîn wê bibê û wê, di dewama wê de wê li ser wî têtigîna tevlihevbûnê re wê, bi têtigîna ‘tevlihevbûna pêşî’ re ku wê gerdûn wê biafirênê re wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di çerçoveya wê têtigîna nava hev re wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê hinekê li wê bisekinê bê. Ev têtigîn wê çawa wê li nav hev tevlibûnê wê binerê û ankû wê çawa wê xwediyê şewayekê bi wê fahmkirinê bê wê dikarê wê di wê rengê de wê hinekê din wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di çerçoveya wê têtigîna tevlihevbûyinê de wê, di serî de wê, bi çerçoveyek gelemperî wê dikarê wê li wê binerê. Biqasî ku mirov ji nava têtigîna dualiteya zerdeşt û demên wê yên pêşî ku ew bi wê rengê dihê hanîn ser ziman wê di wê temenê de wê, têtigînek bi têtigîna başî û nebaşiyê re wê bi wê re wê were dîtîn. Yan jî wê aliyek bi ber aliyê din ve wê bibê xwediyê renekê pêşketinê û ankû ji aliyekê din ve wê, weke ji renekê weke bûhûrîna li renekê din wê bi wê re wê were dîtîn ku wê di wê temenê de wê were dîtîn ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev jî wê bi wê re wê, di wê temenê de wêdi nava hev de wê weke ku wê temenê bûyina weke hev û ankû ji aliyê û awayekê bûyina weke awa û aliyê din wê di wê de wê weke ku wê hebê.

Ev jî wê di wê temenê de wê, di renekê de wê di çerçoveya hebûnê de wê weke ku wê, anaxsigoras jî wê were ser ziman wê çendî ku wê ahengek wê karibê bi wê çerçoveya wê ya hevgirtî a hebûnî re wê karibê wê li wê bihizirê jî lê wê nikaribê wê tenê wê bi renekê, awayekê û di

tenê çerçoveyekê de wê fahmbikê wê bi wê re wê di şêwayekê de wê regekê fahmkirinê wê bi xwe re wê weke ku wê biafirênê bê.

Evjî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê dewê werênê ser ziman ku wê, têtîna hevgirtinê wê, di wê temenê de wê, ne ji weke hevbûyinê û hwd wê bibê û wê, di wê temenê de wê bi temenekê hêzî û hebûna hêzek ku wê weke ku wê bikê û ankû wê bide kirin wê were fahmkirin. Di mantiqê 'hêza dikê tevgerê' a anaxsigoras de wê, di regekê de wê ev di şêwayekê de wê weke ku wê were fahmkirin.

Di wê regekê de wê, di wê temenê de wê bi mantiqê wê re wê weke ku wê di çerçoveya wê weke aliyekê û awayekê wê bûyina wê jî wê, di wê temenê de wê weke şêwayekê wê yê ku wê bi wê re wê, bi bandûra wê têtîna hêzî û heyina wê hebê. Ew wê, di hemû tiştê de wê weke ku wê serwer bê û hebê û wê di wê temenê de wê di dîmenekê din de wê weke ku wê dervî wê weke hêzek hevgirtinê ku wê di rengê kişîna kutleyê û bi hev ve girtinê, ji hevkinê, li hev çelmişandinê û hwd re wê bi wê re wê, di regekê de wê bi wê re wê weke ku wê were lê hizirkirin.

Di awayekê de wê ev hêz û ankû ev hêza dikê tevgerê de wê, di awayekê de wê di çerçoveyek têtîna de wê, di qada kosmikî de wê çawa ku wê ji me re wê temen û derfeta wê, di wê temenê de a fahmkirina hêzek hevgirtina a kutleyî û bi têtîna kişîna kutleyê û ankû korsê û hwd re wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê wê, di wê çerçoveyê de wê, di hebûnê de wê bi wê re wê karibê wê were lê hizirkirin. Hebûn wê, di wê temenê de wê di demên hemdem de wê bi şîrove û lêkolînên ku wê li ser wê werina kirin re jî wê di de wê, di wê çerçoveye de wê çerçoveyek girtinê a kutleyî wê bi wê re wê, di regekê de wê were dîtin. Di şaneyekê û ankû atomekê de jî wê di wê de wê elementên wê yên ku ew dibin wê di wê çerçoveyê de wê hebûna monstrebûyina elementên wê di ahengekê û bi wê ahengê bûyina xwediyê rewşek hevgirtinê a di regekê ku ew xwediyê navberê a di nava hev de na jî wê, di wê temenê de wê, di wê çerçoveya wê têtîna de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê. Di hebûna tiştê de ku ew di nava şaneyê de bê û ankû atomê de û yan jî tiştê din bê wê, bo bûyina tevgerê wê pêwîstîya navberê wê hebê. Di wê temenê de wê, bo bûyina weke aliyê din û ji xwe bûyina weke tiştê din jî wê di wê temenê de wê temen û bingihê wê yê ku ew bi wêre wê bibê jî wê di wê temenê de wê pêwîst bê. Di awayekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê, dema ku em têtîna miqnatisê wê li berçav bigirin wê di kişandina wê de wê, aliyê

bi hêz wê bi ber xwe ve wê bide kişandin. Wê demê wê di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê weke encamekê di çerçoveya wê bûyin û wergerîna ji aliyê li aliyê din weke wê, jî wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê, bi bandûra wê û hêza wê bandûrê ku ew li wê serwer dibê re wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê. Wê li wê û navaroka wê şîrayetî wê bikê. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di nava hebûnê û ji xwe bûyina weke tiştekekê din wê di wê demê de wê pirsên din ên bi wê rengê jî wê bi xwe re wê, bide dîyarkirin. Ew di cewherê wê de wê, weke aliyê ku ew weke wê dibê bê û ankû weke wê heya bê. Di wê temenê de wê, di wê çerçoveya pêvajoyek hebûnê de wê karibê wê fahmbikê wê ji herdû aliyan ve jî wê weke ku wê bi derfet bê ku mirov wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare cewherê wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê were dîtin ku wê weke mijare zêde giring wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Di mantiqê 'yek' a thales de jî, têtîna arkhê a filosofên dema xwezayê de ku ew bi wê bi têtînek ontolojikî û hwd dihizirin, di têtîna ''apeiron'ê de jî û heta têtîna 'nous' a anaxsigoras û 'logos' a haraklit û hwd re wê di wê temenê de wê weke têtînek ku wê şîrayetî wan rengên fahmkirinê wê bikê bê.

Di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê, piştî wan wê platon wê bi têtîna îdeayên xwe re jî wê balê bikişênê li ser wê têtînê. Minaq wê dema ku wê li ser têtîna îdeayên wê karibê bahsa haspê bikê ku ew çend heb hasp hebin jî wê 'haspekê xwemal' wê hebê ku ew ji wê weke minaq digirin dibin û hwd jî wê di wê temenê de wê, weke têtînek ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Li vir wê têtîna cewherê wê di wê rengê de wê, bi têtîna hundurînê, navarokê, di wê de bûyinê û hwd re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di têtînen têtînen weke yên rastteqînîyê û hwd de wê ew bawerî wê bi wê re wê biafirê ku wê, dema ku mirov wê çendî bi wê re wê kûr bibê wê bi wê re wê bigihê fahmkirinên din û ankû wê bigihêjê nepeniyên cihanî û ankû ên hebûnê ku ew bi wan heya û ankû ew çawa bûya û hwd.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê têtîna cewherê wê xwe di wê temenê de wê weke têtînek afrîner a ku wê bi w re wê bê gihiştin ku çerçoveyên fahmkirinên zêhnî û hwd jî wê bi wê re wê di rengekê de wê biafirênê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê têtîna cewherê û ya xwemalîtiyê wê weke du têtînen ku mirov wê karibê wê ji hev cihê karibê di rengekê ku weke ne ji dîr wê karibê fahmbikê bê. Cewher wê bi ya navîkê, dendîkê, û hwd re wê were fahmkirin. Xwemali wê di wê temenê de wê li ser wê temenê wê bi çerçoveyek giştî ku ew weke ya pêşbûya û ankû çêbûya û di wê temenê de wê ji gelek tiştên din ên weke û ankû ji wê ku wê di dewama wê de wê bibin bin. Di mijare xwemalîtiyê de wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê ku wê ew jî wê, di xwe de wê karibê têtînek cewherî di reng û awayekê de wê weke ku wê karibê hawênê bê. Di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê têtîna nous'ê û heta ya logosê û hwd jî wê di wê temenê de wê di wan de wê lêgerinên bi fahmkirinê û hwd wê, di reng û awayekê de jî wê bi wan re wê, bi armanca gihiştina wê xwemaliya bi cewherê ku ew weke di tiştê, hebûnê û hwd de wê weke ku wê hebê. Di wê temenê de wê, tişteke wê weke ku me li jor got ku wê çawa wê bê xwediyê pêvajoyek gûharînê. Wê demê wê, di wê temenê de wê, ji wê nûqtaya ku ew destpê dikê û heta wê ast û pêvajoya ku wê dem bi dem wê bigihijiyê de jî wê di rengekê de wê, awayên wê yên ku ew diafirin bê. Lê di wê nûqtayê de wê di wê mantiqê de wê, ew destpêk ku wê weke rengê wê yê pêşî û ankû wê weke xwemaliya wê bê wê di wê temenê de wê, li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê di dewama wê de wê mijare xwemalîtiyê di pêvajoyek gûharîner de wê pêwîst bê ku mirov wê li wê bihizirê û wê fahmbikê wê çawa wê xwediyê hebûnekê bê. Di wê nûqtayê de wê wê li ser hebûn û nebûna cewherê û hwd jî wê di demên piştê wê gelek nîqaş wê di nava hizirkirinên felsefeyê de wê were dîtin ku wê werina kirin.

Ku mirov ji kijan aliyê ve wê li wê binerê wê karibê wê bîbînê ku wê mijare felsefeyê wê, di awayekê de wê, bi têtîna 'xwe gihandina ya rast' û ankû 'rastteqînîyê' û hwd wê, weke aliyekê wê yê ku wê bi mêyl û ali û hwd re wê bixwezê ku ew xwe li wê bide hizirkirin bê. di wê temenê de wê dikarê di dewama wê dewê werênê ser ziman ku wê mijare cewherê wê di wê temenê de wê hem mijare salixkirinê û hem jî gihiştina têtîna

wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê hertimî wê li wê were lê hizirkirin.

Awayên ku wê di jîyanê de wê weke minaqe wê werina dîtî wê ji wan wê were gihîştin li têngîna wê. Minaq wê weke ku wê li ser têngîna platon a ideayê re wê were lê hizirkirin ku wê, çawa wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku ew, têngînek xwemali a weke ya hasp wê li wê bihizirê û wê ji wê gelek minaqên wê yên di jîyane de dibin wê hebin. Wê demê wê, ew ya xwemali wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê di wê rengê weke yê minaqên xwe de bê.

Li ser wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê, were lê hizirkirin ku ew çawa wê, di rengekê wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê di nava felsefeyê de wê hem wê bi wê ve wê girêdayî û hem jî wê bi serê xwe wê têngîna cewherê wê bi wê re wê were dîtî ku wê were lê hizirkirin û wê were ser ziman. Cewher, tiştê çî ye, çawa ye; ew wekî tiştê ku tiştêkî dike ew tişt, ku wusa dike, ku sazûmana heyînekê saz dike tê pênase kirin.

Di nava mantiqê de wê têngîna cewherê wê bi têngîna ku wê di heyînekê de wê, bi hebûn û girêdanên wê ve wê, were salixkirin. Minaq em di çerçoveya têngînek komî a mantiqî de wê bi wê re wê li wê bihizirin wê endamên wê, bi salixkirin û pênasekirina re wê were ser ziman. Di warê teorikîde jî wê weke navendek ku ew weke heya û ji wê dîyarkirin li ya heyî ku wê bibê û wê bi wê re wê, were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê, hebûnên ku ew bi wê re di ahengekê û di awayekê de wê bi wê re wê, girêdanekê de bin wê bi wê re wê, di rengekê de wê, weke karibin bi wê re ew weke têngînek dîyardeyî jî ji temen ve were hanin li ser ziman.

Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, di nava felsefeyê de wê, were dîtî ku wê weke tiştêkê xwedî li wê û ankû di hebûnê de ew heya ku ew ji wê weke çavkaniyê bûya û ankû bi wê heya û bûya û hwd re wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê di têngînek fîzîkî de wê yên ku ew di xwe de wê weke bi xosletî û hwd bar dikê wê yan wê weke hebûna wê û yan jî wê weke xwezayê wê bi wê re wê were salixkirin. Di wê temenê de wê mijare mantiqê jî wê bi wê re wê di awayekê bi têngînek levkir û di ahengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di wê çerçoveyê de wê mijara cewherê wê di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê li wê dinerê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke tiştê heyî ew bi awayê wê re ku wê weke wê bi hebûna wê û çavkaniya wê hebûna wê re wê di rengekê de wê, were lê hizirkirin. Minaq wê weke mirovekê wê ji çî bûya mirov û ankû wê, ew mirovbûn

wê çavkaniya wê çi bê û hwd wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê li wê bi hizirê bê. Aristo wê pirtûka xwe ya li ser têngîna qatagoriyan ku wê bi li hebûnê wê bi hizirê wê bi wê re wê bixwezê ku ew di wê temenê de ew çerçoveyek wê ya hizirkirinê ew ji aliyê xwe ve wê werênê ser ziman.

Şîroveyên aristo ên di wê warê de wê, di rengekê de wê, li ser hebûna tiştê a zindî û ne zindî ku ew wê weke bi wê heya û xwedi xosleta re wê di rengekê de wê were dîtin ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Lê di awayekê de wê, di nava felsefeyê de wê, di temenekê ontolojikî de wê cewher wê, weke têngînek cihê ku wê, bi serê xwe wê weke bi têngînek razberî wê were li wê hizirkirin jî wê bi wê re wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Ev jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê, bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin û wê were fahmkirin û wê were hanîn li ser ziman. Têngîna aristo a qatagorikî wê di wê temenê de wê giring bê ku mirov wê fahmbikê ku wê bi têngînek cewherî ku wê çavkaniya hemû tiştî wê weke 'yek'ê wê were pênasekirin ew li ser wê re wê di awayekê wê rengê qatagorizekirina xwe de wê, her tiştê wê bi wê hebûna xwe ya heyî ku ew xwediyê cewherê xwe yê ku ew bi wê hebê re wê, bi wê rengê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê cewher wê weke têngînek şenber û yek bi yek ku ew bi tiştên heyî re wê weke ku ew hebê re wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di wê temenê de wê dema ku wê minaq wê mirov wê weke cûreyekê wê xwediyê wê hebûna xwe bê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê pêşî wê were salixkirin. Di dewama wê de wê, aliyê din ê duyem jî wê bi weke mirovî wê bûyina xwediyê xwe û hişbûna xwe û xosletên xwe re wê di rengekê de wê karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Li ser wê temenê wê her tiştê ku ew heya wê yek bi yek wê weke xwediyê cewherê bê û ew bi wê re ew were salixkirin bê.

Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, aristo wê di xabate xwe ya bi navê 'metafizikê' de wê pêşî wê weke weke nûqteya xwe sipartinê a dawî û di dewama wê de wê, weke têngînek ku ew nikaribê tiştêk li wê were lêbarkirin bê wê bixwezê ku ew pênasebikê. Di awayê din ê di dewama wê de wê, weke awayekê darêjkê û bi wê re salixkirina wê bê. Ankû wê weke awayê wê û salixkirin wê bê. Di dewama wê de wê weke têngînek ku ew em weke bi têngînek bûjenî wê li wê bihizirin wê bi têngîna darêjkî û ankû awayî ku ew ji wê karibê were cihêkirin bê. Wê di wê

temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Li ser wê temenê wê cewher û awa û ankû şekl wê ji hev cihê wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Cewher wê çawa ku wê weke xwe wê karibê wê bimênê lê wê awa wê karibê bigûharê û ankû ew cewher wê di awa û şeklên cihê de wê weke ku wê karibê xwe bide dîyarkirin wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Ev nûqte wê weke nûqteyek hem zêde komplika û hem jî wê weke nûqteyek ku wê di wê çerçoveyê de wê karibê pîrr zêdeyê li wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê, cewherek ku ew karibê xwe bi gelek awayan bide dîyarkirin wê di wê temenê de wê, ev têngîn wê di serî de wê bê bingihê wê têngîn û fahmkirnê ku wê, bi awayekê dîtbarî wê li gorî demê wê bi gûharê û wê di wê çerçoveyê de wê xwe di rengekên cihê de wê bide dîyarkirin. Wê di mijare têngîna gûharîner de wê, di wê rengê de wê, weke têngînek sereka ku ew di wê temenê de wê weke qalik û ankû awayekê wê yê bûyî wê bibê û wê di dewama wê de wê karibê awayên din ew bi wê re bibin.

Di wê temenê de wê, ev her qalik û awayên ku ew dibin wê minaq ku em di nava xwezayê de wê, li wê bihizirin wê weke her cûre şînayî, zindî weke heywan û û ankû mirov û hwd wê her yekê wê bi awayê xwe re wê hebê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, di dîmenekê qatagoriyî de wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ev her awa û ankû rewşên ku ew dibin wê bi rengekê wê weke ku wê xwediyê cewherekê bi awayê xwe re bin. Wê di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, zindî wê xwediyê gîyanekê bin. Ev gîyan bi mirov re wê bi aqil bê û bi zindiyên din re wê karibê ne bi aqil bê.

Ev têngîn wê di rengekê de wê weke aliyekê ku wê di nava xwezayê de wê bi awayekê wê xwe ji xwe afireandin û ankû wê zindê wê weke ji hev wê bibin bi rengê zabûnê û hwd re wê, di rengekê de wê, ew wê çawa wê weke wê, bi wê re wê bide dîyarkirin wê weke aliyekê ku wê di wê çerçoveyê de wê li wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê di mijare cewherê de wê bi awayê ku ew bi wê heya û wê, di wê ahenge xwe de ku ew bi wê rengê bi wê dibê re wê, bi wê rengê wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Minaq wê, ji mirovekê wê zindiyekê din wê bi awayekê din û hwd wê nebê. Yan jî wê ji gergadanekê û ankû şerekê wê zaroyek mirovan wê bi zabûna wê ji wê re wê nebê. Ev şewayên weke yên qatagorizekirina zindî wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê bi wê re wê bide hizirkirin ku wê her cûre wê di xwe de wê xwediyê

xwezayê xwe bê. Wê bi wê re wê hebê û wê li ser wê temenê wê hebûna xwe wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bi xwe re wê bi wê çerçoveyê wê bide domandin. Ya ku wê aristo jî wê weke 'cewherê nayê gûharandin' ku wê bi wê bihizirê wê ji aliyekê ve jî wê ev nûqte bê.

Di mijare cewherê de wê, di wê rengê de wê were dîtîn ku wê di demên hemdem de wê di nava felsefeyê de jî wê weke têtînek ku ew wê were lê hizirkirin. Kant wê, dema ku wê balê bikişênê li ser cewherê di xabate xwe ya bi navê 'qirîtika aqilê saf' de wê, 'ji hizra mirov cihê bi awayekê weke xosletekê dûnya objektîv wê nikaribê were dîtîn' re wê li wê bahs bikê û wê werênê ser ziman. Leibniz wê dema ku wê dema ku wê werênê ser ziman wê di awayekê de wê, tiûştên hesan wê bi navê wan wê werênê ser ziman. Lê wê bi têtîna cewherê wê bi gotina 'monad' ku wê weke ne tişt lê weke cewherekê hesan' wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman.

Leibniz wê weke ji wateyekê bêpar û nikaribê darazekê bide wê werênê ser ziman.

Di mijare cewherê wê di wê temenê de wê dema ku em li wê dihizirin wê dibînin ku wê weke têtînek ku wê di nava têtîna tiştê û ankû hebûnê de wê bi xwe re wê temenê têtînen weke yên metafîzîkî û hwd jî wê di renekê de wê bi xwe re wê weke ku wê biafirênê wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê were dîtîn. Di awayekê de wê têtîna bi navê 'gihîştina li cewherê' û ankû wê weke bi gotinên weke 'gihîştina rastteqînîyê' ku wê were ser ziman di heman rengê weke di wateyekê de wê di wê temenê de wê têtînekê wê bi xwe re wê bide mirov.

Aliyekê wê yê din jî wê têtîna cewherê wê weke mijarekê wê xwe di wê temenê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin ku wê di pêvajoyek gûharîner a hebûnê bi fîzîkî û bûjenî de wê çawa wê têtîna cewherê wê bi wê re wê, di renekê de wê karibê wê were lê hizirkirin bê. Ev wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bi wê re wê di renekê de wê bide dîyarkirin. Di mijare cewherê de wê, di awayekê de wê, di nava xwezayê de wê weke têtînek ku wê bi wê were lêgerîn bê. Di wê temenê de wê, di xwe nûkirin û jinûvebûyinên xwezayî wê bi wê re wê li ser temenekê wê bi wê re wê di awayekê de wê were dîtîn ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di dema ku em di wê temenê de wê li wê bihizirê wê, dikarê wê ji aliyê ve wê ji du aliyan ve wê weke ku wê di nava hizran de wê were ser ziman wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Yek wê di wê temenê de wê li ser temen û têtînek xwezayê re wê di wê temenê de ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Ya din jî wê di wê temenê de wê bi rewşa

heyîan bûjenî û hwd re ku wê bibê wê di wê temenê de wê bi wê gûharîna wê re wê, di renekê de wê, li wê were lê hizirkirin bê.

Aliyekê wê yê din ê sêyem jî wê, bi du rengên nerînê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Yek wê ew bê ku wê cewherê wê ji aliyekê ve wê li ser çerçoveyek zindiyî ku wê were lê hizirkirin bê. Ya din jî wê di dewama wê de wê di tişt û heyînên ne zindi de jî wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ev têtîn wê dema ku em bi heyîna heyî re wê li wê bihizirin wê dikarin wê bi wê re wê li wê bihizirin bi wê werênina ser ziman. Di nava heyîna heyî de wê, weke şaneyê ku mirov wê li wê bihizirê wê, çawa wê xwediyê beşên xwe yên li xwe ên li dordora dendikekê û ankû navendek weke bi dendikî ku wê were pênasekirin bê. di atomê de jî ew jî wê ew wê hebê. Di wê temenê de wê ev wê bi wê re wê weke cewherekê wê yê ku ew bi wê hebê jî wê di renekê de wê weke ku wê bi deerfet bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê pênaselikê bê.

Di wê temenê de wê, cewher wê çendî ku wê di dîmenkê de wê weke ku wê bêtevger, awa û xoslet jî wê di renekê de wê bide dîyarkirin wê ji wê bûyinên wê weke ku wê bibin bi tiştî û hwd re wê weke xosletên wê di wê rengê dewê di awayekê de wê were pênasekirin. Wê weke ku ew bi wê temenê hemûyan di xwe de dihawênê wê weke têtînekê û heyînekê wê xwe di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di mijare cewherê de wê, di wê rengê de wê, di nava tiştê de wê weke nûqtaya wê ya destpêkê wê, di têtînen metafîzîkî de wê were lê hizirkirin. Her wusa têtîna 'monadê a leibniz wê hinekê jî wê di wê temenê de wê karibê wê di renekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê di nava tiştê de jî ew navik wê bi wê rengê wê di awayekê de wê weke ku wê were lê hizirkirin. Ber çî di nava tiştê de wê weke şîneyekê bê û ankû tiştêkê din bê wê navika wê hertimî wê weke tîr û ankû di xwe de wê weke bi gelek tiştên weke bi dordorî li hev çilmisî wê hebê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê ev wê di renekê de wê weke bi xosletekê wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di awayekê de wê dema ku em şênîyekê li ser biskê wê yê ku ew ji ardê dirêj dibê û bi wê ve dibê û ew bisk wê weke girêdana wê ya bi ardê ve bê wê weke têtînek navendî a girêdanî jî wê xwe re wê di wê rengê û awayê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê di

nava tiştê de wê têngîna 'hebûna navikê' wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê bi wê re wê weke têngînek ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Navik wê di hemû tiştê de wê weke ku wê di nava xwezayê de wê hebê û wê bi wê re wê, xwe bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Lê ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê di wê rengê de wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê, di nava cewherê wê, tişt wê weke ku wê bi potansiyale xwe wê hebê. Lê wê ne bi xoslet û dîyarî bê. Wê dema ku ew tişt ji wê û ankû bi wê bû wê ew hingê wê bi xosletên xwe wê bi wê ya bûyî re wê bide dîyarkirin. Di wê temen de wê dikarê wê bi wê rengê wê pênasebikê wê dema ku em hariyê wê çêdikin wê tenê wê weke hariyê bê û wê ti tiştê wê bi xwe re wê nede dîyarkirin. Lê wê dema ku ew hatkirin weke tişteke ku mirov wê karibê wê bi karbênê wê weke ku ew bi xosletî wê di wê de wê temenê wê çêkirina wê di wê de wê hebê wê bi renekê wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Yan jî wê dema ku em şaneyekê wê hildina li dest wê, di wê demê de wê çawa wê li xwe zêde bikê û wê bibê gelek şanê û piştî wê di dewama wê de wê bibê zindîyek wê di wê temenê de wê ew zindê wê weke bi xosletekê ku wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê, mijare hebûnên di jîyanê de dibin wê, di wê temenê de wê, di wan de lêgerînên cewherî û ankû bi giştî ew hebûnên wan ên ku ew bi wê weke xwediyê wê xosletê ji wê bê. Di awayekê din de jî wê dikarê wê weke pîrsekê wê bikê. Wê tişt ku ew bi awa û ankû darêjk bû xoslet bi xwe re dana nîşandin wê karibê wan xosletan û wê bi wê cewherê re wê werênê ser ziman bê. Yan jî ew piştî ku ew tişt bû wê ew bi awayê ku ew tiştênê re wê ew xoslet wê bi wê re wê bibin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Lê di wê temenê de wê di awayekê de wê, weke ku me hinekê li jor han ser ziman wê, cewher wê weke li hemberî ya di gûharê ku wê xwe 'weke xwe' wê bide hiştin û wê bimênê jî wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku ew bi wê dihê fahmkirin bê. John Locke got: "Em nikarin berdewamiya taybetmendiyên heyînê bi tenê fahm bikin. Em dihizirin ku pêdivî ye ku tişteke din piştgirî bide wan heya. Em texmîn dikin ku ev tiştê piştgirî di gelek tiştan de jî heye, û em ji vê re weke têngînek hevpar re dibêjin 'toz'. .." Têngîna tozê ku wê weke ku wê weke were ser ziman û pênasekîrin wê ew têngîna ku ew tişt bi wê û ji wê heya bê. Yan jî wê,

dikarê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê, di wê çerçoveyê de wê, werênina ser ziman ku wê, weke ew toz ku wê bingihê wê tiştê wê biafirênê wê weke ku ew naqşaya wê tişta mazin ku ew li ser wê re dibê wê weke ku wê hemû di wê de wê hebê wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê weke 'dendikek bêsinor' ku ew xwediyê heza pêşketinê ya wê di wê temenê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bi wê çerçoveyê de wê were lê hizirkirin. **Descartes** jî dibêje: "dema ku ez li ser maddeyê dihiziirim, ez li tiştêkî dihiziirim ku ji bo hebûna xwe pê ve ne hewceyî hebûna tiştêkî din e." Ew wê hebûna ku ew bi wê rengê wê weke ne hewceyê tiştêkê din bê wê weke "xwûdê" wê pênasebikê. Yan jî wê di renekê de wê şiroveyekê wê bikê ku wê di wê temenê de wê bi wê rengê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê têngîna cewherê wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê, di awayekê de wê weke çavkaniya hebûn û bûyina bûyî û heyê û hwd re wê bi wê re wê were li lê hizirkirin.

Di mijare cewherê de wê were dîtî ku wê li ser wê bi felsefeyê wê di her demê de wê were lê hizirkirin. Ev wê çî bê û ne çî bê wê di her demê de wê li gorî asta wê di awayekê de wê were dîtî ku wê bi wê û li wê were lê hizirkirin. Mijare felsefeyê û cewherê wê, di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku mirov wê dibînê û wê kifşdikê wê li hev hoyandî wê di renekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin û fahmkirin.

Di wê temenê de wê, weke ku me li jor hanî ser ziman wê platon wê bi têngîna îdeayê wê werênê ser ziman. yek kê û yek zêde wê, li gorî wê, di wê demê de wê di wê rengê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Em dibînin ku wê di demên piştî demên kevnera de wê hin bi hin wê li ser çavkaniya cewherê wê were lê hizirkirin. Minaq platinus û ankû platonvanên nû wê, di wê temenê de wê lêpîrsînên xwe yê li ser 'yek'ê ku wê bikin wê di renekê de wê bi wê re wê çawa wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirin û wê werênina ser ziman.

Di mijare cewherê de wê, hin bi hin wê kûrbûn bibê û wê hizrên cihê wê di dewama wê de wê bi wê re wê were dîtî ku wê werina hanî li ser ziman.

Di awayekê de wê piştî demên kevnera di serdema navîn de derketina li holê a teolojîyek xwûdayî wê di wê temenê de wê, ji xwe re wê referansan wê kifşbikê û wê di awayekê de wê bi zanîna xwe wê kûrbibê.

Di wê çerçoveyê de wê, ew cewher wê çî bê û wê di wê temenê de wê xwediyê çî awayê bê û çawa dikarê were salixkirin wê di wê temenê de

wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê.

Di dawîya demên serdema navîn û destpêka demên ronasanê û pê de wê, li ser temenê bi hizirkirinên hebûnê re wê li wê were lê hizirkirin. Hinekê jî wê hizrên hume, lockê, descartes û hwd wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê. Hizrên kant wê di wê temenê de wê zêdetirî wê hebûnek dervî hebûna heya a di jîyanê de wê weke ku wê bi xwe re wê di renekê de wê di temenekê idealistî de wê weke ku wê hilde li dest.

Di awayekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê têngîna hebûnê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Di demên hemdem de wê, têngîna hebûnîparêzîyê wê li ser wê temenê wê di awayekê de wê were lê hizirkirin. Wê demê wê, hebûnîparêzî wê weke ku em hizrên filosofên demê ên weke sartre û hwd fahmdikin wê bi hebûnê re wê bi sînor wê ew wê cewherê wê fahmbikin. Wê dema ku ew hebûn hebê û wê karibê bahsa wê cewherê jî wê were kirin. Di wê demê de wê dervî wê nikaribê wê bahsa wê di awayekê de were kirin. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Mînaq li gorî hebûnîparêzê/egisistansyalîstê fransî **Sartre**, cewher bi hebûnê re çêdibe û beriya hebûnê tûne. Mirov çî dike û çawa dike. Ji xeynî mirovan hemû heyîn li gorî cewherek ku ji berê ve hatî diyar kirin, derdikevin holê. Mînaq, ji bo çêkirina tabloyê, em pêşî cewhera tabloyê dîzayn dikin, dûvre sawê û darê digrin û wê cewherê tûnin holê. Ji aliyê din ve mirov ji cewhereke mirovî pêk nayê, cewhera mirov li dûv hebûna wî ya. Li gorî Sartre, cewher tê wateya ku hebûnê tayîn dike û tê gotin ku hebûn bi tu cewherî nayê diyarkirin.

Li gorî têngîna hebûnîparêzîyê heta ku mirov tişteke ew wê ne rast û nebê. Ya ku wê di wê temenê de ji têngîna hebûnîparêzîyê wê di wê çerçoveyê de wê were fahmkirin wê ev bê.

Di wê temenê de wê di wê temenê de wê asta ku wê Sartre wê werênê ser ziman wê di renekê de wê asta dawî a bi nîqaşên li ser hebûnê re ku wê di wê temenê de wê, formule bikê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê, di wê temenê de wê, li ser wê temenê wê mijare cewher pêşî dihê û ankû hebûn wê di wê nûqteyê de wê pêşî wê were wê serdema navîn wê demek dirêj wê bi wê re wê nîqaşan wê bide kirin û domandin. Li ser wê temenê wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Hewldanên xwe gihandina wê cewherê wê di wê temenê de wê weke hewldanna bi aqilî ku wê di mejî de wê li

ser rêwîfîya bi hiş re ku wê werina kîrin û meşandin bin. Di wê temenê de wê dema ku mirov wê bigihijê wê mirov wê bigihijê çî û wê çî wê derkeve pêşîya me û ankû wê çî nepeniyê wê derxê li holê û hwd wê weke aliyên ku wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di serdema navîn de wê, wê têngîna cewherê wê, weke ku mirov wê, ji nava nîqaşên Spinoza wê fahmdikê wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê çawa wê, weke cewher wê pêşî wê hebê û ankû wê were wê di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin. Spinoza bixwe si pirtûka xwe ya navdar a bi navê 'Atika' de wê bahsa wê bikê û wê bi têngîna peyva 'tozê' re wê li wê bihizirê. **Spinoza** jî dibêje: 'bi peyva tozê ez tiştê ku ez bi we xweber im û ku ew bo xwe heye fahm dikim. Ji bo ku ev têgeh derkeve holê, ti têgehek din hewce nake.' Wê di wê rengê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Yanî wê di wê temenê de wê têngîna cewherê wê di wê temenê de wê di cewherê xwe de wê cewher wê weke têngihek ku ew bi xwe bixwe ew hebê wê, di wê rengê de wê bi wê re wê bihizirê û wê karibê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê ji têngîna spinoza wê weke ku wê were fahmkirin wê cewher wê weke 'tiştê di xwe de' ew heya û di wê temenê de wê karibê di xwe de û wê bi xwe re wê di rengê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê, mijare cewherê wê di wê temenê de wê, weke ku wê filosofên ji demên ronansê û pê de wê li wê binerîn ku ew safî bikin wê mijare xwûdê jî wê bi wê re wê çawa wê li ser wê di nava nîqaşan de wê bigihênina li encamê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirin. Wê dema ku wê em dervî hebûnê û berî wê bûyina cewherekê wê bahsa wê bikin wê demê wê bi xwezayî wê têngînen weke yên 'metafizîkê' bê û ankû 'xwûdê' bê û hwd wê bi wê re wê rûbidin û wê ji temen ve wê derkên me wê bidina dîyarkirin. Wê fahmkirinên me wê bi bandûrbikin.

Di wê temenê de wê, mijare cewherê û hebûnê wê di wê temenê de re wê di ahengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di nava hebûn û cewherê de wê di wê temenê de wê di rengê de wê nîqaşkirinên bi wê re wê li ser wê re wê bibin û wê werina lê hizirkirin. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare hebûnê û wê, di wê temenê de wê bi wê re wê xwe di rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di wê temenê de wê, di rengê de wê, di awayekê de wê, karibê wê fahmbikê ku wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê karibê wê li wê

bihizirê ku wê têngîna hebûnê wê di wê nûqteyê de wê, bi cewherekê wê li wê hizirkirinê wê êdî wê weke mijarek sereka wê di nava felsefeyê û demên wê yên piştre de wê xwe bide diyarkirin.

Em di wê temenê de wê divê ku wê **ji vê nûqteyê û pê de wê di awayekê de wê bi têngîna hebûnê û cewherê re wê di rengekê de wê, bi wê re wê hinekê li wê bihizirin** û wê bixwezin ku wê fahmbikin. Di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê mijare hebûnê wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Di çerçoveya mijare hebûnê de wê dema ku em wê hildina li dest wê demê em wê çî ji wê fahmdikin? Wê di serê de wê ya ku ew heya û mirov dikarê wê derkbikê û wê fahmbikê û wê derxê li hiş re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev wê bi wê re wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê bê. di wê temenê de wê mijare hebûnê wê, di wê temenê de wê, weke hebûnek zindî û xwedî jîyan wê bi kirin û afirandinên xwe re wê, bi temenekê bi aqilî ku ew bi wê dihizirê re wê bikê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, ew hizir û çêkirin, û ankû kirin wê di rengekê de wê weke du aliyên ku wê weke ku me di minaqe têngîna hebûnêparêzîyê de wê hanî ser ziman wê hev wê di rengekê de wê temem bikin. Cewher wê, dema ku ew hebûn nebê wê çawa wê karibê wê bahsa wê were kirin ku ew heya? Dervî hebûnê wê karibê wê bibêjê ku ew heya? Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê li wê bipirsê û wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê, werênê ser ziman ku wê têngîna hebûnê wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê di awayekê de wê weke ku mirov wê li wê dinerê û wê ji wê fahmdikê wê hebûn wê bi xwe re wê çendî ku ew hebê wê xwediyê cewherekê bê. Di wê demê de wê cewher jî wê bi hebûnê re wê xwediyê wê heyiniya xwe bê. Di wê rengê de wê ew wê weke aliyê wê yê pêşî ê ku mirov wê karibê wê pêşî wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê dema ku mirov wê bahsa hebûna cewherê wê bikê wê hinek aliyên wê yên din ên ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê bibin. Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê wê yê din ku wê aristo jî wê di pirtûka xwe ya bi navê metafizîkê de wê nîqaş bikê wê mijare toz û oz(cewherê) wê bê. Ew di wê temenê de wê di awayekê de wê bi wê re wê mijare toz û cewherê wê di wê rengê de bi hev re wê hilde li dest. Wê di wê temenê de wê li ser mijare pirsê 'wê tişt

wê çî bê´ re wê, di rengekê de wê bi wê re wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di nava felsefeyê de wê, hebûn wê çî bê û wê bi wê re wê mijare fahmkirina wê bi aliyên weke yên bi bûjenî, tevgerî, gûharînî û ji wê awayê wê yê heyî bûhûrîna li awayekê din û hwd re wê, di wê temenê de wê, li ser wê were sekin in. Li gorî wî, filosofên xwezayê wê, mijarê bi têngîna ´arkhe´ re wê bi wê re wê pênasebikin û wê bixwezin ku ew wê werênê ser ziman.

Di mijare toz û cewherê de wê, di rengekê de wê têngîna ideayên platon jî wê hilde li dest û wê, di wê temenê de wê, di rengekê de wê, têngînek weke di rengekê rexnegirtinê de ku wê li ser wê têngîna wê ya îdeayî re wê werênê ser ziman ku ew wê dervî wê têngîna mantiqê wê werênê ser ziman re wê, dihênê ser ziman.

Wê dema ku wê bi wê hebûnê re wê bahsa cewherê wê bikê wê bi destpêka wê ya pêşî re wê di awayekê de wê bi gotin bikê û wê bênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê d dewama wê de wê li gorî wê bi wê hebûna ku ew heya re wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê. Li gorî platon wê tenê toz wê idea bin. Li gorî wê îdea wê tozên tiştê bin. Hem sedema hebûnê bin û hem jî ya bûyina wê bin. Li ser wê re wê, di rengekê de wê bahsa bûjenê û gûharîna wê li bihizirê û wê, bênê ser ziman ku wê, cewherê wê ku wê ne girêdayî me bin wê weke nûqteya nagûharê wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li gorî wê di zêhnê de ya li bûjenê rastîya wê ya bi zanênê dide wê îdeayê wê bin. Di wê temenê de wê mijare îdeayê wê li ser hizra ya gûharînê û ya negûharînê ku ew ji hev cihê dikê re wê werênê ser ziman. Li gorî wê ya ku ew nagûharê wê zanîna wê rasttir bê. Di dewama wê de wê platon wê werênê ser ziman ku wê zanîna ya gûharînê wê ne rast bê. Di wê temenê de wê, weke ne zanîna haqîqî bê wê werênê ser ziman.

Aristo wê li ser wê re wê dema ku wê bahsa toz û cewherê wê bikê wê, tozê wê bi têngîna darêjkê re wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Li ser wê re wê werênê ser ziman ku wê ti tişt wê nikaribê bibê sedema xwe bixwe. Di awayekê din de jî wê gûharîna bûjenê wê çavkanîya wê ne ji wê bê re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê mijare tozê wê di rengekê de wê weke çerçoveya wê ya darêjkê wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê wê weke xas ku ew aîdî wê werênê ser ziman. Di wê de jî wê weke hebûnek rastîn ku wê weke fenomenekê wê pêşkeve wê cewherê wê bê.

Li vir wê aristo wê li ser têngîna gelemper a ideayî ku wê platon wê werênê ser ziman wê çî wê weke têngînek hevpar a ku ew di hebûnê de wê karibê wê were salixkirin wê li ser wê bisekinê. Di wê temenê de wê, mijare cewherê wê bi wê re wê derxê li pêş. Lê ew cihê hizirkirina wê nûqteyê xwe de wê xwe bide dîyarkirin ku ew bi hebûna heyî ku ew bi wê re wê di wê de bi hebûna wê ya cewherî re wê li wê bihizirê. Di dewama wê de wê bi wê re wê, ew cewher wê, çawa wê, weke xwediyê lêkerek ku ew were fahmkirin a di wê de bê. Li gorî aristo wê her tiştê lêbar wê newê wateya hebûnê, tenê wê karibê weke wasifiya wê were fahmkirin. Di dewama wê de wê li ser wê wê têngîna wasifiyê û ankû nîtelikê wê êdî wê di awayekê din de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê bi hebûnê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di hebûnê de wê mijare lêbarê û ya nitelikê wê di wê nûqteyê de wê weke du aliyên ku wê di wê nûqteyê de wê li gorî wê ji hev cihê wê çawa wê karibin werina fahmkirin bin. Di wê temenê de wê, nitelik wê weke wasifiya wê tiştê bixwe ku ew bi wê û ji wê were ê têngihiştin bê. Di wê temenê de wê, lêbar û ankû ya lêbar wê, karibê wê ji aliyekê din ve jî wê bi wê re wê ji aliyekê din ve wê fahmbikê bê. Di wê temenê de wê mijarê cewherê wê di wê nûqteyê de wê bi aliyekê wê yê din jî wê karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, weke tiştê ku ew li wê dihê lêbarkirin bê û an jî weke tiştê lêbar bê di wê hebûnê û ankû ew ji xwe bi wê û di wê de ew bi wê hebûna wê hebûnê wê hebê bê. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di nava têngîna hebûnî a aristo de wê aliyekê wê yê ku mirov wê di serî de wê li vir wê kifşbikê wê bi têngîna metafîzîkî ku wê mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Li gorî wî û zanîna wê metafîzîk wê têngîmnek zanyarîya gihiştina zanîn û bi wê xosletên hebûnê ku ew bi wan lêbikolê û wan fahmbikê bê. Li gor wê rastîtiya bûjenan wê bi saya têngîna metafîzîkê wê karibê wê were zanîn.

Di têngîna metafîzîkî a aristo de wê li ser temenekê hebûnê re wê hilde li dest . Di wê temenê de wê mijare hebûnê wê, bi têngîna tozê wê weke meseleya hebûnê wê bi têngîna metafîzîkê û li ser rengê fahmkirinê ê ontolojikî re wê, were dîtin ku wê hilde li dest. Ligorî aristo wê, mijare lêgerînê û hizirkirinê wê bi metafîzîkê wê pêşî wê toz bê. Toz ya ew hebûna heyî ya û yan jî wê awayên wê yên cihê ku ew bi gûharînê ew dibin bin. Ew wê bi têngînek weke **‘felsefeya pêşî’** wê li ser temenekê ku ew hert tiştê bi sedema wê ya pêşî, rêgezên wê, ji demê û mekanê

serbixwe ku ew wê dihilde li dest û wê weke hebûnek bixwe û di xwe de wê, bi awayekê teqezî û pêwîstîni ku wê lêdikolê bê. Di wê temenê de wê, mijare felsefeyê wê, bi wê re wê di rengekê de wê, bi têngîna metafîzîkê re wê bi wê re wê weke ku wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Di felsefeya platon de jî wê weke ku wê di wê çerçoveyê de wê gotinekê wê bi wê re wê bibêjê wê, dikarê wê bibêjê ku wê her tişt wê weke yek bi yek ku ew were zanîn û ankû li wê were têngiştin û ji wê bê gihiştin wê îdeaya wê ya giştî.

Di têngîna ontolojikî a aristo ku hebê bê wê weke ji cûreyekê weke tozekê hebê bê. Di felsefeya wî de toz wê carna wê weke têngînek ontolojikî, carna wê weke têngînek epistemikî û carna jî wê weke têngiştinek mantiqî û hwd wê xwe di rengekê de wê bide dîyarkirin. Ew di hizirkirina xwe ya li ser tozê de wê bi têngîna 'ya ku ew tiştê dikê tişt' re wê, di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê xwe bigihênê têngiştin û zanîna hebûnê. Di wê temenê de wê di miajre tozê de wê hebûnê wê hilde li dest. Di dewama wê de wê dema ku wê bahsa cewherê wê bikê û wê ji aliyê cewherî ve ku wê ji aliyê cewherî ve wê karibê ji bûjenê cihê bibê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. li gorî wê her toz wê bi cewherê xwe wê xwediyê qayimbûnekê bû. Wê, di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê ku wê, bo ku ew hebê ku ew pêwîstî bi tiştê din nebînê re wê weke şartê yê wê bi ontikî û mantiqî ê ku ew bi wê karibê were fahmkirin bê.

Aristo wê di wê temenê de wê têngîna tozê wê weke bi hebûnek ku ew bêhasab hebê. Ê her hebûn wê, weke bi lêbarî wê li tozekê wê bibê. Di wê nûqteyê de wê dema ku wê aristo wê were li ser nûqteya ku ew tozê wê bi têngîna bûjenê wê şîrovebikê wê di wê nûqteyê de wê, ew wê ji bûjenê zîyade wê weke bi têngînek darêjkî weke hebûneke hevgirtî a di heviyekiyekê de wê, bi wê re wê bixwezê ku ew li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di têngîna ontolojikî a aristo de wê weke mijare sereka ku wê hebûn bê ku ew were lê hizirkirin û dahûrkirin bê. Lê di wê nûqteyê de wê pêşî wê mijare tozê wê çî bê wê weke mijare pêşî a ku ew were lê hizirkirin û fahmkirin bê wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê balê bikişênê li ser wê. Li gorî wî wê dema ku mirov got 'toz çî ya' wê demê wê weke ku mirov wê bibêjê 'hebûn çî ya' wê bi wê re wê bihizirê û wê bi wê re wê li wê bigihê hinek bersivna wê bibê bê. bersivê ku wê li yekê ji wan wê bê dayin wê li herdûyan wê weke bersivna bin. Ew hebûnê wê di wê

nûqteyê de wê li ser sê wateyan wê li wê bihizirê û wê yek wê pêşî wê toz bê û yên din jî wê nitelik û nîcelik bin. Ev jî wê weke têngînên ku ew bi wê û li wê werina lêbarkirin bin. Toz wê di wê nûqteyê de wê weke salixkirina wê bê û ji wê û pê de wê ne tiştêkê din bê. wê piştî wê li ser wê re wê, mijare cewherê wê êdî wê li wê bihizirê û wê bi gotina 'ti hebûn wê ji cewherê xwe wê ne cihêtir bê' re wê, di wê çerçoveyê de wê, bi hebûnê û wê re wê li wê bihizirê.

Di mijare têngîna tozê de aristo wê li wê bihizirê ku wê bi heyina xwe re wê di heviyekiyekê de wê bi wê re wê hebê wê werênê ser ziman. Wê weke ya ku ew wateya hebûnê didiyê de bê. Wê dema ku em bêjim mirov û ankû mirov wê di wê de wê were bi yekê wê were ser ziman. yan jî em bêjin mirovek û ankû mirovekê qamar wê weke hev bê. Di wê temenê de wê hebûn û awayê wê di awayekê de wê weke hev bê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Li gorî têngîna aristo a tozê ku wê di xwezayê de wê çendî ku wê bêhasab û hijmar wê hebin jî lê wê ne di awayekê jevbelewele û bê sazûman bin. Wê di nava xwezayê de wê bi rêzkariyekê û sazûmanekê wê hebin. Li gorî wî ya ku wê bê sedema sazûmana gerdûnê jî wê ev bê. Wê dema ku wê bahsa tozê wê bikê ew wê di nava wê de wê li sê beşan beş dikê û wê dihênê ser ziman. Beşa pêşî wê dema ku wê bahsa tozê bikê wê weke tozên herheyî û bêdawî bin. Ev toz wê li gorî tabîî bûyin û tûnabûnê bin. Wê wan di nava wan de wê li dûyan wê beş bikê. Ew jî wê tozên sehî ku wê bi bûjen û darêjkê bibin û wê weke mijare wê bin. Wê tabîî gûharênê bin. Ya din ya duyem jî wê tozên bisehî ên dikarin werina bihîstin bin. Ew jî wê weke tozên bêbûjen bin û wê, sermed bin û wê tûnanebin bin. Wê weke bûjenên matemafikê û azmanî wê ji wê tozê wê hebin. Bi aliyê din jî wê weke ev yên mijare metafîzik û matematikê diafirênin jî bin. Ev wê weke yên ku ew bi bûjenê re dihên cem hev ku ew dibin û dîyar dibin bin. Mînaq weke ku mirov li ser taxteyekê wê, sêkoşeyekê xêz bikê wê hingê wê ew bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Wê awayê din ê sêyem ê tozî wê weke yên ku ew ne sehî bin wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ew rengê tozî wê bêtevgerbin. Ev wê weke têngînek serxwezayî û ankû weke bi têngînek xwûdayî wê were ser ziman ku ew ne bûjenî û ankû bi ti awayê tevli rewşek bûjenî nebûnê bê. Di dewama wê de wê dema ku ew bi wê rengê wê di nava wê de wê li sêyan wê beş dikê û wê dihênê ser ziman wê piştî wê, bi awayekê din ê giştî wê, di rengekê de wê, weke tozên asta duyem û yên asta yekem û hwd re jî wê di awayekê de wê ew wê ji hev cihê bikê. Tozên pêşî wê, li

gorî wê weke yê asil ku ew dibin û wê ji aliyê zanên û demê ve wê, di asta pêşî de bin. Wê ev tozên pêşî wê dema ku wê tiştê wê li ser wan wê were gotin û wê bina mijare lêbarê. Wê di awayekê de wê, weke tozên ku ew jîyanê bi xwe re bardikin û wê xwediyê hinek girêdanên bi wê re bin. Di wê temenê de wê rewşên weke yê **girêdanê**, nitelik, nicelik, aktivî, têtikî û hwd wê weke aliyên ku ew bi wê re werina fahmkirin bin. Di dewama wê de wê, tozên asta duyem jî wê li gorî wî, yê ku ew di wê nûqtayê de wê bi sînor dikin ên weke di çerçoveya têtîkî zayendî bê, cûreyî bê, qatagoriyê û hwd bê wê bi wê rengê wê, ew wê, bi sînorkirinê wê li ser ya heyî re wê ew wê bikê. Li gorî wê tozên asta duyem wê çendî wê pirr nêzî yê asta duyem jî lê wê ne weke têtikî û xwe sipartinek wan a teqez wê biafirênin. Wê weke xosletên wê û reng û awayên wê yê ku ew bi wê re wê bibê û wê werina dîtî li ser wê çerçoveya wê ya bi sînorkirinê re wê bibin bin. Minaq em li gorî wê bibêjin “zelal mirovek a” wê zelayê wê di asta pêşî de wê toz û di ya duyem de wê mirov bê. Di xabate xwe ya li ser ‘qatagoriyan de wê, mijare rewşa asta duyem û ya yekem di wê rewşê de ku me hanî ser ziman wê di wê rengê de wê werênê ser ziman.

“Di destpêkê de û bi wateya wê pêşî re hebûn, ne ji bo lêbarkirin dikarî bê gotin û ne jî di nava lêbarkirinê de wê weke hebûnekê bê. Minaq mirovek û an jî haspek. Bi cûreyî, hebûnên pêşî weke tozên di asta pêşî de, di nava cûreyê wan zayendên ku ew hena weke tozên di asta duyem de ku dibin bin. Weke bi gotinê wê mirovek dîyar wê di mirovekê de bê. Awayekê zayendê wê jî zindî bê. Wê demê wan weke mirov û zindî weke hebûnên duyem bin. Wê demê ew ber ku ew ne hebûna pêşî bê ew bûna wê ya tiştê din wê ne bi derfet bê. Wê hemû bûjenên din ku wê, bo yê lêbarkirinê wê were gotin: wê di nava wan de bê. Encam ber ku ew ne ne hebûna pêşî bin bûna tiştê din wê ne bi derfet bê.”

“Di nava hebûnên duyem de wê, cûre wê ji zayendê wê zêdetir wê hebûn bê. Ber ku ew zêdetirî li hebûna pêşî nêztira. Ku were gotin ku wê hebûna pêşî wê çî bê, li şûna zayendê cûre bê lêdayin wê baştir wê were fahmkirin. Û wê weke vegotinek nêztir ku wê were hanî li ser ziman bê. Lê hatina peyvê mirovek dîyar, li şûna heywanê mirov were dayin wê weke hê baştir were zanîn.”

Di nava têtîkî ontolojîkî a aristo de wê, yê hebûna pêşî wê weke bi giringiyekê wê werina dîtî ku wê werina ser ziman û wê di wê temenekê de wê, bi pênc xosletan wê werina ser ziman. Wê di ya asta pêşî de wê, bi kirde û lêbarkirinê re ku wê bibê û ji wê girêdanê ku wê bibê wê

hertimî ew kirdeyek bê. Li gorî wê, ew hêmanên bingehîn ên her tiştî ne, ku her tiştê din dikare ji wan re were veqetandin an jî di wan de hebe. Ji ber vê yekê bûjenê şert û mercên mentiqî yên her tiştî, prensîba yekem û xwezaya tiştêkî ya. Bêyî wê tiştêk nabe.

Ya duduyan, ew bi hebûneke ku her dem ferdî ye re têkildar in, wek nimûneyên "ew mirov", "ew mase", "ew hesp". Ya sêyemîn, ew dereceyan herê nakin. Ankû ji bo bûjenên/tozên rêza yekem kêman zêde mirov nikare bêje hê hindik û an hê zêde na. Ya çarem, neguhêrbar in, di tevayîbûn û guherîna de heman wek xwe dimîne. Digel ku ew bi xwe re yek û yek dimînin, ankû, xwe-wekheviya xwe didomînin, ji hêla din ve, di tevahiya guherîna de yek û yek dimînin, her çend taybetmendiya dijber werdigerin jî. Pêncem, hebûna wan a serbixwe heya. Ew ne tenê xwedî hebûneke serbixwe ne, lê wek şertê hebûna tiştêk din xwe didin dîyarkirin. Ger ew tozên bingehîn ên asta yekem nebûna, ne biderfet ba ku tiştêkî din heba.

Di nava hizra aristo de wê bo tozê wê du dîmenên wê ji hev cihê wê bi wê re wê hebin ku ew wê dihênê ser ziman bê. Ew wê weke yên ku ew ya yekem û duyem ku wê ji hev cihê jî bikê bê. Di ya pêşî de wê çî bûna tozê bê û du ya duyem de wê 'ew bûna' tozê bê. **Ew** pênaseya hevpar a **toze**, ya ku yekem taybetmendiya ku tê hişê me dema ku ji me tê pirsîn ka ew ji çî ye. "Ew"ya wê tenê taybetmendiya wê yên bêhempa ne. Dema ku em li çî dihizirin, divê ku toza bûjenê were hişê me û dema ku em bibêjin "ew" divê ku darêjk were hişê me.

Li gorî têngîna aristo wê toz wê ne hebûnek zelal ku mirov wê karibê wê di awayekê wê pêşî wê fahmbikê bê. wê, di wê demê de wê heta ku ew nebê jî wê nikaribê bahsa hebûnê were kirin. Di nava têngîna aristo de wê, ne weke hebûnek zelal ku mirov wê hema bi awayekê wê werênê ser ziman bê. Wê bi wê re wê, ji bûjen û darêjkê wê bibê. Bûjen(hyle) wê ji wî çavkaniya ku ew bi wê bûya û xwe dispêrê wê bê. darêjk (eidos) jî wê bi awayê fizîkî, şeklî û hwd wê awayê wê biafirênê û wê bi xwe re wê werênê li holê. Wê dema ku wê di dewama wê de wê bahsa têngîna darêjkê jî wê bikê wê, di rengekê de wê, yek bi yek her tişt wê çavkanî û cewherê wê ji wê weke ku wê bahs bikê wê ji wê bahsbikê û wê werênê ser ziman. Darêjk wê di wê temenê de wê, weke di asta pêşî de ku wê bi tozên de wê weke xosletêk hevpar bê wê pênasebikê. Weke ku wê zelal bi jinda re, jinda bi delalê re, delalê bi rûgeş re û hwd ku wê hinek xosletên hevpar wê parvebikin re wê, wateya xwe wê bibînê. Weke mînaq dema ku ji me tê pirsîn ka rûgeş çî ye, em taybetmendiya hevpar

ên ku wî bi mirovên din re parve dike rêz dikin, wek jîndar bê, mirov bê, heywanek bîaqil bê, heyînek ku dihizire bê, diaxive bê, rast radiweste û dikene bê.

Ev wê xosletên ku wê rûgeş wê bikina mirov bin û wê, di wê temenê de wê di asta yekem a tozê de wê, ji bûjen û darêjkê wê were û bibê bê. Di dewama wê de wê dema ku em wê bi têngîna bûjen û darêjkê re wê werênina ser ziman wê weke her tişta ku ew hatî li holê û bûya wê karibê ji hev beş bibê û beşek wê bibê filan tişt û beşa din bibê filan tiştê din. Wê bi wê rengê wê hem ji bûjenê û hem ji darêjkê wê bibê.

Her tiştê ku em bahsa wê dikin wê di wê temenê de wê weke ku wê ji bûjen û darêjkê wê di wê çerçoveyê de wê bibê û wê ew tişta ku hatî li holê û bûya wê weke bûjenê wê bibê û wê ji aliye din ve wê darêjkê wê di xwe de wê bihawênê wê karibê were fahmkirin.

Di wê temenê de wê, dibînê ku wê bûjen û darêjkê wê biqasî toz û cewherê wê, xwediyê giringiyekê bê di têngîna heyîna ontolojikî a aristo de. Li gorî wê bûjen wê tenê wê bi serê xwe wê ne xwediyê hinek xosletan bê. Wê dema ku wê bi darêjkê xwe bi awa kir gihand bûjenê bi wê, hingê wê di wê temenê de wê, weke ku wê bigihêjê wan xosletên wê yên ku em dikarin bahsa wan bikin. Wê têngînen weke nitel û nicelê jî wê hingê wê di awayekê de wê bi wê re wê di regekê de wê bi wê hevbeşîya bûjen û darêjkê re wê wateyekê wê bi xwe re wê bistênin û wê werênina li holê ku mirov wê ji wê bigirê û wê werênê ser ziman.

Li gorî wê bûjen wê li gorî awayê darêjkê ku ew dibê wê wateya xwe wê bistênê. Li gorî wê ya ku wê wateyê wê bide bûjenê wê darêjkê bê. Û wê di têngînek din de wê weke wê aliyê wê yê ontolojikî ku wê temem bikê jî wê darêjkê bê.

Bûjen di her rewşê de nikare bê şekl be. Bo nimûne, “uzv darêjka tevnê ye, lê bûjena organîzmê ya. Minaq pola darêjka bûjenê ye, lê bûjena hesin a. Di wê rewşê de, em nikanin bibêjin, "Ew ew e", bêyî ku li cihê ku lê ye, fonksiyona ku dike û rola ku dileyîze. Bûjen ew e ku di eslê xwe de nediyar e, lê li gorî darêjkê dikare teqeziyek diyar bistîne. bûjen di eslê xwe de nisbî ye. Bêyî ku darêjkê li ber çavan bigirin em nikarin li ser wê tiştek bibêjin.”

Arîsto ferqa di navbera bûjen û darêjkê de li ser her tiştê ku di xwezayê de heye bi kar dihêne. Li gorî wî, her tişt di xwezayê de ji bûjen û darêjkê pêk tê. Ji bo nimûne, zêre ku ji hêla hunermendek ve hatî çêkirin, bigirin. Ew zêre heyberêk e ku ji bûjen û darêjkê hatiye çêkirin. bûjena zêre û şeklê ku hunermendê ku ew bi wê çêkiriye zêre daye şiklê wê ye. Heman

cudahî di her tiştê xwezayê de heye, ne tenê di heyînên ku ji aliyê mirovan ve hatine afirandin. Mesela, were em zêr bihesibînin, kîjan ku di mesela berê de bûjena ku wê tišta çêkiri jê hatiye çêkirin e. Bûjena zêr, minaq avahiya wê ya metal e, û şeklê wê jî qalîteya ku vê avahiya metalê ji metalên din ên wekî zîv, sifir, tin, zinc û bronz cuda dike ya. Li gorî Arîsto, bûjen û darêjk ne hatine afirandin, lê beriya ku bûjena rêza yekem wekî heyînek pêkhatî derkeve holê hena, ew herheyî û ebedî ne. Têkiliya bûjen û darêjkê di her tiştî de di xwezayê de heye, heta ji tûpên ku ji tûpan pêk tên, peyvên ji tûpan û hevokên ku ji peyvên pêk tên.

Di wê rengê ku wê aristo wê werênê ser ziman wê di rengekê de wê weke ku wê bûjenê û darêjkê wê her yekê wê di awayekê de wê weke tiştên ji hev cihê wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, dema ku wê bûjen û darêjk wê bi hevve wê tişteke wê werina li holê jî wê weke tiştê din e ji wan hê cihêtir bê. Li gorî wê jî wê di gerdûnê de wê her hebûn wê ji bûjen û darêjkê wê pêkwerê. Li ser wê temenê wê dema ku wê bahsa bûjen û darêjkê û têkiliya nava wan wê bikê wê di rengekê û di ahengek levkir de wê di wê çerçoveyê de wê werênê ser ziman.

Li gorî wê, çendî ku wê hebûn wê bi gelek cihêyan û ankû awayan wê werina li holê wê çavkaniya wê bi cihêbûna bûjenê re wê bibê. Di wê temenê de wê tişt ew ber ku ew ji bûjen û darêjkê pêkhatiya em dikarin wan ji hev cihê bikin. Wê di wê çerçoveyê de wê çavkaniya hemû tiştê wê bûjen bê.

Wê dema ku wê bahsa **'bûjena pêşî'** wê were kirin wê weke heyînek bê awa, şekl û darêjk wê bi wê rengê wê were tefkirkirin û ser ziman. Lê wê ne xwediyê kêmesîyekê. Lêbelê em dizanin ku ew ji wê dibê.

Li ser wê temenê wê di dewama wê de wê, tégîna her tişt ku ew ji bûjenê dibê û wê bibê wê were li holê. Minaq wê mirov wê xwedi gîyan wê bibê û wê dema ku mirov li mirov bihizirê wê bi hebûna xwe ya fîzîkî a bedenî û gîyanî wê hevbeşîyekê û levkirinekê wê di wê çerçoveyê de wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Li ser wê temenê wê dema ku wê bahsa ji ya hesan bi ber yek komplika ve wê pêşketinê wê bahsa wê bikê bi tégîna bûyin û potansiyale wê re wê, li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Bê potansiyel ravekirina guhertinê ne biderfet a. Tiştê ku bê potansiyel e, tiştê bêhêz e, ya ku ne biderfet e tiştê ku nebûye ye. Nakokiya ye ku mirov bibêje ku tişteke heye an dê bibe ku hêza ku çêbibe tûne ye. Li gorî vê yekê; yê ku radiweste, wê her dem li ser piyan bimîne û yê ku rûniştiye wê her dem rûne.

Arîsto rave dike ka potansiyel û aktuelî çî ne bi mînaqkirina têkiliya di navbera bûjen û darêjkê de. Bûjen potansiyelê û darêjk jî realîteyê nimînêr dike. Bûjen potansiyelê dihewîne. Her bûjenek xwedî potansiyel e ku ew darêjk bigire. Di darêjkê de jî rastî heye. Li hev hatina bûjen û darêjkê guhertinan dide destpêkirin. Arîsto ew guherînan dike du beş: Guherîna xwezayî û guherîna nexwezayî. Guherîna xwezayî rêzek guhertinan e ku bûjenê bi wergirtina darêjkê an windakirina wan re derbas dibe; Ew hejmar û armanc e. Guhertina xwezayî bi sedema dawîn re têkildar e û xwe di darêjka mezinbûn an piçûkbûnê de diyar dike.

Her tişt diguhere û heya ku bibe ya ku jê re hewce dike. Guhertin ji bûjenê ne serbixwe ye. Her tiştê ku diguhere bûjenek wê heye. Ya ku diguhere, ne bûjene ye, darêjk e. Bo nimûne, dara gûzê ji gûzê bo çiqilê, ji gûzê bo şitil, ji şitil bo darê diguhere. Şitil heta ku dibe dar berdewam dike. Di vê pêvajoyê de dara gûzê, dara sêvê, û hwd de dibe. Guherîna xwezayî heya ku digihîje rewşek ku wê darêjkek nû werbigire berdewam dike. Arîsto cudahiya di navbera cureyan de li ser bingeha guherîna xwezayî rave dike. Guherîna taybetmendiyek di xwezayê de tiştêkê vediguherîne tiştêkî din. Mînaq, piştî şewitandina maseyê, tiştê ku dimîne ne mase, ax e. Taybetmendiya bingehîn xosletên bingehîn ên heman cureyê tiştê, yanî cewhera wê pêk tînin. Guherîna nexwezayî, ji aliyê din ve, bi qalîte ye, ew ji aliyê mirov ve kirina bûjenê ye. Mînaq, em mînaqa dara gûzê bi bîr bînin, ew ê di guherîna xwe ya xwezayî de tu carî nebe tabloyek. Heger tabloyek ji şitil çêbibe, ew guherînek e ku di encama destwerdana derve de, ankû destwerdana mirov di wê de çêdibe.

Li gorî aristo gûharîn ku ew teqez bigihîje darêjkê wê bi ber tekûzbûnekê bê. Lê ji aliyê din ve jî wê werênê ser ziman ku wê ti fizîk û rewşên fizîkê wê negihijina wê asta perfektbûnekê di rewşa xwe de. Li gorî aristo û têngîna wê ya ku wê nêzî wê bin wê cism bin û ew jî ji ber rewşên xwe yê fizîkî wê ne di rewşek weke ji wê zêdetirî bigûharin û bigihênê de bin. Di dewama wê de wê aliyê din jî wê ew bê ku wê aristo wê salixbikê wê têngîna 'nous'ê ku ew salixdikê ew wê weke 'darêjka saf' ku ew wê pênasdikê wê, tenê bi wê ku ew bê lê gihiştin wê li wê karibê wê were lê gihiştin. Di wê nûqteyê de aristo wê dema ku wê bahsa wê darêjka saf ku ew bi têngîna 'nous'ê re wê werênê ser ziman wê bi têngîna 'tevger nakê lê dikê tevgerê' re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, mijare bûjenê wê, di pêvajoya tevgerê de wê dema ku ew şîrove dikê wê weke armanca wê gihiştina ya tekûztir û baştir bê. Weki din wê ew wê weke armanca hebûnê wê werênê ser ziman. Li ser wê

temenê wê bibêjê ku wê, bi saya 'ya pêşî dikê tevgerê' wê, her tişt wê bikê ku ew weke wê bibê û bi ber wê ve bikeve tevgerê de bê. Wê di xwesteka wê de bê. Ber ku wê ya ku hertimî wê tevgerê wê bi derfet bikê wê ew bê.

“Ber vê yekê wê azmanê pêşî ku ew ezêlî û ebedî bê wê bi pêwîstînî bê. Dîsa ya ku wê dikê tevgerê wê hebê. Di heman demê de wê ya ku tevgerdikê û ya ku ew dikeve tevgerê wê bi hebûnek navbeynê ku ew wê bikê ku wê biikê tevgerê bi ezêlî û ebedî, bi wê re toz û lêkerê ku weke sê tiştên ku em bi wê re wê herê bikin bê.”

“Nûha ya ku dibina mijare xwestekê û hizirkirinê wê bi wê rengê wê bikevina nava tevgerê. Ew bêlî ku wê tevgerêk bê wê di tevgerê de bê. Ev herdû gotin wê dema ku ew di astek bilind de li berçav hatina kirin wê were dîtin ku ew di heviyekiyetê de bin. Ber ku wê, mijare xwestekê wê, di dîmenê de wê ya baş bê, û ya xwesteka bi aqil jî wê rastîya baş bê. Ber ku wê nûqtaya tevgerê wê hizirkirin bê. Hizirkirin jî wê bi ya dihê hizirkirin re wê bikeve nava tevgerê. Li gorî du rastiyên dijber wê, yek wê li gorê cewherê ya ku ew li lê dihê hizirkirin bê. Di wê rewşê de wê, sedema armancê wê ya ku ew bûjenê wê dikê nava tevgerê. Hemû tiştên din wê ber ku ew dihên bi tevgerkirin wê di nava tevgerê de bin.”

Di van herdû paragrafên ku me ji nava xabate aristo a li ser qatagoriyan ku me hilda wê di wê temenê de wê, bahsa tevgerê û ya ku ew dikê tevgerê de wê çî bê wê li ser wê bisekinê. Di wê temenê de wê di nava hebûnê de wê, têkiliya wê ya di nava hev de wê, weke ku mirov wê bi rehetî wê karibê ji wê fahmbikê wê di awayekê de wê, têkiliyek ku ew dikê nava tevgerê de bê. Di wê temenê de wê ev wê bi wê re wê, di wê temenê de wê, dikarê wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê têtîgînên weke xwestekê, evînê û hwd ku ew wê çawa wê bikina nava tevgerê wê bi wê re wê di wê temenê de wê, di wê de wê bi kirdeyek dikê tevgerê de wê bixwezê ku ew li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê di awayekê de wê, di mijare dîmenê weke tevgernakê û di wê de wê hebûna tevgerê wê, di wê temenê de wê li ser wê bisekinê. Di awayekê de wê weke şîniyek ku ew li mergekê wê weke ku wê weke di cihê xwe de sekinî bê ku ew sawalek weke heta ku ew were wê bixwê û ankû heta ku ew wê kesekê din wê were wê berhev bikê. Yan jî wê di dewama wê de wê heta ku ew hişk bibê. Di wê de wê, ev wê weke pêvajoyek bi gûharînê û tevgerê re wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di awayekê de wê weke ku wê tevgerê nakê lê di gûharê wê,

di wê temenê de wê bi wê gûharênê wê çawa wê xwediye tevgerîyek di xwe de bê wê, di wê rengê de wê weke aliyekê ku wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqtîyê de wê aristo wê dîsa wê balê bikişênê li ser wê nûqtîya pêşî û ankû wê tevgerkirina pêşî ku wê di wê temenê de wê, çawa wê, çawa wê weke hebûnekê û ankû tozekê wê bibin wê bi wê re wê, derxê li holê wê li ser wê bisekinê. Di wê nûqtîyê de wê, têngîna tozê ku wê, aristo wê werênê ser ziman wê di rengekê de wê weke çavkaniyek bêşînor a afirandin û ji wê bûyinê bê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Wê weke hebûnê wê pênasebikê û wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê têngîna hebûn û metafîzîkê wê di wê nûqtîyê de wê têtîliya wan wê bi hev re wê dênê û wê metafîzîkê wê weke zanîna hebûnê û ankû rêya bi wê gihiştina fahmkirina hebûnê wê werênê ser ziman.

Di wê nûqtîyê de wê, di awayekê de wê, têngînên weke yê bi xwûdê re ku wê weke hertiştê wê ji wê biafirênin wê, dema ku mirov li nava têngîna aristo dinerê wê çendî ku wê weke mînaqekê wê di rengekê de wê bi kirpênê û wê werênê ser ziman jî lê ew kirpendina wî di rengekê wê weke li ser têngîna tozê re wê weke şibandinekê bê. Di wê nûqtîyê de wê, têngîna tozê wê bi serê xwe wê, weke têngînek ku ew bi wê re wê li wê bi serê xwe li wê hizirê û wê dixwezê wê fahmbikê û wê di awayekê de wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê têngîna metafîzîkê wê di wê rengê de wê li ser temenê girêdana hebûnê. Bi aliyên wê yên şubjeyî û objeyê û hwd re wê werke bi armanc û sedemê û hwd re wê di rengekê de wê çawa wê bi wê re wê bigihijê li têngîhiştînekê û fahmkirinê û hwd re wê bi wê re wê weke ku wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di wê nûqtîyê de wê, di têngîna 'ya pêşî kirî tevgerê' ku wê bi wê re wê li wê bihizirê wê di çerçoveyek morfolojîkî de wê rengekê fahmkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin û wê di wê çerçoveyê de wê bi têngîna tozê û di wê de wê bi wê re wê bi tevgerê û bûyinê û hwd re wê werênê ser ziman. Piştî wê li ser wê hebûna bûyî re wê tevger û gûharênê wê weke aliyê wê yê din wê êdî wê li ser wê re wê bihizirê.

Di wê nûqtîyê de wê, nûqtîya pêşî a dikê tevgerê wê di rengê ku wê aristo wê werênê ser ziman de wê, weke têngînek xwûdayî wê, fahmbikê wê tenê û tenê wê şibîneke ku ew aristo karibê wê qastkiribê û karibê wê qastnekiribê jî bê. Di wê temenê de wê ev nûqte wê, di rengekê de wê, weke aliyekê wê yê din bê. Di wê çerçoveya şîroveyên aristo de wê ji wê rengê wê qastkirineka bi navê xwûdê zêdetirî wê di rengekê din de wê,

weke hêzek û hebûnek hêzî wê li wê bihizirê û ew dixwezê wê bi çerçoveyek darêjkî wê li wê bihizirê û wê kifşbikê û wê fahmbikê. Di wê temenê de wê, têngîna metafîzîkê ku ew dihênê ser ziman de wê li ser çerçoveyek kosmogonîkî ku ew li hebûnê di kirpênê û bi wê re ew dikê ku ew bigihijê li têngînekê û têngihîştinê wê bi wê re wê were dîtî ku wê bi wê re wê li wê bihizirê. Li ser wê temenê wê weke ku wê di rengê zanîna hebûnê de wê herê pênasekirin û salixkirinekê.

Di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare hebûnê wê di wê temenê de wê çendî ku wê ji demên kevnera ve wê heta roja me wê mijare felsefeyê û fahmkirina wê ya teybet jî bê lê wê hê bi tememî wê di wê mijarê de wê gihiştina çerçoveyek fahmkirinê a giştî ku wê bi wê re wê bibêjê ev ev a wê nebê. Di wê temenê de wê, ev wê hê weke mijarek ku wê bi xwe re wê gelek nîqaşan bide bi rêve birin bê.

Di wê temenê de wê rewşa tevgerê û di tevgerê de tevgerbûn û di dîmenê weke nebûna tevgerê de wê rewşa weke sabit sekinînê û hwd jî wê di wê temenê de wê çerçoveyek gerdûnî de wê weke ku ew di nava seknekê de bê û ku ew wê sekna xwe wê xirabikê wê weke ji wê rastîya xwe ya tekûz wê dîrkeve re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, ew têngîna tozê wê, di destpêkê de wê dema ku wê care pêşî wê tevgerê wê bide gerdûnê wê, piştî ew di nava wê rewşa tevgerê û sazûmana wê de wê, pêde wê herê û wê, di wê rewşa xwe de wê bi bûyin û tevger û gûharînên wê re wê di nava ahengek ji xwe re bê. Ew wê kirpendina li ser gotina xwûdê re wê weke hebûnek aqlî ku ew pênasedikê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Yanî wê ji hebûnek dervî wê bi hebûn ku ew heya zêdetirî wê di wê temenê de wê weke hebûnek bi aqlî wê salixbikê û wê werênê ser ziman. Ew wê, di wê temenê de wê, dema ku ew wê dihênê ser ziman wê dîsa wê serî li têngîna nous'ê wê bikê û wê bi wê re wê, werênê ser ziman û wê bi wê re wê bibêjê ku “di wê de aqil (nous) û aqilîtî (noeton) wê di hevkeyiyekê de wê wek hev wê hebin.” Li ser wê nûqteya pêşî û tevgeriyê û wê aheng û sazûmana wê re wê, aristo wê bixwezê xwe bigihênê têngîna pêwîstîniyê. “Wê demê tevgera pêşî, ya pêşî dikê tevgerê wê hebûnek pêwîstînî bê, sermedî bê. Sedema pêşî wê tevgerkarê pêşî bê. Aqilê pêşî wê di hebûnê de wê hebûna aheng, levkîrin û sazûmana ku wê bibê wê navê wê bê. Mirov bi aliyê baş û wê sazûmanê û ahengê bihizirê re wê tenê wê karibê lê nêz bibê.” Li ser wê temenê wê di dewama wê de wê, bînenê ser ziman ku wê, ew wê biqasî jîyan bê wê wilqasî jî wê weke xwûdayî û ankû tozî bê. Di gerdûnê de

wê, jîyan û temen wê aidî wê bê. Ew, ew bixwe na. Wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di nava jîyanê de wê her tiştê ku ew heya wê xwediyê rewşek jîyanê a bi xwe re bê. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê ew wê bi hebûna wê re wê karibê wê li ser wê temenê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê aristo wê dema ku wê bahsa hebûnê wê bikê wê, cewherê wê weke temen û hebûnekê avaker û ji hev cihêkirinê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê di dewama wê de wê werênê ser ziman.

Li vir em divê ku wê di dewama wê de wê mijare cewherê û tozê wê cardin wê werênina ser ziman wê dewama ku mirov wê, li wê dinerê wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê ev wê, ne tenê di felsefeya aristo de wê di nava têngînên felsefeyê ên berê û piştire de jî wê dem bi de, wê weke têngîneka ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê, di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare cewherê wê, di wê rengê de wê weke temenê avakirina wê hebûnê û ankû ew hebûn li ser wê, diafirê û ankû dibê wê karibê wê werênê ser ziman.

Di wê demê de wê cewherê wê dikarê wê bi hinek awayna wê di serî de wê weke ku wê were ser ziman wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Bi aliyê pêşî cewher wê; weke têngîna ku ew ya aslê hebûnê dide avakirin û xosletên wê didiyê de bê. Di aliyê duyem ê cewherê de wê weke hebûn çî bê, çawa bê û ya ku wê weke tiştêkê dikê tişt û rengê wê didiyê bûyina wê bi rengê wê re dide dîyarkirin û bi wê re temenê wê dide afirandin bi xwe re bê. Bialiyê sêyemîn ê cewherê re wê were gotin ku wê weke di nava hebûnê de wê hebê û hebûn wê dema ku ew çendî wê pêvajoyên gûharênê wê derbas bibê û wê bigûharê lê ew wê weke xwe wê bimênê û wê ti gûharîn wê bi wê re wê, nebê. Ew weke xwe dimênê û bi wê weke xwe mayinê re jî wê di wê rengê de wê bi wê re wê cewherê wê tiştê wê weke wê bparêzê û wê ew wê çî bê wê weke wê bide dîyarkirin û hwd re wê karibê were fahmkirin û wê were ser ziman. Weke aliyê çarem jî wê dema ku wê bahsa cewherê bi hebûnê re wê were kirin wê weke 'tiştê ku ew weke xwe xwediyê awayê û weke xwe hebê bê wê bi wê re wê were ser ziman.

Di nava hebûnê de wê dema ku mirov wê werênê ser ziman wê weke di wê temenê de wê ya ku wê ew wê weke wê ew wê dide dîyarkirin û wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, were ser ziman. Lê aliyekê din jî wê bitêngîna tozê re bê. Wê dema ku em wê hildina li dest wê, di wê

temenê de wê aliyekê wê yê bi wateyî ku wê li wê were lê hizirkirin û wê werê ser ziman me hinekê wê li jor wê hanî ser ziman. Lê di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, toz wê di awayna de wê weke cewherê jî û ankû wê di wateya lêkirina lêkera cewherî re wê di wê temenê de wê were dîtî ku wê were lê hizirkirin. Toz wê di awayekê de wê, ev di nava têtînen aristo de jî wê dema ku ew wê werênê ser ziman wê were dîtî ku wê bi wê rengê wê di awayekê de wê were dîtî ku wê were hildan li dest.

Di rengekê de wê, berî wê demê wê were dîtî ku wê weke mene herî piçûk a hebûnê ku wê weke ku wê ji wê bibê wê di nava têtîni û felsefeyên xwezayî ên demên destpêkê ên kevnera de wê were dîtî ku wê bê hildan li dest. Di wê temenê de wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê xwe di wê rengê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê, weke ku mirov wê, werênê ser ziman ku wê, têtîna atomê û ankû bi empedokles re wê weke bi têtîna logoyan û hwd re ku wê were ser ziman wê di wê çerçoveyekê de wê weke ku wê têtînekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Lê di wê temenê de wê weke atomek wê weke tozekê bê. Logoyek wê weke tozekê bê. Di wê çerçoveyê de wê ew toz wê weke têtînek cewherî wê di destpêkê de wê reng û awayê wê ne dîyar bê. Wê bi dema ku ew hat cem hev û bi hev ve bû û awayek bi wê hatina cem hev re ku ew afirand wê hingê wê ji wê hebûn wê di wê rengê de wê weke ku wê biafirênê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di wê rengê de wê weke têtînekê û wê weke awayekê wê yê fahmkirinê bê.

Di mijare cewherê û tozê de wê were dîtî ku wê di wê temenê de wê têtîna tozê wê di rengekê de wê di nava têtînen aristo de ku em, bi teybetî li pirtûka wî ya bi navê 'qatagoriyan' dînerin wê di wê de wê were dîtî ku wê, di şîroveyên cihê û ankû bi şîroveyên cihê re wê were dîtî ku wê ew wê werênê ser ziman.

Di mijare tozê de wê di wê rengê de wê, ne tenê wê weke hebûnek ku ew dibê û ew diafirê bê. Wê bi wê re wê weke tozekê wê ew hebûn ku wê ji wê biafirê wê bi wê re wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê. Di wateya hebûnê de wê di rengekê de wê karibê wê li wê bihizirê bê. Filosofên weke domokrit ku ew di wê demê de wê bi wê re wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê

temenê de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê, karibê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Di dewama wê de wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din wê were fahmkirin wê weke mene herî piçûk a hebûnê weke ku wê bi têgîna atomê re wê filosofên weke demokrit wê werênê ser ziman lê wê ew toz wê bi wê rengê wê çendî ku wê navika hebûnê û mene wê ya herî bingihin jî bê lê wê karibê bi xwe re xwediyê cewherekê bê.

Di wê rengê de wê bi wê re wê di renekê û awayekê de wê weke aliyê wê yê ku mirov wê bi wê re wê fahmbikê bê. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê tozek wê di hebûnê de wê weke hebûnek herî piçûk bê. Wê di hebûnê de lê wê bi serê xwe wê ne di rewşek dîyarker de bê ku ew hebûnê bi giştî hemû di renekê de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Lê toz wê cihêbûna wê ya cewherê wê ew bê ku wê bi xosletên fizîkî û bûjenî wê hebê û wê karibê di renekê de wê weke bikeve darêjkê de jî wê karibê wê bikirpênê û wê werênê ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê ev wê bi wê re wê, di wê rengê de wê bi wê re wê, hebê.

Di wê çerçoveyê de wê toz û cewher wê, di wê temenê de wê, weke ku em bi gotinek din bi wê re empatiyê wê dênin û wê fahmbikin û wê werênina ser ziman wê, di wê rengê weke atomekê ku ew xwediyê cewherê bê wê karibê di renekê de jî wê werênê ser ziman. Di wê empatiya ku em wê di nava toz û cewherê de wê bi wê re wê dênê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, mijare têkiliya **cewherê û tozê** wê karibê bi xwe wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê toz wê weke hem di dîmenekê cewherî a di çerçoveya giştîya hebûnê bi wê têgîna bûna mene wê ya herî piçûk wê bi afirênê û hem jî wê weke têgînek cewherî wê bi wê re wê xwe di renekê de wê bi wê re wê weke ku wê di reng û awayekê de wê bide dîyarkirin. Di nava têgîna aristo de wê cewher wê xwe di renekê de wê bi sipêrê têgîna metafîzîkî. Toz wê, di wê çerçoveyê de wê bi mantiq û fîzîkê û hwd re wê, di awayekê û dîmenekê de wê xwe bide dîyarkirin. Di awayekê de wê toz wê cewherê wê di awayekê de wê weke hebûna bêawa û ankû bêdarêjk a pêşî ku wê, werênê li laş û wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê bi wê re di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di nava tozê de wê çendî ku wê weke renekê nitelikê û hwd wê bi wê re wê, bibê jî lê wê di wê demê de wê di awayekê dû dîmenî de wê

dîmenekê wê yê ku ew wê dide dîyarkirin wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ew jî wê di wê de wê bi cewherê re wê, dîmenê wê yê bê. Di wê temenê de wê, di tozê de wê cewher ku wê were û bibê wê demê wê, toz wê di wê astê de wê weke heyinekê wê xwe bi wê re wê di dewama wê de wê bide dîyarkirin. Tişta toz wê weke ku ew bi heyîna xwe re wê hebê û wê bi wê re wê karibê were ser ziman. Li gorî aristo wê tişte heta ku ew hebê wê karibê bibê tozek. Ku ew nebê wê nikaribê bibê weke tozekê. Ew toz wê bi wê cewherê ku ew di xwe de dihawênê û di xwe de bar dikê wê ji wê awa, û şeklê xwe wê bigirê û wê bide dîyarkirin. Di wê çerçoveyê de wê, cewherê tozê rengê heyîn û hebûnîya tozê wê bide dîyarkirin. Toz jî wê heyîn û hebûnîya hebûna mazin a bi rengê tiştî weke bi darêjk û awa û şekl wê bide dîyarkirin û wê bi xwe re wê werênê li holê. Di wê temenê de wê di wê pêvajoya wê bûyinê de wê, gûharîn wê tişte wê ne ew bê ku ew wê bikê tişte din wê di wê pêvajoya wê de wê, ew di cewherê wê de wê çawa wê weke ku wê hebê ku ew wê bikê weke wê û wê di wê çerçoveyê de wê bide dîyarkirin bê. Cewher wê li gorî wê têngîna wê di dîmenekê din ê fahmkirinê de wê weke ku wê bi tozê re wê bigihijê li hebûnek darêjkî. Di wê çerçoveyê de wê, di nava cewherê û tozê de wê têkiliyek bûhûrîner a li hebûnê û bûyinê wê bi wê re wê, di reng û awayekê de wê hebê ku ew wê xwe bi wê re wê, di reng û awayekê de wê bide dîyarkirin bê. Di nava cewherê û tozê de wê têkiliya bûhûrîner ku mirov wê werênê ser ziman wê, di wê temenê de wê weke karibê bi têngîna cewher û awa û ankû darêjkê wê bi wê re wê, karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Her awayek wê hebê û wê xwediyê awayekê darêjkî bê. Wê ew jî wê di xwe de wê weke xwediyê cewherekê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, her tişt bi rêya tişte wê û ji tişte ew weke dibê tişte din. Li gorî aristo wê çavkaniya tiştê aqilî û ya dîyardeyî wê çendî wê heman jî bê lê wê di renekê de wê, ji heman tozê wê, xwe xwedîbikê jî lê wê, ji aliyê nitelî û nîcelikî ve wê weke ku wê xwediyê cihêyîyekê jî bê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê bi wê re wê ew wê werênê ser ziman. Ya ku wê dide dîyarkirin wê cewherê wê bê. Minaq wê weke ya ku wê zêr ji sifirê wê bide cihê kirin û ankû wê ya sifirê ji zêr bide cihêkirin wê ew cewherê wê bê.

Li ser wê temenê wê were dîtin ku aristo wê di awayekê de wê mijare gerdûniyê wê di wê nûqteyê de wê li ser têngîna bûjenî û hwd re wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman. di wê temenê de wê ev cihêbûna li ser cewherê re ku wê bê kirin wê di renekê

de wê weke cihêbûnek ku wê bûjenê wê di rewşa xwe de wê weke di çerçoveya xwe de wê weke tiştêkê wê bi sînor wê bide dîyarkirin. Ber vê yekê wê aristo wê kirpendina bi têngîna 'ji ber vê yekê wê gerdûna bûjen wê nebê re nebê re wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê bi têngîna ti gerdûnên bûjeniyî ku ew wê bi wê re wê bibin wê nebê re wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê, sînorê wê bi hebûna wê ya fizîkî û bûjenî re wê di rengekê de wê were ser ziman û wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê were ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê mijare cewherê wê di wê nûqteyê de wê dema ku wê şîrovebikê wê were dîtin ku wê li ser du çerçoveyan wê şîrovebikê. Yek wê di temenê '*bûjena pêşî*' de ku wê weke cewherê wê ku wê hebê û wê hemû tişt wê weke ji wê di ahengekê û di dewama hev de wê bi wê re wê bibê bê. Di wê nûqteyê de wê piştî ku wê di dewama wê de wê tiştên din wê bibin wê her tişt wê bi rewşên xwe yên fizîkî û bûjenî û hwd re wê, di rengekê de wê weke ku wê xwediyê rengekê cewherî a bi xwe re bê. Di aliyê din ê duyem de jî wê mijare cewherê wê li ser wê re wê di wê nûqteyê de wê şîrovebikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di çerçoveya aliyê wê yê duyem de wê her tişt ku ew heya û bûya wê bi wê temenê wê xwediyê cewheriya xwe bê. her tişt wê bi cewherê xwe yê ku ew bi wê heya wê bibê û wê ji ya din wê xwe cihê bikê.

Wê di bûjenê de wê, xosletên wê di wê çerçoveyê de ku wê bibin wê bi cewherê wê re wê bibin û wê xwe bidina dîyarkirin. Aristo wê di wê temenê de wê, têngînek cewherî ku wê di asta duyem de wê her tiştê ku ew zindî bê û ne zindî bê wê bi wê re wê weke xwediyê cewherekê ku wê cihê dide çêkirin û afirandin wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin û wê werênê li holê.

Di awayekê de wê, di heman tiştê de wê, cewher wê, bi xosletên xwe wê yên ku wê weke hev wê bidina dîyarkirin wê bibê. Lê di her rewşê de wê, mijare cewherê wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê, bibê û wê, ya ku wê sînorê wê û çerçoveya wê bide dîyarkirin wê ew bê. Weke minaq di çerçoveya têngînek zindiyî de ku mirov wê bibêjê wê karibê bibêjê ku wê zinda ne arjin bê, arjin ne delal bê, delal ne şêrek bê, şêrek wê ne gergadenak bê, gergadenak wê ne pisikek bê, pisikek wê ne marek bê, marek wê ne mişkek bê, mişkek wê ne alokek bê, alokek wê ne tayrekê baz bê û hwd. Wusa mirov wê karibê wê bi wê re wê bidomênê û wê werênê ser ziman. Ev wê di wê temenê de wê her tişt ku wê cihê bê wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di

dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare hebûna cewherê de wê, ku wê werênê ser ziman wê weke ku wê ya ku wê tiştê wê bikê tişt û weke wê bê. Cewherê wê bi tişta ku wê weke xoslet wê di xwe de wê barbikê wê rengê wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Wê awayê wê bidiyê. Weki din wê nitelika cewherî wê yên bûjenê jî wê bi wê re wê biafirênê û wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di awayekê de wê, cewher wê, dema ku wê aristo wê werênê ser ziman wê, di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê di nava xwezayê de wê çendî ku wê tişt wê di awayekê de wê ji holê wê herê û wê weke ku wê windabibê jî lê wê cewherê wê di reng û awayekê de wê weke ku wê xwe biparêzê û wê winda nebê. Ya ku wê di xwezayê de wê weke ku wê mayinda bê wê cewher bê. Di wê nûqteyê de wê di renekê din de wê, di nava xwezayê de wê, têngîna cewherê wê ji aliyekê din ve wê bi têngîna tozê re wê, li vir wê, aristo wê werênê ser ziman û wê weke ku wê kirpendinekê wê weke ku wê empedokles wê li ser logoyên xwe re wê bikê û wê bînenê ser ziman ku wê, tenê wê bi awayê wê yê hevgirtinê ê wan logoyan re wê ew wê biafirê re wê ew wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, di wê çerçoveyê de wê, ew logo û ankû ew hevgirtinên ku wê têngîna fîzîkî û bûjenî wê diafirênin wê ew dîsa weke tozna wê weke xwe bimênin wê werênê ser ziman. Di wê rewşê de wê li gorî wê têngînê wê ya ku wê were hanîn li ser ziman wê di wê temenê de wê, ya ku wê di wê nûqteyê de wê ji holê wê herê wê, tenê û tenê wê ew awayê hevgirtî bi fîzîkî û bûjenî a wê, têngîna bi wan tozan ku ew dibê bê. Lê ew wê weke xwe wê bimênê. Li deverêkê din jî wê bahsa di xwezayê de wê ew hebûn wê, ne kêmbibin û ne jî wê zêde bibin. Wê bi awayên wê yên hevgirtî ên bi awa û rengên cihê re wê, di reng û awayekê de wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê, di renekê de wê bide dîyarkirin.

Di mijare wê de wê, dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare hebûnê bi fîzîkî û bûjenî di nava xwezayê de wê bi wê rengê wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê hebê û wê karibê wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di awayekê de wê di nava xwezayê de wê mijare ji hev cihê kirina têngîna cewherê û ya tozê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê weke ku wê li ser wê temenê û wê rengê fahmkirinê wê weke ku wê di nava cewherê û tozê

de wê, cihêbûn wê nebê. Ya ku wê, weke cihê bûnê wê xwe bide dîyarkirin wê, bi têtîna darêjkî û zêhnî a ku ew dibê bê. Di wê nûqteyê de wê, tozê wê di du awayan de wê were dîtîn ku wê aristo wê di nava têtînên pirtûka xwe ya qatagoriyan de wê salixbikê. Wê bi aliyê pêşî wê weke hebûnekê cewherî wê di awayekê de wê, werênê ser ziman. Wê, ew wê di wê temenê de wê li ser temen û çerçoveyek hebûnî wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Ji aliyê din ve jî wê, dema ku wê mirov wê werênê ser ziman wê weke ku wê toz wê, weke bûjenê bê, weke darêjkê bê, ji aliyekê ve wê weke hevvebûn û tevheviya darêjk û bûjenê bê. Li ser wê temenê wê bûjen û darêjk ku wê weke toze tiştêkê bê, **darêjk û cewher** wê cewherê wê weke bikê tozê û wê werênê li holê wê bibê.

Di wê temenê de wê di wê rengê de wê, di awayekê de wê karibê wê werênê ser ziman ku wê mijare cewherê wê di awayekê wê di nava bûjenê de wê hebê û wê, di wê temenê de wê, bi wê re wê, rengê wê bibê û wê xwe bide dîyarkirin. Toz wê, di wê temenê de wê ew wê bûyina wê bê û wê, ew bûyina wê, di wê temenê de wê weke tozekê wê bi wê re wê xwediyê hebûna xwe ya cewherî a ku ew di wê de heya û ew bi wê dibê bê. Bi wê re wê bûjen wê cewher û darêjkê wê ji xwe re ewê qizincbikê.

Di dewama wê de wê, ji aliyekê din ve jî aristo wê mijare darêjkê û bûjenê ku ew çendî dikarê hev vebêjê wê li ser wê bisekinê. Li gorî wî, darêjk wê bi serê xwe wê, nikaribê wê salixbikê û werênê ser ziman. Bo ku ew bibê wê pêwîstîya bûyin û heyîna bûjenî wê hebê. Darêjk wê tenê wê dîmenekê rastiyê wê bi xwe re wê biafirênê û wê bi dîmenekê wê bide dîyarkirin. Wê dîmenê wê yê din û ankû wê aliyê wê yê din ku ew wê temem dikê wê bûjen bê. Li gorî wê ku wê werênê ser ziman wê weke hebûn wê toz bê û wê, bi wê re wê ceewher wê, bi wê re wê weke ceewhera tiştêkê wê werênê ser ziman. Hebûn dikarê were wateyên cihêreng. Bi awayekê ew, weke tiştêkê ku ew heya, ankû toza wê, di awayek din de nitelike wê, û an nicelike wê, di awayekê de wê, cûreyekê awayê lêbarkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Hebûn ku wê çendî wê were wanqas wateyan jî lê wê wateya wê ya asil wê, di têtîna 'ya ku ew tiştêkê dikê tiştêkê' de wê, wê xwe bi wê re wê werênê ser ziman. Ev jî wê di wê temenê wê weke fahmkirina hebûnê bê.

Li gorî aristo wê dema ku em di derbarê bûyinekê de ku em rêgezên pêşî, sedemên pêşî û hwd ku em zanibin emê di dewama wê de êdî wê, zanibê. Bo ku wê tiştêkê zanibê wê tiştê ku wê tiştê dikê tişt wê fahmbikê wê bi wê re wê, were fahmkirin û ev jî wê weke temenekê wê yê

fahmkirinê bê. di têtîna aristo wê hemû mijar wê di temenê gihiştina ya cewherê û wê fahmkirina wê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê dema ku cewher newê zanin wê demê wê, ya din jî wê ya ku tiştê dikê tişt jî wê weke ku wê newê zanin.

Ev jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê bi têtîna ji ya hesan bi gihiştina ya tevlihev wê bi wê re wê, were lê hizirkirin. Lê li gorî wî wê aliyê din ê ku em em wê bi wê re wê, bi ber ya tevlihev ve wê herdin wê hemû beşên wê di wê demê de wê werina zanin û wê werina cem hev wê demê wê, ya tevlihev wê, demê wê bi wê re wê bi ya hesan re wê were fahmkirin.

Li gorî aristo wê cewher û darêjk wê weke du rewşên çalaki ên tekûz bin. Bi wê re wê cewher wê hebê û wê, di dewama wê de wê, cewher wê ya ku ew hebûnê dikê hebûn bê. Di wê temenê de wê, di wê rengê de wê werênê ser ziman ku wê, di nava xwezayê de wê, element û ankû temenê ku wê bi wê cewherê wê were cem hev û wê hebûnê wê biafirênê wê, di wê demê de wê ne kêmbûn û ne jî wê zêdebûn wê bibê. Li gorî wî, hemû tişt wê di rewşekê de wê weke ku wê, di awayekê weke xwe de wê di wê rengê de wê bimênê. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê di mijare wê nekêmbûn û ne zêdebûnê de wê, dikarê wê bibêjê ku wê, têtînek bi wê rengê wê bi felsefeya empedokles re jî wê hebê. Wî digot ku wê dema ku wê mirin û ankû jîyan wê bibê wê di xwezayê de wê ne kêmbûn û ne jî wê, zêdebûn wê bibê. Li gorî wî, elementên ku ew weke logoyan wê dihênê ser ziman wê bi hatina cem hev wê ew wê, hebûnê wê bi awayekê wê û rengê wê yê darêjkî re wê biafirênê. Di wê temenê de wê di wê rengê de wê ev jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê, ji holê çûna hebûnê wê ne bi kêmbûnekê wê bibê. Ew wê di wê temenê de wê bi têtîna gûharandina awayê wan qatkên ku ew dihêna cem hev û wê hebûnê diafirênin ku ew ji hev difelişin re wê ew wê bibê. Piştî wê ew ku ew bi awayekê din hevgirtin û têtîli bi hev re danîn wê demê wê bi wê re wê, awayekê din ê hebûnî wê bi xwe re wê di wê rengê de wê weke ku wê bikê bê.

Aristo wê di wê nûqtîyê de wê ya ku ew ji aliyê xwe ve wê li wê têtînê wê zêdebikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman wê ew bê ku ew bi wê dihizirê ku wê, dema ku wê tiştêk bibê wê, ew bûyina wê tiştê wê ji xwe wê di wê de wê hebê.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê rengê wê werênê ser ziman. Mînaq di avahîya ku çalekiya çêkirinê tê kirin de, karê tevniyê di tiştê ku tê xêzkirin de ye. Di yên mayî de jî wusa ye, û bi giştî tevger di nav tevgerê de ya. Ji aliyê din ve, di hemû rewşên ku li derveyî kiryarê ti kar çênabe, kiryar di kiryar bi xwe de tê dîtin. Ji ber vê yekê di mijara dîtinê de, di zanîna zanistê de jîyan di giyan de ye. Ji ber vê yekê dîsa bextewarî jî di giyanê de ye; ji ber ku ew awayê jîyanê ye, ji ber vê yekê diyar e ku madde, form, kiryar e. Li gorî wê ku wê, ceewher wê weke çalakiyekê ku wê weke lêkarê toz wê, berî wê were.

Di wê mijarê de wê ev wê bi wê re wê, karibê ew li ser wê re were fahmkirin ku wê di mijare têngîna çêkirina awahiyekê de wê, weke ku wê dema ku em bi wê were wê werênina ser ziman wê, demê wê di cewherê wê de wê çi wê bi wê re wê hebê. wê aliyê wê yê din wê darêjka wê û ankû bi wê re wê, pêşnûmakirina wê bê. Di wê temenê de wê, di têngînekê de wê weke ku wê platon wê bi têngîna ideayê re wê werênê ser ziman li ser têngîna xwemaliyê re wê, hert tişt wê xwemaliya wê hebê ku ew li gorî wê kopiyayên wê werina kirin wê di wê temenê de wê, di mijare malê û ankû xanî çêkirinê de wê, ew wê di wê de wê weke ku wê bi derfet wê di wê çerçoveyê de wê bi kirdeyî wê weke ku ew hebê wê, li wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê di mijare cewherê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê ku ew bi wê were were fahmkirin. Di wê temenê de wê, ya weke bi tevger û çalak wê di wê nûqtayê de ku wê, ji wê ew bûyin wê di awayekê de wê bibê wê, demê wê cewher bê. Wê demê ku em bibêjin wê ew bi cewherê wê bibê wê demê em dikarin bêjin ku wê berê wê malê û ankû xaniyê ku ew dihê çêkirin wê di wê temenê de wê di wê de wê, hebûna wê di wê rengekê de wê, bi cewherê wê re wê berê wê hebê. Yanî wê di her halikarê de wê ew xanî wê li ser wê cewherê re wê weke ku wê bibê.

Di wê nûqtayê de wê, di nava təkiliya cewherê û awayê de wê, di ahengekê li hev hoyandî aristo wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê bi wê re wê ew wê werênê ser ziman. Di wê rengê de wê mijare cewherê û awayê wê ku ew bi wê re wê weke ku wê bibê wê demê ew awa wê, di wê temenê de wê weke danîşandineka ku ew di wê cewherê de ew hebê wê bi wê re wê direngê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Wê demê ku em ji wê cewherê wê dema ku em ghiştina awayekê din wê ew awayê din wê bi heman cewherê re wê were ser ziman? Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov

wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare cewherê de wê, dikarê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê ew wê xwe bi wê re wê, di rengê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di mijare cewherê de wê, demê wê, dema ku wê bi derfet bê ji wê awayê wê gihiştina awayên din wê demê wê ew di wê de wê bi derfet bê? Ev jî wê weke pirsekê wê xwe ji aliyekê din wê bi wê re wê di mejî de wê karibê bide dîyarkirin bê.

Di mijare cewherê û awayê de wê, ev wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. li ser ceewherê re wê li gorî wê, ew wê demê wê, bûyina bûjen û bi wê darêjkê wê di awayekê de wê, weke biriqîna wê cewherê wê xwe di rengê de wê li gorî wê aqilê wê xwe bide dîyarkirin. Ev jî wê wê bi wê re wê, di wê temenê de wê, weke aliyê ku wê, cewherê wê weke çavkaniya wê bide dîyarkirin bê.

Di wê temenê de wê, awayê bûjnî û darêjkî wê dema ku em li wan bihizirin wê ew wê, di awayekê de wê, demê wê ku em li wê dihizirin wê, bi bûyin û hebûna wan re wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin ku ew wê bide dîyarkirin. Bûyina bûjenê wê bi awayê wê yê darêjkê û xosletên wê re wê, di wê temneê de wê weke ku ew di wê de wê bibê û wê hebê wê, di rengê de wê li gorî wê têngîna cewherî xwe di çerçoveyek hizirkirinê de wê bide dîyarkirin.

Mijare bûjenê wê, di wê temenê de wê, di wê rengê de wê bi têngînek hebûnî û darêjkî li ser wê re wê, bi girêdanên ontolojikî wê were dîtîn ku aristo wê li wê bihizirê û wê bi wê re wê di wê rengê de wê weke ku wê werênê ser ziman. Wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê, bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê girêdanên bi hebûnê û navaroka wê di wê temenê de ew dixwezê wan kifşbikê û wan di wê temenê de wan bi têngînekê werênê ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê rengê û awayekê de wê werênê ser ziman bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Cewher wê, di tiştê ku ew heya de wê, her wê hebê. Wê hebûna tiştê bi bûjenî û awayê wê yê darêjkî wê ew wê xwe bi wê re wê di rengê de wê wekek u wê bide dîyarkirin û wê werênê li holê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê werênê

ser ziman bê. Li ser wê temenê aristo wê li ser mijare hebûnê sekinî ya û wê bi çerçoveya têngîna toz û cewherê re wê xwestîya ku wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê, hebûnê wê weke zanîna wê, gihiştina rewşa wê ya derfîzîkî û ankû metafîzîkî wê bi wê re wê weke rêya bi wê gihiştina zanîyariya hebûnê bê wê bi wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê di nava ontolojîya aristo de wê, di nava hebûn û zanîne de wê rastarast wê têkiliyek ku mirov wê fahmbikê wê hebê.

Di dewama wê de wê, dema ku em mijare felsefeyê bi cewherê û tozê re wê dihênina ser ziman wê aliyekê din ku wê hema bêja wê weke wê di wê rengê û awayê de wê weke ku wê karibê were bi gotin kirin wê, têngîna cewherê û awayê bê. Di nava felsefeyên demên kevnera û hinekê wan de jî wê di wê demê de wê di nava têngîna cewherê û awayê de wê were dîtin ku wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Awa û cewher wê, di wê rengê de wê, di çerçoveya hebûnê û ankû bi felsefeya hebûnê re jî wê were dîtin ku wê were hildan li dest.

Di wê demê de wê, di wê rengê de wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din ku mirov wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di çerçoveya têngîna bûjenê û darêjkê de wê, dema ku mirov wê gotinekê wê bibêjê wê were dîtin ku wê, ji dema filosofên xwezayê û thales de jî wê were dîtin ku wê derkeve li holê. Filosofên xwezayê wê çawa wê xweza wê ji xwe wê bibê û bi wê re ew bûjena pêşî ku wê bihizirin ku wê temenê wê biafirênê wê ji xwe re wê bikina mijar. Tiştêkê bi wê rengê wê di nava felsefeyê demê de wê pêşketina wê ji mereqekê wê zêdetirî wê weke têngînek ku wê bi wê re wê bi hewldana xwe gihandina rastiyê û wê, çavkaniya hebûnê û hwd re wê xwe bide dîyarkirin. Collingwood "Design of **Nature**" ku wê balê bikişênê li ser pytagorasiyan wê di wê de wê werênê ser ziman ku wê çawa wê, pytagorasî wê heya wê ji bûjenê wê bi ber darêjkê ve wê bidin û wê, li şûna ku ku wê **bi tozê** wê werênina ser ziman wê bi têngîna xûy û tevgeran re wê bikin ku ew wê werênina ser ziman wê, weke pêşketinek şoreşî a mazin wê pênasebikê û wê di wê çerçoveyê de wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê ku wê, di zimanê pytagorasiyan de wê derketina li pêş a matematikê û bi wê re wê, her temenê bi matematikê wê hanîna wê ya li ser ziman wê di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê ku ew dihênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê bikin ku ew bigihênina zanîna

tiştê a ku ew bi wê çî ya û tişt ku wê çawa wê tevbigerihe û ya ku ew ji wê re dibê temen wê bikin ku ew wê, fahmbikin.

Her çendî ku wê di wê temenê de wê di nava hizrên wan wê weke ku wê tişt wê, bi wê rengê wê li wê were lê hizirkirin jî lê wê filosofên xwezayê wê hê jî wê di awayekê pêjnî de wê were dîtin ku wê hê bi hizirin û wê di wê temenê de wê hizrên xwe wê werênina ser ziman. Di nava hizrên wan de wê, hin bi hin wê têngîna darêjkê ku wê derkeve li pêşîya bûjenê û wê di dewama wê de wê bi w re wê li wê bihizirin û wê, tiştê wê di wê rengê de wê bi awayên wê yên ku ew hena re wê li wê bihizirin re wê hin bi hin wê xwe di temenekê bi gotinkirinê de wê êdî wê bikin ku ew wê werênina ser ziman.

Di wê temenê wê de weke ku wê Collingwood jî wê werênê ser ziman ku wê çawa wê werênina ser ziman wê, di wê de wê zoriya ku wê were kişandin wê hinekê li ser wê bisekinê. Minaq wê weke kevirek û masiyek di avê de wê çawa wê, çawa wê di avê de wê bibê wê zorbûna di fahmkirina wê de wê, weke aliyekê ku mirov bi wan re wê fahmbikê bê.

Hewldana gihiştina zanîna xwezayê û di wê demê de wê weke wê çawa ew heya wê, weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê demê de wê filosofên xwezayê wê li ser rewşa bûjenê û awayê wê yê ku ew ji xwe dertihênê û wê, dide dîyarkirin bi xwe re wê, li ser wê bisekin in. Di wê demê de wê li ser hewldana kifşkirin û fahmkirina bûjena pêşî wê were dîtin ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Anaxsimondros wê bi isrârî wê bixwezê ku ew wê kifşbikê û wê li ser wê bisekinê. Anaxsimenes wê di awayekê de wê li ser şopa thales wê di rengê de wê were dîtin ku wê bimeşê û wê herê. Di wê demê de wê awa wê jî bûjenê wê cihê wê newê hizirkirin. Lê heta ku wê were demên pytagorasîyan û hwd wê were dîtin ku wê êdî wê, bi wê re wê, bi felsefeyî w **darêjk** wê jî bûjenê wê di awayekê de wê êdî wê bidest cihê weke **‘tiştêkê bêbûjen’** ku ew heya wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê li ser wê re wê, derxistina li pêş a matematikê wê hinekê wê, karibê were fahmkirin.

Lê di wê demê de wê, di wê demenê wê tiştê heyî a bêkotle û ya bi bikotle wê di wê demê de wê bi wê re wê were dîtin ku wê bi wê rengê wê bi wê re wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, tiştê weke hev di hebûnek giranî û ne giranî. Piçûk û ankû mazin û hwd de wê, weke bi xwe bixwe re wê di hevîyekiyekê de bê wê bi wê re wê were dîtin ku wê di rengê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di nava xwezayê de wê di serî de wê, çavkaniya tiştê wê çi bê û wê çawa wê xwe di awayekê de wê bi gûharênê û wê weke jinûve wê bide dîyarkirin weke bi xwezayê û şînatiyên wê û hwd re wê, weke aliyên ku wê bi wê re wê werina lê hizirkirin bê. Di dewama wê de wê mijare têngîna gûharênê, pêşveçûnê û weke tişt li cihê xwe ku mirov wê diberdê wê wusa nemênê ku wê were kifşkirin re wê were lê hizirkirin.

Wê dema ku em hizrên filosofên xwezayê li wan dinerê wê dibînê ku wê, di wê temenê de wê bi ber bi gotinkirinekê de wê were dîtin ku wê li ser temenekê metafîzîkî û hwd re wê were dîtin ku wê were kirin. Minaq têngînên ku wê anaxsimondros wê werênê ser ziman wê di wê çerçoveyê de wê bi têngînek felsefeyî a xwezayê wê dikarê wê werênê ser ziman û ew wê, di nava tiştê de wê, di temenekê ku wê girêdanekê di nava navaroka wê de wê bi wê re wê bide çêkirin û wê bi wê re wê weerênê ser ziman re wê werê dîtin ku wê di dîmenekê de wê were hanîn li ser ziman.

Di nava filosofên xwezayê wê de 'lêgerîna li bûjena pêşî' wê di aslê xwe de wê di wê temenê de wê, weke pêvajoyek ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di wê pêvajoyê de wê, çavkaniya tiştê wê pêşî, bi pêvajoya wê ya pêşî re wê bi pêjnkirin û ankû bi hewldana bi gotinkirinê a bi wê re wê xwe bide dîyarkirin. Li ser wê re wê, di dewama wê de wê çawa wê, bê gihandin li awayekê û renekê şîroveyê wê bi wê re wê were dîtin ku wê bê kirin.

Pythagoras wê dema ku ew li ser têngînên weke yên anaxsimendros û hwd dihizirê wê, di wê temenê de wê bûjena pêşî ku ew di nava lêgerîna fahmkirina wê de wê karibê were zanîn û ankû wê nikaeribê were zanîn wê ew di wê demê de wê li ser wê bisekinê û wê di wê temenê de wê, têngî û hizra ku ew bi gotin dikê a bi rengê wê bûjena pêşî wê nikaribê were zanîn jî wê, di wê temenê de wê, weke aliyê wê yê ku ew li wê dihizirê bê. Di wê temenê de wê, weke ku ew çawa li wê tevdiqerihîn wê ya ku ew dihê tevgerandin weke bûjenê wê, wê çawa wê bê gihiştina li ew çi ya bûna wê, ji wê zêdetirî wê, awayê wê, û ankû darêjka wê zêdetirî wê weke ku wê li berçav wê bigirê û wê li ser wê re wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Li gorî ku mirov wê di awayekê de wê li ser hizirkirinên pythagoras re wê karibê wê werênê ser ziman wê bi awayekê wê were dîtin ku wê bandûra têngîhên anaxsimondros wê weke ku wê li ser wî hebê. Wê dema ku wê di bin bandûra 'gerdûna geometrikî' a anaxsimondros de wê, ya ku ew bûjenê dide bi tevgerkirin, sererastkirin û ku wê pêşdixê ku wê awayê

wê weke ku wê weke rêgezê gerdûnî esas bigirê. Mînaq wê weke ku wê collingwood wê werênê ser ziman ku 'pytagorasî, bûjena pêşî, minaq ku ew ava û an bûhar a, an jî tiştêk din a ku ew ji wê re hewldaban ku ew ji wê re vegotinekê wê werênin wê weke pîrsek bêbersiv wê maba", wê bênê ser ziman. Ber vê sedemê pytagorasî ku wê tişt wê yek bi yek û wê hep bi carekê wê weke tiştê ku ew dibin ku wê xwezayê wê bide dîyarkirin wê bi temenekê geometrikî û darêjkîya wê de ku ew were lêgerîn wê salixbikin. Wê di xwezayê her tiştê de wê li ser wê rêgeza temenî a geometrikî re wê, li wê bihizrin û wê werênê ser ziman. Platon wê di wê temenê de wê têngînên pytagorasî ên li ser cûre û ankû awayê re ku wê bi têngîna 'eidós'ê re wê werênê ser ziman wê di temenê felsefeyê de wê bi cih bikê û wê werênê ser ziman. Ji wê aliyê ve ku mirov li felsefeya platon bînerê wê, duîtîya awa û bûjenê, û an ya bi bûjenî û ya bi darêjkî/awayî wê weke mijarek sereka a felsefeya platon jî wê biafirênê. Di awayekê de wê, platon wê li ser têngihên sofistan ên weke teqezîya zanîne ku wê bide alîkî wê bo wê ew wê bikê. Sofistî wê di wê temenê wê de hizrên xwe wê bi têngîna zanîne re wê werênina ser ziman ku wê, hem bi girêdana tiştên bûjenî ku ew dayimî digûharin û hem jî wê sehek wê di wê kêlîka ku ew heya de wê, girêdayî wê şert û mercên wê yên demê û mekanê bê wê, zanîn wê li gorî wê bo kes, dem û mekanê wê hertimî wê di nava pêvajoyek gûharênê de bê' re wê werênina ser ziman.

Di wê çerçoveya ghiştina têngînek zanîni de wê were dîtîna ku wê, hizrên pytagoras wê di wê warê de wê, derkevina li pêş. Di awayekê de mriov dikarê pytagoras jî bi hizrên wî re di nava sofistan de wî bi hasibênê. Wê bi hizrên xwe de wê di wê temenê de wê têngînek şubjektîv wê bi aqilê mirov re wê pêşbixê. Di dewama wê de wê, têngînek bûjenî a ku wê, weke radeya dîyarkirina hizir û zanîne wê, hevbeş wê nebê jî wê, li ser wê bisekinê. Pytagoras wê bi rêya sehan wê ghiştina zanîne wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, çawa wê ji rewşên şubjeyî ên hundurîn wê cihê wê di awayekê de wê, hizirkirinê wê weke radayek bi ast wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, pîvanek bûjenî û ankû standardî wê di wê demê de wê bi wê re wê nebê wê werênê ser ziman. Ev çerçoveya hizirkirinê a pytagoras wê di asta wê ya dawî de wê bi gotina 'mîrov pîvane hertiştê ya' re wê, were pênasekirin û wê werê ser ziman.

Pytagoras wê di awayekê de wê, weke filosofên xwezayê ên berê xwe wê, li 'bûjene pêşî' ku ew her tiştê jî temen ve dide dîyarkirin wê lêngerihê. Di aslê xwe de wê, sofist jî wê li wê negerin. Wê bi zanîne re

wê, bi sînor û ya ku ew dihê dîtî re wê bi sînor wê li wê bihizirin û wê werênina ser ziman. Li gorî wan bûjenek ku em di derbarê wê de wê, zanîna wê dihênina ser ziman wê ji wê ew cihê wê nebê û wê bi hev re wê, di yekitiyekê de bê. Li ser wê temenê wê cihêbûna dîtbarî û rastîtiyê wê nebê. Ew wê, di wê temenê de wê, ew wê red bikin. Ew wê, di awayekê de wê tenê wê bi rewşa dîtî û ankû dîtbarîyê re wê bi sînor wê, yanî bi rêya sehên xwe ku em digihijina zanîna hebûnîn fîzîkî wê, bi wê re wê xwe bi sînor wê bihêlin. Li ser wê çerçoveyê, di çerçoveya felsefeya hebûnê de wê her tiştê ku ew heya wê, bi rêya sehên xwe ku ew ku em wê dizanin bin.

Sofist wê di awayekê de wê, hebûnê wê bi hebûnîya wê re wê bi sînor wê li wê bihizirin. Di rengekê de wê weke ku me li jor bi hizrên aristo re dît wê di rewşa rastîtiyê de ku ew heya re wê, bi rêya sehên me re ku em wê weke ku em dibînin û wê weke hebûnekê wê herê dikin û hwd re wê di rengekê de wê, werênina ser ziman. Sofist wê hizrên wan wê di wê çerçoveyê de ku em dibînin wê bandûra wan li ser hizrên aristo jî wê ji wê aliyê ve wê weke ku mirov wê karibê bi rehetî wê kifşbikê wê bandûra wan wê li wî û hizrên wê bibê.

Li ser wê temenê wê di nava hizrên hem yên sofistan û hem jî wê rengê aristo ku ew bi wê re wê weke di dewama wan de wê di rengekê de wê bi wê re wê hizirê wê, platon wê li dijî wê hizrên xwe wê werênê ser ziman. Platon wê mijare fahmkirinê a zanîne ku wê werênê ser ziman wê di bin ya dîtbar û ya teqez de wê, li duyan wê beşbikê û wê di wê çerçoveyê de wê werênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê refaransek ku wê hizrên platon wê di serê wî de wê bikê nîqaşê de wê bibê. Ew jî wê element û fektora gûharênê bê. **Sofist** wê, di wê baweriya ku wê zanîna me bi demê, mekanê û pêvajoyên pêşketinê re û heta ku wê li gorî tiştên bûjenî û rewşên fîzîkî û hwd re wê bigûharê re wê werênina ser ziman. Di wê temenê de wê bi wê re wê bi sînor wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirin. Platon wê di wê nûqteyê de wê dema ku ew hizrên xwe dihênê ser ziman wê, bi wê zanîna dîbar û gûharîner wê, weke ya ku mirov wê nikaribê bi wê ewle bê wê li wê bihizirê û wê li ser wê re wê bi wê rengê wê hizrên xwe bi wê re wê werênê ser ziman.

Sofist wê, derfeta yekem a zanîne û ankû gihiştina li zanîne êw “gûharîne” wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de ew li wê dihizirin ku wê dema ku me yek bi yek hemû bûjen herê kirin wê zanîna zanîna teqez wê, kesin (in: **exact**) wê nebê re wê, werênina ser ziman. Li ser wê

temenê wê, dema ku wê li wê bihizirin ku wê ji hemû cûre gûharîna serbixwe ku maya, ku bi xwe bixwe re weke maya, bûjenek zanînê ku ew heya û ankû nîn a wê, li ser wê nîqaşên xwe wê bidina meşandin.

Di wê nûqteyê de platon wê aliyekê din wê were dîtîn ku wê li wê bihizirê. Ew ya ku em di derbarê de weke ku em xwediyê zanînê na û ankû ya ku em bi navê zanînê wê dihênina ser ziman weke darazan wê, weke ku wê di qada sehî de wê beremberê wê, ti tişt wê weke ku wê nebê wê werênê ser ziman. Li ser wê çerçoveyê wê ya ku em dihênina ser ziman weke darazan wê wê tiştê wê bi xwe re wê werênina ser ziman. Lê ew tiştê ku em wê dihênina ser ziman wê weke hinek têtîninê ku wê hinek sîyanna wê bi xwe re wê werênina ser ziman bin. Bi wê têtîninê platon wê her tiştê û bûjeniyên wan wê weke ji gotinê wê weke ku wê bibênê û wê weke 'îdeayna' wê werênê ser ziman. Ew wê, di wê nûqteyê de wê, di nava wê têtîna zanînê de ku wê bi gotinê ku wê di nava dem û mekanê de wê newê gûharîn wê di rengekê de wê bixwezê ku ew wê li wê bînerê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di çerçoveya têtîna îdeayê de wê jî em dikarin wê werênina ser ziman ku wê ya ku ew weke îdeayekê ew bû wê, di wê çerçoveyê de wê li gorî wê têtîna platon wê bi îdeayî wê weke xwe bimênê. Di nava jîyanê de wê gûharînenê bi dîtbarî ku wê bibin ew ne di wê îdeayê de bin. Wê weke di derbarê wê îdeayê de bin. Li vir ya ku wê weke cihê ku wê karibê were fahmkirin wê di serî de wê ew bê ku wê, ew di derbarê wê de ku wê çendî wê bigûharin jî lê wê weke îdeayekê wê ew xwe bi wê gotiniya xwe re wê weke xwe wê biparêzê û ew wê di wê de wê weke gûdretêkê wê pênasebikê û wê werênê ser ziman.

Platon wê di wê nûqteyê de wê bi têtîna wê ya îdeayê wê weke ku wê di hebûna gotinê de wê weke ku wê, weke xwe mayînê û ankû ne gûharînekê wê bi wê re wê, di wê nûqteyê de wê, bixwezê kifşbikê. Ya di derbarê de ku ew di gûharê wê weke dervî wê û ankû ku ew ji wê weke bi darazî weke têtînekê were lê gihiştin jî bê wê ew tenê weke darazekê a di derbarê de wê bimênê. Lê dîsa wê di cewherê xwe de wê ew wê weke ku wê xwe biparêzê.

Ew wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, dixwezê wê werênê ser ziman ku wê gûharîn weke têtînek ku wê aîdî xwezayê rastitîyê, dîtbarîyê û hwd ku wê aidi wan bê wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê li wê bihizirê.

Sofist wê bînenê ser ziman ku wê zanîn wê aîdî qada sehê û dîtbarîya wê bû wê tabîî gûharênê bê. Li gorî wan zanîna aîdî rewşên dîtînan wê,

dîtbar bê. Di wê nûqteyê de wê, aliyê ku wê weke ku wê sofist wê piştgûh bikin wê, ya ku ew bi hizirkirinê dihê derkkirin bê. Lê ew di wê nûqteyê de wê, weke nûqteyek ku ew bi zanîn û zêhnê wê xwe bide dîyarkirin bê. Wê nûqteya ku wê bi hizir û aqil wê karibê were derkkirin wê weke ku wê platon wê bikê mirov wê karibê ji wê tênginek teqez û ya negûharîner a dervî ya zanîna bi dîtîn û dîtbarîyê ku ew heya weke ku ew bi îdeayê dihênê ser ziman bi wê li wê bigihijê?

Di wê nûqteyê de wê, bêgûman wê ya ku wê bi hizirkirinê wê li wê were ghiştin wê bibê. Lê ew wê, di wê nûqteyê de wê, ne nûqteyek ku em wê bi têngîna ezeli û ebedî ku wê karibê bi temenekê fahmkirinê wê hilde li dest bê.

Wê dema ku em bi wê rengê wê hildina li dest wê, demê wê, di aslê xwe de wê, li şûna weke kifşkirina kêmesîyekê zêdetirî wê weke tênginek hemberê ku ew bi hizrên xwe dihê hanîn ser ziman bê û ankû wê weke têngîhiştineka ku wê li hemberî wê bi awayekê sergirtî û ankû servekirî ku wê li hemberî wê were hanîn li ser ziman bê. Di wê nûqteyê de wê, ya ku wê, bi hizir wê were lê ghiştin wê ew jî wê, di awayekê de wê, ew wê ne zanînek ku ew bi serê xwe ji ya ku ew bi dîtînê û dîtbarîyê ku wê were bi dest xistin ji azmûnkirinên wê cihê bê. Vajî wê, di wê nûqteyê de wê weke nûqteyek ku ew wê temem dikê li ser çerçoveya bi gotinkirinê re.

Di wê nûqteyê de wê platon wê li ser bûjena zanîne a bi sehî û ya ne bi sehî weke ya li wê bi hizirkirinê ku wê werênê ser ziman wê di wê nûqteyê de wê, li wê bihizirê û wê bi wê re wê hizrên xwe wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê ya bi hizir lê ghiştin wê weke 'ya ku ew ne bi rêya sehan lê bi rêya hizirkirinê ku wê were lê têngîhiştin' û ankû weke ya ku ew bi hizirkirinê wê karibê were lê hizirkirin wê dervî ya zanîna sehê wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, bûjenên zanênê ên bi rêya sehê û yên dervî sehê ku wê bi hizir wê werina li wan hizirkirin ku ew weke 'îdeayan' wan dihênê ser ziman û wê li wan wê bihizirê. Li ser wê temenê wê dema ku platon wê cihêkirinê di nava dualiyan de wê bikê wê piştî wê, bènê ser ziman ku wê zanîna sehê wê yek bi yek hem wê aîdî qada dîtînê weke bûjenên wê bin û hem jî weke biriqînên ji wê bin re wê bide dîyarkirin. Li gorî wê biriqin û pêjn wê zanîna di derbarê wan de wê, yek bi yek biriqîna bûjenan bê û wê di asta duyem de bê. Wê hê hindiktir wê kesin bê. Weki din jî wê weke zankirinê bê. Beremberê wê, zanîna di derbarê dîtînan a yek bi yek de wê li gorî ya zankirinê wê bûjena wê di asta yekem de wê ber ku wê hebê wê hinekê din wê bi

bawertir bê. Wê jî wê weke zanîna bi zankirina asta yekem a bi çavkaniya wê ya bi bûjenî bi temen re wê werênê ser ziman.

Wê dema ku em bahsa zanina bi hizirkirinê wê bikin wê demê wê di wê nûqteyê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê di cih de wê hizrên platon wê werina ber bîra mirov. Wî di wê nûqteyê de wê, hizrê wê di wê rengê de wê werênê ser ziman. Di ya ku ew dihizirin de wê weke pêpeloka wê ya pêşî wê bûjena zanînê weke hipotezekê wê cih bigirê. Ew zanîna ku wê bi hiûotezi wê were li holê wê, ber ku wê xwe bi sipêrê salixkirineka bi deduktîfî, ev zanîn jî ber ku ew ne bi rêya sehan lê bi rêya hizirkirinê ku ew dihê bidest xistin wê, li gorî ya din wê zêdetirî wê weke kesin bê. Li gorî platon wê dema ku ew bahsa 'zanista zaninê' dikê ku wê ber ku wê zanînên ku wê bi rêya sehê wê werina bidest xistin ku ew di xwe de dihawênê wê ber vê yekê wê ne kesin bê. Ber ku wê bi hipotezên ku ew ne hatina piştrastkirin wê dênê li holê wê ew zelalbûna wê ku ew ne dîyar bê û rastîfûya wê ku ew li gorî wê salixkirinê ew hatîya kirin û ankû ne hatiya kirin wê bi wê li wê binerê.

Di ya ku ew dihê hizirkirin de wê, li gorî wî idea wê cih bigirin. Li gorî wî idea wê, wê rengê zanina ku ew lê digirihê, yanî bi epistemikê ku ew dihênê li holê weke bûjenên zaninê bin. Ev bûjenên zanin wê li gorî wê di nava dem û mekanê wê ne tabîî vegûharînê bin. Ev wê ne bi rêya sehê wê li wan wê were lê gihiştin. Ew wê, di hizir de bin û wê bi rêya hizir wê li wan wê were lê gihiştin.

Di nava felsefeya platon de jî wê têngîna bûjen û awa wê, di temenê hizirkirina wî de wê cvih bigirê. Ew di wê temenê de wê, di awayekê de wê di hizirkirinên xwe de wê, li hemberî dîtbarîya bi awa a sofistana ku ew wê, di awayekê de wê ji holê rabikê wê di wê temenê de wê ew wê awayê û ankû dîtbarîyê wê weke nûqteyek navendî a felsefeyê wê di nava felsefeya xwe de wê bicih bikê. Li ser wê temenê wê rengê bûjenê a dîtbar ku ew dihê dîtin wê ji xwe re wê bikê mijar. Di wê temenê de wê, bûjen wê li ser awayekên wê yên dihên dîtin û dîtbar re wê, hebê. Bûjen wê awayên ku ew di xwe de dide dîyarkirin wê, bi demê û makenî wê xwediyê gûharînê bin. Ber vê yekê platon wê zanîna bûjenî û ankû zanîna ji wê dîtbarîya bûjenî wê ne weke zanînek esasî ku mirov wê esas bigirê wê li wê binerê. Vajî wê weke zanînek demkî, bûhûrîner û nemayinda wê li wê binerê û wê di wê temenê de wê bixwezê ku wê ne weke ya îdeayê a di hundur de bi hizir dibê wê hêja bibînê.

Di wê temenê de wê, ya ku wê platon wê weke zanîna gûharîner wê dibînê wê weke zanîna ku wê, nesabit wê bibînê. Di wê çerçoveyê de wê

ber ku wê sofist wê bi dîtînê û dîtbarîyê û awayê re wê bi zêdeyî wê alaquadar bibin û wê di wê rengê de wê zanîne wê bixwezin ku ew wê werênina ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê dîtina xwezayê, tiştê û bûjenê wê weke çavkaniya zanîne wê ew bi awa û dîtbarîya wê re wê li gorî wê werênina ser ziman û wê di wê temenê de wê xwediyê zanînek bi ya heya re bin. Li ser wê temenê de wê, li gorî wê nerîna wan wê dema ku wê tişte wê hebê wê kaeribê li wê dest were lêdan, were dîtin û were derkirin. Lê ew nebê wê ne dîyar bû û wê nikaribê were kirin.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare dîtbarîyê wê di wê rengê de wê bi awayê dîtina tiştê re wê weke ku mirov wê dibîne û wê weke ku wê rengê ku wê platon jî wê rexnebikê wê di dîmen, dîtin û dîtbarîyê de wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê weke rê ya wê seh bin û wê zanîna bi rêya sehan ku ew dihê bi dest xistin wê were dîtin.

Di dewama wê de wê weke ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê, di mijare têngîna felsefeya platon de wê, di wê rengê de wê, cihêbûna di nava çavkani û ankû bûjenên zanîne ku wê li wê bihizirê wê, di rengekê de wê aristo wê li ser mijare awa-dîtînê bi sehê û ya bi hizirê re wê li wê bihizirê û wê di nava felsefeya xwe de wê derxê li pêş. Aristo wê weke ku wê bixwezê wê pirsgirêka fahmkirinê ku wê ji felsefeya platon wê rûbide a bi rengê duitiya nava dîtin û ya hizirê wê ew wê bi wê re wê bi têngîna bûjen û awa wê, di felsefeya aristo de wê weke awa û cewher wê, awayekê wê bistênê. Di wê temenê de wê di felsefeya aristo de wê ya weke bûjenê ku ew bi dîtînê wê sofist wê, bi nerînek zelal wê biavêjina li holê û wê li wê bihizirin wê, aristo wê hinekê din wê di wê de wê li aliyên ne dîtbar û nayêna dîtin wê bigirihê û wê derxê li pêş. Di wê temenê de ew wê bi wê re wê, di rengekê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di felsefeya aristo de wê, di wê nûqteyê de wê ya ku wê bi awayê bûjenê û dîtina wê, û ankû bûjen û awayê ku wê derkeve li holê wê, di nava felsefeya aristo de wê hinekê din wê bi têngînek komplika û tevlihevtir wê were dîtin ku wê derkeve hemberê me. Ew wê, eidos'an ku ew weke yek bi yek di tiştan de ew heya û çavkaniya tevger û gûharêna wan diafirênê wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Di wê nûqteyê de wê weke ku wê dema ku wê li felsefeya hebûnê a aristo wê were nerîn wê bi wê re wê, ev wê bi awayekê baştir wê weke ku wê karibê were fahmkirin. Ew wê li ser sê temenan wê weke ku wê bi têngihiştin bikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê ji wê têngîne

wê gavê biavêjê ku wê yek bi yek tişt wê bûjen û awayê wê biafirênê. Di awayekê din de jî wê, li ser esas û temenê wê awayê heyî ku ew ji xwe dibê û dertihênê re wê, werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ku wê weke yek wê herê bikê wê, bi cûreyek ku ew weke rastiyeke heyî re wê li wê bihizirê. Di wê çerçoveyê de wê cûre wê awa û bûjenê wê di xwe de wê bihawênê. Û bo ku ew wê dihawênê wê karibê wê, bi awayekê karibê were sehkirin weke yên ku ew yek bi yek hena. Di wê temenê de wê di dema ku wê bahsa cûreyê wê bi têngîna bûjen û awayê wê li wê bihizirê wê weke 'weke rastiyeke ku ew hena' re wê karibê were pênasekirin. Minaq weke darekê û ankû mirovek û hwd.

Di awayên din de jî wê, bi têngîna bûjen û awayê û ji hev cihêbûna wê re wê karibê were lê hizirkirin. Li gorî aristo wê awa wê ber ku wê ji xwe bixwe wê derhênê wê di derbarê de tişteke mirov wê nikaribê bi bêjê bê. Xosletê bûjenê wê li ser temenê awayê re wê, weke ku wê were û wê bibê weke tişteke. Di wê nûqtayê de wê weke ku wê aristo wê werênê ser ziman bûjen wê dema ku ew bi awayê re digihijê hev ew êdî dibê weke tişteke û ankû yek bi yek wê tişteke wê bi wê afirê û ankû wê bibê. Li gorî aristo wê, weke ku me hinekê li jor hanî ser ziman wê, weke gerek ku wê çî bûna wê, gerek nitelike wê, gerek nicelike wê ku wê tişteke ku wê bibê ku wê li wê were lêbarkirin re wê, weke 'tişteke' wê êdî wê bibê. Di wê temenê de wê, giringiyekê wê di wê nûqtayê de wê weke ku wê bi wê pêvajoya bûyinê re wê weke ku mirov wê fahmdikê wê bi zêdeyî wê di têngîna aristo de wê bi darêjkê û ankû awayê re wê, bi wê re wê xwe bide dîyarkirin.

Li ser wê çerçoveyê de wê bûjenê, ku wê salixbikê wê weke têngînek ne aktiv wê pênasebikê. Di dewama wê de wê, weke tişteke di xwe de ne barkiri wê ji wê re wê bûjen wê bibêjê. Di wê çerçoveyê de wê weke ku wê aristo wê çerçoveya wê dîyarbikê wê bûjen wê weke hebûnek ne dîyarkirî û ankû weke çavkaniye hebûnekê ku ew bibê re wê werênê ser ziman. Ew wê bi gotina xwe wê weke heta 'ousia' li wê were barkirin wê, dihênê ser ziman. Di dewama wê de ku mirov wê werênê ser ziman wê, têngîna bûjenê weke 'bi derfet hebûna wê' re ku wê werênê ser ziman wê, bi wê re wê werênê ser ziman ku wê awa û ankû darêjk wê ew wê bi wê re wê bibê û wê bi wê re wê afirênê wê bikê. Di wê nûqtayê de awa û ankû darêjkê wê, bi wê rengê wê salixbikê. Awa/darêjk wê, ku wê bi bûjenê re wê bibê û an wê di wê de wê cih bigirê û wê bi hevve wê bibê bi wê re wê, yek bi yek ku wê aidî cûreyê bê û ku wê xwediyê xosletên hevbeş weke bi 'epagoge' ku wê were danîn li holê re wê bi wê re wê

weke ku wê bibê. Li gorî wê têtîna aristo wê 'eidos' a ku wê platon wê werênê ser ziman wê weke 'çibûyîna' bûjenê bê, wê weke hebûna razberîya bûjenê bê(çav: Garcia ,Tristan(2014),Form and Object: a treatise on things, edinburgh University Press).

Di dewama wê de wê weke ku wê, karivê were hanîn li ser ziman wê mijare salixkirinê a awayên wê bê. Wê jî pêşî wê weke ku wê were dîtîna wê li ser du temenan wê were dîtîna ku wê karibê were salixkirin. Ew jî wê aliyê pêşî ê weke yek bi yek ku ew wê hebin wê weke bi çavkaniya energie ku ew hena û eidos ku wê weke 'entelekheia' ku wê bibin. Di wê nûqteyê de wê dema ku wê aristo wê bihizirê wê, di awayekê de wê weke ku wê qada ya sehî û ya hizrî ku wê weke di felsefeya platon de wî ji hev cihê kiriya wê, bi hevvebikê wê li wê bihizirê. Li ser wê çerçoveyê wê dema ku ew bahsa eidos'an wê bikê wê weke yek bi yek di tiştan de ew heya wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê bi minaqeke li ser têtîna ideayê re wê bi wê rengê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê toz û ku wê cewherê wê bê wê çawa wê karibê ji hev were cihê kirin. Yan jî tiştê weke di yan din de bê wê çawa wê ew wê were ji hev cihê kirin. Li ser wê temenê wê tişt wê yek bi yek ku wê hebin wê ji gihiştina wê zanîna wan a yek bi yek re wê bê lê gihiştina li zanîna wan.

Di mijare çavkaniyê de wê weke ku mirov wê dikarê wê werênê ser ziman wê, aristo wê van aliyan wê hinekan jî wê li ser têtînen platon re wê şîrovebikê. Ew di wê nûqteyê de wê di mijare derkkirinê de wê darêjkê wê derxê li pêş. Li gorî aristo wê dema ku em bûjenê dibînin em darêjekek wê derk dikin. Ew wê, awayê bûjenê wê di zêhne me de wê bi cih bikê û wê piştî wê di zêhnê me de wê jinûve afirandinê wê bi wê pêkwerê.

Di dewama wê de wê, li ser wê têtîna zanînê û azmûnê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku "mirov li zanistê û hûnerê wê bi rêya azmûnê wê lê bigihijê." Azmûn jî wê çend derkkirinên wê bi hev re wê ji derve ku mirina û ew di xêva me de ew bi cih dibin bin. Li gorî wê, bi azmûnê re wê gelek gotinên ku wê werina derkkirin wê, di derbarê çînîya bûjenan de jî wê, di serê me de wê, ji hev cihêkirinan wê biafirênê. Di wê çerçoveyê de wê, li ser azmûnê re wê têtîna û gotinkirinên weke yên hûnerê, zanistê û hwd wê, di wê temenê de wê di regekê de wê weke ku wê bixwezê temenê wan salixbikê û werênê ser ziman. Li ser wê temenê wê êdî wê li ser çavkaniya me ya zanîna re wê bi keseyetî û gelemperî û hwd re wê bi herduyan re wê çawa wê, were fahmkirin bi têtînen weke hûnerê re wê li wê bihizirê. Wê weki din wê kesê ku wê, di wê temenê de

wê bi hûnerê wê werênê ser ziman ku wê li gorî aristo ku ew sedema wê zanina li wê gihiştî ew nizanibê jî lê yên din wê, li ser bo çi bûna wê û sedema wê bigihijina zanînê. Di wê nûqteyê de aristo wê cihêbûnekê li ser yê xwedî azmûnê û yê xwedî znainê re wê weke ku wê bikê. Di wê temenê de ew wê jî wê di wê rengê de wê weke aliyekê sêyem wê dihê ser ziman. “Ya ku bi me dide bawerkirin ku wê hûner ji azmûnê hê rasttir bê wê wê yên xwediyê hûnerê ku ew wê fêrbûnê bi wê bikin bê lê yên xwedî azmûnê wê, fêrbûnê weke ku ew nekin bin(çav: Garcia ,Tristan(2014),Form and Object: a treatise on things, edinburgh University Press).

Aristo wê di wê nûqteyê de wê, pêvajoya zanînê wê di wê temenê de wê, di nava ya gihiştina li wê de wê weke bi aliyê gelemper û ankû giştî ve ku wê werênê ser ziman wê, di rengekê de wê şîrovebikê. Li gorî wê jî wê ew wê têgînek weke ya ‘eidos’ a nû ku ew tiştêk û ya ku tiştê bi sedema wê û rêgeza wê ya zanînê bê.

Di wê nûqteyê de wê zanîna ku em li wê digihjinê de wê jî wê di dewama wê de wê, li wê bihizirê û wê, bînenê ser ziman ku zanîna me bo ku ew tam bê wê di çar pêvajoyan de wê derbas bê. Ankû wê bi çar aliyan wê bibînê û fahmbikê. Ew jî wê sedema bûjenî. Sedema aktivî, sedema awayî/darêjkî, sedema armançî û hwd bin. Wê di wê temenê de wê bi wan aliyan re wê werênê ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê, mijare lê gihiştinê wê di wê temenê de wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê werênê ser ziman. Di mijare zanînê de wê dema ku mirov wê li wê dinerê wê di demên kevnera de wê, di wê rengê de wê, bi zêdeyî wê were dîtin ku wê li ser çavkaniya zanînê û çawa gihiştina wê, di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin. Di awayekê de wê filosofên xwezayî wê temenê ku wê weke bi hewldana fahmkirina hebûnê bi dîtbarîya wê re wê, ji aliyekê ve wê dênin. Lê wê ji aliyekê din ve jî wê, ji wê derbas bibin. Wê demê wê di hundurê wê dewê minaq wê, hebûnek ku wê weke demokrit werênê ser ziman ku wê ji atoman wê biafirê û wê, atom wê newina dîtin û wê weke mene herî piçûk hatibûnê bin. Di wê temenê de wê, bi wê re wê, ew gihiştina li wê piştê û ya herî piçûk ku mirov wê bi çavê xwe wê nabînê wê ji aliyekê ve wê weke aqilmeşandinê û hwd re wê, di wê temenê de wê, bi bingihêkê zêhnî û hwd re wê, li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê aliyê hizrî û yê dîtbarî ku wê were hanîn li ser ziman wê were dîtin ku wê bi hev re wê di awayekê de wê weke ku wê were dîtin

wê, bi wê re wê li wê were lê hizirkirin û wê were hanîn li ser ziman(çav: Garcia ,Tristan(2014),Form and Object: a treatise on things, edinburgh University Press)

Di mijare zaninê û çavkaniya wê de wê, aristo wê ew wê, di wê temenê de wê bixwezê ku ew di wê temenê de wê, azmûnên yên filosofên xwezayê û yên filosofên piştire ku wê werin wê di awayekê de wê di xwe de wê weke ku wê li ser wê temenê û bi renekê fahmkirinê wê bigihênê li hev.

Di wê çerçoveyê de wê, di renekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman. Di aslê xwe de wê filosofên xwezayê wê di renekê de wê weke ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ew jî wê di wê temenê de wê weke bi têtîna cewherê re wê di awayekê de wê alaquadar bibin. Lê di wê temenê de wê cewherê wê çawa û li ser çî temenê wê ew wê salixbikin û wê werênina ser ziman wê, di wê rengê de wê, were dîtîna ku wê li wê bihizirin bê.

Wê têtîna weke navarokê a weke mene herî piçûk wê weke navikekê bê û ankû wê weke heyinekê ku ew hema hebê bê wê di wê temenê de wê were dîtîna ku wê di awayekê de wê li wê were lê hizirkirin.

Di awayekê de wê di wê temenê de wê dervî têtînek fîzîkî wê were dîtîna ku wê pêşî wê bikin ku ew 'arkhê' wê fahmbikin û wê hizirên xwe wê li ser wê re wê werênina ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê biqasî têtîna arkhe ku wê di wê demê de wê bandûra wê di hizirkirinan de wê xwe bide dîyarkirin wê mmijare hebûna bûjenî û ankû destpêka wê di wê temenê de ku wê piştire aristo wê weke 'bûjena pêşî' wê bi navbikê û wê werênê ser ziman re wê, di wê temenê de wê, werênê ser ziman.

Ev têtîna wê bi xwe re wê di dîmenekê zikhev de wê aliyekê din jî wê bi xwe re wê weke ku wê were dîtîna wê werênina ser ziman. Ew jî wê mijare gerdûnê bê. Di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare têtîna gerdûnê de wê, pêvajoyên wê yên pêşketinê û weke j ihev derketinê û bûyinê ku wê werênê ser ziman wê di awayekê de wê were dîtîna ku wê bê temenê hizirkirinên bi wê rengê ku wê di xwe de wê weke bi kirdeyekê wê têtînek destpêkê wê bihawênin û wê weke çavkaniya wê ya fahmkirinê wê ji aliyekê ve wê biafirênin.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê

werênê ser ziman bê. Di wê çerçoveyê de wê, di renekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqtayê de wê mijare gerdûnê û di wê temenê wê ghiştina navika wê weke ghiştina wê destpêka ku wê ji wê destpêkiriya wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Ev têngîna ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin ku wê di nava gerdûnê de wê destpêkekê wê bi wê re wê werênê ser ziman wê ji aliyekê din ve wê hem wê karibê li ser temenê redkirina têngîna sermedê û hem jî di dewama wê de wê weke di wê de wê weke destpêkên li dûv hev ku wê bi wê re wê werin wê bi wê re wê temen û awayê hizirkirinê wê bi wê re wê biafirênin bin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Lê wê were dîtîna ku wê di awayekê de wê li ser mijare cewherê wê bi wê re wê, di awayekê de wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê hizirkirin wê weke awayên wê, cewherê jî wê di awayekê de wê, weke bi darêjk û ankû qalibên wê yên ku ew diafirin û hwd re wê, di şewayekê de wê bê hanîn li ser ziman. Pytagorasî wê, ya ku ew heya wê ne weke ya bûjenî lê wê weke ya ku ew bi aqil were fahmkirin wê li wê bihizirin. Ber vê yekê wê tiştê wê bi aqil re wê çawa wê, di awayekê de wê were fahmkirin wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê li wê bihizirin û wê bixwezin ku wê werênina ser ziman. Di nava têngîna iyonî û pytagorasiyan de wê têngînek pergali a şewayî wê bi hizirkirinê re wê, were dîtîna ku wê were pêşxistin. Mirov wê nikaribê bibêjê ku wê, çerçoveyek berfireh wê neafirênin. Wê li ser têngînek rêgezî de wê bixwezin wê werênina ser ziman. Lê di wê temenê de wê, felsefeya pytagorasi wê di aslê xwe de wê, hebûna heyî wê bi dîtbarîya wê û awayê wê re wê, weke bi têngînek darêjkî ku wê, piştî wê, ji têngîna têngînên teorikî ên li ser awayê ên platon û di dewama wê de wê ji yên aristo jî wê weke ku wê bibê peyxam wê di renekê de wê weke ku wê biafirênin.

Çavkanî:

- *Garcia ,Tristan(2014),Form and Object: a treatise on things, edinburgh University Press,
- *David Snoke(2003), Natural Philosophy: A Survey of Physics and Western Thought. Access Research Network,
- *Adler, Mortimer J. (1993). The Four Dimensions of Philosophy: Metaphysical, Moral, Objective, Categorical. Macmillan
- *Andrew G. Van Melsen(1954), The Philosophy of Nature, Duquesne University, Pittsburgh
- *David S. Oderberg(2007), Real Essentialism, Routledge,
- *Bilimoria, Puruṣottama (2000). "Hindu Doubts About God: Towards a Mīmāṃsā Deconstruction". In Perrett, Roy W. (ed.). Indian Philosophy. London: Routledge.
- *Kelly, Michael (Editor in Chief) (1998) Encyclopedia of Aesthetics. New York, Oxford, Oxford University Press. 1. 2. 4 vol
- *Shapin, Steven (1998). The Scientific Revolution (1st ed.). University Of Chicago Press.
- *Overgaard, Søren; Gilbert, Paul; Burwood, Stephen (2013). "What is philosophy?". An Introduction to Metaphilosophy. Cambridge University Press
- *Ingarden, Roman (1975). "The Concept of Philosophy as Rigorous Science". On the Motives which led Husserl to Transcendental Idealism. *Phaenomenologica*. Vol. 63-64. Springer Netherlands.
- *Daly, Christopher (20 July 2010). "Introduction". An Introduction to Philosophical Methods. Broadview Press
- *Knight, Kelvin (2007). Aristotelian Philosophy: Ethics & Politics from Aristotle to MacIntyre. Polity Pres
- *Kantor, J. R. (1963). The Scientific Evolution of Psychology, Volume I. Principia Press.
- *Blits, Kathleen C. (15 April 1999). "Aristotle: Form, function, and comparative anatomy". *The Anatomical Record*. 257 (2): 58–63. doi:10.1002/(SICI)1097-0185(19990415)257:2<58::AID-AR6>3.0.CO;2-I. PMID 10321433
- *Guthrie, W. (2010). A History of Greek Philosophy Vol. 1. Cambridge University Press.
- *Swanson, Judith (1992). The Public and the Private in Aristotle's Political Philosophy. Cornell University Press

- *Halper, Edward C. (2009). One and Many in Aristotle's Metaphysics, Volume 1: Books Alpha – Delta. Parmenides Publishing
- *Halper, Edward C. (2009). One and Many in Aristotle's Metaphysics, Volume 2: The Central Books. Parmenides Publishing.
- * Aristotle, Poetika
- * Aristotle, Metaphysics,
- *Gomperz, H. (1931). "Plato's System of Philosophy"
- *Mohr, Richard D. (2006). God and Forms in Plato – and other Essays in Plato's Metaphysics. Parmenides Publishing
- *Guthrie, W.K.C. (1986). A History of Greek Philosophy (Plato – The Man & His Dialogues – Earlier Period), Cambridge University Press
- *Vlastos, Gregory (2006). Plato's Universe – with a new Introduction by Luc Brisson, Parmenides Publishing
- *Zuckert, Catherine (2009). Plato's Philosophers: The Coherence of the Dialogues, The University of Chicago Press
- *Athanasopoulos, Constantinos; Schneider, Christoph, eds. (2013). Divine Essence and Divine Energies: Ecumenical Reflections on the Presence of God. Cambridge, UK: James Clarke & Co
- *Aveling, Francis (1909). "Essence and Existence". The Catholic Encyclopedia. Vol. 5. New York: Robert Appleton Company.

• **Abdusamet Yigit, Kurdistan, cizirabota, 2016**